

SINTEZE
LYCEUM

DRAMATURGIA ISTORICĂ ROMÂNEASCĂ

★★

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ, PREFAȚĂ,
CRONOLOGIE ȘI NOTE DE
ION NISTOR

EDITURA ALBATROS

MIHAIL SORBUL
(1885—1966)

Mihail Sorbul, înregistrat în actele de stare civilă sub numele de Mihail Smolski, vede lumina zilei la Botoşani, în 16/29 octombrie 1885.

A urmat studiile liceale la Iaşi, Bucureşti şi Ploieşti, iar pe cele universitare la Conservatorul de artă dramatică din Bucureşti (iniţial se înscrisese la drept). De aici încolo scriitorul se dedică toată viaţa carierei teatrale, fiind secretar literar al companiei „Marioara Voiculescu" (1913), iar după primul război mondial face parte din comitetul de lectură al Teatrului Naţional bucureştean. A fost şi director al Naţionalului din Cluj.

Mihail Sorbul s-a arătat obsedat de publicistică încă de pe băncile şcolii, redactînd în această perioadă trei reviste efemere : Viitorul, Aurora, Între culise. *Din 1908 începe colaborarea, fiind o vreme şi secretar de redacţie, la* Convorbirile critice *ale lui Mihail Dragomirescu, „descoperitorul" său. Aici publică schiţele dramatice* Praznicul calicilor *şi* Săracul Popă. *Îşi extinde colaborarea la alte reviste :* Rampa, Noua revistă română, Facla *etc. şi scoate, împreună cu Liviu Rebreanu săptămînalul* Scena *(1910—1911), iar singur* Săgetătorul *(1921—1922).*

Opera lui Mihail Sorbul este formată din piese de teatru, nuvele (Glasul nevestii-mi *— 1938), romane* (O iubeşti *— 1933,* Mîngîierile panterei *— 1935), ultimele două sectoare fără vreun ecou deosebit în literatura noastră.*

Creaţia sa dramatică înscrie „schiţe dramatice" şi *„comedii tragice" :* Eroii noştri *(1906) — semnat M. Smolski,* Letopiseţi *(1914),* Patima roşie *(1916),* Săracul Popă !, Praznicul calicilor *(1916),* Răzbunarea *(1918),* Dezertorul *(1919),* Prăpastia *(1921),* Don Quijotte de la Mancha *(1925),* Coriolan Secundus *(1929),* Ion, *dramatizare după romanul lui Liviu Rebreanu (1933),* Neamul Şoimăreştilor, *dramatizat*

împreună cu M. Sadoveanu și reprezentat în stagiunea Teatrului Național din 1934—1935, ș.a.

Deși a fost un dramaturg fecund, scriind peste douăzeci de piese, în unele din ele dovedind un mare meșteșug teatral, Mihail Sorbul s-a impus greu și numai prin trei lucrări care reprezintă și trei momente : Letopiseți, Patima roșie, Dezertorul.

Dramaturgul a fost ispitit de trecutul nostru istoric evocînd pe Vlad Țepeș în Praznicul calicilor, *pe Mihai-Vodă Viteazul în* Săracul Popă *și pe Ion-Vodă cel Cumplit în poemul* Letopiseți, *Dramă istorică în cinci acte, jucată pe prima scenă a țării, în premieră, în primăvara anului 1919 și reeditată de mai multe ori.*

Pe scara marilor valori, Letopiseți *stă alături de dramele* Vlaicu-Vodă *și* Apus de soare *pe care le și completează.*

Mihail Sorbul moare, la vîrsta de 81 de ani, în 20 decembrie 1966.

BIBLIOGRAFIE

I *Letopiseți.* Dramă istorică în 5 acte. Din viața lui Ion Vodă cel Cumplit, București, Noua Revistă Română (Noua Tipografie Profesională Dimitrie C. Ionescu), 1914, cu erată.

Letopiseți. Dramă în 5 acte și un Prolog, ed. a II-a adăugită, București, Socec, 1921.

Letopiseți. Dramă în 5 acte și un Prolog, București, Editura Librăriei „Universala" Alcalay, „B.P.T.", nr. 1484—1486, f.a.

Teatru, I-II (în vol. al II-lea *Letopiseți),* Studiu introductiv de Florin Tornea, București, E.S.P.L.A., 1956.

Teatru, Prefață de Florin Tornea, București, Editura pentru literatură, 1963.

Patima roșie. Teatru. Prefață de Dumitru Micu, București, Editura pentru literatură, „B.P.T.", 1965.

Letopiseți. Dramă în cinci acte și un prolog. Postfață și bibliografie de Aureliu Goci, București, Editura Minerva, „Arcade", 1980.

II E. Lovinescu, *Critice,* vol. IV, București, Editura Ancora S. Benvenisti, 1928.

G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent,* București, Editura Fundațiilor, 1941 ; *Istoria literaturii*

române. Compendiu, București, Editura pentru literatură, 1968.
Al. Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, București, Casa Școalelor, 1943.
Tudor Vianu, *Teatrul lui M. Sorbul*, în *Jurnal*, București, Editura pentru literatură, 1961.
Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională* (Perioada clasică), București, Editura pentru literatură, 1966.
Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, București, Editura pentru literatură, 1968.
Al. Piru, *Panorama deceniului literar 1940—1950*, București, Editura pentru literatură, 1968.
Al. Paleologu, *Spiritul și litera*, București, Editura Eminescu, 1970.
Dumitru Micu, *Început de secol*, București, Editura Minerva, 1970.
Constantin Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea, 1970.
Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, București, Editura Minerva, 1972.
I. Constantinescu, *Mihail Sorbul*, în *Scriitori români*, București, Editura științifică și enciclopedică, „Mic dicționar", 1978.
* * * *Dicționar de literatură română*, Coordonator Dim. Păcurariu, București, Editura Univers, 1979.
* * * *Literatura română*, Dicționar cronologic, Coordonatori I. C. Chițimia — Al. Dima, București, Editura științifică și enciclopedică, 1979.

MIHAIL SORBUL

LETOPISEŢI

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE
ŞI UN PROLOG

PERSONAJELE PROLOGULUI

ION ARMANUL, domnul Moldovei, 45—50 de ani
ERMINA, țiitoarea domnului, 24 de ani
GAVRIL, vel-logofăt, 56 de ani
IONAȘCU SBIEREA, vel-vornicul Țării de Jos, 60 de ani
PĂCURARIU, vel-vornicul Țării de Sus, 50 de ani
DINGĂ, vel-hatman, 40 de ani
MĂLAI, vel-postelnic, 50 de ani
GLIGORE, vel-spătar, 28 de ani
IANI, vel-vistier, 55 de ani
BUCIUM, vel-paharnic, 48 de ani
LUPEA HURU, biv-vel-vornic, 68 de ani
IEREMIA GOLIA, vel-portar, 40 de ani
} Sfatul Țării

BILĂE, vel-stolnic, 45 de ani
SLĂVILĂ, pîrcălabul Hotinului, 42 de ani
COSMA MURGU, 55 de ani
NICOARĂ, vel-comis, 49 de ani
DUMBRAVĂ, comis, 47 de ani
NISTOR URECHE, uricar, 20 de ani
UN BĂTRÎN SUCEVEAN, 90 de ani
KRISTEA MIHĂILESCU, mai mare peste uricari, 62 de ani
LOGOFĂTUL AL DOILEA
VEL-MEDELNICERUL
STOLNICUL AL DOILEA
STOLNICUL AL TREILEA
Boieri din cele trei stări

Acțiunea acestui prolog se petrece în anul 7018 (1572).

PERSONAJELE CELOR CINCI ACTE

ION VODĂ ARMANUL, domnul Moldovei
ALEXANDRU-VODĂ, fost domn al Țării Românești,
PETRU-VODĂ
VINTILĂ-VODĂ
AHMED-PAȘA, beglerbeiul Rumeliei
ADEL-GHERAI, hanul tătarilor
POLCOVNICUL SWIERCEWSKI
SOTNICUL POTCOAVĂ, fratele lui Ion-Vodă
ION GOLIA, vel-logofăt
DUMBRAVĂ, vel-vornicul Țării de Jos
COSMA MURGU, vel-vornicul Țării de Sus
SLĂVILĂ, vel-hatman
GLIGORE, vel-spătar
MĂLAI, vel-postelnic
BUCIUM, vel-paharnic
IANI, vel-vistier
ISAIA RĂDĂUȚEANUL, episcop
IEREMIA GOLIA, vel-portarul Sucevei și pîrcălab de Hotin
LUPEA HURU, pîrcălab de Hotin, socrul lui Ion-Vodă
BILĂE, vel-stolnic
DĂNCIULĂ } pîrcălabi
ȚOPA }
VERONIE, hatman
GAVRIL } biv-vel-logofeți
BERHIACI }
PĂCURARIU, biv-vel-vornic
DINGĂ, biv-vel-hatman
GÎRLĂ, biv-vel-portar
NISTOR URECHE, uricar la logofeție
NICOARĂ, vel-comis
HASNÉ-AGASI
ALI, aghiotantul lui Ahmed-Pașa
DZIGALĂ-ZADÉ, capegibașă
DOAMNA VOICHIȚA, soția lui Ion-Vodă
JUPÎNEASA SULTANA
JUPÎNEASA CĂLINA
ERMINA
CASANDRA

UN SUTAŞ
UN FUSTAŞ
Slujitori din palatul domnesc din Bucureşti
Boieri moldoveni, munteni, turci, slujitori

Acţiunea cuprinde ultimele luni de domnie ale lui Ion-Vodă Armanul din Moldova şi Muntenia (1574).

Prima reprezentare a piesei a avut loc pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în primăvara anului 1919

DISTRIBUŢIA

ION-VODĂ ARMANUL, domnul Moldovei	C. Nottara
ALEXANDRU-VODĂ, fost domn al Ţării Româneşti	L. Dumitrescu
PETRU-VODĂ	C. Toneanu
VINTILĂ-VODĂ	N. Bălţăţeanu
AHMED-PAŞA, beglerbeiul Rumeliei	N. Săvulescu
ADEL-GHERAI, hanul tătarilor	C. Orendi
POLCOVNICUL SWIERCEWSKI	I. Manu
SOTNICUL POTCOAVĂ, fratele lui Ion-Vodă	Gr. Mărculescu
ION GOLIA, vel-logofăt	C. Duţulescu
DUMBRAVĂ, vel-vornicul Ţării de Jos	I. Şahighian
COSMA MURGU, vel-vornicul Ţării de Sus	I. Morţun
SLĂVILĂ, vel-hatman	G. Melişanu
GLIGORE, vel-spătar	M. Constantinescu
MĂLAI, vel-postelnic	C. Orendi
BUCIUM, vel-paharnic	Ionescu
IANI, vel-vistier	P. Vasiliu
ISAIA RĂDĂUŢEANUL, episcop	Stănescu
IEREMIA GOLIA, vel-portarul Sucevei şi pîrcălab de Hotin	A. Atanasescu
LUPEA HURU, pîrcălab de Hotin, socrul lui Ion-Vodă	N. Bălţăţeanu
BILĂE, vel-stolnic	G. Ciprian
DĂNCIULĂ } pîrcălabi	Mateescu
ŢOPA } pîrcălabi	Romano
VERONIE, hatman	I. Şahighian
GAVRIL } biv-vel-logofeţi	V. Vasilescu
BERHIACI } biv-vel-logofeţi	Zlotescu
PĂCURARIU, biv-vel-vornic	I. Talvan
DINGĂ, biv-vel-hatman	N. Săvulescu
GÎRLĂ, biv-vel-portar	N. Stănescu
NISTOR URECHE, uricar la logofeţie	Al. Critico
NICOARĂ, vel-comis	Kirilov
HASNÉ-AGASI	M. Cosmin
ALI, aghiotantul lui Ahmed-Paşa	Zlotescu

UN SUTAŞ	G. Muscan
UN FUSTAŞ	Kirilov
DZIGALĂ-ZADÉ, capegibaşă	A. Barbelian
DOAMNA VOICHIŢA, soţia lui Ion-Vodă	Marioara Zimniceanu
JUPÎNEASA SULTANA	M. Ignătescu
JUPÎNEASA CĂLINA	A. Cîrje-Vlădicescu
ERMINA	O. Bîrsan
CASANDRA	Sonia

Prolog

(SCAUNUL ȘI BOIERII)

Palatul domnesc din Suceava. O sală mare. Ieșiri dreapta, fund și stînga. Mobilier arhaic, cîteva jilțuri. Pe pereți sînt zugrăviți diferiți voievozi, între care se află și Ștefan cel Mare și Sfînt. La deschiderea cortinei, portarul Sucevei, Ieremia Golia, stînd într-un jilț, parc-ar trage cu urechea la cele ce se pun la cale alături, în spătărie, de către domn și Sfatul domnesc. În acest timp, stolnicul Bilăe intră, vede pe Golia, parcă l-ar întreba ceva, dar, necutezînd, se plimbă prin fund cu pași rari.

SCENA I

Portarul Ieremia Golia, marele stolnic Bilăe, apoi Cosma Murgu

GOLIA

(sculîndu-se din jilț, nemulțumit de venirea lui Bilăe)

Cum văd, nu prea ai treabă, jupîne stolnic ?

BILĂE

(oprindu-se din primblat)

Ba.

Dar...

GOLIA

Ce-i ?

BILĂE

Venii pe-aicea, doar-doar oi mai afla
Vreo știre, vreo schimbare, portare,-n sfatul țării
Și să-ți aduc aminte că prea sînt dat uitării.

GOLIA

Uitării ?... Mare stolnic !

BILĂE

Să crezi că nu-s fudul
C-orînduiesc de cuhnia domnească. Ba-s sătul
De miros de bucate ! Poftim, miros a unt !
Boier sînt, Ieremia, sau bucătar azi sunt ?

GOLIA

De ! Fiecare cinste cu trudă grea se ține
În schimb ți se răspunde la rău-acest prin bine.

BILĂE

Cu ce ? Că am dreptul din cuhnia domnească
Să iau de-ale mîncării ? Mîncarea nu-mi ticnească
De e vreo procopseală... Fac rău de mai grăiesc...
Un blid oricînd avut-am, deși n-a fost domnesc.

GOLIA

Dar cinstea ? Mare stolnic ! Boier de-ntîia stare !...
Cuvînt ai în divanuri...

BILĂE

Dar Sfatul e mai mare !

GOLIA

Așa e...

BILĂE
(cu foc)

Uite-acolo vreau, Golio !...

GOLIA

Nu e loc.

BILĂE

Se face...

GOLIA

Cum ?

BILĂE

Scoți unul... e singurul mijloc.

GOLIA

Pe cine ?

BILĂE

Ei, pe cine ?... Ionașcu Sbierea...

GOLIA

Sbierea ? !
De ce ? Ai vreo pricină ? Nu poți să-i iei puterea !
Și cinstea vorniciei...

BILĂE
(insinuant)

Jupîne, știu ce știu.
În pielea lui Ionașcu nu prea aș vrea să fiu.

GOLIA

De unde pînă unde ?...

BILĂE

E-o taină ce se știe
De toți ce au năslirea o mare vornicie.

(Cosma Murgu intră prin stînga.)

MURGU
(făcînd o temenea)

Mă-nchin cu umilință la stolnic și portar.

(Vine lîngă dînșii, apoi trage deoparte pe Golia.)

I-ascultă, jupîn Golia, chiar din sărite-mi sar,
Sînt două luni aproape (ajuns-am de ocară ?)
De cînd eu, Cosma Murgu, stau tot pe din afară.

GOLIA

Pîrcălăbia oare nu ți s-a dat ?

MURGU

O, hi,
Dar cinstea e prea mică și eu n-o pot primi.
...S-ar lepăda de mine Sultana... E rușine...
Acmu la bătrînețe să-și bată joc de mine.

GOLIA

De ce-mi spui mie astea ?

MURGU

Dar cui vrei să le spun ?

GOLIA

Alţi treburile ţării la cale, Cosmo, pun.

MURGU

Aşa ? La Nistru, Golio...

GOLIA
(plictisit)

Ce ?

MURGU

Să-ţi aduc aminte...

Tocmirăm parcă altfel...

GOLIA
(mai plictisit)

Nu-mi spune, că ţiu minte.

MURGU

Atunci ?

GOLIA

Nu-s locuri încă.

BILĂE
(ironic)

Pe Sbierea-l ţin la Sfat.

MURGU

Să-l dea jos, ba de-i taie şi capul nu-i păcat.
Măria-sa ce-aşteaptă ?

GOLIA

N-ai grijă, stă la pîndă.

BILĂE

Mă tem că, pîn' să-l prindă, Ionaşcu o să-l vîndă.

MURGU

Ionaşcu-i credinciosul mazilului Bogdan
Şi umblă pe sub cumpăt — doar capu-mi nu-i bostan
Să nu priceap-aceasta — aşa fără de veste,
Să ni-l aducă iarăşi pe-acel brudiu...

GOLIA
(dînd din umeri)
Poveste.

MURGU
Poveste ? Orb ești oare ? Măria-sa nu vede ?

BILĂE
Eu îl credeam mai ager...

MURGU
Prea lesne se încrede.

GOLIA
De ce îmi spuneți mie și nu i-o spuneți lui ?

BILĂE
N-ai grijă, o să-i spunem...

GOLIA
Eu tot ce pot să spui
La amîndoi deodată...

MURGU
(încet lui Golia)
Nu poți să spui în parte ?

GOLIA
E că o vornicie în două nu se-mparte !

MURGU
În două ? Cum ?

GOLIA
Vezi bine, sînt doi cei ce-o rîvnesc.

MURGU
Eu unul...

GOLIA
Dar Bilăe ?

MURGU
Tu ?

BILĂE
(cu răutate)
Cosmo, socotesc
Că este și-un al treilea...

MURGU
Al treilea ?...

BILĂE
(arătînd pe Golia)
Ieremia.

GOLIA
(îndepărtîndu-se de dînșii)
Eu sînt portar !...

BILĂE
(acru)
Nu strică să ai și vornicia.

MURGU
Așa ? M-ați dat încolo... La mine nu gîndiți !

BILĂE
Nu-s vinovat, jupîne...

GOLIA
(sieși)
Ei sînt nemulțumiți !
Dar eu ? Eu care alături de dînsu — atîta vreme —
Am suferit nevoia...

BILĂE
(lui Murgu)
De mine nu te teme.

GOLIA
(sieși)
Nevoia pribegiei !

MURGU
(lui Bilăe)
În nimeni nu mai cred !

GOLIA
(sieşi)

Ades bătut de ploaie...

MURGU
(lui Bilăe)

Ştiu bine pe ce şed !

GOLIA
(sieşi)

Şi nu rar de sîneţe...

BILĂE
(încet lui Murgu)

Ci uită-te la dînsul !

GOLIA
(sieşi)

Să fiu dat la o parte ?

BILĂE
(încet lui Murgu)

Se zbuciumă într-însul
Fiorul nerăbdării... Cu Sbierea s-a-mplinit !
Azi-mîni, e vornic Golia...

GOLIA
(sieşi, cu dispreţ)

Portar ! Nici c-am gîndit
Să-i cer ceva vreodată. Credeam c-o să-nţeleagă
C-ar trebui să-mi deie o răsplătire-ntreagă,
Iar nu cu fărmătura... Portar !

BILĂE
(tare)

Sîntem nătîngi...

GOLIA
(sieşi)

Cinstirea nu e mică, dar bogăţii nu strîngi.

BILĂE

...Cînd credem că gîndeşte la noi, jupîne.

MURGU

Poate.

BILĂE

Hai !

MURGU

Nu ! Rămîn de-a știre, cum vodă mă socoate
Să hotărasc-odată !

BILĂE
(de la ieșire)

Nu vezi c-a hotărît ?
(Iese.)

MURGU

De-o fi așa, la țară eu plec numaidecît...
(Postelnicul Mălai intră.)

SCENA A II-A

Ieremia Golia, Cosma Murgu, Vel-postelnicul Mălai

MĂLAI

Măria-sa ?...

GOLIA

Alături...

MĂLAI

N-a isprăvit cu Sfatul ?

MURGU

Ce este ?

MĂLAI

Sucevenii acuma, cu mutatul
La Iași, ne vin c-o jalbă.

MURGU

La Iași, zici, ne mutăm ?
S-a hotărît ? !

MĂLAI

Sucevii hodină vrem să dăm.

GOLIA

Direaptă răsplătire !

MĂLAI

Ea și-a-mplinit sorocul.

MURGU

Și-așa, domnescu scaun de-aici își mută locul.
Ne bejenim, portare ?

GOLIA

Cum vezi, ne ijderim,
Ca-n inima Moldovei cu scaunul să fim.

MURGU

Postelnice...

MĂLAI

Jupîne ?

MURGU

N-ai oblicit vreo știre ?

MĂLAI

Cam ce ?

GOLIA

(surîzînd)

De Sbierea-ntreabă.

MURGU

Prea multă păsuire.

MĂLAI

Își are dînsa rostul. O să-l vedem...

MURGU

Pe cînd ?

MĂLAI
(diplomatic)

Și mai tîrziu se poate, dar poate și curînd.
(Vrea să se ducă înspre dreapta, dar ușa spătăriei s-a deschis, și Ion, în mijlocul Sfatului, înaintează încet, urmînd o convorbire începută.)

Măria-sa !...

SCENA A III-A

Aceiași, Ion, Voievodul Moldovei, vel-logofătul Gavril, vel-vornicul Țării de Jos Ionașcu Sbierea, vel-vornicul Țării de Sus, Păcurariu, vel-hatmanul Dinga, vel-spătarul Gligore, vel-vistierul Iani, vel-paharnicul Bucium

ION
(Vorbește răspicat și cu multă chibzuință. Are o poză maiestuoasă fără să fie silită.)

Cu Sfatul sfîrșirăm. N-o să treacă
Prea mult și țar-aceasta pustie și săracă
S-o îmbogăți. Și astfel și ziua va veni
Cînd Iani vistierul cu drag ne va grăi :
„Moldova e bogată și vistieria plină..."
Dar cum și hotărît-am l-această grea pricină,
Io, domnul, și voi, sfetnici, s-ajungem l-acea zi,
De astăzi înainte nu vom îngădui
Ca țara, ca țăranul, mai mult ca să plătească
Decît e obiceiu. De-i darea boierească.
Boierului munci-va trei zile într-un an,
Iar la Crăciun și Paște, în cinste, de țăran,
Găine, ouă, cașuri va mai primi boierul.
Și-atît ! Iar către scaun el va plăti... Vistierul,
Mai bine decît mine, va ști ce să le ceară.
Cu direptate, sfetnici, belșug va fi în țeară...

SBIEREA

Cu anevoie multă.

ION

Dar fără de tocmeală !

SBIEREA

Vom împlini cuvîntul.

ION

Nu-ncape vreo cîrteală
Din partea nimănuia. Nu-i nimeni păsuit,
Precum nu vreau să fie vreun obijduit.
Să nu uitaţi aceasta...

GAVRIL

(închinîndu-se)

Porunca este sfîntă.

ION

Jupîne vornic Sbierea, prin lume se cuvîntă
Că domnişoru-acela din scaun alungat
De a domniei rîvnă tot nu s-a vindecat,
Ci umblă ici şi colo pe la cumnaţi, să-i deie
Vreun agiutor de oaste, ca-n scaun iar să steie...

SBIEREA

Dirept e. Se cuvîntă.

ION

(fixînd pe Sbierea)

Să punem vrun temei ?

SBIEREA

(repede)

Fireşte... şi-ar fi bine măsuri la timp să iei...

ION

Ai oblicit vreo ştire ?

SBIEREA

(liniştit)

Ştiu doar ce lumea ştie.

ION

Păcat, mai multă rîvnă n-ar fi stricat...

GLIGORE

(cu entuziasm)

Să vie !
Aici sîntem cu toţii. Pohtească mîndrii leşi !
Uşor e ca să intri, dar greu de tot să ieşi !

SBIEREA

Sînt mîndri, dar puternici. Să-nlăturăm năpastea,
Ar trebui din vreme să pregătim cu oastea.

ION
(arătînd pe Sbierea)

De cîte ori grăiește la sfat bun mă aștept ;
Cum să lipsesc eu Sfatul de-acest om înțelept ?
Ba mulțumesc chiar cerul că gîndul bun îmi dete
Ca să-l păstrez aicea.

CÎȚIVA BOIERI

Așa e.

ION

Logofete,
Te-ai supărat pesemne că tot grăiesc de el.
Și dumneata ca dînsul.

GAVRIL
(repede, ca semn de protestare)

Nu, doamne, nu-s la fel.

ION
(zîmbește, apoi după o mică pauză de gîndire)

Da. Ești întîiul sfetnic. Și-apoi... sînt întocmite
Chiar gemenele frunze să fie deosebite...
Dar de-omul ce se schimbă pe clipă poți să spui
Că seamănă c-un altul cînd dînsu-același nu-i ?
Gavril nu este Sbierea, cum Dingă, Păcurariu.
Nu sînt deopotrivă, ostașu, cărturaru.
Și totuși împreună, așa cum sîntem noi,
Ne sfătuim mai lesne la orișice nevoi.
Căci astfel întocmit-a dumnezeiasca mînă,
Nici mintea, nici puterea a unui om stăpînă
A hire peste toate, ci-n fiecare om
Să hie cîte-o roadă : o roadă dă un pom.
Și cum nu-i mulțumită nici gura cu o roadă,
De aceea-s felurite de poame-ntr-o livadă,
Așa și noi aicea mai mulți ne-am adunat,
Ca pomii-ntr-o grădină, să-nfăptuim un Sfat,
Prin care fericită să facem țara noastră.

(Ca pentru a pune capăt Sfatului și pentru concedierea boierilor.)

Vă mulțumesc din suflet, boieri, de truda voastră.

MĂLAI

Măria-ta...

ION

Ce este, postelnice Mălai ?

MĂLAI

Te roagă sucevenii, măria-ta, să ai
Puțină-ngăduință și să le-asculți cuvîntul.

ION

Nu-i pricina mutatul ?

MĂLAI

Mutatul nu, dar sfîntul
Ion cel Tînăr, doamne...

ION

Ei ?...

MĂLAI

Moaștele lui vor
Sucevei să rămînă...

ION

Să vină-ncoa...
(Mălai iese, Ion, boierilor.)
Ușor
Scăpăm, boieri, de-aicea. Cuminte e Suceava...

GAVRIL

Să mîngîiem bătrîna cu-atît.

PĂCURARIU

Nu-și pierde slava ?

ION

A !... Iată jupîn Murgu. Nu ne-ai uitat de tot.
Mai des cînd vii nu strică.

MURGU

De-acmu n-o să mai pot
O bună vreme, doamne, să urc domneasca scară.

ION

De ce, jupîne Cosma ?

MURGU

Mă surghiunesc la țară.
Da, doamne, e o vreme de cînd nimic nu fac
Și-s om în toată firea — cu lenea nu mă-mpac ;
De-aceea dacă vrednic nu-s socotit de tine
Să-ndeplinesc o treabă așa cum se cuvine,
Cum nu-i dat nimănuia o viață de prisos,
Mă duc, măcar la țeară să-mi fiu de vreun folos...

ION

(supărat)

Jupîne logofete, mă prinde mult miratul
Că nu se-ndeplinește ce hotărăște Sfatul.

GAVRIL

Cum, doamne ?

ION

Ce-i, cu Murgu ? E pîrcălab, ori nu ?

GAVRIL

(se oprește)

Nu-i vina mea...

ION

Grăiește !

GAVRIL

El singur și-o făcu.
N-a vrut ca să primească.

(Ion se uită mirat la Murgu.)

MURGU

Bunicul meu și tata
Avură mult mai multă cinstire pe de-a gata,
Căci fără să se miște sau să ațîțe-un foc
— Ei n-au făcut ca mine să-și puie capu-n joc —
Au fost în Sfatul țării...

ION
(după o scurtă ochire)
Ești mîndru cum se vede.
E bună și mîndria... În direptate crede.
Ce ești și ce făcut-ai vreodată n-oi uita.
O să te ceară vremea și-atunci...

MURGU
Măria-ta!

ION
Dar iată și portarul Sucevei... Stai deoparte?
Nu m-au orbit, jupîne, sclipirile deșarte
De slavă... Mai aproape... Dar chiar de m-ar orbi,
Prietenii în ochii-mi mai mult tot vor luci.
Ia spune-o veste nouă de mîndra-ți jupîneasă.

GOLIA
Pe cît de slabă fuse, pe-atît acmu-i de grasă.

ION
Așa e dorul, Golio :- usucă...

MĂLAI
(vestind)
Au venit...
(Trei tîrgoveți suceveni intră sfioși. Făcînd cîțiva pași, se opresc. Cel mai bătrîn, cu o barbă albă bogată, mai face doi pași către domn, apoi se închină cu mîinile pe piept.)

SCENA A IV-A

Aceiași, cei trei suceveni

BĂTRÎNUL
Măria-ta...

ION
Ești glasul Sucevei?

BĂTRÎNUL
(Închinîndu-se)
Cel smerit...

ION

O barb-așa de albă nu trebuie-a hi smerită.
Ea este o icoană, de suferinți sfințită,
La care orișicare se-nchină, cum mă-nchin.

(Se-nclină.)

BĂTRÎNUL

(înduioșat)

Măria-ta !

ION

Suceava grăiască pe deplin.
Nu vreau să mi s-ascundă nimic. Orice dorință
I-oi împlini, de-o cere ce este cu putință...

BĂTRÎNUL

Măria-ta, se spune că ți-ai fi pus în gînd
De-aici să muți domnia la Iași cît de curînd.

ION

De mult gîndii aceasta, de mîni mă pun la treabă!
Cu-atît va fi mai bine, cu cît mai de degrabă
Ne vom muta... Te doare ?...

BĂTRÎNUL

Nu, doamne.

ION

Dar oftezi !
Durerea te îneacă.

BĂTRÎNUL

Nu, doamne...

ION

Lăcrămezi !

BĂTRÎNUL

(ștergîndu-și repede ochii)

Măria-ta îmi iartă această slăbiciune.
Credeam să las Suceava în zilele ei bune,
În slava-n care fuse din moși și din strămoși,
Sfruntînd cu oțelire cei nouri viforoși

ION
(mişcat)

Bătrîne, multă cinste îţi face-această jale
Şi n-aş vrea ca să-ţi tulbur sfinţitul vieţii tale,
Dar cum sfîrşit în toate e hotărît să fie,
Sucevei trebuit-a şi rîndul ei să vie.
Nevoia astăzi cere cu scaunul să fim,
Ca să putem mai bine hotarul să păzim,
În mijlocul Moldovii ; şi Iaşii sînt mijlocul.

BĂTRÎNUL

Suceavo, te închină, căci ţi-a sosit sorocul.
De-acmu n-o să ai cinstea s-adăpostești pe domn.
Vai ! Viaţa-ţi zgomotoasă se va schimba-ntr-un somn ;
Zadarnic lumina-va strălucitorul soare,
Tu veşnic fi-vei noapte cu stele căzătoare.
Ruina rămînea-va din mîndrele-ţi zidiri,
Iar muşchiu-acoperi-va trecute străluciri...
Nimic să nu rămînă din fala ta ?

(Rugător.)

O jalbă ;
Din toate-a ei podoabe să-i laşi măcar o salbă.
E sfîntu Ion cel Tînăr. De-l laşi, măria-ta,
Suceava pentru tine fierbinte s-o ruga.
Altfel, de-l iei Sucevei, ascultă-ne cuvîntul,
Şi să ne ierţi, mărite, o să-i grăbeşti mormîntul.
Căci cum ne iei domnia şi-o duci de-aici la Iaşi,
În a uitării beznă ar fi ca să ne laşi ;
Căci nimeni la Suceava nu s-a gîndi. Cu dînsul,
Cum toată moldovimea credinţă are-ntr-însul,
Suceava fi-va-n mintea oricui moldovan.
Şi cum, slăvite doamne, în fiecare an
La hramu-acestor moaşte Moldova-ntreagă vine,
La sfîntul ei cu haruri smerelnic să se-nchine,
Cu-acest prilej Suceava a tras folos bănesc.
C-amestec cele sfinte cu-a noastre, mult greşesc.
Dar cum domnescul scaun de-aicea o să plece,
Cînd toţi boierii ţării la Iaşi îşi vor petrece,
Cu ce lăcuitorii Suceve' or mai trăi,
Cînd n-or avea nici hramul, această mare zi ?
De-aceea dacă scris e Sucevei să apună,
Domneasca hotărîre nu este decît bună,

N-o omorîţi deodată sau moartea îi grăbiţi,
Ci tihna bătrîneţei Suceve-ngăduiţi.

ION

Suceava îmi întinde o jalobă direaptă,
De ce dar hotărîrea-mi cu grijă îmi aşteaptă ?
Bătrîne, rîzi !... Nainte aici-să fi intrat,
Eu am cercat boierii, înţelepţescul Sfat,
Şi-am hotărît cu toţii în cîteva cuvinte
Sucevei să rămînă aceste moaşte sfinte.

BĂTRÎNUL

Măria-ta, schimbat-ai în zîmbet plînsul meu,
Cum ploaia-şi schimbă faţa la soare-n curcubeu.

ION

Aşa, aşa, bătrîne, Suceava să trăiască,
Ca-n veci Moldovei fie de pildă vitejească...
De-altminteri printr-o frică nentemeiată treci !
Suceava-n ciuda firii trăi-va-n veci de veci !

(Face semnul concedierii.)

BĂTRÎNUL

Să aibă atuncea, doamne, şi Iaşi' aceea slava
Pe care a avut-o atîta timp Suceava,
Iar ţie, milostivul, ce mil' avuşi de noi,
Norocul să-ţi ajute şi-n pace, şi-n război.

(Se închină adînc şi iese, urmat de ceilalţi doi tîrgoveţi.)

SCENA A V-A

Aceiaşi, afară de suceveni. Peste puţin biv-vel-vornicul Lupea Huru

ION

(după o lungă tăcere)

Suceava-i mulţumită. Mi-a ridicat o piatră
Ce apăsa să sfarme a sufletului vatră.

GAVRIL

(oftînd)

Grăiesc aceste ziduri povestea unui neam.

IANI

Cînd lăcrăma bătrînul, eu lacrămi înghiţeam.

SBIEREA

Nici nu-i văzui obrazul!

PĂCURARIU

Urechea-mi fuse surdă!

BUCIUM

Ca hirea omenească, o hire nu-i mai zburdă.

DINGĂ

De-aceea-i păcătoasă...

GLIGORE

(cu dispreţ)

Bociţi pe un mormînt?
Direptu-i, pentru bocet doar lacrimile sînt,
Şi bocetul la rîndu-i e-n zestrea de muiere.
Că hodinim Suceava, de-acum Moldova piere?

GAVRIL

Gligore, nu te face din noi mai înţelept.

GLIGORE

Ni-i bărbăţia-icea sau o purtăm în piept?
Luăm cu noi Suceava cînd mergem în războaie?
Jupîni, nu-mi place ceara, căci lesne se înmoaie!

GOLIA

Decît noi toţi mai tînăr e marele-spătar,
Dar a grăit cum oameni bătrîni grăiesc arar.
Suceava, ei! Suceava! Ea şi-a-mplinit menirea,
Şi dac-a ei zidire a-ndăpostit mărirea
A unui Alexandru şi-acelui Sfînt Ştefan,
Să nu uitaţi că-ntr-însa trăi un Lăpuşnean.
Cătaţi la faimă numai? Gîndiţi şi la păcate!
Căci de la Petru Rareş un vitreg vînt ne bate,
Un vînt de învrăjbire, de pohte şi sminteli!

GAVRIL

Din ce grăieşti, portare?

GOLIA

Grăiesc din socoteli !
De cînd muri Măjearul[1] sînt ani doar nouăsprezece
Şi totuşi, domni vreo şapte în scaun se pitrece,
Iar cruntul Lăpuşneanu domni de două ori !
Schimbările acestea nu-s prea adeseori ?
Aici ne bate vîntul peririi, vă spun vouă,
Iar să scăpăm de dînsul se cere-o viaţă nouă,
Departe de Suceava, de-aceste vechi zidiri,
Căci azi lăcaşul slavei e cuib de uneltiri.

ION
(care a privit cu plăcere izbucnirea spătarului şi a Goliei, grăieşte zîmbind)

Portarul şi spătarul au hirea năzdrăvană ;
Ne trase pe departe o straşnică dojană.
Cuvîntul cînd e aspru îl ierţi de-a fost isteţ,
De-altminteri foloseşte un glas mai îndrăzneţ.

MĂLAI
(în acest timp fiind chemat la uşa din stînga de-un uşier, anunţă domnului)

Jupînul Lupea Huru ar vrea ca să-ţi grăiască.

ION
(vesel)

Deschideţi uşa-n lături, ca dînsul să pohtească
(Lupea Huru intră şi se închină adînc în faţa lui Ion.)

HURU

Măria-ta, smerelnic în faţă-ţi mă închin.

ION
(contrariat)

N-ai înţeles, jupîne, pisania pe deplin ?

HURU

Ba da, căci nu sînt singur.

ION
(recăpătîndu-şi veselia)

Mă bucuri mult, jupîne!
Boieri, sfîrşit e Sfatul. Să ne vedem pe mîne.

[1] Porecla lui Petru Rareş (n.a.).

BOIERII
(închinîndu-se)

Măria-ta...

ION

Uitat-am, boieri, m-am uluit.
Ne vom vedea la masă.
(Zărind pe Murgu.)
Și Murgu e pohtit.

MURGU
(închinîndu-se)

Măria-ta...
(Boierii ies doi cîte doi : rămîn la urmă Golia și Murgu. Goliei încet.)
Portare...

GOLIA

Ce-i, Murgule ?

MURGU

Îmi pare
Că l-a chemat pe Huru să facă o schimbare.

GOLIA

Cu cine ?

MURGU

Ei, cu Sbierea... Așa-i ?

GOLIA
(plictisit)

Ba cîmpii bați !
Ca vrabia mălaiul, voi tot schimbări visați.
(Murgu și Golia ies.)

SCENA A VI-A

Ion, biv-vel-vornicul Lupea Huru, apoi Ermina

ION

Acum cînd sîntem singuri, putem grăi pe față.

HURU

Da, doamne !

ION

Simt nevoia s-alătur de-a mea viață
Un suflet, un tovarăș, femeie vreau să spun,
Cu care împreună să-mi fac un trai mai bun.

HURU

Năslirea e direaptă, căci Dumnezeu chiar cere
Bărbatul să-nsoțească la viață-i o muiere,
Ca împreună, doamne, prin faceri de copii,
Plătind peșcheșul vieții, a lumii seminții,
Să se păstreze-n veacuri, pîn' ce dumnezeirea,
La ziua giudicății, va hotărî peirea,
Sau viață mai departe odraslei omenești.

ION

Cu mintea-ți ascuțită departe chibzuiești.

HURU

Cînd ești bătrîn și treabă nu ai să-ți pierzi din vreme,
Te mai gîndești l-acela ce are să te cheme,
Și-așa, gîndind la dînsul, pe nesimțite-ajungi
Să afli tîlcul vieții și-urîtul să-ți alungi.

ION

Îmi pare c-o dojană, jupîne, mai ușoară,
Prin cele-acum grăite șireată se strecoară.

HURU
(sincer)

Nu, doamne !

ION

Direptate ai multă. Să mă ierți.
Ca domn venit de-o lună nu poți, zău, să te certi
Deodată cu întreaga și marea boierime
Răbdare de o parte, de alta istețime.
Se va tocmi cu vremea. Vreau tot să înnoiesc.
Căci putrezit-a, Lupeo, și scaunul domnesc.
Cu dumneata, jupîne, apoi... am alte gînduri ;
Te-am și ținut de-aceea îndepărtat de rînduri,
De rîndurile-acelor ce țin dregătorii.
Și știi de ce, jupîne ? Mai mult ca toți să-mi fii.
Taci...

HURU
(mirat)

Doamne...

ION

Vei răspunde pe urm', acum ascultă.
De cînd ne întîlnirăm întîi nu-i vreme multă...

HURU

Cam două luni să fie...

ION

Mai mult nu poate fi.

Veniși atunci cu-o zînă...

HURU

Voichița mă-nsoți.

ION

Dac-am ajuns aicea, să isprăvim mai iute.
Voichița are, Lupeo, podoabe nentrecute,
Căci este și cuminte pe cît e de frumoasă...

HURU
(mîndru)

Ea-i cinstea și podoaba în bătrîneasca-mi casă.

ION

Cum am văzut-o, Lupeo — am ochiul iscusit —
Am prețuit pe dată că-n ea s-a-nfăptuit
Cu multă-mbelșugare tot ce a vrut să-i deie
Pîn-azi cerescul tată să placă, o femeie.

HURU

O laudă-i mai mare cînd vine de mai sus.

ION

Voichița dumitale de-atuncea m-a răpus,
Dar dacă turburat-a — așa-i cu-ndrăgostirea —
A sufletului tihnă, ea îmi nălță gîndirea,
Căci gîndul bun îmi dete, un gînd curat și sfînt,
Prin ea să-mi leg viața mai mult de-acest pămînt.

HURU
(cu o bucurie amestecată cu nelinişte)
Prea mare cinste, doamne, faci bătrîneţii mele...

ION
Nu, Lupeo, chibzuiala eu pun în toate cele,
Şi cînd am spus cuvîntul, să crezi numaidecît
C-am chibzuit nainte de-a mă fi hotărît...

HURU
Nu mă-ndoiesc de-aceasta, dar alţi mai mari ca mine
Nu au dirept să strige că lor li se cuvine
Această mare cinste ?

ION
Mai mari ? Cam cine-s ei ?
N-a fost un Huru vornic sub Rareş ?

HURU
(simplu)
Eu fusei.

ION
Atunci...

HURU
(codindu-se)
Ş-apoi...

ION
(zîmbind)
Mai este ceva ? Ei...

HURU
(cu ochii în pămînt)
Se mai spune...
— Sînt multe gure rele pe lîngă multe bune —
Prin lume se grăieşte c-ai fi adus aici...
O ţiitoare, doamne...

ION
(încruntînd din sprîncene)
Gîndeşte la ce zici !

HURU
N-o spun să mă amestec în viaţa-ţi omenească,

Nu-i treaba mea aceasta, ci lumii să bîrfească,
Dar se mai spune — gura nu are leac nici vraci —
C-ar fi grăit săsoaica că doamnă ai s-o faci.

ION

Crezi ?

HURU

Nu !

ION

Atunci, jupîne, de ce a risipire
Şi vreme şi voroave doar pentr-o clevetire ?

HURU

E inima de tată ce m-a-ndemnat, netot,
Să spun, ia, o prostie...

ION

De-acuma, spune-mi tot.
Ce ai mai greu pe cuget... Îţi dau îngăduinţă
Să-mi faci o spovedanie. Ne-o fi cu folosinţă...

HURU

Să fiu la gură slobod ?

ION

Începe ! Prea te-aştept...

HURU

Din ce grăieşte lumea, ceva tot e dirept,
Căci chiar de n-a spus dînsa, c-ai s-o ridici la doamnă...

(Se opreşte.)

ION

Ce stai ? Deznoadă limba.

HURU

Măria-ta, înseamnă
Că farmecele dînsii puternic te-au robit.
Şi...

ION

(încrucişîndu-şi braţele)

Ce, jupîne Huru ?

HURU

Ca tată m-am gîndit,
Măreață este cinstea ce-așteaptă pe Voichița;
Ba cinstea ei cea mare mult îmi înalță vița ;
Dar ce-i mărirea, doamne, cînd fericire nu-i ?
Ce casă-i liniștită cînd e străinul cui ?

ION

Deșărtăciunea, Lupeo, nu mult te ispitește ;
De ce o gură-a lumii atunci te rătăcește ?
Ce tot grăiești de farmec, de cui și de robii ?
Cînd domn ești pe o țară, pe tine domn să fii !
Așa știu că se cade și-așa voiesc a hire.
Decît a țării grijă n-am altă stăpînire.

HURU

M-ai biruit iar, doamne, și mult m-ai rușinat.

ION

Bătrîne, adă-mi doamna...

(Ironic.)

Sau iar ai vreun bănat ?

HURU

O dată îmi ajunge...

(Dă să iasă.)

ION

Gătiți de nuntă-n grabă.

HURU
(uluit)

Acmu, în postul mare ?

ION

Eu nu sînt bun de șagă —

(Autoritar.)

Jupîne, înțelege că-ncep să dau porunci —
Nu-i vreme de tocmeală.

HURU

Măria-ta, atunci
Cu multă sănătate și Dumnezeu s-agiute.

ION

S-agiute, că-i puternic, dar pîn-atunci mai iute.

(Lupea Huru iese. Ion sieşi.)

Nu prea pricep boierii dumnezeiescul rost.
Credinţa-i să-ţi faci cruce şi să te ţii de post ?
Te-ai chinuit, Isuse, zadarnic sus pe cruce !
Dar... Gîndu-n altă parte îngrijorat mă duce.

(Se îndreaptă spre uşa din fund, iar Ermina îi iese înainte.)

La tine mi-a fost gîndul.

ERMINA
(încercînd să zîmbească)

Ţi l-am furat ?

ION
(posomorît)

Ermino,

Am să-ţi grăiesc.

ERMINA
(înaintează pînă în mijlocul scenei)

Începe.

ION

Aici ?

ERMINA

De ce nu ?

ION

Vino !

(Vrînd să iasă.)

Ci vino după mine, vom merge în ietac,
Şi-acolo singuri numai grăi-vom după plac.

(Se uită împrejur.)

Urechi iscoditoare ascultă şi nu-i bine.

ERMINA

Eu nu mă mişc de-aicea ! Grăieşte...

ION
(privind-o cercetător)

Ce-i cu tine ?

ERMINA

Grăiește !

ION
(vexat)

Mi se pare...

ERMINA
(același joc)

Grăiește !

ION
(sever)

Ai să plîngi.
Și nu aș vrea în juru-ți curtenii toți să strîngi
Tu ești femeie doară și n-o să ai putere
Să-ntîmpini fără bocet o veste de durere.
De-aceea, cum ietacul e așezat la dos,
Va-năbuși țîșnirea durerii...

ERMINA
(cu multă hotărîre)

De prisos.
Mă plîng ? Bocesc, Ioane ? Țip ? Nu ! Stau împietrită !
N-ai teamă — aștept porunca-ți, și soața legiuită
Găsi-va patul slobod.

ION
(luminat)

Ai ascultat...

ERMINA

Avui,
Ioane, o presimțire cînd pe bătrîn văzui
Că trece pragul porții și-și lasă în caleașcă
Șopîrla-i cu-ochii galeși și inimă drăcească.

ION

Ai ascultat la ușă !

ERMINA

Și n-am avut dirept ?

ION

Dirept nu prea și totuși avuși gînd înțelept,
Căci mi-ai scutit risipa voroavelor deșarte,
Ce-aveau să-ți spuie soarta, încet, pe dedeparte.
Eu cîștigai din vreme...

ERMINA
(c-un zîmbet amar)

Dar eu ce cîștigai ?

ION

Tu sufletul, Ermino, ți-ai pregătit...

ERMINA
(oftînd)

Așa-i !...

ION

...A înfruntare vestea cea grea a despărțirii.

ERMINA

Te-ai hotărît în totul ?

ION

În urma chibzuirii,
O chibzuire lungă, căci astfel chibzuiesc,
Văzui că nu-i chip altfel decît să te... jertfesc.
(Îi pune mîna pe cap. Cu o vădită părere de rău.)
Noi nu putem, Ermino, să-nfăptuim o casă ;
Mi-e maică-mea armeancă, iar tu, mai rău, ești sasă...
Străini de-această țară, sîntem prea de pripas.
Iar ce pățit-a Despot în minte mi-a rămas.

ERMINA

Al lui Ștefan cel Tînăr fiastru ești...

ION

Dar mama ?...

ERMINA

Dup-obiceiul țării la oteț se ia seama.

ION

Așa zici tu, Ermino, dar tot sînt venetic.
Am dragoste de țară, dar nu sînt cu nimic

Legat de ea... Boierii mîni-poimîni cu-ntocmirea —
Și-or întocmi moșia cum nu le-o hi pohtirea —
Vor murmura de-ndată și-apoi știi rostul lor :
Trăiesc să sîrguiască schimbarea domnilor.

ERMINA

Unire creștinească eu ți-am cerut vreodată ?
Mi-e dragostea păgînă, iar cinste ea nu cată
Te vrea pe tine numai, ca om, nu voievod.
O ! De ai fi ca alții, ca proștii din norod !
Cînd te-am văzut la Rodos, Ioane,-ntîia oară,
Eu nu știam de tine, cum că rîvnești o țară,
Și nu-mi trecu prin minte, n-am ochiul vrăjitor,
Să bănui ce se-ascunde sub strai de negustor.
Dar te-am iubit de-ndată, căci inimii plăcuși,
Și te-am iubit de-atuncea, cum te iubesc și-acuși.
Iar, dacă încercat-am să-ți dau agiutorare,
De-ajungere mai iute l-această înălțare,
Nu m-am gîndit la mine, nu-mi trebuia măriri,
Dar te-am văzut amarnic cuprins de năluciri.
— Năluca orbitoare, dar și năluca morții —
Și numai pentru-aceasta grăbitu-ți-am eu sorții.
Mărirea mă spăimîntă, n-am vrut-o, n-o doresc ;
Fii împărat, Ioane, nu domn, n-o să rîmnesc
Să-mi pui pe fruntea-ngustă cununa strălucită.
Eu te iubesc, Ioane, și vreau să fiu iubită.
Atîta vreau. Atîta ! Doar lîngă tine vreau,
Să știu că sînt aproape de tine...

(Văzînd un semn de dezaprobare la Ion.)

Nu poți ?... Sau
Într-un bordei, ascunsă, Ermina o să steie.
Din cînd în cînd veni-vei s-o vezi...

(Iar un gest din partea lui Ion. Cu glas deznădăjduit.)

Ci sînt femeie
Și te iubesc, Ioane ! Cum crezi că aș răbda
Ca alta să-mi ia locul și dezmierdarea ta ?!
Nu pot ! Nu am atîta putere, înțelege !

(Deznădejde crescîndă.)

Și eu am drept asupra-ți să poruncesc : alege !
Rămîi cu mine. Nu poți ? Atunci cu nimeni dar !
Te-mbrățișă mărirea, doar dînsa !

ION

În zadar.

Îmi trebui legătură de sînge.

ERMINA

(păleşte groaznic ; cată să fie liniştită)

Vai, mărirea !
Cum te-ntîlnii la Rodos, mi-a juruit peirea !
Şi s-a ţinut, duşmana, ca umbra după noi.
Mi-a zăcăşit fericea şi mi-a purtat război.
Acum îs doborîtă...

(Şovăie.)

Deschişi adînc mi-s sînii...

(Se uită cu deznădejde la Ion, care o priveşte liniştit, dar şi hotărît în acelaşi timp.)

Din piept inima-mi pică...

(Se clatină. Cu o durere nemărginită, vocea stinsă.)

Să mi-o mănînce cînii !

(Cade în nesimţire pe lespedele de piatră.)

ION

(se repede şi-o ridică ; ţinînd-o în braţe o priveşte cîteva clipe)

Săraca...

(Cu ochii uzi.)

'Ntîia jertfă, Moldovo, îţi închin !
E poate cea mai mare. Primeşte-o pe deplin.

(Iese prin fund cu Ermina, mica Ermină, în braţe.)

SCENA A VII-A

Vel-postelnicul Mălai, pîrcălabul de Hotin Slăvilă, apoi Cosma Murgu

SLĂVILĂ

Postelnice, mai iute, căci scumpă-i orice clipă.
Izbeliştea ne vine necruţătoare,-n pripă !

MĂLAI

Dar ce e ?

SLĂVILĂ
(uluit)
Nu sosit-a cu veşti nici un lipcan ?

MĂLAI
Nu, pîrcălabe...

SLĂVILĂ
Atuncea şi aici aveţi duşman !
Ci du-te de îl cheamă, de doarme, îl trezeşte !

MĂLAI
Mă duc.

(iese prin fund)

MURGU
(apărînd la uşă, cu vocea dulceagă)
Slăvilă dragă, ce ploaie se vesteşte ?

SLĂVILĂ
Ai s-obliceşti îndată.

MURGU
Nu-i Sbierea la mijloc ?

SLĂVILĂ
(rîzînd)
Îl zvîrle, să te puie pe dumneata în loc.

MURGU
L-ai prins cu viclenia ?
(Cu satisfacţie.)
I s-a-mplinit veleatul !

SLĂVILĂ
(sieşi, cu o bucurie crudă)
Mileţki n-o să-l vadă, dar l-o vedea gealatul !

MURGU
Jupîne pîrcălabe, nu poţi să-mi spui nimic ?

SLĂVILĂ
Pe la Cosmin nu-i bine, iar eu mă simt voinic.
(Murgu trînteşte uşa şi dispare. Prin fund Ion intră puţin neliniştit, urmat de Mălai.)

SCENA A VIII-A

Ion, vel-postelnicul Mălai, pîrcălabul de Hotin Slăvilă

ION

Ce veste, pîrcălabe ?

SLĂVILĂ

N-aduc vreo știre bună.
Poruncă dă din goarne să sune, oastea-adună,
Vrăjmașii calcă țara.

ION
(în contrast cu Slăvilă, liniștit)

Din care parte vin ?
Și cine-s ?

SLĂVILĂ

Leșii, doamne, și vin dinspre Cosmin.

ION

Aduc și pe Mazilul ?

SLĂVILĂ

Au pe Bogdan în frunte.

ION

Cu un brudiu vor leșii pe mine să mă-nfrunte ?

SLĂVILĂ

Dar căpitan le este Milețki cel viteaz !

MĂLAI

Nu te-ngriji prea tare, căci domnul fuse treaz,
Oștirea-i întocmită, apoi e și sangeacu
De Akerman pe-aicea...

SLĂVILĂ

Îl vede-atunci pe dracu
Bogdan, căci crede, doamne, deși-i de necrezut,
Trei mii li-e toată oastea...

ION și MĂLAI
(mirați)

Trei mii.

SLĂVILĂ

Spun ce-am văzut.

ION

Postelnice, pohtește în grabă Sfatul țării.

(Mălai iese.)

SCENA A IX-A

Ion, pîrcălabul Slăvilă

ION

Trei mii ?

SLĂVILĂ

Am socotit-o și ieri în faptul sării...

ION

(nervos)

Vînzarea-i prea pe față și totuși n-am dovezi !

SLĂVILĂ

Măria-ta, poți pune pe vornic în obezi.
E vînzător de țară. El mi-a întors lipcanul
Ce-avea să te vestească că ne-a călcat dușmanul.

ION

Cum ?! Ai trimes ? Slăvilă, grăiește...

SLĂVILĂ

Cînd văzui
Că din Cosmin coboară dușmanii domnului,
Lăsai pîrcălăbia, femeia la icoană,
Și întocmind o ceată isteață, fără zvoană,
Pe lături iscodit-am și oastea, și-a lor gînd.
Dar mult m-a prins miratul, că ei tot coborînd
N-aveau de țel Suceava, ci tot pe Prut la vale
Purced făr' de vro grijă o neștiută cale.
La Bogdănești se-opriră. De-aceasta trag folos.
Trimet la pîrcălabul din Tîrgul-cel-Frumos

Un călăreț cu vestea izbeliștii ce vine
Rugîndu-l să-l trimeată cu sîrg apoi la tine.
Dar cum la două zile venit-a înapoi
Lipcanul meu, și-mi spuse că ar fi rîs de noi
Jupînul pîrcălabul, căci ce e, ni se pare,
Deși trimese totuși la vornicul cel mare,
Ionașcul Sbierea, doamne, un credincios țigan,
Parc-am simțit vînzarea în omul lui Bogdan!
Și cum aflai atuncea că leșii poposiră
În Bogdănești s-aștepte, cred chiar că le sosiră...

ION

Ce?

SLĂVILĂ

Puști...

ION

N-aveau?

SLĂVILĂ

Nu, doamne... De la Hotin... Atunci,
Scurtînd din drum, luat-am drept prin văi și lunci,
Și am sosit aicea s-aduc această veste,
Făcîndu-mi și dovadă, că dușman Sbierea-ți este.

ION
(mișcat)

Ești vrednic de cinstire și cred că te-oi cinsti...

SLĂVILĂ

Eu mi-am făcut...

(Boierii de Sfat intră.)

ION
(încet)

Taci molcum.

SLĂVILĂ

De spui, n-oi mai cricni.

SCENA A X-A

Aceiaşi, vel-logofătul Gavril, vel-vornicii Ionaşcu Sbierea şi Păcurariu, vel-spătarul Gligore, vel-hatmanul Dingă, vel-vistierul Iani, vel-postelnicul Mălai şi vel-paharnicul Bucium

ION

Jupîni, ne vine vestea cea cruntă-a războirii.

GAVRIL
(supărat)

Am auzit, o, doamne...

SBIERE

Să dăm o veste-oştirii,
Cu sîrg să se gătească.

DINGĂ

Oştirea-i pe picior...

MĂLAI

Cum e sangeacu-aicea ne dă un ajutor...

ION

De duşmani n-aveţi teamă, căci oaste au puţină...
Trei mii...

BOIERII
(miraţi)

Trei mii de oaste ?

IANI
(uimit)

Cum de-ndrăznesc să vină ?

BUCIUM

Dar cine sînt smintiţii-aceşti cutezători ?

GLIGORE

Of ! Cum i-aş face, doamne, şi pulbere, şi nori !

IANI

Jupîni, de-o vreme-ncoace ajuns-am de ocară:
Cu trei mii de oștire cum să se calce-o țară ?

BUCIUM

Ne știu mișei dușmanii și-amar își rîd de noi.

GLIGORE

Dă-mi, doamne, mie cinstea să duc acest război
Și-ți jur pe sfînta cruce și pe strămoșii mei
Că unul n-o să-mi scape cînd m-oi izbi în ei.

ION

(zîmbind)

De aceea, lîngă mine am să te țiu, spătare,
Căci socotesc că-i bine dușmanul a cruțare.

PĂCURARIU

Dar cine-s ?

ION

E Milețki...

BOIERII

Iar leșii ?!...

ION

Cu Bogdan.

GAVRILĂ

Brudiul duce dorul domnescului caftan.

PĂCURARIU

Jinduitor de scaun și el e ca și ta-su.

DINGĂ

(rîzînd)

Măria-ta, îmi pare că-i prisosește nasu.

ION

Boieri, cui i se cade s-alunge pe brudiu ?

PĂCURARIU

Nu trec prin vornicia mea, doamne ?...

ION
(ironic)

Cam tîrziu...
Dușmanii-s mai-năuntru de cum îi crezi, jupîne.
(Face un semn lui Slăvilă să vorbească.)

SLĂVILĂ

De le-au sosit ce-așteaptă, pe la Hîrlău sînt mîine
Și tot coboară-n vale...

SBIEREA
(înaintînd spre Ion)

Atuncea socotesc
Că vor să prade Țara de Jos și chibzuiesc
Că mie mi se cade să-mi apăr vornicia...
(Slăvilă izbucnește într-un rîs zgomotos. Gligore, Dingă, Mălai și Ion rîd de asemenea.)

SBIEREA
(mirat)

De ce hliziți ?

ION
(aspru)

Jupîne, ajungă viclenia.
Prea te-ai jucat cu focul.

SBIEREA
(pălind)

Dar ce-i, măria-ta ?

ION

Postelnice, să vină armașul și să-l ia.
(Mălai iese. Sbierea cearcă să vorbească.)
Nu-i timp de giudecată acmu, în vremea asta,
Căci trebuie-a gonire, ce ne-ai adus, năpasta.

SBIEREA

Eu n-am adus nimica.

ION

Zadarnic te prefaci,
Îți voi trimite-un popă, cu cerul să te-mpaci.
(Armașul și postelnicul intră.)
Armașe, ia-l de-aicea !

SBIEREA
(cu vocea tremurătoare)
Dar fără nici o vină ?

ION
(rece)
O hrubă puturoasă și fără de lumină...
Pat, umedele paie, iar pern-un bolovan.
Mîncare, pîne neagră, uscată de un an.
Să ducă dorul apei, deșert va fi urciorul.
Butucul să-i strivească și mîna, și piciorul.
Ia-l !
(Lui Gavril.)
Veste să se deie de-aceasta-ntregii țări,
Ca pildă pentru aceia ce vor de domni schimbări.
Ia-l !

SBIEREA
(livid)
Doamne, nu-s oricine, ci sînt din Sfatul țării,
Cer Sfatul să mă spele de-o vină c-a vînzării.
(Tăcere înfricoșătoare. Disperat.)
Grăiește, logofete...
(Aceeași tăcere.)

ION
Degeaba gura caști.
Ia-l !

SBIEREA
(cu lacrimi)
Fără giudecată ?!

ION
(cu un zîmbet crud, prevestitor)
Te-om giudeca de Paști
(Sbierea și armașul ies.)

MĂLAI
Uf !

GLIGORE
Bine ca vînzării s-a pus sfîrșit odată.

SBIEREA
(cu vocea tremurătoare)
Dar fără nici o vină ?

ION
(rece)
O hrubă puturoasă și fără de lumină...
Pat, umedele paie, iar pern-un bolovan.
Mîncare, pîne neagră, uscată de un an.
Să ducă dorul apei, deșert va fi urciorul.
Butucul să-i strivească și mîna, și piciorul.
Ia-l !
(Lui Gavril.)
Veste să se deie de-aceasta-ntregii țări,
Ca pildă pentru aceia ce vor de domni schimbări.
Ia-l !

SBIEREA
(livid)
Doamne, nu-s oricine, ci sînt din Sfatul țării,
Cer Sfatul să mă spele de-o vină c-a vînzării.
(Tăcere înfricoșătoare. Disperat.)
Grăiește, logofete...
(Aceeași tăcere.)

ION
Degeaba gura caști.
Ia-l !

SBIEREA
(cu lacrimi)
Fără giudecată ?!

ION
(cu un zîmbet crud, prevestitor)
Te-om giudeca de Paști
(Sbierea și armașul ies.)

MĂLAI
Uf !

GLIGORE
Bine ca vînzării s-a pus sfîrșit odată.

ION

Aţi priceput prea bine de ce-i acmu călcată
Moldova doar de-o ceată de leşi cutezători ?!
Chiteau să se-ntreiască cu-ai noştri vînzători !
Jupîne pîrcălabe, să fii de mărturie.

(Vine în faţa scenei, sieşi.)

E slobodă acuma o mare vornicie.
Se-ncepe primeneala... Pe cine să-mi aleg ?
De vrednic, este Golia, dar nu-i un om întreg ;
Îl roade-o boală ascunsă, ispita-l biruieşte,
Bogdan cum este darnic pe dată îl orbeşte.
Nu, nu !... Dar Lupea Huru ? E bun, dar prea bătrîn ;
De-i om stăpîn pe toate, pe paloş nu-i stăpîn.
Nici el nu ! Cosma Murgu ? Un gospodar de seamă,
Dar cînd de lupte-aude îl prinde parc-o teamă.
Nu-i timpul său acuma.

(Tresărind.)

Slăvilă-ar fi !... Să-l pun ?
De hatman pare vrednic, de vornic nu e bun.
Bilăe ? Stolnic este şi-apoi nu îl ştiu încă,
E greu de-a înţelege o fire mai adîncă ;
Simt chiar de el o teamă, căci are ochi vicleni.
...Nu-s oameni de credinţă boierii moldoveni.

(Priveşte înspre boieri.)

GAVRIL

Măria-ta, pe cine trimitem ?

ION

Cat un vornic.
El are să se ducă.

GAVRIL

Boier, viteaz, statornic
Şi ascuţit la minte ar fi...

ION

Nu mă-ndoiesc
Că sînt mai mulţi de unul şi totuşi... nu găsesc.

GAVRIL

Ar fi jupînul Gîrlă.

PACURARIU

Ba Huru !

DINGĂ

Aș, Dănciulă !

IANI

Veronie...

BUCIUM

Caraghiuza...

GLIGORE

(rîzînd)

Dar Murgu ?

ION

E-ndestulă

Și-aleasă boierime și totuși ce păcat
Că nu găsesc un vornic, pe cel de-al doilea-n Sfat.
Vă miră ? Cîte-un nume spuserăți fiecare
Și eu am cinci în minte. Nu este o-nsemnare
Că nu am dat de dînsul, căci de l-am fi găsit,
Cu toți cătînd cu gîndul, la el ne-am fi oprit ?

GLIGORE

Dirept e.

BOIERII

Da, așa e.

ION

Lăsați-mă cu gîndul.

(Boierii ies.)

SCENA A XI-A

Ion, apoi portarul Ieremia Golia, apoi vel-stolnicul Bilăe

ION

(sieși)

Îl simt prin întuneric cu mîna bîjbăindu-l.
Ei ! Nistru... Da, la Nistru, îl văd, stai, că te-am prins !

„Oțelul pune-n teacă !"... Din minte-mi s-a prelins ?
Nu-i el ? N-a fost la Nistru ? Of ! minte buimăcită !
E el ! Îi văd chiar barba cea neagră. Te-am prins, da, și te țin !
Văd mîna lui păroasă... Și totuși știu puțin !...
Pe-un lan, pe-un cîmp de nume gîndirea mea se plimbă.
Vel-vornice, te cheamă... Îl cheamă,-mi stă pe limbă...
Hai, minte, opintește... Zadarnic... În zadar !
Eu mă frămînt ca moara și tu nu ai habar.
Lumină să se facă !

(Se duce la ușa din stînga.)

Pohtim, jupîne,-ncoace.

(Golia intră.)

GOLIA

Măria-ta !

ION

Mai bine mi-ai spune : „cu noroace !"

GOLIA

(căzînd în genunchi)

Măria-ta !

ION

(contrariat)

Ce este ?

GOLIA

Dă-mi mîna să-ți sărut.
O mare dreptate cu mine ai făcut,
Credința răsplătindu-mi prin cinstea vorniciei.
Cît despre dușman, lasă-l în seama Ieremiei !

ION

Ridică-te, jupîne, că nu te prinde, zău !
Eu te credeam mai altfel și nu un nătărău.
Cum să grăiești-nainte ? De unde-mi știi dorința ?
Să te căiești : nu-mi place la om nesocotința.

GOLIA

Dar, doamne...

ION

Nici un doamne...

GOLIA

Credeam...

ION

Nu ai de-ajuns ?
N-ai fost deschis atuncea, ci-ocolitor și-ascuns :
Nu-i bine, Ieremio, ți-o spun prietenește :
În domn să ai credință, căci bine îți priește.
Acmu să-ți spun pricina. Un ajutor îți cer
Acestei minți năuce. La Nistru, un boier
Veni cu Murgu, Huru, Bilăe. Cum îl cheamă ?
Ei da, mi-aduc aminte, de neam nu prea de seamă,
Dar om cu suflet mare...

GOLIA

(repede)

Nu-mi amintesc de el.

ION

Prea repede răspuns-ai, căci n-ai gîndit de fel,
Încearcă ! Nalt și trupeș, un cap hursuz de bour,
O chică-mpreunată cu barba — ca un nour
De grindină ce-aduce prăpădul pe ogor —
Ascund șiret o față de om pătrunzător...
Îți amintești ?...

GOLIA

Nu, doamne...

ION

(cam supărat)

Mă miră mult, jupîne !
O față ca aceea pe veci în gînd rămîne.

GOLIA

Un cap am, unul, doamne ; prea mult nu poți să-i ceri,
S-au perindat la Nistru puzderii de boieri,
Și-am cunoscut dintr-înșii prieteni și de frunte,
Dar fost-au și mulți alții cu boierii mărunte,
Ce n-au făcut nimica de-a hire cunoscuți.
Am vină dacă dînșii-s de nenoroc născuți ?

ION

Ești supărat, văd bine...

GOLIA

Nu, doamne...

ION

De la tine
Nu aflu azi nimica... Jupîne, nu e bine...
Ar trebui... dar, Golio, te-adăpostește-un zid ;
Mîncarăm împreună o vreme dintr-un bild,
Și ai luptat cu rîvnă, să-mi împlinesc năslirea.
Hai să-ți mai spun o dată : nu m-a orbit mărirea.
Același sînt cum fost-am, ba chiar îmi ești mai drag,
Și mă gîndesc la tine, dar nu dau în vileag,
Să te... dar nu pot spune, sînt cam ascuns din hire,
Și nu sosi nici vremea să-ți pot da răsplătire...
Răbdare și credință... Zi, tot nu-ți amintești... ?
(Golia tace, Ion, aspru.)
Pe Cosma-Murgu-atuncea la mine să-l pohtești.
Ba nu !...
(Ironic.)
Ar fi în stare și el să-mi ia-nainte.
Mai bine pe Bilăe, că-i mai puțin fierbinte.
(Golia iese.)

VOCEA GOLIEI

Jupîne stolnic...

ION

Astăzi, o pildă învățai :
De-un om mai de ispravă cu multă trudă dai...
(Bilăe intră.)

BILĂE

Măria-ta, porunca...

ION

Un nume-mi trebuiește.
La Nistru, cînd venirăți cu jaloba... — gîndește —
Ați fost...

BILĂE

Eu, Huru, Murgu...

ION
(repede)
Și-al patrulea a fost ?...

BILĂE
(tresărind)
Mojic de obîrșie, și chiar ca om un prost.

ION
(ca inspirat)
Livadă !

BILĂE
Nu, şi totuşi o mare-asemănare :
Livadă pentru oameni, Dumbravă pentru hiare.

ION
(vesel)
Dumbravă, da, Dumbravă ! Ce nume răspicat !
Îţi mulţumesc, jupîne...
(Bilăe dă să plece.)
Mai am de întrebat.
Nu știi, Dumbravă are vreo slujbă ?

BILĂE
Slujbușoară.

ION
Ce-i ?

BILĂE
Pe la grajduri, doamne, sub comisul Nicoară.

ION
Al doilea comis este ?... Al treilea ?...

BILĂE
(rece)
Nu !

ION
(arătînd în jos)
Și mai ?

BILĂE
Doar nu rînește grajdul și apă dă la cai...

ION

Prea multă oropsire. De ce ?

BILĂE

(mirat)

E oropsit ?
De n-ar fi fost Nicoară, cu greu l-ai fi găsit,
Căci nimenea la dînsul nu s-a gîndit...

ION

(mustrător)

Văd bine.

BILĂE

Dumbrava-i pentru pluguri, de-acolo chiar și vine.

ION

Eu nu caut rădăcina, ci roada unui pom.
Precum nu caut neamul, ci omul de e om.
Rău ați făcut, jupîne, că l-ați uitat...

BILĂE

Se poate.
Dar l-a uitat și-un altul mai mare...

ION

Nu pot toate
A ține minte ; totuși, greșeala o să-mi dreg.
Pohtește toată curtea icea...

BILĂE

(sieși)

Înțeleg.

ION

Și roagă pe Nicoară să vină cu Dumbravă.

BILĂE

(sieși cu ură, ieșind)

Armanul început-a să-și bată joc de slavă !

(Iese.)

SCENA A XII-A

Ion, apoi Sfatul Domnesc, apoi Cosma Murgu, pîrcălabul Slăvilă, postelnicul al doilea, logofătul al doilea, Kristea Mihăilescu, apoi vel-stolnicul Bilăe, stolnicul al doilea, stolnicul al treilea, vel-medelnicerul, uricarul Nistor Ureche, apoi vel-comisul Nicoară, comisul Dumbravă, în sfîrşit boieri de toată mîna, care vin pe rînd şi se aşază fiecare după rangul lor, mai în faţă sau mai la fund.

Lipseşte Ieremia Golia

ION

(sieşi)

Stă ursu-n vizuină cu ciudă mormăind,
Că l-am uitat acolo... Dar Sfatul văd viind.
Va murmura ? Ce-mi pasă ! Eu n-am urechi l-aceasta,
De-altminteri sînt pe cale să tai multora creasta,
Prea mulţi cocoşi de cîntă... Dar să gonesc pe leşi !
(Zîmbind.)
Urzeala este altfel şi altfel e cînd ţeşi.
Urzit-au cu Ionaşcu, le merse începutul,
Dar nu ştiu cu Dumbravă cum vor sfîrşi ţesutul.
Îmi pare rău că nu pot să fiu şi eu pe-aproape,
Să văd cum pe sub dînşii de frică o să se crape
Pămîntul, cînd vedea-vor, în loc de-un vînzător,
Pe ursul de Dumbravă, cum mormăi' a omor.
O spaimă mult aduce : îmi întregesc moşia,
O să le cer Hotinul, de-mi vor prietenia.
(Sfatului.)
Jupîni...

GAVRIL

Găsit-ai, doamne ?

ION

Hălăduiţi puţin.

DINGĂ

Îţi rîde barba, doamne.

ION

Mi-i cugetul senin
Şi-o mare mulţumire simt cum mă-ntinereşte.
(Se îndepărtează de Sfat şi se plimbă nerăbdător.)

PĂCURARIU
(încet lui Dingă)

Vel-hatmane, o șotie acum ne pregătește.

DINGĂ
(încet)

De unde știi ?

PĂCURARIU

Bilăe, din fugă, mi-a șoptit
Că are să se-ntîmple ceva nemaipomenit.

MURGU
(sieși)

Îmi pare că sosit-a și vremea cinstei mele.

POSTELNICUL AL DOILEA
(lui Mihăilescu)

Schimbările din Sfaturi sînt bune de belele.

MIHĂILESCU

Îți faci doi-trei prieteni și zece dușmani faci.

SLĂVILĂ

Așa e dat să fie, pe toți nu poți să-mpaci.

LOGOFĂTUL AL DOILEA

De-aceea nu-i statornic nici scaunul domnesc.

MURGU
(sieși)

De mine să nu uite, nu-i rău dacă tușesc.
(Tușește, Ion o clipă se oprește, privindu-l.)
Am potrivit-o bine... C-un ochi șiret mă fură.
„Vel-vornic Cosma Murgu..." Înțepenește, gură,
În stare ești acuma să strigi ca un măgar :
„Vel-vornic Cosma Murgu !" Mă tem, zău, să nu sar
Pe-aici de bucurie, ca țapii prin livede.

BILĂE
(încet lui Murgu)

Jupîne Cosma Murgu, ți-oi spune, dar mi-i crede ?

MURGU

Ce, stolnice ?

BILĂE

Ştii bine, de-altminteri toţi vor şti
Că vornic mare fi-va...

MURGU

(cu mîndrie)

Cu toţi veţi auzi.

(Bilăe se uită curios la Murgu, apoi trece de vorbeşte repede în şoapte cu stolnicul al doilea, al treilea, vel-medelnicerul şi uricarul Ureche. În acest timp intră vel-comisul Nicoară urmat de Dumbravă, care rămîne la uşă.)

NICOARĂ

(închinîndu-se)

Măria-ta...

ION

(vesel)

Nicoară, ce scump eşti la vedere.
Dumbravă unde este ?

NICOARĂ

(mergînd spre uşă)

Măria-ta te cere.

DUMBRAVĂ

(înaintînd)

Măria-ta...

ION

(sieşi)

E dînsul ! E dînsul, cum îl ştiu !

(Tare.)

Dumbravă, foarte aspru ar trebui să fiu.

DUMBRAVĂ

Nu cred că am vreo vină, vel-comisu-i de faţă.

NICOARĂ

E tare vrednic, doamne, voinic şi fir' isteaţă
Ce cal pe mînă-i intră îi pune-n vine jar.

ION

Nicoară vrea să facă țînțarul armăsar.
Nu-i vorba de aceasta, ci de o altă vină.
Ascuns stă parcă-n ciudă, ca ursu-n vizuină.
De cînd sînt domn, Dumbravă, vreodată te-am zărit ?
Mi-am frămîntat mult mintea și curte-am iscodit,
Să dau de-a tale urme, de tine, om sălbatic.
Am să te fac, Dumbravă, să scoți pe nas jăratic.
Nici popa cel mai mare din Râm, nici cel preasfînt
Cap, patriarhu-Ohridei, atît de ascunși nu sînt !
Și tu ? Atît de mîndru ești ?

DUMBRAVĂ

(amar)

Doamne, nu-i de mine
Mîndria, dar ascuns stau, căci tare mi-i rușine
Cînd văd că-s copt și totuși nu pot să-nsemn nimic.
Sînt comis, comis, doamne, dar dintre toți, mai mic.

URECHE

(din fund)

Nu-i nimenea de vină, te-nfundă obîrșia...

ION

Te-nalță atunci, Dumbravă, puterea mea, domnia !
Dirept am la aceasta ; și-acum cînd ești boier,
Deoarece nevoia și vremea azi te cer,
Io, domnul, dau poruncă : de astăzi înainte
Biv-comisul Dumbravă, om ascuțit la minte,
Va fi vel-vornic...

STOLNICUL AL TREILEA

(din fund)

Drace !

ION

(fără să-și piardă tonul liniștit)

Al Țării.

STOLNICUL AL DOILEA

Bre !

ION
(acelaşi joc)

...De Jos.

MURGU
(prostit)

Dar, doamne !

URECHE

Prea-i de oaie !...

STOLNICUL AL DOILEA

Cojocu-a-ntors pe dos !

VEL-MEDELNICERUL

E strîmbătate-aicea !...

DUMBRAVĂ
(ce-a stat uluit, îşi revine în fire)

Cinstirea e prea mare...

URECHE
(din fund)

Dar cum rămîn boierii veliţi de-ntîia stare ? !

VEL-MEDELNICERUL

Cum ? Sfatul tace molcum ?

STOLNICUL AL DOILEA

Ia, sînt smerite oi.

STOLNICUL AL TREILEA

Toiegele să-şi rupă de sînt boieri de soi.

ION
(calm)

În spătărie Sfatul. Avem a chibzuire,
O chibzuire lungă : ce număr de oştire

Să dăm marelui vornic, să plece-acum în zor,
Ca să scăpăm moșia de jacul leșilor.

(Sfatului.)

Pohtim. Urmează Sfatul, Dumbravă...

(Încet.)

Ține-ți firea.

(Sfatul iese prin dreapta. Ion privește spre curteni puțină vreme, apoi grăiește cu-o liniște înspăimîntătoare.)

Boieri, sînt surd acuma, dar cînd tămăduirea
Veni-va, vă spun vouă, c-am să aud mai mult
Decît aș vrea, sau poate, ați vrea voi să ascult.
Azi n-auzii nimica, deci iert orce cîrteală ;
A doua oară însă, grăiți mai cu fereală,
Căci nu mai iert vreodată ce azi îngăduii.
Sfruntatu-m-ați obraznic, boieri, cu măscării,
Vă iert de astă-dată, căci sufăr de surzenie.
Uimiți-vă ! Scăpat-ați de-o groaznică vedenie.

SLĂVILĂ

Măria-ta, de vină sînt numai vreo doi-trei.

POSTELNICUL AL DOILEA

Ți-i spunem, chiar, cam cine-s, măria-ta, de vrei.

ION

S-or pocăi cu vremea, cu dînsa mintea vine,
Și vor vedea ei singuri că nu-s un orșicine,
Un flămînzit de slavă, ci sînt, cum m-ați numit
Cînd am venit aicea, de vremi și griji albit,
Oețul...

MARE PARTE DIN BOIERI
(cu venerație)

Ești !

ION

Moldovei... O hire încercată,
Ce vine să-ntocmească moșia ruinată,
Iar nu ca să îndoape un hămesit stomac.
Să țineți minte-aceasta, c-apoi n-oi fi pe plac.

(Iese prin dreapta.)

SCENA A XIII-A

Aceiaşi, afară de Ion

(Boierii ies rînd pe rînd, după stări.)

SLĂVILĂ

(ieşind)

Ruşine să ne fie !

POSTELNICUL AL DOILEA

(ieşind)

Ruşine !

MIHĂILESCU

(ieşind)

Mascarale !

NICOARĂ

Ce timpuri de-ocară...

(Iese.)

LOGOFĂTUL AL DOILEA

(ieşind)

Mai bine zi de jale !
Ajuns-a de ruşine domnia 'cestei ţări...

URECHE

Dar şi domnia-aceasta se-ntrece în măscări...

(Iese.)

STOLNICUL AL TREILEA

Auzi, Dumbravă vornic ? !

STOLNICUL AL DOILEA

(celui de al treilea)

Am un ţigan acasă.
Îl înveşmînt cu blănuri şi straie de mătasă,

Şi cum ţiganul este isteţ şi-n spete lat,
Prinsoare fac c-ajunge vel-golofăt[1] în Sfat!
(Boierii ies. Nu rămîn decît Cosma Murgu, care a rămas ca de piatră, şi vel-stolnicul Bîlăe.)

SCENA A XIV-A

Cosma Murgu, vel-stolnicul Bilăe

BILĂE
Ei, Murgule ?

MURGU
Nici ista nu-i domn cum trebuieşte.

BILĂE
Ţi-am spus chiar azi aceasta. Acuma chibzuieşte.
(Încet.)
Primii mai ieri în taină pisania ei...

MURGU
(uitîndu-se în toate părţile)
A cui ?

BILĂE
(încet)
A Chiajnei.

MURGU
(cu grijă)
Ce vrea dînsa ?

BILĂE
Pe Petru-al ei să sui.
Îmi cere-o jalbă, Cosmo, cu nume mai de seamă.

MURGU
Taci !... Iarăşi răsturnare... Aici mă prinde-o teamă,
Ba chiar şi o mustrare...

[1] *golofăt* — logofăt (n.a.).

BILĂE
(rece)
Te mustră ?

MURGU
(repede)
Ba mă tem.
E fioros Armanul și rău ca un blestem.
I-am înțeles azi hirea. Într-însu-i numai ură.
Nu ai văzut cum arde a lui căutătură ?

BILĂE
Eu nu mă tem de dînsul. Ca el mulți domni au fost ;
Domni care-au vrut să schimbe al boieriei rost.
Și toți plătiră-n sînge... Ca dînșii o să pață.
Domnia e mai scurtă, mai scurtă ca o viață.
De azi mă pun la treabă, pe Chiajna s-o agiut ;
Cu tine, dragă Cosmo, să fac un început,
Ba chiar agiutorare să-mi dai... Ai greutate
Și-un nume mai de seamă...

MURGU
(înfiorat)
Ne umplem de păcate.
E-al doilea domn pe care căutăm să răsturnăm.

BILĂE
(calm)
Un domn cum trebuiește nu-i vină de cătăm.
Noi vom sui în scaun păpușa cea de ceară,
Ce-n seamă-o să ne lase să ducem astă țară.
Eu iau o vornicie, tu alta, și domnim.

MURGU
Dar Petru ?

BILĂE
O păpușă de cear', un serafim,
Ce-și vede de grecește și cruci...

MURGU
(întinzîndu-i mîna)
Întinde mîna.

BILĂE
(strîngîndu-i mîna)

Cum luni e azi, se-ncepe cu bine săptămîna.
Vei fi în fruntea jalbei !

MURGU
(pălind)

În frunte ?

BILĂE

Tremuri ?

MURGU
(revenindu-şi în fire)

Nu !

A fost o-nfiorare, dar iute îmi trecu.
Desearä, jupîn stolnic, pohteşte pe la mine
Şi vom grăi... Pe-aicea de-aşa ceva nu-i bine...

(Ies prin stînga.)

Cortina

Actul I
(VEL-STOLNICUL BILĂE)

După doi ani. Casa vel-stolnicului Bilăe; odaia de musafiri. Mobilier arhaic de mare preț. În fund, o ușă. La stînga — mijlocul peretelui — se găsește o altă ușă. La dreapta și la stînga ei, ferestre pătrate și cu zăbrele. La colțul pereților din dreapta și fund, o icoană bogat poleită, deasupra căreia atîrnă o candelă de argint, ce arde veșnic. La ridicarea cortinei, Călina, soția vel-stolnicului Bilăe, stă îngenuncheată sub icoană. Aproape îndată, boierii de mai jos vor intra încet, în frunte cu Gavril și Berhiaci.

SCENA I

Călina, biv-vel-logofeții Gavril și Berhiaci, biv-vel-vornicul Păcurariu, biv-vel-hatmanul Dingă, biv-vel-portarul Gîrlă, pîrcălabul Dănciulă și Nistor Ureche, uricar

GAVRIL

Vel-stolnicul nu vine !

CĂLINA
(ridicîndu-se speriată)

A !

BERHIACI

Ce-i ?

GAVRIL

La preacurata
Fecioară, jupîneasă Călina-nghenuncheat-a ?

CĂLINA

Da ! M-am rugat oleacă.

DÂNCIULĂ

Ai plîns !

CĂLINA

Cu stropi fierbinți.
Rugat-am tatăl, fiul și duhul celor sfinți,
În grijă să vă aibă pe voi, vieți pribege.

GAVRIL

Dar stropul cel fierbinte ?

CĂLINA

Am plîns !

GAVRIL

(zîmbind)

Se înțelege.
Vreau tîlcul.

GÎRLĂ

Da. Vrem tîlcul.

CĂLINA

(oftînd)

Am semne de război.

BOIERII

(uluiți)

Război ? !...

DINGĂ

(cu dispreț)

Ne plîngi de-acuma ?

CĂLINA

(lui Dingă, rece)

Să nu vă plîng apoi.

GAVRIL

Mai stai. Voroava-ți este gîndită, înțeleaptă.

CĂLINA

Nu mi se cade asta, iar cuhnia mă așteaptă.
Muierea-i pentru casă și vede de copii.

Boieri, iertați-mi vina că sfatul vi-l oprii.
(Iese prin ușa din fund, urmărită de privirile, unele pofticioase, altele admirative, ale celor din scenă.)

SCENA A II-A

Aceiași, afară de C ă l i n a

BERHIACI

Ce capeșă muiere !

URECHE
(visător)

Și cît e de frumoasă !

GÎRLĂ

Ce-i mînzule, te prinse privirea ei focoasă ?

DINGĂ
(crunt)

Se spune de Ureche cum că, de ochii ei,
S-a dat de partea noastră...

DĂNCIULĂ
(naiv)

Zău ? !

URECHE
(roș)

Șagă-i !

DINGĂ

...Cu temei !

URECHE

Acum mi-a născocit-o !

GÎRLĂ
(surîzînd)

Ba e poveste veche.
Bilăe să te știe, te-ar trage de... ureche.

DĂNCIULĂ

Ba să grăim alminteri. Frumoasă-i !

DINGĂ
(aşezîndu-se în jilţ)

Şi ?

DĂNCIULĂ

Vă spun
Că pentru dînsa capul de-l pierzi nu eşti nebun.

GAVRIL
(aşezîndu-se)

De-aceea-şi puse capul Bilăe sub secure ?

DINGĂ

Secure ?... Alte chinuri mai grele o să-ndure
De prinde-Armanul veste.

BERHIACI
(făcînd cruce)

Atunci, amin la toţi.
Ne-om izbăvi în chinuri ca iritici şi hoţi.

URECHE

De vii o să ne arză, cum arse ş-un vlădică.

DĂNCIULĂ
(uimit)

Vlădică ? Zău ? !

URECHE

Pe George !

DĂNCIULĂ
(acelaşi joc)

Ce vină-i dete ?

URECHE

Cică,
S-ar fi dedat preasfîntul...

GAVRIL
(făcîndu-şi cruce)

Ce minte de păgîn !

URECHE

La pofte necurate !

GAVRIL

(diplomatic)

Şi s-a făcut stăpîn
Pe-averea lui cea mare.

DANCIULĂ

Zău !

GAVRIL

Mare strîmbătate !

URECHE

Dar popa Cosma !

BERHIACI

Bietul... Ce vremi înfricoşate !

BOIERII

(din adînc)

Of !

URECHE

Veveriţă !

GAVRIL

(zîmbind)

Hoţul !..

URECHE

...Sfinţitul Molodeţ...
De vii zvîrliţi în groapă, aşa, făr' de judeţ...

BERHIACI

(domol)

Au fost...

URECHE

De ochii lumii... Dar hotărîrea dată
O ticlui-nainte de-a face judecată.
Aşijderi preaînaltul şi sfînt mitropolit...

BOIERII
(făcînd cruci nenumărate)

Vai !

URECHE

...Teofan...

BOIERII

Păgînul !

URECHE

Întreg ar fi ieşit
De nu fugea ?

GÎRLĂ

Vai, doamne ! veni-va izbăvirea ?

URECHE
(mai aprins)

Au temniţele oare — vedeţi nelegiuirea —
Nu-s pline de călugări ? Dar spata lui, boieri
De jos şi mai de cinste cîţi n-a trimes în ceri ?
Cu spata numai oare ? Tot boiu-mi se-nfioară,
Că multe feluri ştie de morţi cu care-omoară !
Şi a răpus Cumplitul tot ce în cale-i sta.
Căci ştiţi ce socoteşte ?... Că nu-i, n-a fost cîndva
Vreunul mai destoinic, mai vrednic cum e dînsul !

GAVRIL

Doi ani de cînd Moldova nu-şi potoleşte plînsul !

URECHE

Păi cum să fie altfel, cînd nu-i credinţă-n el ?
Nu omorî pe Sbierea de Paşti ?

DĂNCIULĂ
(uimit)

De Paşti ? Ce fel ?!

URECHE

Ci stai ! Credinţa noastră făcut-a de ocară !
S-a însurat în postul cel mare !

GAVRIL

(sculîndu-se din jilț, foarte turburat)

Biata țară !

E jale, numai jale ! Boierii cei veliți,
Cîți au rămas cu suflet, din slujbe-s prigoniți.
Uitați-vă la mine. Ce cap avui ? Ce minte ?
Nu l-am cerut la poartă ? Nu i-am ieșit-nainte
Cu Dingă, cînd pășit-a moldovenescul prag ?
Nu l-am primit cu cinste ? Nu l-am primit cu drag ?
Apoi, ca-ntîiul sfetnic, n-am pus eu rîvna toată,
Și inima, și brațul de-au trebuit vrodată
Să îl ajut ? Dar chip e dușmanul să-ți împaci ?
Mă prigoni și-aduse...

(cu dispreț)

pe dumnealui, Berhiaci.

BERHIACI

Te-ai folosit sub cumpăt de...

GAVRIL

(grav)

Zi !

BERHIACI

Pecetea țării.

GAVRIL

(supărat)

Și dumneata, jupîne !... Ori vrei să dai uitării
Că pentru-aceeași vină ca mine-ai îndurat
Să vezi c-al Goliii frate e logofăt în Sfat ?

BERHIACI

(atins)

N-a fost cu direptate.

GAVRIL

Asemeni și cu mine.
De-almintrelea și Goliii, n-ai grijă, rîndu-i vine.
Căci e boier de viță, și domnu-acest cumplit
Ne-a juruit pieirea.

BERHIACI
(uşurat)
Aşa-i !

DĂNCIULĂ
Bine-ai grăit !

DINGĂ
Eu sînt ostaş şi iată că-s scos din hătmănie.

PĂCURARIU
Păi eu mă trag din vornici şi-s fără vornicie.

GÎRLĂ
Pe mine cum sosit-a...
(Face semnul mazilirii.)

GAVRIL
(lui Păcurariu)
Prea-l înfruntai ades.
Şi-atunci pe Cosma Murgu în locu-ţi şi-a ales.
De ! Are limba dulce şi-i face temenele
— Cu tidva lui cea cheală — mai pînă la podele.

GÎRLĂ
Ia staţi, jupînul Murgu pecetea nu şi-a pus
Pe jalobă ?

PĂCURARIU
Ba încă, i-am cocoţat-o sus.
E-n fruntea ei. Jupînul e om cu greutate.

GÎRLĂ
(rînjind)
Cum l-ar scăpa Armanul de griji şi de păcate
De-ar şti ce e cu dînsul !

GAVRIL
(îngrozit)
Ce ţi-a trecut prin gînd ?
Cu Murgu-n fundul gropii ne-am duce rînd pe rînd !

DINGĂ
(se scoală din jilţ, cu vocea ridicată)
Oriunde dai cu gîndul îţi iese moartea-n faţă.

Doi ani de-nfricoşare ! Ia spuneţi, asta-i viaţă ?
Sîntem bărbaţi, cu minte şi braţe de oştean.
Ce naiba ?... Dacă mintea, ori cugetul viclean
Nu poate să-l răpună, atunci... Ştefan Lăcustă,
Aşijderi, Ştefan Rareş, cel mult iubeţ de fustă —
De pildă să ne fie.

GAVRIL
(sculîndu-se)

Ce te-ncumeţi să spui ?

DINGĂ

Alt chip de izbăvire nu-i.

BOIERII
(s-au sculat cu toţii şi impresoară pe Dingă, întrebători)

Care ?

DINGĂ
(scurt)

Moartea lui !

(Boierii se privesc o clipă îngrijoraţi, apoi tăcuţi se reaşază.)

GAVRIL
(încet)

Mai este mazilirea.

(Bilăe intră pe nesimţite şi se opreşte în prag.)

DINGĂ

A ! Iarăşi mazilirea !
Un an şi jumătate de cînd nădăjduirea
Ne poartă de-azi pe mîine, cu-nchipuitu-i har,
Şi domn e tot Armanul, iar noi tot vai şi-amar.
Mai este mazilirea ?... Îl sprijină vizirul,
Că doar din lună-n lună îi ghiftuie chimirul.

GAVRIL

Mai e feciorul Chiajnei, ce-l surpă zi cu zi.

DINGĂ

Pîn' l-o surpa, Gavrile, cu toţii vom pieri !

(Bilăe înaintează în mijlocul scenei.)

SCENA A III-A

Aceiaşi, vel-stolnicul Bilăe

BILĂE

Nădejde, frate Dingă !

BOIERII
(cu mulţumire)
Bilăe !

BILĂE

Cer iertare
La toţi ce sînt de faţă de lunga aşteptare,
Căci grija cea de mîine, cea zi de izbăviri,
M-a-ntîrziat şi astfel uitai de musafiri.

GAVRIL

Ne-aduci vro veste bună ?

BILĂE

Iertare înc-o dată.
Am tăinuit o veste de multă vreme-aflată.
(Îşi aşază un jilţ în mijlocul scenei ; se aşază)
Ştiţi dumneavoastră, oare, de ce sosesc cu sîrg
Ţărani de pretutindeni ?

GAVRIL
(cam dezamăgit)
E astăzi zi de tîrg.

BILĂE

Ştiţi dumneavoastră încă de ce cu-atîta grabă
Chemaţi sînt pîrcălăbii ?

DĂNCIULĂ
(simplu)
De biruri ne întreabă.

BILĂE
(mai apăsat)
Dar toţi boierii ţării, de cinste şi de jos,
Mazili şi cei din slujbe, rugaţi dulceag, duios,
De ce-s pohtiţi la curte tot astăzi ?... Nu vă pare
Că azi e zi de lucru şi nu de... sărbătoare ?

BERHIACI

Ne sperii !...

BILĂE
(sculîndu-se)

Nu ! Vă bucur ! V-aduc doar vestea bună !
Moldova-i izbăvită de-Armanul într-o lună,
Iar Petru-Vodă fi-va...

BOIERII
(aprinşi)

Trăiască !

BILĂE

...Domn în loc !

GAVRIL

Să-i deie cerul viaţă, iar vieţii lui noroc !

DINGĂ
(vesel)

Jupîni, pohtiţi cu toţii la mine înspre sară.

BILĂE

De ce ?

DINGĂ

De bucurie să dregem prin pahară.

BILĂE
(sec)

Paharul deocamdată să steie nedires,
Căci timp avem o lună şi-o cale de purces.

BOIERII

O cale ?

BILĂE
(rece)

Mohorîtă. Război.

BERHIACI
(plouat)

Ce veste bună
Ne-aduci, jupîne stolnic, cînd de război ea sună ?

BILĂE

De bine scapi îndată, dar răul e un scai
Ce se înfige-n barbă. Cînd barbă ți-i să ai,
Jertfești, smulgînd scaietul, vreo trei sau patru fire
Și-o scapi.

GAVRIL

Da ! Cere jertfă a noastră izbăvire.

PĂCURARIU

(oftînd)

S-o facem și pe asta.

DĂNCIULĂ

Și-o hotărî Isus,
Jos cine va rămîne, și cine-o merge sus.

DINGĂ

(scurt)

De-i pe război, Armanul din gheară n-o să-mi scape !

BERHIACI

Stați ! Oare Petre-Vodă cu oastea e pe-aproape ?

GAVRIL

Cu oaste numeroasă ? De nu, atuncea noi
Să nu ne-aducem singuri năpasta prin război !
Căci nu e a glumire să lupți cu el !...

PĂCURARIU

Așa e.

GAVRIL

Armanul are faimă că-i meșter în războaie.
Mai e apoi Dumbravă, ce s-arată isteț
Cînd pe Bogdan gonit-a cu leavu-i cel semeț.

GÎRLĂ

Dar hatmanul, Slăvilă ?

BERHIACI

Dar strașnicul spătar ?

URECHE

(cu jumătate de gură)

Swiercewski și Potcoavă-s aproape de hotar.

DĂNCIULĂ

Da, zău...

GAVRIL

Nu, n-avem oaste. Ș-avem hălăduire
Pîn' va sosi al Porții firman de mazilire.
Mai bine-i pe sub cumpăt.

BILĂE

(cu brațele încrucișate ; disprețuitor)

V-ați cam pripit, boieri,
Nu vom lupta-mpotrivă-i, căci nu avem puteri,
Ci-om război alături de dînsul.

BOIERII

(uluiți)

Cum ?

GAVRIL

Grăiește !

BILĂE

Miratul cască ochii și fruntea încrețește,
Priviți ! Ureche numai, deși-i lăstar abea,
Așteaptă bătrînește să afle vestea mea.
Nu oare pentr-o taină cerui iertarea voastră
Că nu am scos-o-n lume, ci o ținui sihastră ?
Așa crezui că-i bine și văd că n-am dat greș.

(După o scurtă tăcere.)

Boieri, e săptămîna, de cînd pentru peșcheș
— Haraciul ce Moldova plătește Porții-nalte —
Sosi Hasné-Agasi, cum fu la celelalte.
Dar zi cu zi se scurge, și-acest înalt ceauș
Cu buzele umflate stă încă și acuș.

GAVRIL

(uimit)

Cum ? Nu vrea să plătească ?

BOIERII

Nu ? ! ?

BILĂE

(scurt)

Nu !

GAVRIL

O, Doamne sfinte !

Ca să ne scapi de dînsul, luat-ai a lui minte ?

BILĂE

(rece)

De tot nu i-a luat-o... I-a mai lăsat un pic...

Căci este o pricină, aproape de nimic...

Sultanul cere mita pe cît e înc-o dată.

BOIERII

(uluiți)

Optzeci de mii de galbeni !

PĂCURARIU

Prea-i Poarta nendurată.

O țară-așa săracă...

BILĂE

(sec)

Atît și Petru-a dat ;

Doar vom scăpa o dată de-acest domn blestemat.

GAVRIL

(clătinînd cu nemulțumire din cap)

Prea mult ne costă Petru !... Și-o fi cu el asemeni,

Căci de o vreme domnii la suflet parcă-s gemeni.

PĂCURARIU

Optzeci de pungi !... Nu-i șagă !

DĂNCIULĂ

E jac ! Curat e jac !

GAVRIL

(lui Bilăe)

Și... zi, nu vrea să facă sultanului pe plac ?

BILĂE

A-nduplecat şi Sfatul.

GAVRIL

(clătinînd din cap)

Boieri, cît de cumplit e,
Dar dragoste de ţară tot are...

URECHE

(răutăcios)

Pasămite,
S-o fi gîndit şi dînsul la cele ce-a făcut
De-adaugă şi asta...

BILĂE

(cu necaz)

Iar capul v-aţi pierdut!
Boieri, sînteţi ca fulgul! Trăiţi cum vîntul bate!
Firi zburde, fără vrere şi-ncrezători la toate,
Vă mai miraţi, vă plîngeţi că de un an — ba doi —
Un venetic îşi rîde atît de-amar de noi?
La pohte el gîndeşte şi nicidecum la ţară!
Sînt pohte ce-ţi pierd mintea şi-n urmă te doboară.
Aşa şi el acuma!... El, omu-acela rece,
Ce nu-şi ieşea din fire, în zbucium azi petrece,
Căci pohta cea cumplită îl chinuie cumplit!
Nu dragostea de ţară, ci-un gînd nelegiuit
Îi dă prilej haraciul cel nou să nu plătească.
Şi ştiţi de ce? Vrea singur pre noi vîrf să domnească.
Să nu dea socoteală de fapte nimănui,
Să facă tot ce-i place şi-i vrea sminteala lui!

GAVRIL

Se poate...?

DINGĂ

Chiar aşa e. Nu-ncape îndoială.
Dar gîndu-acesta straşnic îl dete de sminteală.
Şi azi îşi sapă groapa, boieri, cu mîna lui!
Căci ce îmi e, cînd viaţa tu singur ţi-o răpui.
Ori te-ncumeţi cu turcul la luptă! Nu?

GAVRIL

Vezi bine!

BILĂE

Fiind așa cu dînsul, cînd dînsul singur vine
În lanțu-ntins de Petru, de ce vă văicărați ?
„Optzeci de pungi de galbeni !"... țipați, dar voi le dați
Ori talpa, talpa țării, cum totdeauna face ? !

GAVRIL

Dar ne blesteamă țara !

BILĂE

Boieri, zău, fiți pe pace.
Peșcheșul de se urcă, e vina noastră ?... Nu !

GAVRIL

Ci Petru !

BILĂE

Nu, nici Petru ! Ci dînsul ne făcu,
Prin faptele-i grozave, ce duc la deznădejdii,
Nu să-ndoim peșcheșul, ci sfintele odăjdii,
Și tot ce-am strîns cu trudă să dăm pîn' la caftan,
Doar vom scăpa odată de-acest cumplit Arman !

BOIERII
(ușurați)

Așa-i !

DINGĂ
(tare)

Blestemul țării asupra lui să pice !

BOIERII
(rece)

Boieri, îmi pare bine că ați ajuns aice.
De-altmintrelea chiar dacă nu ne-am fi-nțeles,
N-ați fi avut ce-alege, căci una-i de ales :
Războiul !

BOIERII

Da !

BILĂE

Acuma, de ce v-am spus acestea ?
Am vrut spre-al nostru bine să dau din vreme vestea

Că duşman ni-i Armanul şi deci să ne păzim,
Ca nu cumva la graiu-i noi să ne îmblînzim
Şi să-l iertăm.

GAVRIL

Prea bine !

BILĂE

Ci gîndul nostru fie
Cum vom putea mai grabnic să-l scoatem din domnie ;
Şi-aşa, mergînd la luptă, nevoie de va fi,
L-om vinde, sau...

DINGĂ
(repede, sălbatec)

Am grijă de dînsul !

BILĂE
(scurt)

Va pieri !

URECHE
(cu grijă)

Boieri, porniţi la curte să-nfăptuiţi Divanul.

GAVRIL
(idem)

Aşa e !

BILĂE

Staţi oleacă. Deşi-i năuc Armanul,
Din mintea de-altădată ceva tot i-a rămas.
Şi parc-ar vrea să-i spună : „Tu faci smintitul pas,
Dar turcul e puternic ; cu ce-l înfrunţi, smintite ?"
— „Am ţara", îşi răspunde, „cu braţe oţelite !"
— „Ai ţară ? Ai nădejde în ea ?... Dar pe boieri ?"
(Cu sălbăticie.)
Boierii, da, boierii îi clatin-a lui vreri.
Nu ştie-aceste inimi cum bat cu-nverşunare.
De-aceea azi le pune dibaci la încercare,
Să lămuresc-o dată ce hotărîri să ia.
Boieri, să ni le-nchidem mai mult !...

BOIERII

Da, da ! Aşa !

BILĂE

Iar gura-n loc de blestem să-l roage, să-i cerşească,
De ţară să-aibă milă, de turci s-o izbăvească ;
Că noi, boierii ţării, văzînd că nu-i altfel
Chip de a mulţumire sultanul, lîngă el
Peri-vom pîn' la unul. Dar nu numai atîta,
Spre-a-l oţeli mai tare în ce el hotărît-a,
Să facem şi pe-aceia ce-n îndoială sînt
Să ceară împreună cu noi, într-un cuvînt,
Războiul !... Iar Armanul, văzînd că pe-a lui vrere
Întreaga boierime război din suflet cere,
Trufaş el va trimite pe-Agasi înapoi.
...Şi astfel o să cadă Armanul prin... război !

GAVRIL
(admirativ)

Bilăe, dacă Petru n-ar năzui domnia,
Pe tine noi te-am cere să întocmeşti moşia !

BERHIACI

Eşti priceput la toate !

BILĂE
(sec)

Ce pot din suflet fac,
Doar vom scăpa odată de schingiuiri şi jac.
(Se aude un lătrat furios.)
Tsst ! Ursu latr-a duşman.
(Se duce la fereastră.)
E Golia, nu-i şagă !

URECHE
(speriat)

Vel-logo... Zbughi, Ureche.
(Iese prin fund.)

BILĂE
(cu grijă)

Îmi da tîrcoale-un agă,
Ast' noapte pe sub streşini... Nu-i bine.

BOIERII
(îngroziţi)

Iscodiţi ? !

BILĂE

Încet !... Dar nu stați galbeni cu obrajii scofîlciți,
Vă scap eu... Haide, rîdeți !

(iese prin stînga ; peste puțin se aude o voce străină, apoi a lui Bilăe.)

Poftim, încoa, jupîne,
Sîntem aici cu toții.

(Bilăe intră cu vel-logofătul Ion Golia.)

SCENA A IV-A

Acéiași, vel-logofătul Ion Golia

BILĂE
(ploconindu-se)

Lui iartă-i, că e cîne,
Ce știe el de cinste ?

ION GOLIA
(fin)

Ba-i cîne credincios,
Căci el din timp vestește cînd dai de vrun ponos.

BILĂE
(rece)

Ponos ?

BOIERII
(ploconindu-se, cu glasul stins)

Vel-logofete...

ION GOLIA
(sec)

Cu multă plecăciune.

(După o mică pauză.)

Făcut-a parcă domnul, jupîni, o rugăciune.

BILĂE

Ci tocmai ne gătirăm să mergem și-ai picat.

ION GOLIA

Sînteți la număr șapte, cu mine opt... un Sfat,
Ce tîlc dați sfătuirii de taină ?

BILĂE

Taină nu e.

ION GOLIA

Vel-stolnice dă tihnă și altora s-o spuie.

BILĂE
(îndrăzneț)

Grăiesc eu pentru dînșii, căci eu doar i-am pohtit.

DINGĂ
(încet)

Cînd unul cuvîntează e mult mai nimerit.

BILĂE

Jupîni, să-i facem cheful și să-i grăim dodată !
(Boierii, reveniți în fire, rîd zgomotos.)
Vezi, logofete ?...
(Zîmbește.)

ION GOLIA
(mușcîndu-și buzele)

Bine.
(sec)
Grăiește.

BILĂE

Vina toată
E-a mea, căci oblicit-am un lucru tăinuit.

ION GOLIA

Ce lucru ?

BILĂE
(oftînd)

Poarta cere haraciul îndoit.

ION GOLIA

Dirept e.

BILĂE

De aceea pohtii pe cei de față.
Să sfătuim din vreme cam ce fel de povață
Să-i dăm măriei-sale.

ION GOLIA
Şi-aţi hotărît ?

BILĂE
Astfel !
Cînd fi-va să ne-ntrebe, ne vom ruga de el
Moşia să nu-şi lase s-o jăcuiască hoţii,
Căci noi vom fi cu dînsul, l-om agiuta cu toţii.

ION GOLIA
Război vreţi ?

BILĂE
Da, jupîne.

ION GOLIA
Deşi n-aş vrea război,
Mă bucur că aceeaşi năslire văd la voi.
Ce vesel va fi domnul... Mi-aţi ridicat aleanul,
Şi-acum cu sîrg să mergem spre-a-nfăptui Divanul.

(Arătă uşa, boierii ies pe rînd, afară de Bilăe, care a rămas în mijlocul scenei. Ion Golia se îndreaptă şi dînsul spre ieşire.)

SCENA A V-A

Vel-logofătul Ion Golia, vel-stolnicul Bilăe

BILĂE
E ca şi Ieremia!

ION GOLIA
(din prag)
Jupîne, un cuvînt.

BILĂE
(ploconindu-se)
Şi două, logofete!

ION GOLIA

(vine în mijlocul scenei ; insinuant)

Atît de prost nu sînt
Cum ați pohti, Bilăe... Ți-am spus-o, ține minte.
(Ținteşte pe Bilăe foarte înțelegător.)

BILĂE

(rămîne o clipă uluit, dar își revine repede în fire și zîmbește mai mult rînjind)

Văd pe jupînul Golia, ori moartea-mi înainte ?
(Cu dispreţu-i caracteristic.)
Nu-mi pasă ! Iată capul... Să crezi, nu l-am cruțat !
L-am scos de mult c-un altul, jupîne, la mezat.
Azi dacă moartea cere pe-al meu... cu bucurie
Îl vînd, dar scump e... scump e... Aceasta să se știe !

ION GOLIA

(zîmbind)

Jupîne, lasă-ncolo mezatul. Ți-am spus doar
Că nu-s prost. Atîta.

BILĂE

(după o ochire fulgerătoare, cu brațele întinse)

Jupîne !

ION GOLIA

(dînd să iasă)

N-ai habar.
Eu nu m-amestec unde nu-mi fierbe oala.

BILĂE

(sieși)

Drace !...
Nu s-ar putea, jupîne...?

ION GOLIA

Ce ?

BILĂE

Să cădem la pace ?
Un tîrg ce-o să ne-aducă și cinste, și belşug !

ION GOLIA
(iar dă să iasă)
Vel-stolnice, cu bine.

BILĂE
Nu-mi vrei prieteșug ?

ION GOLIA
Eu nu m-amestec unde nu-mi fierbe oala...

BILĂE
(obraznic)
Frica ?

ION GOLIA
Cu bine !

BILĂE
Stai oleacă.

ION GOLIA
Nu pot să fac nimica...

BILĂE
Nu poți să faci nimica ?... Atunci nu ești cu noi.
Jupîne, iată-mi capul.

ION GOLIA
...Nici nu vă port război.

BILĂE
Jupîne, nu se poate... Ne-ai fi de folosință.
Căci ai putea mai bine să zdrunceni o credință
Credința ce i-o poartă portarul. Da ?

ION GOLIA
(îndepărtîndu-se)
Te las.

BILĂE
(mergînd după Ion Golia)
De-o zdrunceni, într-o lună Armanu-i fără nas.
Ajută-mă și-n două vom împărți moșia.
Păgînul se încrede orbește-n Ieremia !

ION GOLIA

M-aşteaptă domnul, sfatul...

BILĂE

(cu necaz)

Jupîne, eşti viclean!

Mi-ai smuls o taină mare.

ION GOLIA

(liniştit)

Nu însă ca duşman.

Dealtminteri astăzi pîrei el n-ar da ascultare.
Căci iertător e domnul, cînd trece prin strîmtoare.

(Iese.)

SCENA A VI-A

Vel-stolnicul Bilăe, Călina, apoi vătaful

BILĂE

(uitîndu-se după logofăt)

Cu doi harbuji în mînă el umblă-ncetişor.
Vicleanu! Am nădejde să-mi dea mult ajutor.
L-am mirosit! Nu spune nimic, dar... face treabă.

(Se duce vesel la uşa din fund şi strigă vesel)

Călino!

CĂLINA

(intră, are o înfăţişare posomorîtă)

Ce-i, jupîne?

BILĂE

(glumeţ)

Hai să te pup în grabă!

O lună, doar o lună, şi preaslăviţi vom fi.

(O sărută.)

Smerelnic te închină, căci azi e mare zi!

(Dă să iasă.)

CĂLINA
(turburată)

Jupîne !

BILĂE
(pofticios)

Ce-i, Călino, mîndruța mea cea plină ?

CĂLINA

Părtașă-s fără voie la o grozavă vină.

BILĂE
(întunecîndu-se)

Călino, ce-i ?

CĂLINA
(dîndu-i salba)

Ia salba !

BILĂE
(uluit)

De ce ?

CĂLINA
(scoțîndu-și inelul)

Și-acest inel.

BILĂE
(idem)

De ce ?

CĂLINA

Mă ard, jupîne !

BILĂE

Nu te pricep de fel.

CĂLINA
(înfiorîndu-se)

Jupîne,-s de la dînsul.

BILĂE
(cinic)

Și ?

CĂLINA

Dumnezeu lovește.
Aruncă-le departe... Ori nu ! Le dăruiește,
Sînt mînăstiri sărace.

BILĂE

(furios)

Călino !
(După o clipă de gîndire trage de panglica clopoțelului de la ușa din fund. Îndată se înfățișează vătaful, un țigan. Bilăe îl lovește cu palma peste obraz.)

VĂTAFUL

(fără să clipească)

Să trăiești !

BILĂE

Holbează ochii, cioară, cît pumnu,-ai să păzești
Ca nu cumva vreunul să iasă azi din casă.
N-ai să te uiți de-i slugă, ori este

(apăsat)

jupîneasă !

VĂTAFUL

Nici Dumnezeu nu iese !

(Iese.)

BILĂE

(Călinei)

Acuma dumneata !
Să te gătești de țară, deci vezi-ți de boccea,
Căci mîini în zorii zilei pleca-vei fără zvoană.
(Călina iese fără murmur, Bilăe se uită în urma ei și dă din cap)
Muierea e muiere, te vinde dintr-o toană !
(Iese prin stînga.)

Cortina

Actul II

(GREA CUMPĂNĂ)

Sală mare. Intrări la dreapta și stînga. În fund un cerdac ce dă în ulița din dosul palatului domnesc. Ici-colo, lîngă pereți, cîte un jilț. Pe jos sînt covoare. La ridicarea cortinei frații Golia stau în picioare, în mijlocul scenei, și urmează o convorbire începută...

SCENA I

vel-logofătul Ion Golia, vel-portarul și pîrcălabul de Hotin Ieremia Golia

IEREMIA

Ești tu întîiu-i sfetnic, dar eu îi sînt ca frate,
Și dacă pîn-acuma-s în coadă la bucate,
E c-a Moldovei cuhnie gătește-un singur fel
Ce mi-ar plăcea, și-acela gătit e pentru el.

ION GOLIA

Urmează...?

IEREMIA

Astăzi însă o cuhnie vecină
Mă-mbie, mă pohtește cu farfuria plină
La feluri dintre feluri gătit doar pentr-un ins.
De-acmu, mănînc ! Mi-ajunge cît buzele mi-am lins.

ION GOLIA

Pohtiri de slavă !

IEREMIA

Slavă !

ION GOLIA
(ironic)

Domn Ieremia Golia
În Țara Românească ori rigă în Polonia ?

IEREMIA

Ioane, nu știi încă ce hotărîrăm noi,
Ce vremuri mari se leagă de-acest cumplit război.
(Cu o exaltare crescîndă.)
Vrem soarele de-aicea pe veci ca să răsară
Și tot aici s-apună în fiecare sară ;
Privirile vecine și-obraznice de-acmu
Spre noi cu sfiiciune să cate : „Da, ori nu ?"
— „Răsare mîndrul soare !" „Moldovo, slavă ție,
Tu răspîndești lumină, căldură, bogăție !"
— „Nu ?" „Mila ta, Moldovo, ți-o cerem, ți-o cerșim,
Și ne sloboade robu-ți, altfel ne prăpădim !"

ION GOLIA

Parcă-ncepuși de-o cuhnie și-acum o scalzi în soare !
Domn ? Rigă ? Crai ? Răspunde ! N-am timp și nici răbdare!

IEREMIA

Domn !

ION GOLIA

Unde ?

IEREMIA

Chibzuială nu este de făcut.
Gonim pe Alexandru, ce-i turcului vîndut,
Și Domnul, domn va pune în Țara Românească
Pe Golia, pe-o parte cinstit să-l răsplătească,
Că l-a slujit cu rîvnă și fost-a credincios
Iar pe de alta domnul va trage și folos :
Spre miază-zi eu fi-voi lui pavăză și strajă.

ION GOLIA
(cu dispreț)

Armenii și țiganii sînt pricepuți la vrajă,
Cînd mai ales în cale dau tot peste vițel...
(Dă să iasă.)

IEREMIA

Vel-logofete, o clipă...

ION GOLIA

Vrun sfat cumva îmi cei ?
Să-ţi dau, că doar ţi-s frate şi-i boală grea trufia !
Chiar de-l ajută cerul să intre-n Bucureşti.
Ţi-ajunge ?

IEREMIA
(turburat)

Stai !

ION GOLIA
(surîzînd)

Mi-e frică !

IEREMIA

Dar stai !

ION GOLIA

Să mă loveşti ?
Tu clocoteşti ca apa de mămăligă gata.
Nu zic ! Eşti om cuminte, dar ţi-e smintită spata:
„Io, Ieremia Golia"!

(Rîde)

IEREMIA

Stai !

ION GOLIA

„Domn şi voievod
A toată Ţara Ungro-Vlahiei..." Ce nerod !

(Iese prin stînga, Ieremia Golia în urmă-i se plimbă turburat ; în acest timp Ermina intră prin stînga, fund, şi se apropie de dînsul).

SCENA A II-A

Ieremia Golia, Ermina

ERMINA

Portare...

IEREMIA
(se-ntoarce şi vede pe Ermina ; sieşi)

Ţiitoarea !...

(Tare.)
Aici cum de-ai ajuns ?

ERMINA

Cînd este hotărîre nu-i loc de nepătruns.
Apoi mai am prietini, ce încă mă țin minte,
Și ușile-mi deschise, grăindu-mi : „Mergi-nainte".

IEREMIA

Deși îți sînt prietin mai vechi chiar decît toți,
„Nainte" nu-ți voi spune, fiindcă' n-o să poți
Te întîlnești cu doamna, și de !...

ERMINA

O ! Nu-s smintită,
Nici n-am nimic cu dînsa. Să fie fericită !
Ci eu venii scîrbită să-ntreb de-un zvon fricos,
Ce se strecoară-n șoaptă.

IEREMIA

Nu-i zvonul mincinos.

ERMINA

Război ?

IEREMIA

Da.

ERMINA

Jèsus-Mària...

IEREMIA

Cu turcii !

ERMINA

Ce-ndrăzneală !

IEREMIA

O hi ! Dar hotărît e cu mare chibzuială.

ERMINA

Se spune că pe Agasi l-ați și trimes napoi.

IEREMIA

Se cam grăbește zvonul, căci turcu-i între noi,
Măria-sa și Sfatul, de așijderi și Divanul,
Au hotărît, direptu-i, stricarea cu sultanul,

Dar mai rămîne ţara să-şi spuie-al său cuvînt
Şi, numai cînd şi-l spune, i-om face şi lui vînt
Cu pungile deşarte.

ERMINA
(îmbucurată)

Jupîne, cad la vreme.
Cine-ar putea la dînsul să intre şi să-l cheme ?

IEREMIA

Eu.

ERMINA
(rugă)

Dacă-i vrea, portare...

IEREMIA

Să-ncerc.

ERMINA
(înfiorată)

Nu-i glasul lui ?

IEREMIA

O clipă stai ascunsă, căci am ceva să-i spui.
(Ermina se ascunde după un stîlp în fund. Ion-Vodă Armanul intră prin dreapta cu spatele.)

SCENA A III-A

Ion-Vodă Armanul, Domnul Moldovei, Doamna Voichiţa, jupîneasa Sultana, pîrcălabul de Hotin Lupea Huru

ION
(de la uşă)

Destule lacrimi, doamnă, că nu ne şade bine.
(Stă o clipă privind, apoi cu duioşie.)
De-ar fi drăguţul mare, cum l-aş lua cu mine !
Mi-e drag !... S-a prins de suflet !... Mai daţi-mi-l puţin.
Simt bine că de-o vreme nu pot fi-un om deplin
Cînd nu-l am lîngă mine.
(Doamna Voichiţa, jupîneasa Sultana şi Lupea Huru intră. Sultana prezintă pe micul voievod înfăşat lui Ion-Vodă.

Ion, luînd copilul.)

Hai, vino-ncoa la domnul.
Ce-i pasă lui de ta-su ! Tihnit își face somnul
De parc-ar ști procletul că, toți ici cîți sîntem,
Întîi și-ntîi de dînsul mai mare grij-avem.
Și doarme voievodul Moldovei cel de mîne !
Ce-i pasă că oteţu-i cu oardele păgîne
Se va ciocni și poate...

DOAMNA
(cu groază)
Măria-ta !

ION

Ei și ?
Ghicește că bunicul asupră-i va păzi !...
Așa-i, jupîne Huru ?

HURU
(cu mîndrie)
E doar din al meu sînge !

ION

Că maică-sa la sînu-i în brațe moi l-o strînge,
Că ziduri mari și groase Hotinu-mprejmuiesc
Și, în sfîrșit, cînd fi-va peșcheșul să-mi plătesc,
Cristofor Struss viteazul — un leav de viță mare —
L-o ocroti și-n urmă i-o da agiutorare,
Cînd vremea o să-l schimbe din rîmă într-un uli.
(Vorbind astfel, fără să vrea a înaintat prea mult înspre cerdac.)

VOCEA NORODULUI

Trăiască voievozii !

ION
(surprins o clipă, vine în scenă; cu vocea ridicată)
Un codru de căciuli
De-o șchioapă se ridică și vîntur-a furtună.
Stai dîrz, norod cu vlagă, că vine-o vreme bună !
(Micul voievod scîncește.)
Mi-au deșteptat voinicul... Scîncește... Nu-i de soi.

DOAMNA

S-a-nfricoșat micuțul...

ION
(cu vocea aspră)
La țîță, înapoi
(Îl înapoiază Sultanei.)
Credeam că o să rîdă și brațele și-o-ntinde
Spre-acest norod ce-l cîntă cu dragoste-n colinde!
Duceți-l !...
(Lui Huru.)
Pîrcălabe, cu șartul tău cum stai ?

HURU
Înspre Hotin chiar astăzi pornesc domnescu-alai.

ION
Vreau pînă în trei zile să am a voastră știre
Că v-ați găsit acolo o bun-adăpostire.

HURU
Măria-ta, atuncea ne despărțim... Mi-e greu !...

ION
(îmbrățișînd pe Huru)
Și mie, bun prietin !

HURU
(cu lacrimi în ochi)
Îmi spune Dumnezeu
Că ne-om vedea cu zile !...

ION
(ca inspirat)
În zile fericite !
(Huru iese.)

DOAMNA
(înaintează spre Ion, cu vocea tremurătoare)
Măria-ta.

ION
(duios)
Copilă !

DOAMNA
Vreo cîteva clipite...
Sultana, jupîneasa, dorește două-trei
Cuvinte să-ți grăiască... Sînt de la soțul ei...

ION
Mi-o spune altă-dată, acuma nu e vreme.
SULTANA
Măria-ta, jupînul vel-vornic mult te teme.
ION
De ce ?
SULTANA
Războiul ista...
ION
Război ? Mi-e îndestul.
Cu bărbăția, Murgu, n-a fost nicicînd fudul.
Ajunge jupîneasă... Cînd fi-va de pornire
Ne-om mai vedea, Voichițo...
DOAMNA
(Sultanei)
Abia mai am simțire.
SULTANA
(încet și cu milă, oftînd)
Așa ne e ursita — la ce-ți ieși din simțiri ?
Griji, lacrimi, doar icoana ne-aduce izbăviri.
(Doamna și Sultana ies.)

SCENA A IV-A

Ion-Vodă, Ieremia Golia, Ermina

ION
(după ce s-a privit o clipă cu Ieremia Golia, care pînă în vremea asta a stat deoparte)
Frumoasă zi, portare...
IEREMIA
(turburat)
Frumoasă...
ION
Tot Divanul
Ceru cu bărbăție războiul cu sultanul.
Au fost doar două glasuri fricoase de boieri...
Încolo, toți o gură : războiul !... Parcă ieri
Cătînd tăios la mine, văzui dușmane fețe

Şi urechea mea primit-a şoptiri pizmătăreţe
De ură, de hulire, de blestem... Ca-n poveşti,
O-nvîrtejire-a sorţii schimbă boieri-aceşti
Şi iată că privirea tăioasă e blajină,
Nici ură, nici hulire, nici blestem... toţi se-nchină
Cerîndu-mi cu smerenii, dar dîrji şi într-un glas :
Moşia la cheremul turcesc să nu mi-o las.

(Clătinînd din cap cu mulţumire.)

Ei, Golio, azi e ziua schimbărilor la faţă
Şi-a cugetului nostru. Trăim o nouă viaţă,
O viaţă ce uneşte pe toţi într-un mănunchi.
...Hai, scoală-te, Moldovo, prea mult staşi în genunchi !

IEREMIA

Norodul, fierbe, doamne...

ION

E timp să hotărască.
Vesteşte pe postelnic boierii să-mi pohtească.
Aşijderi şi pe-Agasi să-l scoată din conac.
Să fie mărturie că ţara nu vrea jac.

IEREMIA

(turburat, dă să spuie ceva, dar nu îndrăzneşte)

ION

Ce este, pîrcălabe ?

IEREMIA

(foarte mişcat)

Măria-ta, zăbavă.
Un suflet rău turnat-a în sufletu-mi otravă

ION

Grăieşte, vechi prieten...

IEREMIA

Pe vremuri m-ai dojenit
Că ţi-am luat nainte, cînd fu s-alegi un vornic.

ION

(zîmbind cu bunăvoinţă)

Mi-aduc aminte bine.

IEREMIA

De-atunci, deşi fui dornic
Să am în Sfatul ţării un locuşor şi eu

— Şi-au fost schimbări o seamă şi deci prilej mereu —
Am stat făr-a crîcnire...

ION

Te plîngi c-ai fost cuminte ?

IEREMIA

Privind cum îmi luară codaşii înainte !

ION

Cînd veşnic eşti cu mine, îţi trebuieşte Sfat ?
Doar socrului meu Huru aceeaşi cinste-am dat !
Apoi ţi-am spus-o, Golio, de multe ori îmi pare,
Te ţin mai la o parte la vreo nevoie mare.

IEREMIA

(izbucnind de bucurie)

Măria-ta !

ION

(mirat)

Ce este ?

IEREMIA

Eşti cel mai mare vraci !
Găsişi tămăduirea robitului de draci !
E linişte aicea... De-acmu... să ai credinţă !
(Cu avînt)
Ne mînă mersul vremii spre-o mare biruinţă !
(se îndreaptă spre ieşire, sieşi.)
Io, Ieremia domnul.

ERMINA

(iese de după stîlp şi-l opreşte)
Zi-i, Golio, că-s aici.

IEREMIA

Măria-ta... Ermina...

ION

(surprins)

Ermina ? !

ERMINA

(cu drăgălăşie)
Să nu zici
Că sînt cumva smintită.

ION
(aspru)
Ba ești.

ERMINA
(cu durere)
Vai, ce schimbare !
Ai doi copii, Ioane, nu unul.

ION
(scurt)
Știu !... Portare,
Păzește ușa-aceasta... Ți-oi face-n urmă semn
Bătînd din palme...

IEREMIA
Bine.
(Iese prin stînga, ușa din față.)

SCENA A V-A

Ion-Vodă, Ermina

ION
(mustrător)
Smintitul tău îndemn
Buclucuri o să-mi facă...

ERMINA
N-am inimă de mamă ?

ION
Pe cea de tată însă de ce n-o iei în seamă ?
(După o mică chibzuire.)
Porunca de plecare, precum și-un ajutor
De bani și oști de pază primeai cît mai în zor,
Azi îmi pornesc copilul și soața legiuită,
Pe tine și fiastrul mîni...

ERMINA
(rușinată)
Fui nesocotită !

ION

La miezul nopţii însumi la tine-aş fi venit,
Rămas bun de plecare să-mi iau şi, în sfîrşit,
Să-mi strîng cu drag odrasla la pieptul meu de tată.

ERMINA

Ioane, iartă-mi vina. Am fost prea speriată
De zvonul războirii... Mi-e sufletul năuc.

ION

Şi-acmu ?

ERMINA

Acmu ?... Ioane, eu unde-o să mă duc

ION

La cei de-un neam cu tine. Te vor primi şi-ascunde.

ERMINA

Voi fi l-adăpostire... Dirept e... Dar tu unde
Ai să te duci, Ioane ?...

ION

Nu vezi că la război ?

ERMINA

Cu turcii !

ION

Da, femeie.

ERMINA

Vai, sînt... dar nu-s fricoasă,
Ci te iubesc şi-n tihnă gîndirea nu mă lasă
Ca eu să stau departe de tine l-adăpost
Şi tu să-nfrunţi puhoiul.

ION

(firesc)

Aşa-i al lumii rost.
Muierea stă în casă, bărbatul pe afară.

ERMINA

Aşa o fi.

ION
(scurt)

Așa e !

ERMINA

Ce soartă de ocară
Avem și noi, Ioane ! Ființe nu sîntem,
Deși asemănare la chip cu voi avem.
Robite veșnic vouă cu boiul și cu viața,
Robite fiind spaimei, simțindu-i veșnic gheața,
Robite neputinței, cînd doru-i uriaș,
— Căci de iubiți, noi însă iubim mai pătimaș, —
În șubreda zidire ne zbatem fără vlagă,
Ne sfîșiem simțirea, viața-ne întreagă,
Ne măcinăm gîndirea, de minte-avem un pic,
Dar totul e zădarnic : noi nu putem nimic.
(Parcă s-ar scutura de lanțuri.)
Zadarnic, nu, Ioane, prea-i mare încercarea !
Deși-i de țărm robită nu tot se umflă marea
Și trece peste dînsul ? Ca marea sînt !... Smintii ?
Nu ! Ies din țărmuirea robiei de robii !
(Cu hotărîre neclintită.)
N-or să mă vadă sașii, nu voi adăpostire !
De nu mă iei cu tine, mă țin după oștire !

ION
(amenințînd-o cu degetul)

Muierea stă în casă...

ERMINA

Soția ta să stea,
Dar eu ți-s țiitoare și merg pe urma ta,
Voichița, doamna, poate să stea o viață-ntreagă
De tine-ndepărtată. Biserica vă leagă.
E legătura sfîntă pe care n-o puteți,
— Nici tu, nici ea, nici vremea și nici c-ați sta răzleți —
S-o rupeți după-a voastră sau a tîmplării vrere ;
Ferită este doamna de-o groaznică durere,
Căci dragostea ei are un ajutor de sus.
Ea nu te poate pierde decît de-ai fi răpus.
Dar eu ți-s țiitoare, n-am altă ajutorare
Decît aceste brațe...

(Îi pune mîinile pe după gît.)
În calda lor strînsoare,
Te ţin legat de mine, cu atîta eu te ţin.
Oricînd îţi este vrerea mă-ndepărtezi puţin,
Sau vremea ne desparte atît cît ţine clipa
Şi viaţa ta, de viaţa-mi, nu-i prinsă cu nimica.
(Deznădăjduită.)
M-a biruit cu totul acest năprasnic gînd
Şi-mbătrînii, Ioane, mi-e inima bătrînă,
Dar dragostea mea totuşi biciuitor mă mînă
Spre tine, tot spre tine şi istovită cad,
Dar tot pe brînci mă tîrîi, deşi m-oi duce-n iad.
Eu nu pot făr' de tine!

ION
(scurt)
Găteşte-te de cale...

ERMINA
Ţi-e inima de gheaţă, cînd mă topesc de jale?
Mi-ajunge!

ION
(liniştit)
Nu e vreme. Ţi-am spus să te găteşti.
Nu ţii să mergi cu mine?

ERMINA
(repezindu-se la Ion cu dragoste)
Tu tot mă iubeşti...?
(Cu lacrimi în ochi, mîngîindu-l.)
Ioane, Ionică!

ION
(cercînd să se desprindă)
Destul! Boierii, ţara!...

ERMINA
Te las! Ce fericită-s... Să mi te-aducă sara!
Te-aştept cu dor, Ioane!
(Ieremia Golia intră repede cu un sul.)

SCENA A VI-A

Aceiaşi, Ieremia Golia

IEREMIA

(vesel)

O veste cu noroc.

ION

(luînd sulul)

Swiercewski ?

IEREMIA

Da, cazacii. De-acum intrăm în foc.

ION

(desface liniştit sulul şi citeşte)

„Cu dragoste, Ioane, şi multă sănătate,
Eu te vestesc din vreme, aşijderi şi-al tău frate,
Că ista ni-e răspunsul la ruga ce ne-o faci :
Noi am purces spre tine cu două mii cazaci.
Puţini sîntem, direptu-i, iar turcii-s cîte stele,
Dar tu-mi cunoşti haidăii, sînt zece într-o piele !
Aşa că noi te-om scoate cu bine din nevoi.
Cît despre plată, lasă, ne-om înţelege noi.
Dar pînă una alta, găteşte-o masă mare
Şi mai ales holercă şi vin, dar ştii, mai tare —
Am flămînzit şi gîtul de colb s-a scorojit.
Vom chefui, Ioane, cum n-ai mai pomenit.
Polcovnicul Swiercewski şi frate-tău Potcoavă."

ERMINA

(ca inspirată)

Cazacii vin, cazacii ! O, Doamne sfinte, slavă !
Ioane,-ţi vine cerul la vreme-n ajutor,
Ascultă-mă, ascultă-l !

ION

(zîmbind)

Grăiţi atunci în zor.

ERMINA

Ci nu-mi închide gura cu glume.

ION

Zi odată.

ERMINA

Eşti meşter în războaie, deci nu-s înspăimîntată ;
Pe-atît că izbîndire, Ioane, nu-i avea,
Deşi-i năprasnic turcu.. Înfricoşarea mea
N-am spus-o... Sînt boierii... Cînd lupta se-nfierbîntă,
Cînd omul e o fiară şi fiara-n el cuvîntă,
E-aşa uşor ca vrunul din cei din jurul tău
O !... să-şi aduc-aminte că i-ai făcut un rău.
De-aceea ar fi bine, te rog ascultă-mi sfatul,
Nu-i ispiti, căci lesne se-nfăptuie păcatul
Şi cum îţi vin acuma cazaci vreo două mii,
Cu ei să stai, Ioane, şi-n pază o să fii.

ION

Eşti îngeru-mi de veghe...

ERMINA

Primeşti ?

ION

Mă uluieşte
Cînd văd că o femeie gîndeşte-nţelepţeşte.

ERMINA

Primeşti ?

ION
(o sărută pe frunte)

Cu sfaturi bune să vii la mine-oricînd !
Dar mult mă mir cum asta nu mi-a trecut prin gînd !
A, da, gîndii la toate şi mă uitai pe mine.

IEREMIA

Măria-ta, Divanul şi Sfatul ţării vine.

ION

Găteşte-te, Ermino, de-acum de-un mare drum.
Boierii pot să intre.

ERMINA
(cu un oftat de uşurare)

Sînt mulţumit-acum.

(Se-ndreaptă spre ieşire, apoi se opreşte la uşă să privească o clipă pe Ion şi iese.)

ION

Pohtiţi-l şi pe Agasi să fie-aici de faţă...

(Iese prin dreapta.)

SCENA A VII-A

Vel-logofătul Ion Golia, vel-vornicul Ţării de Jos Dumbravă, vel-hatmanul Slăvilă, vel-spătarul Gligore, vel-postelnicul Mălai, vel-paharnicul Bucium, vel-vistierul Iani, episcopul Isaia Rădăuţeanul, boierii de Divan, vel-portarul Sucevei Ieremia Golia

(Boierii vin pe grupe.)

IANI

(către boierii din Sfat)

Boieri veliţi, atîrnă doar de-un fir de aţă
Izbeliştea cumplită. Norodu-a mai rămas,
El singur, să oprească multîndrăzneţul pas...

ION GOLIA

Norodul !... Da, prostimea !... Vistiere, te închină.
Căci de la întuneric cum poţi să ceri lumină ?

DUMBRAVĂ

(răspicat)

Cînd vom lupta cu toţii, jupîne vel-vistier,
Cu drag şi cu credinţă — ţăran lîngă boier —
Izbeliştea atuncea pe lacomi va lovi.
S-a mai 'tîmplat aceasta şi a mai fost o zi
Cînd toţii laolaltă, boieri, popi şi prostime,
Au hotărît războiul cu turcii.

ION GOLIA

În vechime ?
Azi sîntem altfel... altfel... Şi-apoi... Ştefan cel Sfînt
Ursit a fost a fire doar unul pe pămînt.

GLIGORE

Jupîne, sînt de partea lui dumnealui Dumbravă !
Eu nu mă-mpac cu gîndul că a Moldovei slavă

La Putna stă sub cruce ; cu asta nu mă-mpac,
Căci prea ar hi de jale și prea ar hi de jac
Această ticăită moșie creștinească.
Sus fruntea.

(*Scoate spata.*)

Spata noastră la soare să lucească !
A stat prea mult în teacă — o babă pe cuptor —
Şi e făcută doară să secere omor !

SLĂVILĂ

Voroavele-ți aprinse m-au scos din minți, spătare !
Sînt doi ani de cînd spata o port ca pe-o frigare ;
Te pomenești că nu știu s-o mai meșteșugesc.

GLIGORE

Hai să-ncercăm.

SLĂVILĂ

(*soate paloșul*)

Atunci...

(*Se năpustește asupra lui Gligore.*)

Păzea, că te slutesc !

GLIGORE

(*întorcîndu-i lovitura*)

Feri tu !

SLĂVILĂ

Ba tu !

ION GOLIA

(*cu necaz*)

Smintiții !

SLĂVILĂ

(*nou asalt*)

Acum !

GLIGORE
(idem)

Acuși !

SLĂVILĂ
(repezindu-se cu sete)

Cu sete !

DUMBRAVĂ
(îl oprește pe Slăvilă, pe cînd Ion Golia pe Gligore)

Ajungă, faceți pozna !...

GLIGORE
(cercînd să se smuncească)

Dă-mi drumul, logofete.
S-a-nfierbîntat Gligore !

SLĂVILĂ
(cu admirație)

E strașnic de vîrtos !
Păi, o să facem treabă, spătare !

GLIGORE
(gîfîind)

Spicul jos,
A copt destulă vreme !

SLĂVILĂ
(bătîndu-l pe umeri)

Să ne luptăm pe-aproape !

ION GOLIA

Preasfîntul are lacrimi ascunse sub pleoape.

ISAIA

M-au dat de gol !...
(Își șterge repede ochii.)

ION GOLIA

Ba pildă tu dai acestor răi.
Căci cum să nu verşi lacrimi, cînd chiar sub ochii tăi
Smeritele-ţi oiţe se dau setos la sînge.

ISAIA

Nu, logofete, tîlcul cu ochiul de ce plînge
E altul, altul...

ION GOLIA

Care-i ?

ISAIA

Că nu-s şi eu ostaş
Şi port în loc de spată o cîrjă.

ION GOLIA

(rînjind)

Eşti poznaş !

(Se duce la fund)

DUMBRAVĂ

Sfinţia-ta, o mare voroavă ai grăit.

ISAIA

Preamilostive, iartă pre robul răzvrătit.

(Se duce spre fund, urmat de toţi boierii. Cum ajung în cerdac izbucnesc urale zgomotoase : „Trăiască Sfatul ţării".)

SCENA A VIII-A

Aceiaşi, vel-vornicul Ţării de Sus Cosma Murgu, vel-stolnicul Bilăe şi toţi boierii din complot

MURGU

(înconjurat de toţi aceştia, face semne disperate, dar vorbeşte încet)

Eşti un tîlhar, Bilăe.

BILĂE
(*batjocoritor*)

Întocm-aşa mă cheamă.

MURGU

Mă mir, căci după cîte putui să bag de seamă
Un altu-a fost Bilăe şi altul e acmu.
O blestemată fire...

BILĂE

Mă faci să rîd !

MURGU

...Eşti tu !

BILĂE

Mă faci să rîd cu hohot ! Să hohotim cu toţii.
(*Boierii lui Bilăe rîd zgomotos.*)

MURGU

Tăceţi... Ce făţărie ! Sînteţi mai răi ca hoţii.
Ce hoţi ? Ei tot au suflet ! Dar voi... Dar încetaţi,
Ho, lupilor !... Mi-e groază de şerpi înveninaţi !...
(*Boierii rîd mereu.*)
Vă bateţi joc de mine ? De un bătrîn ?
(*Lui Bilăe.*)
Jupîne,
Să nu mă faci, că n-apuci nici ziua cea de mîne.
Ba, da... Bicisnic suflet ! de ce neputincios
Mai zăboveşti în viaţă, în loc s-aduci folos,
Acum cînd încă domnul nu-i prins de mascarale ?
De ce n-ai dat tărie, curaj zidirii tale,
Părinte-atotputernic, ca moartea s-o înfrunt,
Să nu mă tem de dînsul, de ochiul său cel crunt !
Ci să îmi rup toiagul şi verde a-i grăire :
„Un vînzător de ţară..."

BILĂE
(*printre dinţi*)

Prea ţi-ai ieşit din fire.
Jupîni !
(*Boierii rîd.*)

MURGU

Îţi cere, doamne, să-i dai osînda grea,
Şi s-o mai dai şi-acelor ce azi, din mila ta,
Au viaţă, slujbe bune şi cinste nu mai mică,
Căci ei drept mulţumire...

BILĂE

Smintite, taci!

MURGU

Ţi-e frică!
„...Vîndutu-te-au lui Petru şi Porţii au vîndut
Moldova!"

BILĂE
(îngrijorat)

Taci odată!

MURGU
(cu mulţumire)

Hai? Rîsul v-a trecut?
Ha-ha, hi-hi, cu noduri vă stau în gît acuma?
Sînteţi tot ca şi mine cînd se îngroaşă gluma?
Mişei! Tîlhari de codru!
(Se îneacă, tuşeşte, apoi cu multă părere de rău.)
Cu jaloba-s legat
De voi! Dirept e!... Mîna de ce nu mi-a secat
Cînd orb mi-am pus pecetea?... Să n-am căluş la gură
Ce v-aş mai da acuma o mare-nvăţătură!
Căci nu-i dirept să pierdem un domn cum este el,
Izbăvitorul ţării...

BILĂE
(astupîndu-i gura cu palma)

Taci!

MURGU
(înăbuşit)

Pentru un mişel.

(Grupul rîde cu hohot. În acest timp Ion-Vodă a intrat pe neaşteptate.)

SCENA A IX-A

Aceiași, Ion-Vodă

ION

De cine rîd boierii ?

(Se face tăcere.)

BILĂE

(cu îndrăzneală)

E de prisos a-ți spune...

ION

A ! de jupînul Murgu ?

BILĂE

Ghicirea nu-i minune.
De el am rîs. Grăit-a de stafii și strigoi.
E visul ce-l frămîntă cînd vestea-i de război.

ION

(zîmbind)

Boieri, jupînul vornic rușine iar vă face.
Cercă cu jupîneasa-i să fac cu turcul pace.
Noroc că-s îndărătnic mai rău ca un catîr,
Altfel, făceam de ochii Sultanii-acest hatîr.

(Toți cei de față rîd.)

ION GOLIA

(singurul care n-a rîs)

Ascultă-l, doamne,-ascultă-l, acmu cît mai e vreme.
Nu te lua cu turcul la sfadă... Ci te teme.

MURGU

Da, teme-te de dînsul !... Ascultă de-un bătrîn.

ION GOLIA

Mînia lui e, doamne, mînie de păgîn.

IANI

Ascultă-ne...

IEREMIA

(cu glas tare)

Rușine !

MURGU

Căci de-o afla sultanul...

ION

(cu glas tare și răspicat)

Jupîni ! Cercai ieri Sfatul, cercai azi și Divanul.
Boierii deci cuvîntul la vremea lor și-au dat.
Am de-ntrebat doar țara, atît am de-ntrebat.

MĂLAI

(vestind)

Hasné-Agasi.

ION

Vie !

(Murmure. Hasné-Agasi intră, urmat de două slugi.)

SCENA A X-A

Aceiași, Hasné-Agasi, două slugi

AGASI

(se ploconește în fața lui Ion, apoi grăiește mîndru și cu imputare)

Preaalese voievod,
Preavrednice-a acestui nazarinean norod,
Am deocamdat a-ți face o mare jeluire :
Nu-s mulțumit de felul tău dușman de primire.
Tabulhanaua veste n-a dat, după-obicei.

ION

(îngăduitor, curtenitor)

Hasné-Agasi, iartă...

AGASI

(sieși)

Pe nume-mi spune ? Ce-i ?

ION

Grea cumpănă-i pe țară și ne gîndim la ea.

AGASI

Ce cumpănă ?

ION

Agasi, zău, de tabulhana
Nu prea ne arde-acuma...

(*Curtenitor.*)

Hasné-Agasi, iartă...

AGASI

Preaalese !

ION

Dă încolo o cinste-așa deșartă.

AGASI

(*își mușcă buzele, apoi cu glasul și mai ridicat*)

O altă jeluire atuncia o să-ți fac.
Să fie săptămîna de cînd stau în conac
Tot așteptînd haraciul... Nu-i lungă așteptarea ?

ION

(*curtenitor, blajin*)

Hasné-Agasi, iartă-mi că ți-ai pierdut răbdarea.
Nu-i nimenea de vină, ci vremea zburdă...

AGASI

(*mirat*)

Cum ?

ION

Schimbat-a obiceiul ce fuse pînă-acum.

AGASI

(*mai moale*)

Porunca Porții-nalte nu suferă cîrteală.

ION

De-aceea șapte zile am stat la chibzuială,
Cercînd și Sfatul țării, Divanul boieresc...

AGASI

(*întrerupînd*)

Acmu în vistierie mă du să socotesc
Optzeci de pungi de galbeni...

ION
(curtenitor)
Mă iartă, dar...

AGASI
În grabă.
Pierdui destulă vreme...

ION
Ești harnic mult la treabă,
Dar vezi că Io, și Sfatul, și ceștialalți boieri,
Văzînd că țara-i mică și fără de averi,
Am hotărît chiar astăzi, doar mai rămîne țara,
Să nu plătim haraciul, căci prea e grea povara.

AGASI
(uluit)
Gîndiși. ce-ai spus, semețe ?

ION
(liniștit)
Chiar martor ai să fii.
Că țara...

AGASI
(întrerupîndu-l)
Împotriva slăvite-mpărății ?
(Cu glas puternic.)
Boieri, cît mai e vreme, deschideți-i lui mintea !

MURGU
(cu vocea înecată, lui Ion)
Măria-ta, ascultă-l, ascultă-mi rugămintea.

DUMBRAVĂ
Jupîne, taci !

GLIGORE
(înăbușit)
De-ocară, ia, nu ne fă !

AGASI
(cu mulțumire)
Un glas ?

BILĂE

Ba şi-a suflat cu larmă jupînul al său nas.

AGASI

(cu glas dojenitor)

Cum într-atîta lume nu-i minte înţeleaptă ?

ION

(curtenitor)

Mai este glasul obştii, Hasné...

AGASI

(disprețuitor)

Îl știu.

ION

(îndreptîndu-se spre fund)

Așteaptă...

(Ion se duce în cerdac. Afară se aude un freamăt puternic! Ion va sta la început jumătate înspre cei din scenă. Face un semn. Linişte deplină. Puternic.)

Iubiţi boieri !

BILĂE

(către ai săi)

Vicleanul !

ION

Şi voi, iubite slugi,

Azi greul ne-apasă...

BILĂE

(idem)

Începe iar cu rugi.

ION

Întrece cu mult greul ce l-am avut nainte.
Turceasca lăcomie ne cere...

MURGU

(îngrozit)

Doamne sfinte !

ION

Să îndoim haraciul ; şi-aşa de i-l vom da
N-o zăbovi să ceară de trei ori...

ŢARA
(într-un glas)

Da ! Aşa !

ION

Da ! Pîn' ce ne-o stoarce cu totul. Iată-i vrerea
Gîndiţi şi-apoi alegeţi !

BILĂE
(grupului)

Mai dulce e ca mierea

ION

De nu-i vom da, ne-aşteaptă foc, sabie, război.
De ascultăm orbeşte, mai rău va fi de noi,
Căci vom pieri mişelnic ! Gîndiţi şi-alegeţi bine.
Voi ştiţi cum că haraciul eu nu-l dau de la mine,
Ci de la voi.

ŢARA

Aşa e !

ION

Deci mi-ar păsa puţin,
De n-aş simţi eu însumi al ţării mele chin.
Eu capul, dragi prieteni, cu-al vostru mi l-aş pune
De-aţi vrea război !

ŢARA
(puternic)

Război vrem !

ION
(cu mîinile împreunate spre cer)

Atunci o rugăciune
Spre cel Atotputernic : ne vie-n ajutor
Să înfrîngem ca altdată trufia turcilor.
Au să trăim iar slobozi, au urma noastră piară !

Credință-aveți în mine și-om izbîndi noi iară!
(E o clipă de tăcere, apoi o izbucnire obștească de: „Război! Trăiască voievodul! Moarte turcilor!" etc.)

ION
(vine la Hasné-Agasi)

Ai fost la mărturie?

AGASI
(înclinîndu-se)

Preavrednice, am fost.

ION

Ce mai aștepți?

AGASI
(sfătuitor)

Prostimea nu știe-al țării rost;
Așijderi și boierii nu prea-s cu mintea-ntreagă
(Boierii murmură)
De-aceea ca prieten îți spun...

ION

Ce?

AGASI

Te dezleagă
De sfatul lor...

ION

Nu! Nu pot să stric un obicei.

AGASI

Ești domn! A ta poruncă doar are vreun temei.

ION

S-a isprăvit.

AGASI

Vizirul avut-a bănuială
Că ai să cazi, preaalese...

ION

Ajunge!

AGASI

În greșală.
De-aceea-mi spuse-n taină să-ți spun, de vei cădea,

Că ai dușmani la Poartă și-i ai și-n casa ta.
Sînt mulți boieri de frunte ce-ți poartă gînduri rele.
Ia seama.
(Ia un sul de hîrtie din mîinile unei slugi.)

MURGU

Doamne sfinte !

BILĂE
(pălind)

Sfîrșitul vieții mele ?

AGASI

Vizirul îți dă jalba ce dînșii-au iscălit.
(Îi întinde sulul. Ion îl ia.)

ION GOLIA
(în mijlocul unei tăceri de groază, face liniștit un pas spre domnitor)

Măria-ta, îmi pare că nu e potrivit
Acuma de zîzanii...

ION
(repede)

Destul, destul, jupîne,
Cunosc eu viclenia acestor firi păgîne.
S-o arzi, vel-logofete, să n-o desfaci de fel.
(Ion Golia iese cu jalba, se-aude un freamăt de ușurare.)

BILĂE

Grea cumpănă !

AGASI
(indignat)

Preaalese !

BILĂE

Cu-atît mai rău de el.

AGASI

Preaalese, nu-s zîzanii !

ION
(plictisit)

Destul, Hasné, și pleacă.

AGASI

Moldova dacă este atîta de săracă,
Plătește-atunci haraciul cel vechi și ai scăpat.
Te-mpac eu cu sultanul.

ION

(cu mult înțeles)

Îți mulțumesc de sfat,
Dar vezi, sultanul are destui bani de oștire,
Noi însă nu, Agasi. Nu dăm.

AGASI

Ce rătăcire !

ION

Hasné, de-acuma pleacă.

BILĂE

(scoțînd spata)

Te fac ciur !

(Boierii lui Bilăe scot spetele.)

AGASI

(tremurînd)

Bacșișul meu de galbeni și blana de samur !
Cu drumul pîn-aicea făcui doar cheltuială...

ION

(cu un dispreț adînc)

Vistiere, dă-i bacșișul, să scap de milogeală.

Cortina

Actul III

(ION-VODĂ ARMANUL)

Palatul domnesc din Bucureşti. Odaia de hodină a domnilor munteni. În fund, deasupra patului, se vede, în frescă, icoana lui Ştefan cel Mare şi Sfînt. Două ieşiri în fund, la dreapta şi la stînga patului, şi iarăşi două ieşiri : peretele din dreapta. Peretele din stînga e ocupat de icoane bogate şi candeli, precum şi cele trebuincioase pentru spălat şi băut apă, cu tot dichisul domnesc. În mijloc, un divan mare, cu o blană de urs, în faţă. Mai sînt şi cîteva jilţuri. La ridicarea cortinei, cîţiva slujitori diretică şi sînt aproape pe isprăvite. Un fustaş îi cam ţine de vorbă.

SCENA I

Slujitori, Fustaşul

ÎNTÎIUL SLUJITOR
(cu batjocură)

Şi-aşa, măi frate Radu, ne calcă şoldovenii.

FUSTAŞUL

Ne calcă, mă, dar straşnic la Jiliştea mai fu !

AL DOILEA SLUJITOR

Ia spune...

FUSTAŞUL

Păi un trăsnet şi proaşcă ne făcu.

AL TREILEA SLUJITOR
(tainic)

Vezi, l-am luat la glumă.

FUSTAŞUL

Ne-am dus, mă, ca la nuntă,
Cu lăutari în frunte.

ÎNTÎIUL SLUJITOR

Cînd colo...

FUSTAŞUL

Luptă cruntă.

Nici n-am luptat... de noapte din somn ne-a apucat
Şi din trei părţi, trei sferturi din noi a secerat.
A fost, ia, ca un trăsnet şi o învălmăşeală ;
De nu eram călare muream de zăpuşeală...
Şi-o ploaie, dar ce ploaie fierbinte, plumb topit !
Dar fum ? Orbiră ochii ; ca oile-am pierit.

(După o scurtă tăcere.)

ÎNTÎIUL SLUJITOR

De domnul Alexandru ce ştii ?

FUSTAŞUL

Ia, mai nimica.
O fi zburat cu Petre, căci te iuţeşte frica.
Mulţi spun că-s la Brăila, ajunşi ca doi milogi.

ÎNTÎIUL SLUJITOR

Pe-aicea se zvoneşte că-s morţi ori că-s zălogi.

FUSTAŞUL

Or fi ! Am stat de dînşii ? Cînd moartea te-ncolţeşte
Te mai gîndeşti la altul ?

SLUJITORII

Păi !

FUSTAŞUL

Fugi, şi-atît.

AL DOILEA SLUJITOR

Fireşte.

FUSTAŞUL

(uitîndu-se prin dreapta)

Doi şoldoveni.

ÎNTÎIUL SLUJITOR

S-o ştergem.

(Fustaşul şi slujitorii ies repede prin fund, împleticindu-se unii în alţii.)

SCENA A II-A

Cosma Murgu, Bilăe, apoi Doi boieri munteni

(Cosma Murgu şi Bilăe intră prin dreapta. Murgu e în haine de ceremonie şi poartă toiag cu mînerul de aur. Bilăe e în haine obişnuite şi-i plin de praf.)

MURGU

Brr ! Groaznic de pustiu !
(Bate cu toiagul în podele, mîndru.)
Hei ! Nimeni înainte nu-mi iese cînd eu viu ?
(Doi boieri munteni apar cu sfială.)
Sînt doar jupînul Murgu, vel-vornicul...
(Celor doi boieri.)
Mai iute...

ÎNTÎIUL SLUJITOR
(cu demnitatea ofensată)

Nu sîntem slugi, jupîne...

MURGU
(ţanţoş)

Dar sînteţi oşti bătute !

BILĂE
(împăciuitor)

Nu prea-l băgaţi în seamă.

MURGU
(atins)

Vel-stolnice-ndrăzneşti
Mai mult decît se cade.

BILĂE

Ei ! Dar limbut mai eşti.
Destul !

MURGU
(mai domol)

Jupîni, de-acum vedeţi-vă de treabă...
Ba să-i ieşiţi-nainte... acmu şi-n mare grabă.
E om cumplit... V-am spus-o... Cătaţi să-l îmblînziţi.
Altfel, de !... Sfatul ista vi-l dau, şi-acum... ieşiţi !

AL DOILEA BOIER

Vai, ţară, biată ţară !

BILĂE
(încet boierilor)

E cam sucit !

ÎNTÎIUL BOIER

Ruşine !

BILĂE

I-ascultă-mă, jupîne, te porți cum se cuvine ?

MURGU

Mă port precum se cade cu prinșii din război.

BILĂE

Jupîne, nu ți-e bine...

(Boierilor)

Iertați.

BOIERII

(ieşind prin fund)

Amar de noi !

SCENA A III-A

Bilăe, Cosma Murgu

MURGU

Bilăe, uiți că-s vornic ?!

BILĂE

(fierbînd)

Taci, vornice, odată
Și nu mă fă, că, uite, la șold atîrn-o spată,
Și nu de fudulie, cum e la dumneata !
Stătuși ascuns prin proaște, și inima-ți sălta
Cînd vîjîia vreo schijă, și-acum faci pe viteazul ?
Păi eu în bălți de sînge mi-am înecat necazul ;
Căci douăzeci mai bine de turci am doborît !
Să fi intrat în horă, și-n urmă să faci gît !

MURGU

Am fost și eu pre vremuri !...

BILĂE

(cu dispreț)

A fost, oricine-o spune !
Jupîne, las-o baltă !... Ba cere iertăciune
De la boierii ceia...

(Tainic)

Cu ei am chibzuit...
Cum să scăpăm Moldova de-Armanul cel cumplit.
Hai, du-te !... Drege, Cosmo...

MURGU

Cum ? Tot te chinuieşte
Grozava fărdelege ?

BILĂE

Mai rău mă îndîrjeşte !

MURGU

Parcă-mi spuseşi acuma de douăzeci răpuşi ?!

BILĂE

Da ! Am răpus de ciudă, cum te-aş răpune-acuşi,
De n-aş şti că-mi pierd capul plătind de-a surda gloaba,
Căci spata ţipă-n teacă...

(Pune mîna pe spată.)

MURGU

(făcînd un pas îndărăt)

Nu te uiţi degeaba.

VOCI

(de-afară)

Trăiască Ion-Vodă !

BILĂE

(cu amărăciune)

Izbînda i-a-mbătat !

VOCI

(de-afară)

Trăiască Ion-Vodă...

(Boierii din complot intră zgomotos.)

BILĂE

Ho, ţară !

(Recunoscîndu-i.)

Voi ?... Ciudat !

SCENA A IV-A

Aceiaşi, Gavril, Berhiaci, Păcurariu, Dănciulă, Nistor Ureche

BOIERII

Trăiască Ion-Vodă !

BILĂE

Destul, boieri !...

BOIERII

Trăiască !

MURGU
(sieşi)

Ia s-o zbughesc de-aicea, să nu mă bănuiască.

(Iese.)

VOCI
(de-afară)

Trăiască Ion-Vodă !

BOIERII
(ridicînd cuşmele)

Trăiască !

BILĂE
(poruncitor)

Dar destul !
De zbieretul acesta, mă credeţi, sînt sătul !
V-a auzit Armanul... L-aţi înşelat. De-acuma
Crezîndu-vă prieteni, sfîrşiţi şi voi cu gluma.

DĂNCIULĂ

Greşeşti. Noi, ca prieteni, acuma îi urăm.

BILĂE

Cum ? Ce ?

DĂNCIULĂ

Şi ar fi bine tot sufletul să-i dăm.
Un domn viteaz cînd duce moşia la izbîndă,
Cinstire i se cade, iar nicidecum osîndă.

PĂCURARIU
(arătînd deodată pe Ştefan cel Mare, solemn)

Priveşte ! Din toţi domnii, şi domni au fost destui,
Doar dînsul, Ion-Vodă, ne-a dus pe urma lui !

BERHIACI

Pe urma lui cea sfîntă !

BILĂE
(lui Berhiaci, cu dojană amară)
Şi dumneata, jupîne ?
(Încrucişîndu-şi braţele, ironic.)
Atunci, tot ce făcut-a, ca bun şi sfînt rămîne !

GAVRIL

Dirept.

BILĂE
(ca muşcat de şarpe)
Ce ? N-aud bine.
(Lui Gavril, ameninţător.)
Şi dumneata ?... Aud ?

GAVRIL
(liniştit)

Şi eu, jupîne stolnic.

BILĂE
(scrîşnind din dinţi)
Sînt gheaţă, dar asud !
(Dă să facă un gest brutal, dar se stăpîneşte pe dată. A dat cu ochii de Ureche, pe care-l priveşte o clipă, după care rosteşte cu o voce blajină, dar cu o amărăciune fără seamăn, dînd îngăduitor din cap.)
Cu-aceşti copii, bătrîne, fii tu în pilde darnic !

URECHE
(limpede, solemn, ca de judecată)

Nu numai de Moldova se vede-a hire harnic,
Ci cap cu mult mai mare să hie altor ţări.

BILĂE

Da, Petru !

URECHE
(apăsînd)

Ion-Vodă !

BILĂE
(izbind cu piciorul)
Cer pilde, nu măscări !
(Stă cu capul plecat în pămînt, murmurînd.)
Cu mine cum rămîne, boieri ?

GAVRIL
(făcînd un pas spre Bilăe, împăciuitor)

Ascultă-mi sfatul.
Fă ca și noi, jupîne. La toți e dat păcatul.
Dar e și ispășirea : e de la Dumnezeu
Cel blînd ca mielușelul și aprig ca un leu.
Ne-am lepădat cu toții, cucernic, de păcate.
Ia pildă : zvîrle-ncoa gîndirile spurcate.

BILĂE
(cu violență)

Taci ! Dingă-a fost mai vrednic. Și, el, un rătăcit,
Dar s-a-njunghiat, fiindcă mișel nu s-a simțit.
(Le-ntoarce spatele ; în acest timp intră prin dreapta vel-postelnicul Mălai și Ion Golia.)

SCENA A V-A

Aceiași, vel-postelnicul Mălai și Ion Golia

MĂLAI
(ținută de ceremonie, vesel și prietenos)

Boieri, pohtiți alături, să fim cu toții față
La cinstea cea mai mare.

BERHIACI
(mirat)

Acmu de dimineață ?

MĂLAI

Măria-sa, Ion-Vodă, vrea să pomăzuiască
Acuma, de iznoavă, pre Țara Românească
Domn pe Vintilă-Vodă.

GAVRIL
(mirat)

Acmu nu-i prea curînd ?

ION GOLIA

Nu, biv-vel-logofete, înțelepțescu-i gînd
Acum, ca-ntotdeauna, își are tîlcuirea ;
Cu sîrg el vrea s-arate că el e izbăvirea
Și nicidecum năpasta. Vrea deci acum, în zor,

Muntenilor s-arate că nu vrea țara lor,
Ci, dacă le-a călcat-o, a fost ca să le puie
Un domn cu mult mai harnic și care de-altfel nu e
Nici rudă de departe cu domnul moldovean.
Sfințește obiceiul și pune-un pămîntean.

MĂLAI

Pohtiți, boieri !...

BERHIACI
(încet lui Gavril)

Nădejde nu-i prea de procopseală.

(Boierii ies prin dreapta în urma lui Mălai. Bilăe rămîne nemișcat la locul său. Ion Golia, care se lăsase înadins la urmă, rămîne în scenă.)

SCENA A VI-A

Ion Golia, Bilăe

ION GOLIA
(surîzînd)

Cum stai cu sănătatea ?...

BILĂE
(acru)

Mă dă cam de sminteală.
Un junghi, vel-logofete.

ION GOLIA

Răpune-l cu muștar.

BILĂE

Muștar !?

(Sieși.)

Grăiește-n pilde, ori bîlbîie-n zadar ?

ION GOLIA

Jupîne, uite ce e, nici eu n-o duc prea bine :
Mă tem de Ieremia că-mi face vro rușine,
Acuma, cu domnia. Săracu,-i cam scrîntit.
Chiar de la Ieși, cum naiba i s-o fi năzărit
Că domnu-ar vrea să-l pună pe dînsul domn aicea.

BILĂE

Hai, ce ? Domn Ieremia ?

(Sieşi.)

Muştarul cel cu pricea !

ION GOLIA

Şi de pe-acum pufneşte pe nări ca un buhai
Cînd vede roşu !

BILĂE

(rînjind)

Păi vede şi el alai !

ION GOLIA

Ba zvîrle ici şi colo o spurcată sudalmă.

BILĂE

Şi ce vrei, logofete ?...

(Sieşi.)

Mi-a pus norocu-n palmă.

ION GOLIA

Ce vreau ? Te ştiu cuminte şi-n braţ te ştiu vîrtos.
Păzindu-l de aproape, îi poţi fi de folos.
Acolo unde sfatul n-ajunge, pune mîna,
Căci dacă sfatu-i tare, puterea e stăpîna.
Şi mai ales păzeşte-l în clipa cînd va fi
Pomăzuit Vintilă.

BILĂE

(lui Ion Golia, care se face că se uită în altă parte)

Jupîne,-l voi păzi.

ION GOLIA

Îţi mulţumesc.

(Ermina intră prin fund, stînga, şi rămîne în uşă. Lui Bilăe, arătîndu-i uşa a doua din dreapta.)

I-acolea.

(Ieşind prin dreapta, uşa întîi.)

Ţi-l las de-acum.

BILAE
(zîmbind cu o bucurie nemărginită)

Muştarul !

(Clatină din cap.)

Eu sînt doar ucenicul ; iar el meşteşugarul !

(Iese.)

SCENA A VII-A

Ermina, doica fiastrului domnesc, Casandra, doi slujitori

ERMINA
(celor doi slujitori care aduc un leagăn)

Aşa. Aici să-l puneţi şi... să vă mulţumesc.
Puţin e, dar din suflet.

(Le oferă o punguliţă.)

ÎNTÎIUL SLUJITOR
(celuilalt)

Nu prea e har domnesc.

(Ies.)

ERMINA
(cerîndu-şi copilul din braţele doicii)

Acuma dă-mi-l... Săracu, ce trudit e !

CASANDRA

Atîta mers pe ploaie şi drumuri colbăite...

ERMINA
(mîndră)

Viteaz mai eşti, voinice, cînd suflet tot mai aĭ.

VOCI
(de-afară)

Trăiască Ion-Vodă !...

CASANDRA
(rugătoare)

Domniţă, aş vrea !

ERMINA

Mai stai !

CASANDRA

E-așa frumos !

ERMINA

Hai, du-te !

CASANDRA

Tot d-aurite straie !
Nu vii să-ți bucuri ochii, domnița mea bălaie ?

ERMINA
(punîndu-și copilul în leagăn)

Pe urmă... Cînd s-o unge Vintilă-Vodă domn.

CASANDRA

Dar pîn-atunci, domniță ?

ERMINA
(legănînd)

Nu vezi că n-are somn ?
(Casandra iese.)

VOCI
(de-afară)

Trăiască Ion-Vodă !

ALTE VOCI

Trăiască, mult trăiască !

ERMINA

O culme-naltă urcă !
(Înfiorată.)
Să nu se prăbușească !

(Leagănă copilul mereu. Casandra intră repede prin fund, dreapta.)

CASANDRA

Domniță, hai !

ERMINA

Taci molcum !...

CASANDRA
(foarte mişcată)

De-acuma nu te las !
Îl ung ! Găsii, domniţă, un tăinuit cafas :
Vedem făr' să ne vază. E numai strălucire.

ERMINA

Atuncea să-l acopăr de duşmana privire.
(Acoperă leagănul cu o năframă albă, apoi iese, împreună cu Casandra.)

SCENA A VIII-A

VOCI DE AFARĂ

Trăiască Ion-Vodă ! Trăiască !...
(Se face linişte, apoi deodată izbucnesc urale şi mai puternice.)

Să trăiască
Vintilă-Vodă, domnul pre Ţara Românească !

O VOCE

Cît corbul !

ALTĂ VOCE

Cît stejarul !

ALTĂ VOCE

Mărire şi noroc !
(Bilăe intră repede, tîrînd după sine pe Ieremia Golia şi-l sileşte să stea într-un jilţ.)

SCENA A IX-A

Ieremia Golia, Bilăe

BILĂE

Aici, aici, jupîne, descarcă-ţi al tău foc !
Dă drumul la zăgazuri, fă orice nerozie,
Poţi chiar să zbieri, să urli, nu-i nimeni...

IEREMIA
(printre dinți)

Fățărie !

BILĂE
Așa-i ! Cînd nu te-omoară, te joacă ca pe-un urs !

IEREMIA
De nu-mi țineai tu brațul, mult sînge ar fi curs.

BILĂE
Cunosc această ură ce parcă-ți sparge pieptul.
(Tainic, insinuant.)
Ajungi mult mai degrabă cînd nu purcezi de-a dreptul.
Așteaptă ! Potolirea prea zvăpăiatei firi
Și dă răgaz doar minții să facă pregătiri.

IEREMIA
Dar spune-le, jupîne !

BILĂE
(rece)
Te-ai potolit ?

IEREMIA
Nu încă !
Doar sînge mult se scurge cînd rana e adîncă.

BILĂE
Da, lasă-l să se scurgă din vine pe deplin,
Ca ura pătimașă să pună-n loc venin.

IEREMIA
Venin de șarpe-n vine și limbi de foc în creier.
(Sculîndu-se.)
De vine, ca-ntr-o arie, cu botforii îl treier.
(Se aude un scîncet ușor, Ieremia tresare și vede leagănul.)
Spurcată corcitură de sas și de armean !
(Se repede într-acolo.)

BILĂE
(apucîndu-l de braț)

Ce faci ?

IEREMIA

Ca mîni și ista se dă de moldovean :
Os din Ștefan cel Mare, că doar Ștefan îl cheamă.
Dă-mi drumul ! O strînsoare !... Ce ? Nu cumva ți-e
teamă ?
Dă-mi...

BILĂE

Golio, fii cuminte !

IEREMIA

(cercînd să scape)

Armeanu-i neam de zmei !
Strivindu-i viermii...

BILĂE

Golio !

IEREMIA

Puterile îi iei !
Dar lasă-mă, jupîne !

(Bilăe îl ține mai strîns. Groaznic.)

Cum, tu îi aperi plodul !?
A ! îl iubești atuncea !...

BILĂE

(batjocoritor)

Da ! Vreau să-i cînt prohodul !
Ești om ?

IEREMIA

Și om, și fiară !

BILĂE

Atuncea ești întreg.
Vrei moartea lui !

IEREMIA

Doar moartea ?

BILĂE

Jupîne, te-nțeleg.
Vrei cazne !

IEREMIA

Fără seamăn !

BILĂE
(se uită împrejur, apoi pătimaș)
Cunosc cea mai grozavă. .

IEREMIA
Dar spune-o !

BILĂE
(arătîndu-i o bășicuță)
Ia privește !

IEREMIA
Ce este ?

BILĂE
Ce-i ? Otravă.
(Bilăe deșartă bășicuța în cana cu apă.)

IEREMIA
Omoară ?

BILĂE
În cinci clipe.

IEREMIA
(furios)
Nu moare prea curînd ?

BILĂE
În clipele acestea va ispăși pe rînd
Nu numai pe-ale sale păcate nesfîrșite,
Nici chiar pre ale noastre...

IEREMIA
(cu mulțumire)
Pre toate-n cinci clipite ?

BILĂE
Ci toate cîte, Golio, greși întregul neam...

IEREMIA
Mai dă-i !...

BILĂE

De la păcatul strămoşului Adam.

IEREMIA

Mai dă-i, să ispăşească şi cele viitoare.

BILĂE

(arătîndu-i o altă băşicuţă)

Ce vezi e pentru mine cînd fi-voi la strîmtoare.

IEREMIA

Dă-mi !

BILĂE

Na-ţi-o !...

(Ieremia i-o smunceşte şi o toarnă în aceeaşi cană. Mulţumit.)

Hai, de-acuma.

IEREMIA

Rămîn !

BILĂE

Hai !

IEREMIA

Nu mă duc !

Vreau să-l privesc, să-l sîcîi, să-l blestem !

BILĂE

Eşti năuc ?

Vei da de bănuială şi capul o să-ţi cadă.

IEREMIA

Să-mi cadă, numai-numai să-l văd spumînd grămadă !

BILĂE

Hai !

(Îl ia de braţ şi-l duce spre fund, stînga.)

IEREMIA

Nu ! Ce o fi nu-mi pasă. Mă iartă Dumnezeu !

BILĂE

Ba haide, că la mijloc mai e şi capul meu.

IEREMIA
(rugător)

M-ascund sub pat !...

BILĂE
(tîrîndu-l mereu)

Pricepe...

IEREMIA

Bilăe, nu...

(Ermina intră, dar se oprește, cu Casandra, în prag, speriată de vederea lor.)

BILĂE
(fără să-și piardă cumpătul, făcînd pe beatul)

Domniță,
Zău, să ne ierți, căci vinul muntean e cam... de viță.

(Iese, tîrînd pe Ieremia Golia, uluit de neprevăzuta întîlnire.)

SCENA A X-A

Ermina, Casandra

ERMINA
(privind după ce au ieșit)

Casandro, ce tot cată vel-stolnicul pe-aici ?

CASANDRA

Cu trebi.

ERMINA

Ce trebi ? Mi-e frică de el.

CASANDRA

Ce vrei să zici ?

ERMINA

Pe omu-aista negru îl văd a doua oară
Aici în locul ista... Și-apoi, cum mă măsoară
Din tălpi și pînă-n creștet cu ochii lui de lup,
Încît, deși glumește, simt urzicări pe trup.

CASANDRA

Domniță !...

ERMINA

Nu o dată l-am prins fără de vrere
Cum tăinuia cu alții ca dînsul prin unghere.
De ce mușeau pe dată, cînd mă simțeau că vin ?

CASANDRA

I-ai spus măriei-sale ?

ERMINA

I-am spus, dar în senin.

(Se-aude larmă.)

ERMINA

Să-i facem patul.

CASANDRA

(mirată)

Patul ?

ERMINA

I-l facem înc-o dată.
Dușmanii fac coșciuguri, nu paturi...

CASANDRA

(făcînd patul împreună cu Ermina, cu groază)

Doamne...

ERMINA

(cicălind-o)

Cată !
Vreun ac ori os de pește ușor e să strecori.
Mai repede, Casandro !

CASANDRA

Cu zile mă omori !...

VOCI

(de-afară)

Trăiască voievozii !

ERMINA

(se apleacă sub pat)

N-or fi ascuns un gîde ?
Tu uită-te sub masă.

CASANDRA
(speriată, supunîndu-se)
Vai ! Ce prepusuri hîde.

ERMINA
(După ce s-a uitat prin toate colțurile acoperite.)
Așa.

CASANDRA
Ești liniștită ?

ERMINA
(se uită în jurul său)
Nu am uitat nimic ?
A !... Vezi de are apă curată în ibric.
E după drum și plin e de praf. O să se spele.
Apoi i-o fi și sete... Dulceață e-n chisele ?

CASANDRA
Domniță, e de toate.

ERMINA
(ducîndu-se și ea la spălător)
Ia stai !

CASANDRA
(cu admirație)
Tacîm domnesc ?
Să tot privești la dînsul. Ba zău, încremenesc.

ERMINA
(toarnă apă într-un potir și se uită în zare)
Nu-i tulbure, Casandro ?

CASANDRA
Aș. Lacrimă de zînă.

ERMINA
Ia gustă.

CASANDRA
Nu se cade — o slugă — nu, stăpînă,
Să beie din potire domnești... Păcatu-i...

ERMINA

Bea !

CASANDRA

Domniță...

ERMINA
(mai poruncitoare)

Bea !

CASANDRA

Domniță !...De ce te uiți așa ?

ERMINA
(aspru)

Îți spun să bei.

CASANDRA
(tremurînd)

Domniță, sînt proastă, dar nu șuie.

ERMINA

Ei, vezi că-i otrăvită ?!...

CASANDRA

O fi — chiar dacă nu e —
M-ai îngrozit atîta, încît văd tot strigoi
Cum furnică pe-aicea, ca-n ziua de apoi !
Mi-e frică de o muscă, mi-e frică de icoane !

ERMINA

Ia tot tacîmul ista...

(Casandra ia tot tacîmul de dulceață. Cu drag.)

De-acum să vii, Ioane !

(Larma se aude din ce în ce mai mare.)

Odorul ! Jésus-Màrìa...

(Își ia copilul din leagăn și iese după Casandra. În urma lor, patru cazaci intră și se așază pe la uși, apoi intră Ion-Vodă, urmat de Vintilă-Vodă, vel-vornicul Dumbravă, polcovnicul Swiercewski și stolnicul Potcoavă.)

SCENA A XI-A

Ion-Vodă, Vintilă-Vodă, vel-vornicul Dumbravă, polconicul Swiercewski și stolnicul Potcoavă

VINTILĂ

Iată și locul preacinstit
Ce ți se cade, doamne. Aici și-au hodinit
Cîrmacii țării mele blîndeța și urgia
De cînd din vechiul scaun mutatu-s-a domnia.

ION
(ironic)

Și Chiajna, voivodeasa, s-a cuibărit aici,
Păzindu-și ca o cloșcă golașii săi voinici.

DUMBRAVĂ
(rîzînd)

I-a cam ținut, se vede, prea mult în puf...

ION

Sub pene.
Azi cloșca dacă-i moartă, stau puii-n buruiene.
(Rîs general.)
...Ce-nvîrtejire-a vremii ! Eu, într-al Chiajnei pat !
Vreun vis să nu mă-ndemne... Și-n vis e chiar păcat.
(Rîde cu zgomot, dar observă în jurul său o tăcere evlavioasă și chiar cîteva cruci.)
Cînd prinde-a strălucire prin barba neagr-argintii,
Iertați-mi șaga asta, zău, nu mai plîngă nici sfinții.
Apoi eu altă hire am fost, ia, de pribeag,
De pohtitor de slavă, de vînător de steag,
De ucigaș cum n-a fost pe-acest pămînt vreunul,
Un venetic ca Despot...

VINTILĂ
(arătînd pe Ștefan cel Mare)

Te dă de gol străbunul !

ION
(privind uimit portretul, izbucnește într-o sinceră și evlavioasă admirație.)

Ce ? Ștefan ? Ștefan Sfîntul ?... Mi-ați spus că nu-s creștin

Vă dovedesc acuma că știu să mă închin.
(Face o cruce mare, urmat de cei de față. După o clipă de tăcere, pune mîinile pe umerii lui Vintilă.)
Măria-ta, de astăzi pre Țara Românească
Ești uns să-i aperi steagul și legea strămoșească,
Ca mai bătrîn și iarăși ca mult mai pătimit ;
De bunăvoie sfaturi, de vrei, ți-oi da cinstit.

VINTILĂ

Măria-ta, grăiește. Urechea nu mi-e surdă.

ION

Nimica nu-i pe lume mai șubredă, mai zburdă,
Ca slava ce te face stăpîn pe un norod.
Căci slava asta, doamne, e veșnicul izvod
De pohte-ndreptățite și neîndreptățite,
De pohte ce îmbată și firi mai cumpănite,
De pohte ce ca lepra încep de la un ins
Și pînă prinzi de veste norodul ți-a cuprins.
Ei ! Molima aceasta e fără lecuire,
Dai s-o stîrpești ori barem să-i pui o stăvilire,
O îndîrjești mai aprig.

VINTILĂ

Nu-i nici un leac ?

ION

Nu, zău,
Ba e ! Dar scumpă-i plata... Cu sînge... Dar de-al tău.
Măria-ta, de-aceea, cînd zburdă e mărirea,
De-ai prins-o, dovedește că ea ți-a fost menirea
Și pune-te pe treabă cu sîrg, dar și cu rost ;
Să lași ceva în urmă, o urmă că ai fost.
E singura ispașă prin care ți se iartă
Că ai stîrnit în țară în două rînduri ceartă.

VINTILĂ

În două rînduri, doamne ?

ION
(surîzînd)

De nu ți-e cu bănat,
Întîi cînd dai afară și-al doilea cînd ești dat.

VINTILĂ

Îți mulțumesc ; vorbava-ți isteață, înțeleaptă,
Din somnul neștiinței la vreme mă deșteaptă.
Măria-ta, grăiește.

ION

Mărite voievod,
De-acum să-ți fac și-o rugă ; ai milă de norod.
Atît. Dumbravă este mai meșter în povețe.
Ți-l voi lăsa ca sfetnic. Păstrează-l, căci de preț e,
Spre-a te feri temeinic de orișice nevoi.

(Mișcat.)

De platoșă și spată domnia îmi despoi.

VINTILĂ

Îți mulțumesc.

ION

O rugă mai am, și-apoi hodină.
Vei întocmi azi Sfatul, tocmeală cu pricină,
Alege și tocmește cum vrei, dar pămînteni.
Eu nu-ți mai dau nici unul

(zîmbind)

Din dragii-mi moldoveni.

(Vintilă se înclină adînc, apoi dă să iasă, dar e întîmpinat de Swiercewski ; în acest timp Dumbravă trece la Ion-Vodă, cu care tăinuiește.)

SWIERCEWSKI
(lui Vintilă)

Fii pravoslavnic, vodă, și-ascultă-mi spovedania.
Mă arde rău gheena, fii darnic cu grijania.
Mătănii dă-mi și-o mie, de-acuma chiar le-ncep,
Dar lîngă bute veche, burtoasă și cu... cep.

DUMBRAVĂ
(lui Ion-Vodă, înăbușit, dar energic)

L-oi îndruma, părinte, spre ticăita țară,
L-oi apăra de dușmani din casă și de-afară,
I-oi fi lui frate, slugă, lui rob de-acum m-am dat,
Dar dacă te va vinde... eu am să-i fiu gealat !

SWIERCEWSKI

Potcoavă, hai cu popa, să-ţi ierte din păcate...

(Vintilă iese cu Dumbravă.)

Grijanie, mătănii...

POTCOAVĂ

(apropiindu-se de Ion)

Nu merg, nu.

ION

Du-te, frate.

SWIERCEWSKI

Păi, nu eşti pravoslavnic atunci şi nici cazac.

ION

Hai du-te de petrece...

POTCOAVĂ

Mă duc.

SWIERCEWSKI

(vesel)

Vezi...

POTCOAVĂ

(lui Ion, cam supărat)

Dacă-ţi fac...

ION

Ce ?

POTCOAVĂ

Silă.

ION

(tresărind)

Silă ?

(Înduioşat.)

Frate !

SWIERCEWSKI

Acuma vin de-acasă.

Hîm ! Dragoste... Ferice de voi !... Eu... Hîm !...
Ce-mi pasă...
(Iese după ce s-a mai uitat o dată la dînşii.)

SCENA A XII-A

Ion-Vodă, Potcoavă

ION

Uf !
(Îşi zvîrle cuca şi se trînteşte pe divan răsuflînd greoi.)
Iată-mă-s o dată şi eu la largul meu.
(Potcoavă se aşază turceşte pe blana de urs şi soarbe din ochi pe Ion.)
M-am canonit nu glumă, cu drumul. Drumul greu
Da grija : Bucureştii cerca-vor să mă-nfrunte ?
Zău, barba şi mustaţa mi-or fi azi mai cărunte...
(Parcă şi-ar vorbi în vis.)
Ajung cu bine. Bine, dar ţara n-are domn.
În straie de pofală mă-mbrac, dar pic de somn.
Îmi sînger limba : barba mi-o smulg : mitropolitul
Nici gînd s-o mai scurteze cu slujba, cu cetitul...
Uf !... Vin şi jurăminte, urări şi ploconeli.
(Se scoală într-un cot.)
Te crezi mintos în cazne şi uite, te înşeli.
O caznă cum e asta le pune vîrf la toate.
O să-mi aduc aminte de dînsa. Ce zici, frate ?
(Ermina intră, urmată de un păhărnicel care aduce tacîmul de dulceaţă.)
Hei ? Cine-i ?... Dorm acuma !

POTCOAVĂ
(încet)
Ermina-i...

ION
(cam supărat)
Se putea
Şi-aici să nu se vîre ?! Nu zău, domniţa mea,
O cumpănă în toate nu strică, se cuvine.
(Păhărnicelul iese.)

SCENA A XIII-A

Aceiași, Ermina, apoi Casandra

ERMINA

Grijii să ai de toate...

ION

De apă are cine.

ERMINA

(întinzîndu-i un potir cu apă)

Ți-e sete ?

ION

Ce mai sete !

(Bea)

Mai dă-mi.

(Iar bea.)

Dă-mi.

(Bea.)

Mulțumesc !

Hei ! Apa și nu vinul e har dumnezeiesc !
Ea potolește setea, cum dragostea muierea.
Așa-i ?...

(Deodată privește pe Ermina îngrijorat ; e groaznic de palidă.)

Ermino, spune, ce-ți este ?... Zi ! Tăcerea
Firește-și are șartul, și cînd și-l are taci...
Grăiește, ești bolnavă ?

(Ermina tremură)

Ermino !... Frate, un vraci !...

ERMINA

E de prisos : sînt bine, chiar tare sănătoasă.
...Ioane !

ION

Ce-i, Ermino ?

ERMINA

(cu vocea răgușită de emoție)

O mînă dușmănoasă
A picurat otravă în apă...

ION

(sărind în picioare)

Otrăvit ?

ERMINA

Nu, altă mînă apa la vreme-a primenit.

ION

(cu fruntea încruntată)

Muntenii că-mi vor moartea, să nu mă mir, se poate,
Dar nici nu-i pot a crede că-s minți așa netoate.
S-or fi gîndit și dînșii că vin cu casa mea
Și deci și c-un paharnic, ce după el voi bea.

(Răstit.)

Mă cam prostești, Ermino, cu grija ta bolnavă.
Pohtim de dormi !... Iar tremuri ? Hai să te cred... otravă!

ERMINA

Ioane !...

ION

(lui Potcoavă)

Adă vraciul !

ERMINA

Ioane, știu ce știu,
Căci grija mea bolnavă mi te păstrează viu.
Un stîrv de cine-i martor că moartea-ți dă tîrcoale.
Casandro !
(Casandra intră și se aruncă la picioarele domnului.)

CASANDRA

Slavă ție !

ION
(Erminei)
Ci, spune-i să se scoale.

CASANDRA
Măria-ta, viața în cumpănă îți stă.
Dușmanii apă moartă să bei...

ERMINA
Auzi ?

CASANDRA
Îți dă !

ION
De unde știi aceasta ?

CASANDRA
Din apa primenită
Bău un cîne, doamne, bău, și-ntr-o clipită
Se-ncărceie pe spate și cît ai spune — vai ! —
Pieri.

POTCOAVĂ
(dîrz)
Să chem armașul ?

ION
Ba bine fă și stai.
(Gîndindu-se)
Munteni ? Nu ! Pun capul ! Ar fi și peste fire,
Căci fapta asta nu e din ură, ci orbire.
(Luminîndu-se deodată.)
Ermino !... Dintre-ai noștri, să-mi spui cam cine-au fost
Pe-aici, cu vreo treabă sau chiar și fără rost.

ERMINA
O dată frații Golia, apoi în două rînduri
(apăsînd)
Vel-stolnicul Bilăe !...
(Ion pune capul în pămînt.)

POTCOAVĂ

La ce mai stai pe gînduri ?

ION

(se aşază pe divan, apoi vorbeşte tare, cu ochii în pămînt)

La întocmirea ţării n-au ce căta femei...

(Ermina, urmată de Casandra, iese. Ion, lui Potcoavă, liniştit.)

Trimete după stolnic să-l cheme...

(Potcoavă iese şi vine peste cîteva clipe înapoi.)

POTCOAVĂ

Trimesei.

(Ion stă cu ochii în pămînt, privit cu mirare de Potcoavă; în acest timp intră Bilăe.)

SCENA A XIV-A

Aceiaşi, Bilăe

BILĂE

Măria-ta...

ION

(ridică privirea la Bilăe cu linişte, cu prietenie)

Jupîne, am pus să te pohtească,
Întîi, spre-a-ţi mulţumire de rîvna-ţi vitejească
Ce-ai pus-o-n bătălie. Jupîne, braţul tău
La Jiliştea făcut-a duşmanilor mult rău,
Aşa că-n mare parte,

(semnificativ)

Eu ştiu de fiecare,
Îţi datorez izbînda şi slava cea mai mare.
(Se ridică şi se înclină în faţa lui Bilăe, care dă să răspundă.)
Bilăe, taci ! Cu asta sfîrşii, dar nu de tot.
Să trecem la a doua. Ce zici ?

BILĂE

(rece)

Şi eu socot !

ION
(se reaşază)

Am lipsă-n Sfatul ţării de-un sfetnic.

BILĂE
(surîzînd)

Vel-paharnic.

ION

Da !... Am pierdut cu lupta un om mintos și harnic.

BILĂE

E încă-n viață Bucium, doar că rămîne ciung.

ION

Că o să-și piardă mîna, din Sfat n-o să-l alung.
Dar e bătrîn... Mi-e frică... Și-apoi, pîn'să se-ndrepte,
Nu pot a mă lipsire de opt minţi înţelepte.
Vreau Sfat întreg, Bilăe, cu tot ce-i mai de soi.
De mi-am mărit moșia, mărit sînt și-n nevoi.
Ești bun să-mi dai oleacă de apă...

BILĂE
(se repede la Ion și-i sărută mîna, fățarnic)

Slavă ție.

ION

De azi ești vel-paharnic.

BILĂE
(se scoală şi se-ndreaptă spre spălător, sieşi)

Cinstirea-i prea tîrzie.

(Se uită la cană și tresare, apoi hotărît, toarnă apă într-un potir.)

Ba nu, la vreme cade, căci moartea-i dau să bea;
Așa cum am dorit-o.
(crud)
cu însăși mîna mea !
(Vine la Ion și-i întinde cupa.)
Pohtim.

ION
(zîmbind)

Nu, nu, jupîne, sfințește obiceiul.
Deși azi rost nu-și are, el și-a avut temeiul.
Sînt multe de acestea, dar vezi, sînt temelii
Pe care stăm noi astăzi.

BILĂE
(naiv)

Și ce să fac ?

ION
(mirat)

Nu știi ?
Să bei întîi din cupă.

BILĂE
(surîzînd acru)

O, nici atîta știre !
M-a cam prostit, pesemne, înalta ta cinstire.
(Duce potirul la gură, dar iute îl îndepărtează și se pierde pe gînduri : rar.)
Temei și azi își are strămoșul obicei...
(Iar cade pe gînduri.)
Un domn prieteni are puțini...
(Pauză.)
Dușmani, cîți vrei.

ION
(rugător)

Paharnice, mi-e sete...

BILĂE
(repede)

Da ! Da !
(Duce repede potirul la gură, dar îl scapă jos și se face țăndări.)
Pfui ! Ce rușine !
E semn că cinstea asta nu face, nu, de mine.
(Într-un genunchi.)

Mă iartă, rămîn stolnic...

(Cînd dă să se ridice, Potcoavă, care l-a urmărit în toate mișcările sale, îl turtește de pămînt.)

POTCOAVĂ

Piei șarpe-otrăvitor !

BILĂE

Ce ?

(Dă să se ridice.)

POTCOAVĂ

(punîndu-l iarăși la pămînt)

Jos, pui de năpîrcă !

BILĂE

(răcnind)

Cei-asta ?

POTCOAVĂ

(ridicînd groaznicu-i pumn)

Te omor. !

ION

(se repede la Potcoavă și-l dă într-o parte)

Cazac turbat !

POTCOAVĂ

(uimit)

Ce-i, frate ?

ION

(mînios)

Cazace, ieși afară !

POTCOAVĂ

Dar...

ION

Ieși !

(Scoate spata.)

POTCOAVĂ

Dar !

(Ion îl lovește cu latul.)

Frate ! Frate !

ION
(lovindu-l pînă-l scoate din scenă)
Nu-s frate cu o fiară.
(Potcoavă iese buimăcit.)

SCENA A XV-A

Ion-Vodă vel-stolnicul Bilăe

BILĂE
(de jos, sieşi)
Îmi pare că mă joacă... Al dracului viclean,
Nu-l înţeleg...
(Ion revine la Bilăe şi-l ajută să se scoale.)

ION
Jupîne...

BILĂE
(exagerîndu-şi durerile)
Vai ! Vai !... Vîrtos oştean.

ION
Zău, să mă ierţi... Se vede că s-a-mbătat, jupîne.

BILĂE
Vai !... Zdravăn frate.

ION
Frate ! O să-mi plăteşti, cîne...
Cincizeci de bice ude !...

BILĂE
Of ! Coastele...

ION
O sută !

BILĂE
Vrei să-l omori ?

ION
N-ai grijă. E piele de căpută.

BILĂE

Ba iartă-l, cum pe mine la rînd mă vei ierta...

ION

De ce?

BILĂE

De vel-paharnic. Nu-s bun...

ION

De-i voia ta...

BILĂE

Îţi mulţumesc.

(Se îndepărtează cîţiva paşi şchiopătînd, se opreşte.)

Slăvite... O fi vreo bănuială...

ION

Nimic, nimic, jupîne...

BILĂE

Atunci...

ION

Văzuşi... Sminteală.

(Bilăe iese ; în urmă-i, Ion deodată se tulbură şi cu paşi mari face o dată ocolul scenei, apoi se duce la uşa din dreapta, faţă, şi strigă.)

Pohtim încoa, portare !...

(Ieremia intră ; e foarte tulburat şi dînsul.)

SCENA A XVI-A

Ion-Vodă, Ieremia Golia

ION

Mai iute ! În sfîrşit

Grăiesc şi c-un prieten...

IEREMIA

(înăbuşit, cu ură)

Măria-ta...

ION

...Iubit !

Portare ! Ieremio ! Au vrut să mă omoare
Mi-au pus otravă-n apă !

IEREMIA
(același joc)

Mișelnică vînzare !

ION

Mișelnică ! Otravă ! M-auzi ? Ce ucigaș ! ?
Să mă răpun eu singur mișelnic... Eu ! Ostaș !
De ce ? Fiindcă slava și capul, Golio, frate,
Le-am pus să-mi apăr țara de jac și strîmbătate ?
De ce ? Fiindcă-n ziua cînd oblicii că sînt
Vîndut, direptei pîre n-am dat vreun crezămînt ?
De ce ? Fiindcă astăzi i-am dus spre biruință
Și-am răsplătit cu planuri mîrșava necredință ?
Fiindcă azi robită Moldova nu mai e,
Ci slobodă și mare ? De ce ? De ce ? De ce ?

IEREMIA
(cu-o satisfacție sălbatică)

Răsplata !

ION
(cu amar)

Da, răsplata !... Cu sîrg eu le-aș plăti-o !
Un feredeu de smoală topită, Ieremio,
I-ar curăți pe dată pe toți acești smintiți,
De gînduri necurate. Dar vezi că sînt feriți
De orișice dojană. Sînt sprijiniți de vreme
Și cruț, deși mînia-mi înăbușită geme.

(Afară se aude larmă de răzvrătire.)

I-auzi ? I-auzi ? Sînt dînșii ! Da ! Glasurile lor !
Ei mă blestemă-acuma, și totuși nu-i omor,
Nu ! Nu mai pot, portare...

IEREMIA
(scoțîndu-și spata pe jumătate)

O să le-o iau-nainte !

ION
(îi apucă repede brațul cu-atîta putere, încît Ieremia țipă)

Ce faci ?... În teacă fierul. La lucru, dar cuminte !

Ei sînt o turmă proastă de oi, dar au cioban,
Păstorul dacă moare, eu nu mai am dușman.

(Iarăși larmă.)

I-auzi ? I-auzi, portare ?

IEREMIA

Sînt un mișel, văd bine.
Mi-e mîna amorțită de frică.

ION

De la tine
Nu cer să-mi aperi viața...

(Se îndreaptă de șale.)

Ar fi și de prisos ;
Dar o să-mi faci o treabă cu mult mai mult folos.
Ți-am spus pe vremuri, Golio, de o nevoie mare...
Azi vremea ți-o vestește !

IEREMIA

(printre dinți)

Într-adevăr !...

ION

Portare !
Pe stolnicul Bilăe în grija ta ți-l las.
Ca scaiul te vei ține de dînsul pas cu pas,
Și cînd vei crede, Golio, dar vezi, cu socoteală,
Că s-ar putea să intre cumva la bănuială,
Să nu mai stai la gînduri o clipă, să-l răpui !
Căci eu îți dau direptul de viaț-asupra lui.

IEREMIA

Aceasta e nevoia ?...

ION

Mai mare-i decît toate ;
În mîna ta-i Moldova !... Gîndește-te.

IEREMIA

(schimbîndu-și brusc atitudinea)

Se poate...

ION

Primești ?

IEREMIA
(pătrunzător)

Şi nimeni altul pe stolnic va stropşi ?

ION

Puţinii mei prieteni îmi scad din zi în zi.

IEREMIA

Dumbravă...

ION

Cu Vintilă rămîne.

IEREMIA
(cu o rază de nădejde)

Doamne, — o rugă !
Ţi-am fost şi-n vremuri grele cea mai supusă slugă.
Fii bun, dirept, cum fost-ai şi eşti şi-acum cu toţi.
(Stăruitor.)
Rămîn eu cu Vintilă !...

ION

S-a hotărît.

IEREMIA
(stăruind)

Dar poţi
Să strici !...

ION

Nu stric nimica.

IEREMIA

Da ! Nu mi se cuvine.
Dumbravă e mai vrednic şi mai viteaz ca mine.

ION

Ei ! asta încă nu ştiu, vedea-voi la cîntar.

IEREMIA

Ne-ai cîntărit, şi dînsul atîrnă, doamne.

ION
(cu dragoste)

Dar
Un lucru ştiu, portare, şi nu-ţi grăiesc în slavă,

În dragoste cîntarul n-atîrnă cu Dumbravă.
Mi-ești cel mai vechi prieten, îmi ești și cel mai drag !
Eu am desprins o piatră de preț dintr-un șirag
De sticle mincinoase, și ca inel, portare,
Te țin de-atunci cu mine mai bine-a te păstrare
De-aceea nu te mire, dar tot o să-ți arăt,
De ce în Sfatul țării nu ești vel-logofăt,
Ci frate-tău, și iarăși, de ce nu ești vel-vornic,
Cînd dintre toți tu fost-ai prietenul statornic !
Ascultă ! N-am vrut, Golio, ca să te pierd cumva,
N-am vrut să-ți dau prilejul, ispita te tîra,
Să cazi în strîmbătate, căci pohte-s mari și multe !
Iar omul zămislit e de ele întîi s-asculte.
Ai fi căzut, portare, căzură-atîți Gavrili,
E plină doar Moldova de bivi și de mazili.
Ba mulți, cum fuse Sbierea, și alți mai răi de fire,
Plătiră și cu capul a lor nelegiuire !
Ei, Golio ! Cine știe... O ! nu mi-aș fi iertat,
Să te momesc eu însumi, căci nu te-aș fi cruțat.
Ci aș fi dat o pildă de mare direptate,
Pierzînd pe-un bun prietin, ba și mai mult... un frate !

IEREMIA

(uluit)

Cum, mă iubești atîta ?

ION

(cu glas tremurat)

Și-acum vrei să mă lași ?

IEREMIA

Sînt un...

(Îl îneacă un plîns zgomotos.)

O VOCE DE AFARĂ

Nu-i voie !...

ION

(mîngîindu-l)

Golio !

(Larmă.)

Și-aici îs buclucași !
Ieși pe dindos. Te spală pe față cu-apă rece

Şi-apoi, ce tăinuit-am prin cuget îţi petrece.
Bilăe pentru mine de-acum e ca şi mort.

IEREMIA

(hotărît)

Voi şti, slăvite doamne, voi şti cum să mă port.

(Ieremia iese prin fund.)

SCENA A XVII-A

Ion-Vodă, Gavril, Berhiaci, Păcurariu, Gîrlă, Dănciulă şi alţi

O VOCE DE CAZAC

Nu-i voie !

ION

(ducîndu-se la uşă)

Ba e voie ! Pohtiţi, jupîni, la mine,
Şi jaloba o faceţi, aşa cum se cuvine.

(Gavril, Berhiaci, Păcurariu, Gîrlă, Dănciulă şi alţi boieri din grupul lui Bilăe intră oarecum sfioşi. Cazacii intră în mare număr în scenă. După o mică pauză.)

Grăiţi !... Ori să grăiască din toţi cel mai bătrîn.
Gavrile, desluşeşte.

GAVRIL

(foarte stingherit)

Mi-eşti tată şi stăpîn...
La tine-i direptatea !... Pre Ţara Românească
Moldova de-azi se-ntinde... Dirept e... s-o-ntocmească
Tot moldovenii, doamne...

ION

Grăit-ai înţelept.
M-am şi gîndit jupîne, să împărţesc dirept
La toţi cinstiri aicea...

GAVRIL

Măria-sa Vintilă
Ne-a spus cu totul altfel.

ION

(cu o mustrare glumeaţă)

Jupîne, mult mi-e milă
Că te-au orbit muntenii. Doar logofăt mi-ai fost

Şi ştii că nu poţi spune duşmanului ce rost,
Ce gînduri ai cu dînsul... Te-ai luminat, Gavrile ?
Apoi... pîn' la răsplată or să mai treacă zile,
Căci mai avem de furcă... Războiul nu-i sfîrşit,
Aşa că la-mpărţeală cu toţii ne-am pripit.
Brăila, Akermanul, Benderul, cîtă vreme
Sînt tot turceşti, în coastă ne-or sta, ca trei blesteme.
Ca să ne dea izbînda cinstiri şi bunătăţi,
Vom trebui să batem aceste trei cetăţi !
Altfel sîntem o casă cu uşile deschise,
În care intră hoţul, cînd sîntem prinşi de vise.

(Intră vel-hatmanul Slăvilă.)

SCENA A XVIII-A

Aceiaşi, vel-hatmanul Slăvilă

SLĂVILĂ

Slăvite, toată oastea în şatră stă acum.

ION

(după o clipă de gîndire)

Hodină patru zile.

SLĂVILĂ

Apoi ?

ION

(vesel)

Apoi la drum.

Brăila ne aşteaptă !

SLĂVILĂ

(aprins)

Slăvite, slavă ţie !

BOIERII

Trăiască Ion-Vodă !...

ION

(arătînd înspre miazănoapte)

Gîndiţi şi la moşie !

Cortina

Actul IV

(CAHUL)

Tabăra lui Ion-Vodă de la Cahul. Se văd corturile boierilor din Sfatul țării. În primul plan, două jumătăți de corturi. La stînga, cortul lui Murgu, unde marele vornic doarme pe un pat de scînduri cu picioare mici, acoperit de blănuri La căpătîi arde o candelă, in fața iconiței sfîntului Timofte. Pe un scăunel îi stă spata, cușma și paváza, pe altul un lighean și un ibric cu apă. Cortul din dreapta e al fraților Golia. Același mobilier simplu, doar un pat mai mult. În fund se mai văd două corturi, ale căror ieșiri dau în scenă : cel din dreapta e al marelui hatman, cel din stînga al marelui spătar. Între aceste două corturi se ridică o movilă înaltă și pleșuvă. E înspre zori. La ridicarea cortinei Murgu doarme ascuns în blănuri. Ion Golia de asemenea. De departe se aude tropot cadențat, chiot și cîntec de scripcă căzăcească. Cazacii sînt la sfîrșitul petrecerii. Se aud strigăte puternice : „Trăiască Pan Swiercewski !"... Apoi tăcere. În sfîrșit, Ieremia Golia vine repede în scenă și se oprește o clipă în mijlocul ei. Ține în mînă un junghi. Apoi dă buzna în cortul lui.

SCENA I

Ion Golia, Ieremia Golia

ION GOLIA
(trezindu-se cu necaz)
I-ascultă, Ieremio, ți-e mintea cam beteagă ?

IEREMIA

Am fost...

(răsuflă din greu)

ION GOLIA

Puteai să umbli stafie noaptea-ntreagă,

Dar făr-a te întoarce aici de zeci de ori.
N-am hodinit o clipă și iată-ne în zori.

(Se-ntoarce pe partea cealaltă. Ieremia dă să vorbească, dar se resemnează, mulțumindu-se să se plimbe prin cort, apoi se culcă, trăgîndu-și blana peste cap. Peste puțin, Ermina intră prin dreapta, împreună cu Casandra, care se ține de pulpana ei. Sînt îmbrăcate în negru.)

SCENA A II-A

Ermina, Casandra

ERMINA

Încet, încet, Casandro!

CASANDRA
(rugătoare)

Domniță!...

ERMINA

Taci din gură.

CASANDRA

Dar unde mergem?

ERMINA

Haide!

CASANDRA

De viața mea te-ndură.
De nu de-a mea, gîndește atunci la dumneata.
Se poate să ne-omoare pe-aicea cineva.

ERMINA

Ce naiba ai, Casandro? Mergi pentru-ntîia oară
Prin tabără cu mine?

CASANDRA

Și astăzi mă-nfioară
Din tălpi și pînă-n creștet de parc-ar fi dintîi.

ERMINA

Să știi că altă dată în șatr-o să rămîi.

(Ascultă, lipindu-și urechea de corturi.)
Slăvilă doarme zdravăn... Spătarul taie lemne...
O !... Murgu pe nas cîntă.

CASANDRA

Domniță, ce să-nsemne
Aceste cîte toate le văd ?

ERMINA

Nimic.

CASANDRA

Ades
Prin minte îmi trec gînduri, neroade mai mai ales ;
Așa mă cearcă gîndul, că dumneata, domniță,
Vei fi avînd prin oaste...

ERMINA
(binevoitoare)

Zi, gură de leliță !

CASANDRA

Vrun...

ERMINA

Ce ?

CASANDRA

Ia, vrun ibovnic...

ERMINA
(tresărind)

Ibovnic ?

CASANDRA

Tinerel
Dar că... i-ar fi lui teamă, ori... nu te vrea de fel.

ERMINA

Ibovnic am, e... domnul !

CASANDRA

Cînd nu ai gînduri rele,
De ce din așternutu-i te strecori ca o lele ?

ERMINA
(oftînd)

Nu e destul, Casandro, un om să îndrăgești,
Ci pentru a-l păstrare, mai e și să-l păzești.
(Trece la cortul fraților Golia și ascultă.)
Dorm frații Golia...

CASANDRA
(înăbușit, dar cu groază)

Doamne !

ERMINA

Iar frica nu-ți dă pace ?
Ce este ?

CASANDRA
(arătînd în dreapta)

Vezi prin beznă un pîlc ce vine-ncoace ?
Acolo... Hai, domniță... Eu fug... Nu vezi cîți sînt ?
Și tot se-ngroașă pîlcul... Nu-l vezi ?

ERMINA

Taci... la pămînt !...

CASANDRA

Ne-or fi văzut...!

ERMINA

Taci molcum... Nu ! Asta nu-i a bine.
Să stăm pe-aici...

CASANDRA
(îngrozită)

Domniță !

ERMINA

Ci vino după mine...
(Ies prin stînga și se așază după cortul lui Cosma Murgu. În urma lor intră Bilăe, urmat de un sutaș și un pîlc de ostași.)

SCENA A III-A

Bilăe, sutașul, un pîlc de ostași

BILĂE
(sutașului)

Nu vei lăsa pe nimeni să treacă, precum nici
Nu vei lăsa să plece pe-acei ce trec pe-aici...
(Bilăe intră în cortul lui Cosma Murgu.)

SUTAȘUL

Hai ! Împînziți tot locul și pază, mare pază.
(Pîlcul se risipește repede și în tăcere. Celor rămași în scenă.)
Iar noi, după movilă, ca nimeni să ne vază..
(Dispar după movilă.)

SCENA A IV-A

Cosma Murgu, Bilăe

BILĂE
(zgîlțîind pe Murgu)

Jupîne Murgu, scoală !... Cocoșii au cîntat !

MURGU
(întorcîndu-se pe partea cealaltă, mormăind)

Păi eu nu intru-n luptă... Sînt chiar de domn cruțat.

BILĂE

Hai, scoală !
(Murgu ridică puțin capul.)

MURGU
(privindu-l speriat)

Tu ?!

BILĂE

Vezi bine ! De ce te miri, moșnege ?

MURGU

Mă rog, cu dinadinsul fugim ?

BILĂE

Se-nţelege.

MURGU

(se ridică în capul oaselor şi se scarpină în cap)

Păi eu credeam aseară că numai şăguiţi,
Ori rîdeţi iar de mine, voi, ceştia, grozăviţi.
Nu zău, şi-acum tot şagă-i ?...

BILĂE

(aspru)

Jupîne, cu urzirea
Copiii doar se joacă, nu cei în toată firea.

MURGU

Aşa ! Atunci se schimbă... de e cu dinadins.
(Se dă jos din pat.)
Dealtmintrelea la fugă nu prea mă dau eu prins.
(Se-ntinde, cască, apoi deodată exclamă melodramatic.)
Bilăe !

BILĂE

Ce-i, jupîne ?

MURGU

(arătînd pe sfîntul Timofte)

Să-mi juri pe iconiţă !
M-am zbuciumat o viaţă întreagă-ntreguliţă,
Să-mi împlinesc năslirea — toiagul aurit —
Şi-abia la bătrîneţe văzui ce am năslit.
Cum vezi, n-aş vrea, jupîne, să-mi pierd cumva toiagul.

BILĂE

De-aceea hai mai iute acolo unde-i steagul.
Altfel...

MURGU

Jupîne ! Jură pe iconiţă...

BILĂE

(sincer)

Jur...
Că nu vreau să-ţi pierd capul, nici cinstea să ţi-o fur.

MURGU

Aşa, de cinste-s sigur... Arată-mi şi temeiul.
Cam cîtă oaste are cu sine beglerbeiul ?

BILĂE

În cap o sută pîlcuri.

MURGU

Jupîne,-i cam puţin.
Armanu ista-i meşter.

BILĂE

Aşa-i, dar ne mai vin
Tătari cam tot atîţia... Adel-Gherai e-n frunte !

MURGU

Cu-atît amar de lume poţi să prăvali un munte !
O !... Dumnezeu să-l ierte !...

(Se repede la lighean şi-şi toarnă apă.)

BILĂE

(scurt)

Nu-i vreme de spălat.

MURGU

Mă spal pe mîni, jupîne, întocmai ca Pilat !
I-am spus să nu se ieie cu turcul la hîrjoană
Şi m-am ales, ştii bine, cu rîs şi cu dojană.
Acum, că-şi ia răsplata, mă spăl pe mîni — şi-atît !
Eu singur niciodată n-am să mă strîng de gît !

BILĂE

Eşti gata ?

MURGU

Iconiţa !

(Ia iconiţa.)

Dar blana ?... Rău îmi pare...

(Bilăe iese din cort, Murgu după el. Cînd dă de aerul rece al dimineţii se-nfioară.)

Ce frig !... Mă-ngheaţă !...

BILĂE
(nepăsător)
Haidem. Nu-i vreme de pierzare.

MURGU
Cum ? Ție nu ți-e frică ?

BILĂE
De ce să mă-nspăimînt ?
E liniștit groparul cînd sapă un mormînt.
Hai ! Ia-l și pe Slăvilă !
(Murgu face un semn de mirare amestecată cu groază.)
N-am chibzuit asară
Cum pe hatman să-l scoatem din tabără afară ?

MURGU
(tremurînd)
Ești mai șiret ca mine...

BILĂE
Ești însă mai crezut.
Dar și viclean ești, lasă, bătrîne prefăcut.

MURGU
(sărutînd iconița)
Ajută-mă, Timofte, și-ți fac o mănăstire,
Ba două !...

BILĂE
Mergi, jupîne, și fii stăpîn pe fire !
(Murgu intră în cortul lui Slăvilă. Bilăe după o clipă de așteptare fluieră. Sutașul și ceata ies de după movilă și culise. La un semn al lui Bilăe se adună cu toții lîngă movilă. Bilăe intră în cortul fraților Golia.)

SCENA A V-A

Bilăe, Ieremia Golia

BILĂE
(zgîlțîind pe Ieremia Golia)
Deșteaptă-te, portare !

IEREMIA
(sărind din pat)
Bilăe !

BILĂE
(liniştit)
Eu sînt.

IEREMIA
(înăbuşit)
Piei !

BILĂE
Ce ai ?

IEREMIA
Îţi spun doar, pleacă !

BILĂE
Eşti beat rău !

IEREMIA
Ochii mei
Nu-s tulburi ?

BILĂE
Mi-i închipui că-s tăvăliţi prin sînge !

IEREMIA
Cu ei îţi văd muierea cum ca pe-un mort te plînge.

BILĂE
M-o fi dorind, de !

IEREMIA
Morţii se plîng, nu se doresc.
Eşti mort, şi nu greşeşte cuvîntul cel domnesc.
Cînd după ce Brăila trecu sub foc şi sabie
De n-a rămas la locu-i decît turceasca sabie,
Măria-sa îmi spuse voroave cu săgeţi :
— „Cum văd, Bilăe are, ca mîţa, nouă vieţi !"
La Bender de aşijderi mă sîngeră cu-o snoavă,
La Akerman grăi doar privirea lui grozavă,
Şi în sfîrşit cînd dînsul l-al Dunării liman
Trimisu-m-a să-ntîmpin puhoiul otoman,
Ce vine dîrz şi mare cu gînd să ne înghită,

Mi-a spus-o iar pe faţă : — „Osînda nemplinită
Vei săvîrşi-o, Golio, la Dunăre în zor
Sicriu i-o fi talazul cel veşnic călător".

BILĂE

Ori sînt strigoi, jupîne, ori tu mîncaşi...

IEREMIA

Ce ?

BILĂE

Lauri !

IEREMIA

Da, te-am cruţat, Bilăe ! Dar dacă adineauri
N-ai fi plecat din vreme din şatra ta, atunci...
Se împlineau şi-n faptă domneştile porunci.

BILĂE

Cît timp îmi eşti gealatul, voi fi un mort cu viaţă.

IEREMIA

Bilăe !

BILĂE

Cu beţia e prea de dimineaţă.

(Cu braţele încrucişate.)

Mai repede te-aş crede zburătuind prin nori
Decît să fii în stare, sărace, să m-omori.
Cahulul ! Locul ista nu va acoperire
Ţărîna-mi zgronţuroasă, ci una mai subţire.

(Adresîndu-se lui Ion Golia, care a mişcat, dar se face că doarme.)

Ce spui, vel-logofete ? Nu am grăit dirept ?
Zi !... Taci ?... Tu dormi la vreme, ca orice înţelept !

(Lui Ieremia cu admiraţie.)

Ei ! de-ai fi fost ca dînsul, cum orb ţi-a fost norocul,
Nu îţi luau Dumbravă, Vintilă şi-alţii locul,
Ci ai fi fost crai, rigă, de ce nu şi sultan !
Dar dacă nu-i... sărută cîneşte un arman.

(Se bate cu degetul pe frunte.)

Deşteaptă-te !...

12

(Deodată se oprește din vorbă și ascultă. Murgu a ieșit cu Slăvilă din cort și discută cu aprindere în fundul scenei.)

Nu-i vreme-acum de-nvățătură,
Dar mă găsești, știi unde : la Petru-n bătătură.
Am mai grăit de asta, dar nu-mi veni stingher ;
Ostașii tăi de-așijderi povețe bune-mi cer.

IEREMIA

Nu, asta niciodată !

BILĂE

Poveţile-s cu plată.
Caftan de hătmănie te-așteaptă.

IEREMIA

Niciodată !
Te las să pleci cu viață. Vîndutu-m-am destul.
Eu mor cu el alături, aicea, la Cahul !

BILĂE

Ți-ai dat cuvîntul.

IEREMIA

Poate...

BILĂE

Fii om de omenie !
Aici te pierzi ! Acolo, te-așteapt-o hătmănie.
Apoi, uitași se vede de cele treizeci pungi.

IEREMIA

Pe turci lăsai să treacă ?...

(Bilăe dă din cap, nemulțumit. Cu spaimă.)

Dar unde vrei s-ajungi ?

BILĂE

La cinste, vel-portare ! Că i-ai lăsat să treacă...

IEREMIA

Taci !...

BILĂE

Dunărea, însamnă c-ai fost... cinstit oleacă.

Dar fii și pe de-a-ntregul ! Treizeci de pungi e mult !
Treceau și fără voie !

IEREMIA

Nu ! Nu vreau să te-ascult !

BILĂE

De-aceea tîrgul care-l făcuși mai cere-mi pare
Să treci de partea noastră cu oastea-ți, vel-portare !

IEREMIA

(arătîndu-i subpatul)

Ia-ți pungile și tîrgul se strică.

BILĂE

(sarcastic)

Cam tîrziu.

Hrisovul învoielii...

IEREMIA

De el nu vreau să știu !

BILĂE

Va ști atunci Armanul ! Nu treci la noi ?... Te teme !
Hrisovul cu pecetea-ți îi va sosi la vreme...

IEREMIA

Nu-mi pasă...

BILĂE

Nu ? Cu dînsul rămîi pîn' la sfîrșit !
Tot ți-ai vîndut tu cinstea... Vei ispăși cumplit !

(Dă să iasă.)

IEREMIA

Bilăe ! Stai !

BILĂE

(arătînd spre stînga)

Acolo !

(Iese din cort.)

SCENA A VI-A

Slăvilă, Cosma Murgu, Bilăe, sutaşul, pîlcul

MURGU
(lui Bilăe)

Plecăm ?

BILĂE

Şi încă-n grabă.
(Făcîndu-se că abia acum îl zăreşte pe Slăvilă.)
A ! Bună dimineaţa, hatmane, spor la treabă !

SLĂVILĂ

Să vorovim oleacă... Vreau să mă deslușesc.
Măria-sa aseară, la sfatul ostăşesc
Nu-mi pomeni nimica.

BILĂE

Aşa e, dar, hatmane,
Venind din miez de noapte ştiri rele şi avane,
Trimis-a Ion-Vodă porunci la dumneata
Să mergi cu noi aceştia în zori spre-a cerceta
Oştirea păgînească.

SLĂVILĂ

Mă-nchin poruncii sale,
Dar auzită numai de-urechea dumitale...

MURGU

Dormeai, jupîne hatman.

BILĂE

Dormeai şi sforăiai,
De am crezut că şatra-ţi era un grajd de cai.
I-am spus atunci lui Murgu : „Să nu-i stricăm hodina".

SLĂVILĂ

Da ! Am dormit cam tare.

BILĂE
(vesel)

Şi asta e pricina.
Jupînul Ieremia e martor dacă vrei.
Voroavele lui poate că au mai mult temei.

SLAVILĂ

Vel-vornice, să mergem... Dar caii ?

SUTAŞUL

Bat pămîntul !

SLĂVILĂ

Jupîni, atunci la treabă !...

MURGU

Şi să ne-ajute sfîntul.

(Toţi cei din scenă ies.)

SCENA A VII-A

Ieremia Golia, Ermina, Casandra

IEREMIA

(care tot timpul s-a preumblat prin cort)

S-au dus ! S-au dus, şi parcă şi eu cu ei m-am dus !

(Lui Ion Golia.)

Dormi ? Dormi ? Şi vodă doarme şi doarme Cel-de-sus !
De ce nu aş dormire şi eu !

(Se zvîrle în pat şi-şi înfundă capul în blănuri.)

CASANDRA

(Erminei, tîrînd-o)

Dar haide-odată,
Pîn' nu se mai întîmplă ceva mai rău, hai !

ERMINA

(privind mereu în stînga, cu vocea răguşită, abia i se mai aude şoapta)

Cată,
Se duc, se duc în voie, Casandro !

CASANDRA

Nu, zău, hai !

ERMINA

Parc-am trăit cît lumea !

CASANDRA

Ba lipsă de-așa trai!

ERMINA

Să fii de mărturie, chiar să le simți suflarea,
S-auzi, să vezi cu ochii, cu ochii tăi vînzarea,
Și totuși să-ți ții duhul, în loc să țipi cît poți.

CASANDRA

Ne-ar fi răpus!

ERMINA

Și dacă!

CASANDRA

Cum dacă?

ERMINA

Ce socoți
Că-i viața noastră lîngă-a lui...

CASANDRA

Grozavă-i moartea...
Zău, haidem...

ERMINA

Stai, ce facem?...

CASANDRA

Fugim doar.

ERMINA

(crunt)

Le ții partea!

CASANDRA

Cui, Doamne?

ERMINA

Celor care se duc! I-aud și-acum!

CASANDRA

Eu n-am nici o putere să îi opresc din drum!

ERMINA
(zgîlţîind-o de umeri)

Dar ţipă, zbiară, urlă, doar gura nu ţi-e mică !
Vai ! Unde-mi este glasul, să-i scol pe toţi...

CASANDRA

Mi-e frică !
Sînt duşmani mulţi...

ERMINA
(bate cu pumnul în şatra vel-spătarului)

Spătare...

CASANDRA
(apucîndu-i mîna)

Mai bine pe portar,
E omul de credinţă...

ERMINA

Aşa-i !...
(Se-ndreaptă într-acolo.)

CASANDRA
(oprindu-i calea)

Nu ! E-n zadar !
Cazacii sînt mai ageri !...

ERMINA

Swiercewski ! Ai zis bine !
(Se repede prin stînga ; după cîtva timp vel-spătarul Gligore iese din cort căscînd.)

SCENA A VIII-A

Gligore, Ieremia Golia, Ion Golia

GLIGORE

Ce ?... Nimeni ?... Cine dracu atuncea m-a sculat ?...
A naibii lene, parcă m-ar trage iar la pat !
Da-i ziuă !...
(Cască zgomotos, se-ntinde apoi, îşi scoate spata şi o cercetează.)

Astăzi spata nu are să se plîngă !
Ia să-mi dezgheț direapta !

(Face cu spata cîteva învîrtituri.)

Acum și pe cea stîngă !

(Stă o clipă răsuflînd din greu, apoi se duce la cortul lui Slăvilă, în care bate cu latul spetei.)

Slăvilă !... Bre, bondoace ! Hai, scoală, că te-aștept,
Să ne stropșim oleacă, știi colea, piept la piept !

(Se plimbă în lungul planului al doilea.)

ION GOLIA

(se scoală și stă în capul oaselor)

IEREMIA

(sare deodată din pat)

Te-ai deșteptat ?

ION GOLIA

(necăjit)

Ca tine, cu oasele stîlcite !

IEREMIA

Dar sufletul ți-e teafăr !

ION GOLIA

Ca mintea, pasămite !

IEREMIA

Să-mi dai un sfat.

ION GOLIA

Și două.

IEREMIA

Nu ! Unul, dar mai greu.
Ce mă îndemni a face ? Să merg cu domnul meu,
Ori...

ION GOLIA

Oastea ta, portare, îți este de credință ?

IEREMIA

Trup, suflet

ION GOLIA

Dar mazilii ?...

IEREMIA

Pe cît eu am știință,
Cum dusu-i-am la cinste, deși n-au mers cu drag,
Cu sîrg i-aș duce unde...

ION GOLIA
(repede)

Aicea nu mă bag !
Fă cum te taie capul.

(Vel-spătarul Gligore intră în cortul lui Slăvilă.)

IEREMIA

Dar stau la o răscruce.

ION GOLIA

Păi ia-o și tu unde norocul te va duce.

IEREMIA

Dar de-o greși norocul ?

(Gligore iese mirat din cortul lui Slăvilă.)

ION GOLIA

Nu scapi de ce te temi.
Căci vremea nu-i sub oameni, ci omul e sub vremi.

GLIGORE
(strigînd)

Sculați, boieri ! Vin turcii ! Tătarii ! Bașbuzucii !
Vai nouă ! Vai !

ION GOLIA
(dîndu-se jos din pat)

Ce, turcii ?

(Iese afară din cort, urmat de Ieremia.)

GLIGORE
(văzîndu-i)

Faceți doar semnul crucii !

IEREMIA

Ce turci ?

GLIGORE

Cu fes, portare, să crăp de nu au fes !

ION GOLIA

Ne-a păcălit !...

(Deodată vin unul după altul. Mălai, Iani, precum și o sumă de boieri de toate stările, buimăciți de somn.)

SCENA A IX-A

Aceiași, Mălai, Iani, Păcurariu, Berhiaci, Gavril, Dănciulă și alți boieri

MĂLAI

Zău ? Turcii ?

IANI

Și unde-s ?

GLIGORE

Nu-mi dați ghes !

MĂLAI

Dar spune-ne !

GLIGORE

Ho, țară !

GAVRIL

(care a sosit acum)

Harapii ?

BERHIACI

Cine ?

PĂCURARIU

Unde ?

IANI

Zi !

(Îl apucă de braț.)

GLIGORE
(descoperindu-se)

Bună dimineața.

MĂLAI

Dar turcii ?

ION GOLIA
(ironic)

Hai, răspunde !

GLIGORE

Or fi dormind ș-acuma.

BOIERII

Cum, ce ?

GLIGORE

De nu cumva
I-a păcălit vreunul.

MĂLAI
(supărat)

Smintit ca dumneata !

GAVRIL

Nu ! Asta nu e șagă.

IANI

Cum să ne strici hodina !

BERHIACI

Ești mascara !

PĂCURARIU

Să-ți fie în nas !

O VOCE MAI DE LA MARGINE

Ho !

GLIGORE

Toată vina,
Boieri, pe mine cade, dar pricina nu-s eu.

ION GOLIA

Dar cine, șoitare ?

GLIGORE

E sfîntul Dumnezeu.
El lumină de ziuă. Eu doar dădui de veste
Să-mi scol ca şi cocoşii trîndavele neveste.

DĂNCIULĂ

Măria-sa!

MĂLAI

Spătare, ai fost un năzdrăvan...

IANI

Păi!

MĂLAI

Ne-ai sculat la vreme.

DĂNCIULĂ
(încet lui Gavril, Berhiaci şi altora)

Priviţi, bre, la Arman,
Cum calcă dîrz şi-n barbă mereu îşi duce mîna.

GAVRIL

De! Astăzi nu se ştie de-apucă săptămîna.

DĂNCIULĂ

Zău?...

(Se face tăcere, boierii se dau la o parte şi Ion-Vodă înconjurat de vreo zece cazaci, intră în scenă.)

SCENA A X-A

Aceiaşi, Ion-Vodă, cazacii

ION
(posomorît)

Bună dimineaţa.

GLIGORE

Slăvite, să trăieşti!

GAVRIL
(făţarnic)

Şi să ne cureţi ţara de oardele turceşti.

ION

(face un semn de tăcere, apoi grăiește apăsat)

Boieri, pîn' nu începem cu turcul bătălia,
Cui este dragă viața mai mult decît moșia
Să-mi spună cu iznoavă, cu cinste, și pe șleau,
Io, domnul, dezlegare la toți aceia dau
Să plece cu tot șartul, că-i fără de vreo ceartă.

GLIGORE

(adînc jignit, cu mare durere)

Ce vorovești acolo, măria-ta, mă iartă!
Dar oare pînă astăzi avut-ai să te plîngi
Că te-am lăsat l-ananghii?

ION GOLIA

(mînios, boierilor)

Ce stați, așa nătîngi?
Grăiți, boieri, și spuneți că nu sîntem ce crede!

MĂLAI

Măria-ta, nici unul nu pleacă...

BOIERII

Nu!

IANI

Ne vede
Cel răstignit...

GLIGORE

Credința noi doar pe crucea lui
Ți-am juruit-o ție.

BOIERII

Da! Da!

GLIGORE

(cu dispreț)

Nu Șchiopului!

BOIERII

Trăiască Ion-Vodă!

ION

Această-nsufleţire,
Boieri, mi-aduce-n suflet o mare mulţumire.
Dar vă mai spun, şi puneţi pe ce vă spun temei,
Şi faceţi cum făcură din vreme şi alţi trei.

GLIGORE
(trăsnit)

Cum trei ?

MALAI

Boieri de seamă ?

ION

Doi sînt din Sfatul ţării.
Al treilea, Bilăe.

ION GOLIA

Era el dat vînzării
De mult. Îl ştii prea bine.

GAVRIL
(făcînd pe curiosul)
Acmu pe cei din Sfat.

ION

Jupînul Cosma Murgu...

GLIGORE

Cum n-a îngheţat în pat
Cînd am strigat „Vin turcii"? Atunci e-ntîia oară
Cînd Murgu faţă-n faţă cu turcii se... măsoară.

GAVRIL

Dar celălalt ?

GLIGORE
(face un pas spre domn)

Slăvite, mă cearcă, dar... nu, nu !
Şi totuşi, doamne, doamne, de mine fie-ţi milă
Şi spune cum că nu e...

ION
(răspicat)
Vel-hatmanul Slăvilă !

BOIERII

Slăvilă !...

(Consternare generală.)

GLIGORE

(își dă un pumn în cap)

Bănuiala de-a surda nu m-a ros.
Mi s-a schimbat vederea și totul văd pe dos,
Sînt beat, ori... cine știe...

(Cu un gest larg.)

Făceți-mi loc, loc mare,
Căci altfel îmi sfarm pieptul să pot a răsuflare.

(Boierii se dau la o parte și Gligore iese din cercul lor, urmînd să se primble prin fundul scenei, foarte turburat.)

ION

(liniștit)

Boieri, v-am dat și pilde. Să nu vă rușinați.
Gîndiți-vă că sînteți întîi de toate tați
Și-apoi, n-aș vrea să umplu Moldova de vădane
Pe care să le mîngîie ordiile osmane.
Începeți, nu-i cu ceartă, vă rog, cu drag, cinstit.
Dar mai cu sîrg. Nu-i vreme. Am oastea de tocmit.

IANI

Să ne gonești cu biciul și nimenea nu pleacă,
Dar uite ce e, doamne — să chibzuim oleacă —
Că a fugit Bilăe și Murgu jale nu-i.
Slăvilă însă-i buba.

BOIERII

(plouați)

Așa e... Bine spui.

IANI

Și-mi spune gîndul care iscoditor se plimbă,
Că hatmanul, cînd fuse trimes să ieie limbă
De cîtă oaste este și-anume ce puteri,
O fi văzut mai multă decît îți spuse ieri.

ION

Vreau tîlcul pentru care a vrut să mă înșele !

IANI

Nu prea se spun întocmai cînd veştile sînt rele.
Se mai acopăr, doamne! Ştii doar cît te iubea!
S-o fi gîndit că-ţi face năcaz, inimă rea,
Iar nouă multă spaimă.

DANCIULĂ

(bocindu-se)

Vai nouă! Vai şi ţie!
Am supărat prea tare slăvita-mpărăţie!

GAVRIL

Aici ne e mormîntul!

BERHIACI

De trai atît ne-a fost!

ION GOLIA

(lui Ieremia)

Cum văd, Bilăe ista lucră şi el cu rost!
(Ion dă să plece din mijlocul lor.)

IANI

Stai, doamne, olecuţă, cu sîrg eu isprăvesc.
Nu şi-a lăsat Slăvilă prietenu-i domnesc
De frică sau vînzare, ci pentru a-ţi da de ştire
Că lupta nu-i direaptă cu-a lor potop de-oştire.
Ba se zvoneşte, doamne...

VOCI

Dirept e... Da!... Aşa-i!...

IANI

C-o să ne calce oarda tătarului Gherai!
(Ion dă să plece, Iani îl apucă de braţ.)
O, doamne, doamne, iartă-mi că minte n-am destulă
Şi-ţi voi grăi cuvinte neroade ori de hulă.
Măria-ta, m-ascultă... Alege-ţi dintre noi
Pe cei mai de credinţă, statornici şi-n nevoi,
Şi-n două ne desparte. O parte va rămîne
Să ţie-n loc o vreme ordiile păgîne...

ION
(cumplit)
Dar partea ceialaltă în care-oi fi și eu ? !

IANI
(îi cade în genunchi)
Măria-ta !...

ION
Grăiește !

IANI
Mă vede Dumnezeu
Că sînt cinstit cu gîndul.

ION
Ci lasă vorba lată !

IANI
Măria-ta, ca astăzi s-a mai 'tîmplat o dată
Lui Vodă Lăpușneanul.

ION
(și mai cumplit)
Vistiere, ții să mori ?

IANI
Și Petru Rareș, doamne, domni de două ori,
Și n-a fost cu rușine. Dar și Ștefan cel Mare
La Războieni...

ION
(răcnind)
Ajunge !

IANI
Nu, doamne, îndurare !
Nu ne lua nădejdea, norocul înfruntînd,
Că n-ai să vii...

ION
Rușine !

IANI
Și într-al doilea rînd...
(O seamă de boieri îngenunchează cu mîinile rugătoare spre dînsul.)

Să ne-ntocmeşti moşia !...

ION

Dar asta-i mişelie
Să-mi cereţi !... A !... Ajunge ! Ruşine să vă fie !...
Sculaţi, boieri, căci nu ştiţi, dar dreptate-aveţi
Cînd pe puterea voastră nu ştiţi a pune preţ !
Eu, colindînd din viaţă aproape jumătate,
Văzui cu mult mai multe prin cea străinătate.
Boieri, sînt mii de feluri de limbi pe-acest pămînt
Şi tot atîtea feluri de oşti. Cu jurămînt
Vă spun, boieri, şi credeţi — voi fi avînd o lege —
Din cîte oşti văzut-am — şi multe, se-nţelege —
Ne-ntrec în strălucire trei sferturi ; nu vă mint :
Văzui oştiri muiate în aur şi argint.
Dar meşteră-n războaie şi-apoi ca vîrtoşie,
Nu-i oaste să ne-ntreacă şi nici că va să fie !

(Boierii îngenuncheaţi se scoală mîndri.)

URECHE

Şi Maţin cronicarul o spune...

ION

Treaba lui !
Eu am văzut mai multe ca dînsul şi v-o spui,
Căci aţi uitat se vede de Jiliştea, Brăila,
De Akerman şi Bender ! De-acum v-apucă mila
De mine şi mă plîngeţi cu bocete de mort
Cînd eu năslii războiul acesta ca să-l port !
(Cu ochii pe jumătate deschişi, într-o beţie de vizionar.)
Da ! Oaste, oaste multă, ca norii cei de vară,
Asupră-ne împroaşcă cu trăsnete şi pară
Şi-apoi potop de sînge şi plouă mohorît,
Puhoiul gras şi roşu ne vine pîn' la gît,
Şi vin apoi şi corbii, tătarii, toţi tătarii,
Ospăţul se începe şi cîntă lăutarii
Din puşti şi din sîneţe şi cîntă, pînă cînd
Preasfîntul soare cerul roşeşte apunînd !
Şi seara pe beţia de veci pleoapa-şi lasă,
Pe cînd un pîlc de oameni trudiţi purced acasă
Şi-n loc de bună seara răspund la cei din drum :
— „Cîntaţi şi voi, Moldova e slobodă de-acum !"

(Revenindu-şi.)

Tocmind războiul ista așa visai ast' noapte !
Dar azi, în loc de cîntec aud fricoase șoapte !
Şi dacă visul totuși și treaz îl mai visai,
E că mai sînt cazacii ce-mi strigă : „Hai“ nu, „Vai !“

(Le întoarce spatele și se urcă pe movilă de unde cercetează pe dușman.)

IEREMIA

(lui Ion Golia, încet, dar cu o nervozitate de neurastenic)

Să-i spui acum pe dată și ca din parte-mi, frate,
În mîna mea izbînda ca peștele se zbate.
De vreau, o țin nainte : de nu, atunci amin !
Izbînda-i lunecoasă ca solzii cei de lin !

GLIGORE

(vine în mijlocul boierilor, cu dispreț)

Așa, boieri, cazacii ne-or izbăvi moșia !
Noi, de ! sîntem bicisnici, ne-a mișelit robia.
Rușine să ne fie !... Grăi și gura mea !
Noi nu știm ce-i rușinea și vă grăii de ea.

(Gligore le întoarce spatele, boierii murmură și vorbesc între ei cu vioiciune.)

ION GOLIA

Ce vrei ?

IEREMIA

Vreau hătmănia ! Mi-o dă ? Făr' de zăbavă,
Eu fac pe toți boierii să îl ridice-n slavă.
Dar, du-te... Simt în mine puteri dumnezeiești !

ION GOLIA

(plictisit)

De ce nu-i spui tu singur...

IEREMIA

Nu pot.

ION GOLIA

Iar te codești ?

IEREMIA

Mă știi... Așa mi-e firea... Eu nu cer niciodată...
Hai, du-te...

ION GOLIA

Bine, frate.

(Se urcă pe movilă, în acest timp Gligore intră în cerc.)

GLIGORE
(batjocoritor)

Măria-ta, mai cată
Şi înspre noi aceştia, nu numai spre păgîni.
Noi ne-am căra acasă, dar frică ni-e de cîni.

VERONIE
(făcînd un pas spre Gligore)

Spătare, ţine-ţi gura !

GLIGORE

Ba o să-mi fie teamă
De tine, Gură-Mare !

PÎRCĂLABUL ŢOPA
(acelaşi joc)

Taci !

GLIGORE

Tu eşti de-o seamă.

VERONIE

Măria-ta !...

GLIGORE

Boceşte !

VERONIE

Dă semnul de război.
Ne-a împuiat urechea viteazul Tărăboi ;
Dă semn şi-l amuţeşte, pe cînd noi ăştia muţii
Vom vorovi ce nu pot a gîngăvi limbuţii !

MĂLAI

Înghite-o, vel-spătare !

ŢOPA

Dă semn, măria-ta !

BOIERII

Trăiască Ion-Vodă !

IEREMIA
(exaltat)
Aşa, boieri, aşa !

ŢOPA

Vai celor ce ne calcă !
(Îşi învîrteşte groaznicu-i buzdugan.)

ION
(de pe movilă)
Boieri, cu-ngrijorare
Privii de pe movilă a turcului mişcare,
Dar după cîte lupte văzui şi am purces,
Vă spun să nu mă plîngeţi, pe mine mai ales,
Boieri, nici astăzi turcul cu toat-a lui oştire
Nu prea se simte-n stare cu mine-a războire,
Şi-ar vrea măcar s-amîne războiul cu o zi,
Cînd crede că tătarii în sprijin i-or veni !
Nădejdea asta însă le-o vom tăia în pripă.

GLIGORE

La pîlcuri căpitanii !

ION
Îngăduiţi o clipă !
Vreau să-mi cîrpesc şi Sfatul atît de zdrenţuit.
Cînd e război nevoie-i de-un hatman iscusit.
Primeşti vel-hătmănia... Veronie ?

IEREMIA
(cu un strigăt năbuşit)
Iar altul ?

ION

Primeşti ?

VERONIE
Nu m-ameţeşte, măria-ta, înaltul.
Şi dacă şi boierii găsesc că n-am trecut
Naintea nimănuia, atunci e un făcut
Să fiu şi hatman mare.

MALAI
Alegerea e bună.

IANI

Cuminte și direaptă !

IEREMIA

(lui Gavril, printre dinți)

Îi dau eu de minciună !
La Petru-i direptatea ! La el mă duc de-acmu !
(Iese furios prin stînga.)

ION

Nu-i nimeni împotrivă, boieri ?

BOIERII

Nu, doamne !... Nu !

ION

Vel-logofătul mîne primi-va o răsplată.
Căci dup-a lui povață se-ntîmplă-ntîiași dată
Că se cîrpește Sfatul și nimeni n-a cîrtit !
(Vesel.)
Boieri, vă spun pe cinste, e nemaipomenit !
(Rîs general.)
...Vel-hatmane, începe, așa cum sfătuirea
De-aseară hotărît-a, la întocmit oștirea.

VERONIE

(tare)

Boieri, pornim la lucru ?

BOIERII

(într-un glas)

Pornim !

ION

Și mai știți
Că azi mai e de muncă, plugarii mei trudiți,
Ș-apoi acestei trude veni-va și răsplata !
Vom hodini cu toții și-n cui va sta și spata !

BOIERII

Trăiască Ion-Vodă și moarte Șchiopului !

(Boierii ies gălăgioși. Ion-Vodă rămîne în vîrful movilei și, în sfîrșit, intră în scenă Swiercewski și Potcoavă... Sînt plini de praf și obosiți. Swiercewski, cu chef.)

SCENA A XI-A

Ion-Vodă, Swiercewski, Potcoavă

SWIERCEWSKI

Ei ! Voivoade...

ION

Sfirski !
(*Se dă jos de pe movilă.*)
Cam știu ce o să-mi spui.
Fugarii sînt acum la Petru.

SWIERCEWSKI

Asta-i una.

ION

A doua ?

SWIERCEWSKI

Hai și-a doua ! Precum întotdeauna
Slujitu-te-am cu cinste, eu cinste cer la rînd.

ION

Nu ți-am plătit cazacii la vreme ?

SWIERCEWSKI

Nici prin gînd
Nu mi-a trecut să-ți bănui, nu ! cinstea-ți, voievoade !
Dar porți cu tine-un vierme și dacă-i vierme, roade!
Îmi scrie Pokotilo ce-a fost cu-al tău portar,
La Dunăre de pază, că... Golia îi tîlhar.

ION

Ce ?

SWIERCEWSKI

Scurt !... Tîlhar !...

ION
(*zîmbind*)

Swiercewski nu minte, dar glumește.

SWIERCEWSKI

Am chefuit ast' noapte, dirept e, căzăcește,
Dar capul ca și brațul nu mi-au slăbit de loc !
Picioarele ?... Se poate... Sînt bune doar la joc...

L-atît îmi e folosul... De-aceea nici că-mi pasă
Cînd nu vor să mă poarte și mă trîntesc sub masă.
Eu... războiesc călare ! De obște, armăsari !
Ei au picioare... patru ! Și sprintene, și tari !
Cum vezi, cînd sînt călare sînt om în toată firea !
Ți-o spun ! Nu mă-nspăimîntă — căci doar văzui peirea —
Dar voi să cad cu cinste luptînd, dar nu așa,
Ca boii și berbecii să merg la zalhana.

POTCOAVĂ

Da ! Turcul trecu apa cu voia Ieremiei,
A fost chiar tîrgu cu galbeni. Mă crede !

ION
(izbucnind)

Zavistie-i !
O ! Golia să mă vîndă... Și tu puți a rachiu !
Ar fi...

POTCOAVĂ

Să-l chem ?

ION
(plictisit)

Da, cheamă-l.

SWIERCEWSKI

Firește, vreau să știu
Și eu ce e cu mine, sînt om ori sînt o vită.

ION

Mult m-ai scîrbit, Swiercewski, cu-o vină-nchipuită.
De-abia urnii boierii din loc și-i aprinsei.
Și tu mă stingi pe mine.

SWIERCEWSKI

O fi, dar cu temei.

SCENA A XII-A

Aceiași, Ieremia Golia

ION

Prietine...
(Ieremia intră în scenă urmat de Potcoavă.)
Eu parcă ți-am dat să-mi faci o treabă.

IEREMIA

Da.

ION

Ce e cu Bilăe ?

IEREMIA
(dîrz)

Întîi şi-ntîi mă-ntreabă
De ce abia azi-noapte cercai...

ION
(uimit)

Abia cercaşi ?
Pohtim, pe ce nădejde, ca un nătîng te laşi.
Mi-ai căşunat amarnic. Da ! L-ai lăsat cu viaţă,
Altfel, n-avea prilejul acu de dimineaţă
Să-mi fure pe Slăvilă... şi-apoi văzuşi ce rău
Mi-a speriat boierii.

IEREMIA

Am fost un nătărău,
Punînd prea multă minte, aşa cum pune prostul,
Acolo unde braţul şi-ar fi avut doar rostul.
Dar sfatul tău cuminte m-a tot ţinut de mîni.
Bilăe mirosise, căci singur niciodată
Nu l-am văzut, ci-n juru-i boierii făceau roată.
Ast' noapte însă, doamne, m-am dus în şatra lui.
Mi-e martur junghiul ista ce ţăndări îl făcui.
Vel-stolnicul plecase şi i-am sfărmat doar patul.
Se vede că-l vestise din vreme necuratul,
Ori poate că în vremea aceasta se tocmea
Cu Murgu şi Slăvilă.

ION

Să-mi vîndă pielea mea !
Să nu grăim de dînşii... Swiercewski, cum îţi pare ?

SWIERCEWSKI
(de pe movilă, cu grijă)

Grăbeşte judecata.

IEREMIA
(înfiorat)

Ce spune ?

ION

Vel-portare,

Azi judec păcătoșii...

IEREMIA

M-ai pus în rîndul lor ?

ION

Te-ai pus tu !

IEREMIA

(făcînd un pas înapoi)

Doamne, doamne, ţi-e sete de omor ?

ION

Cît ai luat ? Răspunde ! Nu ! Uită-te la mine !
Minciuna caţi zadarnic, şi-n ajutor nu-ţi vine !
Cîţi galbeni ? Mulţi ? Atuncea fă-ţi socoteala-n pungi !

IEREMIA

Vrei să-ţi omori credinţa, ori numai s-o alungi ;
Oricum ţi-e gîndul, doamne, pe voia ta să fie !
Duşmanului vei face o mare bucurie.

ION

Jupîne, lasă cobza !

IEREMIA

Ce cobză ?

ION

Sînt scripcar !

Cît ai luat ?

IEREMIA

Cînd ? Unde ? Pe ce ?

ION

Răspunde dar...

De ce la Oblucița lăsaşi să treacă oastea ?

IEREMIA

Aveam puţini cu mine.

ION

O fi ! Cu toate astea
Îl mai opreai pe turc şi mult puteai să-i strici !
Tu l-ai lăsat în pace şi mi-ai venit aici.
Cît ai luat ?...

(Ermina apare în fund. Ascultă cu atenţie.)

IEREMIA

Gîndeşte ! Mi-ai dat toţi călăreţii...
De-i prăpădeam...

ION

Iar cobza ?

IEREMIA

Dar doamne, doamne, ce ţi-i ?
Vrei sînge ?

ION

Judecata. Swiercewski, dă-i dovezi.
La duşman cîte pîlcuri zăreşti ?

SWIERCEWSKI

N-o să mă crezi !
Vreo şaptezeci.

ION

Jupîne, l-auzi ? Adu-ţi aminte.
Polcovnicul fu martor, Potcoavă iar nu minte,
N-ai spus că turcul are cinci ?...

IEREMIA
(repede)

Da, am spus cincizeci.

SWIERCEWSKI

Minţi !

ION

Cît ?

POTCOAVĂ

Vreo patru...

IEREMIA

Poate !

ION

(înaintînd spre Ieremia)

Nu simţi că te îneci ?

IEREMIA

Dar, doamne !

(Tremură.)

ION

De ce tremuri ?

IEREMIA

Privirea-ţi mă-nfioară !
Ai doborît cu dînsa un leav odinioară.

ION

Dar leavu-acela fuse la rîndu-i vinovat.
Şi dînsul, ca şi tine, mă scoate la mezat.

(Ermina se pune repede între ei.)

SCENA A XIII-A

Aceiaşi, E r m i n a

ERMINA

Ioane, e greşeală, căci nedireaptă-i vina.
Te-au înşelat vrăjmaşii.

ION

(cu necaz)

Pohtim, acum... Ermina.

ERMINA

Nu ţi-am vestit eu fuga ? De ce te-ai îndoi ?
Văzui tot, pe Bilăe, pe Murgu...

ION

Bine, şi ?

ERMINA

Văzui şi pe Slăvilă...

ION

De el nu-mi pomenire !

ERMINA

L-au înşelat mişeii, c-o mincinoasă ştire,
L-au amăgit prin tine...

ION

Ce ?

ERMINA

Că l-ai fi trimes
Cu ei să ieie limbă, cum s-a-ntîmplat ades.

ION

Nu m-a vîndut Slăvilă ? Nu ?... Mă înşeli, muiere !
Mi-o spui abia acuma, aşa, de mîngîiere.

ERMINA

Dar cum puteam din fugă a-ţi spune tot ce ştiu,
Cînd trebuiau cazacii vestiţi, şi-aşa tîrziu.

ION
(vesel)

Ai auzit, Swiercewski ! Nu m-a vîndut Slăvilă...
Şi spinul ista, iată, mi-l scoase o copilă.
Ştiţi voi ce simt acuma ? O ! De-aţi simţi şi voi !
Polcovnice ! Pun capul : cîştig şi-acest război !
Să-ncepem. Cine intră întîi...

IEREMIA
(sfios)

Eu...

ION
(tresărind)

Tu !... Pe tine
Te-am c-am uitat...

ERMINA

Ioane, te-nşală nu ştiu cine ;
Căci dacă Ieremia te-ar fi vîndut cîndva,
De nu fugea, cu dînşii oricum tot sfătuia.
Şi nu-l văzui, Ioane.

ION
(lui Ieremia)

Jupîne, fă-ţi o cruce;
Nu te-a scăpat Ermina, ci vremea ce te duce
Acum cu isnoavă în groaznicul vîrtej.

IEREMIA

Mă duc cu bucurie, căci el îmi dă prilej
Să-ţi dovedesc cu fapte greşeala-ţi neiertată.

ION

Da, du-te, Ieremio, şi fără judecată,
Vom face-o...

IEREMIA
(înfiorat)

Iar ? !

ION

Pe urmă, să-mi scapi va fi mai greu.
Eşti vinovat ? Atuncea să-l rogi pe Dumnezeu
De-acum să te sfîrşească. Altfel, sînt meşter mare !
Îţi voi tăia pleoapa ţinîndu-te la soare.
Te-oi jupui pe urmă, cu miere-o să te ung,
Şi-o să te trag pe roată, ca să te fac mai lung !
N-am isprăvit, dar du-te ! Hai !

IEREMIA
(făcînd un pas spre Ion)

Iartă-mi îndrăzneala.

ION

Ei ? Lacrimi...

IEREMIA
(cu tremur în glas)

Dragă doamne, mă cearcă bănuiala
Că azi e ziua-n care mi-e dat să te mai văd.
Să te sărut o dată !

(Îl sărută.)

Şi-acuma, în prăpăd !

(Iese repede prin stînga, Ion îl priveşte surîzînd, clatină cu mulţumire din cap şi rîde.)

SCENA A XIV-A

Ion-Vodă, Ermina, Swiercewski, Potcoavă

ION

Prea l-am jignit.

POTCOAVĂ

(mişcat)

Cam tare.

ION

(făcîndu-se serios)

Nu daţi poveţe minţii!

Eu l-am făcut...!

ERMINA

(cu imputare)

Să plîngă!

ION

Să muşte şi cu dinţii!

L-am îndrăcit şi-atîta. Să lupte mai turbat.

Încolo, ştiu eu bine că nu e vinovat.

(Rîde.)

SWIERCEWSKI

(coborîndu-se de pe movilă)

Acum că e cu cinste...!

(Se aud trîmbiţe.)

Hait! Pleacă Ieremia!

Cu bine... voievoade!...

ION

(bătîndu-l pe umeri)

Te ţie dîrz beţia!

(Swiercewski iese, Ion se urcă pe movilă şi priveşte spre cîmpul de luptă.)

SCENA A XV-A

Ion-Vodă, Ermina, Potcoavă

ERMINA
(rugătoare, în genunchi)

Tu, cel atotputernic, așa, ca-n alte dăți,
Ferește-l de-ale sorții loviri și strîmbătăți
Și dă-i ajutorare, cînd l-or slei vrăjmașii.

ION
(de sus, tare)

Vel-hatmane, pornește-acum și pedestrașii!

POTCOAVĂ

Ce face turcul?

ION
(cu dispreț)

Șade plouat ca vai de el!

POTCOAVĂ

Dar Golia?

ION
(cu mîna la ochi)

De-acuma se pune pe măcel.
(Aprins.)
Vom izbîndi, Potcoavă, chiar de-or veni tătarii.
(Strigînd.)
Vel-comise, trimite-mi de-acuma armăsarii.
(Nervos.)
Polcovnice, așteaptă!... Ce? Ce?
(Strigînd poruncitor.)
Nu vă clintiți!
Nu! Nimenea nu mișcă, stați toți cum vă găsiți,
Că vin și eu!... Swiercewski! Mai zăbovește-oleacă!
Nicoară, armăsarii!...

POTCOAVĂ
(mirat)

Ce-i, doamne?

(Ion se coboară de pe movilă, gîfîie.)

ERMINA

Spune !

ION

(lui Potcoavă, cu o scîrbă nemărginită)

Pleacă !

ERMINA

Vai !

(Își duce mîna la inimă.)

ION

Carnea de pe mine de scîrbă-a putrezit
Și-o simt cum se desprinde bucăți.

POTCOAVĂ

Mai deslușit.

ION

Trecu la turci mișelul cu oastea...

POTCOAVĂ

(uluit)

Ce ? ! ?

ERMINA

(căzînd la picioarele lui Ion)

Vai mie !
Eu te-am pierdut, Ioane !

POTCOAVĂ

(întunecat, scoțîndu-și paloșul)

De-acum ce-o fi să fie !
Lupta-voi pentr-o sută !

ION

Lupta-vei în senin.

POTCOAVĂ

Nu !

ION

Pleacă !

POTCOAVĂ

Lupt cu tine.

ERMINA
(izbucnînd în lacrimi)
Vai !

ION
(poruncitor)
Pleacă la Hotin !
Acolo-mi-este doamna și vița mea domnească.
La Struss mi le vei duce, în țara cea leșească
Găsi-vor cinste multă.
(Răsuflă ușurat.)
În pază eu le las.
Să mă aștepte însă... tu zi-le bun rămas.

POTCOAVĂ
Ioane, hai cu mine, ori cot la cot ne-om bate.

ION
(tare)
Eu poruncesc aicea, nu tu !
(Amenințător.)
Pleci ? !

POTCOAVĂ
Dar ți-s frate.

ION
Te și trimet de-aceea cu sfintele solii.
Pleci ?

POTCOAVĂ
Plec... Ai dreptate, dar dacă mori, s-o știi :
(Cu hotărîre sălbatică.)
Nici Petru-Vodă Șchiopul de Scaun n-are parte.

ION
Potcoavă, de-acum du-te... Vreau să te știu departe...
Te-aș săruta, dar nu pot !... Te-oi săruta cîndva.
Ah !... Buzele lui arse le simt... Te-aș sugruma !...
(Îi face semn de plecare, Potcoavă îl privește țintă, apoi duce repede mîna la ochi și iese fugind prin dreapta. Ion se uită după dînsul, lăcrimează... Nicoară comisul apare prin stînga.)

SCENA A XVI-A

Ion-Vodă, Ermina, vel-comisul Nicoară

ION

(Se-ntoarce şi dă de Ermina care plînge îngenuncheată ; părinteşte.)

Ridică-te, Ermino, şi-n şatră te du iară.
Muierea stă în casă, bărbatul pe afară.

ERMINA

(înfiorată)

Ioane, aud trîmbiţi.

(Ion-Vodă se urcă pe movilă.)

ION

(puternic)

Spre ştirea tuturor !
Ne-nfruntă, vînzătorul ! Gătiţi-vă de-omor
Cu mîneca sumeasă, s-avem apoi ce plînge !
(Se dă jos repede de pe movilă şi se adresează lui Nicoară.)
Cînd se încaieră fraţii, se-neacă lumea-n sînge !

(Iese repede, urmat de Nicoară. Ermina în urma lor se urcă pe movilă. Se aude un tropot de cai ce se pierde repede. Trîmbiţele se aud din ce în ce mai desluşit, mai tare, apoi linişte şi deodată o salvă cutremurător de puternică de puşti şi sîneţe, urmată de cîteva pocnituri răzleţe. Scena se umple de fum, nu se mai vede nimic, pînă ce fumul prinde să se rărească. Casandra intră în scenă buimacă, se uită în toate părţile, pînă în sfîrşit dă cu ochii de Ermina.)

SCENA A XVII-A

Ermina, Casandra

CASANDRA

Domniţă !

ERMINA

(cu bucurie)

Vînzătorii cu toţii au pierit !

(Uitîndu-se cu grijă în toate părțile.)
De n-ar veni tătarii !...

CASANDRA
(cu groază)

Tătarii !...

(Ultimele vorbe se pierd într-o nouă salvă.)

Cortina

Actul V

(SPERJURUL)

Tabăra turcească de la Cahul. În fund se vede marele cort al beglerbeiului Rumeliei : Ahmed-Pașa. Deasupra cortului fîlfîie steagul turcesc. La dreapta, planul întîi, e cortul lui Petru-Vodă Șchiopul, steag moldovenesc. La stînga, același plan, cortul lui Alexandru-Vodă : steag muntenesc. La ridicarea cortinei, Cosma Murgu stă în mijlocul scenei, posac. Ureche ascultă la ieșirea cortului din fund. Se aude larmă de ceartă.

SCENA I

Cosma Murgu, Ureche

URECHE

I se-mplinește astăzi !

(Vine vesel lîngă Murgu.)

MURGU

Eu unul îmi fac cruce,
Nelegiuirea asta năpăstuiri ne-aduce.
Căci mîniem cu toții pe Domnul cel de sus
Ce ocrotește astăzi pe cel ca și răpus.

URECHE

De unde ?

MURGU

Jurămîntul lui Petru.

URECHE

Jurămîntul ?

MURGU

Și-apoi și cel al pașii...

UREGHE

Şi-au dat şi ei cuvîntul...

MURGU

Jurară-n a lor lege, m-auzi ?... de şapte ori !

URECHE

Nu zău, ce-ai vrea, jupîne, să-l ia de subsuori
Şi-apoi, pe-o pernă moale, să-l ducă la-mpăratul ?
Armanului aicea i s-a-mplinit veleatul !

MURGU

Nu fi păgîn, copile... Văzui, cînd au jurat
Că la Stambul l-or duce viu şi nevătămat.

URECHE

Priveşte fapta asta mai cu...

MURGU

Cu ?

URECHE

(setenţios)

Veselie !
Cerbicia domnească, de astăzi se-mlădie,
Căci azi pe domnii iştia ce-atîta ne-au stropşit
Îi îngropăm, jupîne, cu-Armanul cel cumplit.

(Ironic.)

Trăiască Petru-Vodă, întîiul domn nălucă !

MURGU

Atunci să-ţi spun eu una : Moldova e pe ducă !...

(Îi întoarce spatele şi iese prin dreapta, urmat de Ureche, care vrea să se explice. În acest timp, Alexandru-Vodă, urmat de capegibaşa Dzigalà-Zadé şi Petru-Vodă dau buzna în scenă din cortul turcesc.)

SCENA A II-A

Alexandru-Vodă, Petru-Vodă, Dzigalà-Zadé

ALEXANDRU

Mi-e scîrbă !

ZADÉ

Voievoade !

ALEXANDRU

Bicisnici ori mişei !
Sîntem atîţia oameni şi totuşi...

PETRU
(întrerupîndu-l)

Dar ce vrei,
Măria-ta, e-o faptă grozavă... Jurămîntul !

ALEXANDRU

Cînd ai pohtiri de slavă să nu îmi faci pe sfîntul !

PETRU

Dar am jurat pe cruce de şapte ori !

ALEXANDRU
(plictisit)

Pohtim !
Eu am jurat de-o mie să-l văd în ţintirim !

PETRU

Vai ! *„Oculos"*...

ALEXANDRU

Iar ?...

PETRU

„Habent et non videbunt"...[1]

ALEXANDRU

Lasă
Încolo letineasca, doar nu eşti după masă.

PETRU

Eu nu beau, ci la Domnul mă rog şi-l proslăvesc.

ALEXANDRU

Prea bine, proslăveşte-l, şi-n scaunul domnesc
Ne lasă pe noi ăştia a te orînduire
Temeinic...

[1] Ochi au şi nu vor vedea (lat.) (n.a.).

PETRU

Mulţumescu-ţi, dar e nelegiuire !

ALEXANDRU

O hi, cum spui, preasfinte, dar vezi c-o să te scap
De unul ce te poate da lesne peste cap.

(Prin stînga intră Ion Golia şi Bilăe. Bilăe e posomorît şi priveşte în pămînt. La vederea voievozilor, ei se opresc în planul al doilea. Ion Golia e atent la cele ce se vorbesc.)

PETRU

Voi pătimi eu singur de-o fi aşa să fie.

ALEXANDRU

Ba ai să vii la mine, cerşind pentru domnie
Vreun ajutor de oaste ! S-o ştii ! Ţi-o spun cinstit :
Mi-ajunge, Petru-Vodă, cu-atîta bejenit.
Mi-ajunge apoi iarăşi ocară...

PETRU

Ce ocară ?

ALEXANDRU

Că pentru tine astăzi sînt domn, dar... fără ţară !

PETRU

O ! cum te superi, frate...

ALEXANDRU
(dîrz)

Viteze Dzigală,
Spre a goni mai iute pe înălţimea-sa
Vintilă-Vodă, domnul din Ţara Românească.
Sfîrşeşte cu Armanul !...

ZADÉ

O să se isprăvească.
Să nu ai nici o grijă ! Pe Crist şi Mohamet,
Nici Arţibur nu-l scapă de ageru-mi stilet.

ALEXANDRU
(petrecîndu-l pînă la cortul turcesc)

Da, du-te... Numai una cu junghiul pe la spate.

(Zadé iese.)

SCENA A III-A

Alexandru-Vodă, Petru-Vodă, Ion Golia, Bilăe

PETRU
(zărind pe cei doi boieri)
Pohtiţi încoa, prietini, şi feţe luminate.

ION GOLIA
Măria-ta...

PETRU
Dar ce ai, Bilăe ?

ION GOLIA
E posac.
Se plînge ca o boală... Dar am să-i vin de hac.

ALEXANDRU
(venind spre ei)
Ce boală ?

ION GOLIA
Cam ciudată. Se plînge că de-acuma
S-a isprăvit cu dînsul.

ALEXANDRU
(rînjind)
Isteaţă vă e gluma,
Dar Petru-Vodă nu e rău platnic, nici uituc.

ION GOLIA
De grija asta, doamne, fireşte, n-am să-i duc.

BILĂE
Eu n-am nici un datornic şi sînt măriei-sale
Vîndut şi trup, şi suflet...
(Se-nclină adînc în faţa lui Petru.)

ALEXANDRU
Eşti pe-o direaptă cale.

PETRU
E vrednic, mult e vrednic...
(Îl bate pe umăr cu dragoste.)

ION GOLIA

Jupîne, ți-am găsit !

BILĂE

Ce ?

ION GOLIA

Leacul.

PETRU

Ai vreo boală ?... Da ! Mult te-ai străduit,
Şi omu-i om ; zidire trufaşă dar... beteagă.

ION GOLIA

Aşa-i, dar tocmai asta nu vrea să înţeleagă ;
Căci nu de nehodină se plînge, doamne, ci
Fiindcă nu mai are cu ce se strădui.

ALEXANDRU
(rîzînd cu hohot)

Îmi place, zău, îmi place. Acuma spune-n grabă
Şi leacul, logofete.

ION GOLIA

Să-l punem iar la treabă.
(Se uită înspre dreapta ; lui Bilăe.)
Ce-o hi în deal, jupîne ?

BILĂE

E tabăra.

ION GOLIA

Și-a cui ?

BILĂE

A noastră nu, vezi bine, deşi nu-i nici a lui.

ION GOLIA

Ce facem cu cazacii ?

BILĂE

Să-i văd acum că pleacă !

ION GOLIA

Aşa-i, dar vistieria ne-o va lăsa săracă.
Mazilul, înainte de-a se-nchina la voi,
Le-a împărţit nu numai tot pleanul de război,
Ci pentru-a lor credinţă, mă apucase jelea,
Le-a dat şi vistieria...

BILĂE

S-or înturna cu pielea.
Prilej să deie veste şi altor venetici,
Că nu-i vreo procopseală, cînd se abat pe-aici.

ION GOLIA

Ba s-ar cădea şi-o pildă, s-adevereascā vestea
Că s-a scîrbit Moldova de încălcări de-acestea !

BILĂE

Te cam ştiam jupîne, că eşti un mare vraci !

ION GOLIA

Apoi mai sînt pe-acolo boieri... Cînd vrei să faci
O întocmire bună, să folosească ţara,
Iei pildă grădinarul cînd vine primăvara.
El taie crengi şi arde...

BILĂE

Ştiu !

ION GOLIA

Cuiburi de omizi.

BILĂE

Măria-ta, dă-mi voie !

PETRU

(cu groază)

La ce ? Vrei să ucizi
Boierii ? Nu se poate !

BILĂE

Sînt crengile pe care
Le taie grădinarul. S-au înmulţit prea tare.
Întreabă şi pe-Armanul, să-ţi spună, că-i păţit,
Ce greu tocmeşti Divanul...

ION GOLIA

Dar Sfatul ?

BILĂE

Înmiit !

ION GOLIA

Sînt mulţi boieri, slăvite, şi toţi doresc cinstire.
Cum nu-i împaci, şi n-ai cum, aţîţi o uneltire
Ce-ţi pierde toată vremea cătînd al ei izvod,
Păţind ca şi copacul netuns, ce nu dă rod.
Nu-ţi mai grăiesc acuma de cuibul de omidă...
Nici n-aştepta ca dînsul întîi să se deschidă ;
Vor împînzi copacul omizile, şi-atunci
Îţi va rămîne, doamne, în foc...

ALEXANDRU
(luîndu-i vorba din gură)

Să te arunci !
La pildă, Petru-Vodă !... Ascultă, logofete,
Te iau la mine vornic şi-ţi dau...

PETRU

Ce ?

ALEXANDRU

Cu pecete
Moşiile acelor boieri ce au intrat
În slujba lui Vintilă tocmind domnescul Sfat !

PETRU

Nu faceţi tîrg degeaba, măria-ta, jupîne !
Vel-logofătul Golia şi-n Sfatul meu rămîne.

BILĂE
(repede)

Măria-ta, aceasta înseamnă cum că eşti
L-acelaşi gînd cu Golia şi-aştept să-mi porunceşti...

PETRU

Iar ?

BILĂE

Să mă duc acolo, în tabăra-nchinată,
Spre-a pedepsi cazacii, aşa ca altădată

Să nu ne mai pășească vecinii-n viitor,
Chiar dacă la vreo ceartă le-am cere ajutor.
Apoi încep, slăvite, să curăț și copacul.

PETRU

Vai !

BILĂE

Bun e Domnul, doamne, dar tot mai meșter dracul !
(Lui Ion Golia, vesel.)
Ești vraci, mi-ai dat de lucru.

ION GOLIA

Ți-am dat și eu puțin,
Căci tot ce face omul nu-i făptuit deplin.
(Bilăe dă să iasă.)

PETRU

Jupîne, stai !

ALEXANDRU

Ei, asta !

PETRU

N-am poruncit, nu !

ALEXANDRU
(lui Bilăe)

Pleacă !

PETRU

Să stea !

ALEXANDRU

La ce ?

PETRU

Dar, frate, să chibzuim oleacă.

ALEXANDRU

Pohtim, ai timp se vede !

PETRU

Dar noi nu sîntem zbiri !
Nu s-ar putea și fără așa nelegiuri ?
Vă rog, un sfat de taină...

ALEXANDRU

Nu-i vreme !

PETRU

„Patiens quia
Aeternus !" [1]

ALEXANDRU

Dă-le-ncolo, cu astea-ţi pierzi moşia.

(Lui Bilăe)

Jupîne, vezi de treabă. Ia-ţi oaste cîtă vrei.

(Bilăe iese repede.)

PETRU

S-a dus ?

ALEXANDRU

Să te aşeze în scaun cu temei.

PETRU

Eu nu mă fac părtaşul, vă iau de mărturie
Acestei...

ALEXANDRU

Bine, sfinte, păcatul meu să fie !

(Intră Dzigală.)

Ei ? Mohorît ţi-e junghiul ?...

SCENA A IV-A

Alexandru-Vodă, Petru-Vodă, Ion Golia, Dzigală-Zadé

ZADÉ

Aproape.

ALEXANDRU

Cum, Zadé ?

ZADÉ

L-am scos din teacă, gata să-l spintec, dar n-am...

[1] E răbdător fiindcă este veşnic (lat.).

ALEXANDRU

Ce ?

ZADÉ

N-am îndrăznit. Armanul părea cu ochi și-n ceafă !
De ciudă...

ALEXANDRU
(cu necaz)

Ba de frică !

ZADÉ

Băui...

ALEXANDRU

Pfui...

ZADÉ

O carafă
De... nu știu cum îi spuneți... da-i tare — stai ! Rachiu !
Halal balsam, sapristi, ziceți-i argint-viu.

ALEXANDRU
(opărit)

De-acuma, noapte bună.

ZADÉ

Cui, mie ?... Ori lui poate ? !
Tist !

(Din cort se aude mare ceartă.)

ALEXANDRU
(plictisit)

Iarăși îl stropește cu vorovirí deșarte,
La care el răspunde mai dîrz și mai de sus.

ZADÉ

Mi se-nfierbîntă capul și sîngele... M-am dus...

(Se repede înspre cortul turcesc, dar Ion-Vodă tocmai iese cu spatele ; după el beglerbeiul Rumeliei, Ahmed-Pașa și o groază de turci, care umplu tot fundul scenei. Ici-colo, cîte un boier muntean.)

SCENA A V-A

Aceiaşi, Ion-Vodă, Ahmed-Paşa, turci, boieri, munteni

ION
(cu vocea ridicată)

Ajunge, beglerbeie, ajunge,-s patru ceasuri
De cînd stau fără vrere cu tine la taifasuri.
Pricepe că ești pașă, iar eu...

AHMED
(cu glas ridicat)

Un răzvrătit,
Pe care pot, ia seama, să-l spînzur !

ION

Ce-ai grăit ?
Să-l spînzuri ? Cum ! Pe cine ?

AHMED

Ghiaure, fii cuminte !

ION

M-adăpostesc de-obraznici sfinţite jurăminte.
Izbăvitorul lumii şi dîrzul prooroc
Încins-au împrejuru-mi, ca pază, brîu de foc !

PETRU

Gîlceavă, iar gîlceavă !

ALEXANDRU

Ce, pleci ?

PETRU

Mă duc departe
Să nu aud sudalma.

ALEXANDRU

Prea bine, sfinte, car'te-!
(Petru intră în cortul său.)

SCENA A VI-A

Aceiaşi, afară de Petru-Vodă

AHMED
(lui Alexandru)
Preavrednice-ntre vrednici...

ALEXANDRU
(ploconindu-se adînc)
Aştept porunca ta,
Mai-marele Rumeliei...

AHMED
(lui Ion)
L-auzi !

ALEXANDRU
...Ahmed-Paşa !

AHMED
L-auzi cum îmi grăieşte ? Şi dînsul nu-i ca tine,
Un biet mazil.

ION
Te miră că n-are sînge-n vine ?
O fi avînd şi sînge, dar sînge de căţel.

ALEXANDRU
Eşti un arman obraznic !

ION
(atins)
Arman ! Muntean mişel,
De unde pînă unde schimbatu-ţi-ai şi firea ?
Eu te ştiam mai altfel. Doar mi se-aduse ştirea
Că dumneata şi Petru la Jilişte-aţi făcut
Minuni de-alergătură chiar de la început !
Ba, cum doar o ciubotă trăseşi din repezeală,
Te-ai întrecut cu Petru cel Şchiop în şchiopăteală
Şi-aşa fugişi de tare, viteze,-ntr-un picior,
Încît făcuşi ruşinea chiar călăreţilor !
(Turcii rîd.)

ALEXANDRU

Minţi !

ION

Cum se face-atuncea că mi-ai scăpat din gheară,
Deşi toţi caii sprinteni din oastea-mi te-alergară ?

ALEXANDRU

Minciună armenească, spurcată !

ION

(aplecîndu-se spre faţa lui Alexandru)

Te-ai schimbat !
Mă-nfrunţi acum şi-n faţă ; bărbat eşti, zău, bărbat !
Te simţi în fesul paşii, te-ai întrecut cu totul.
Mai latri dîrz şi colţii mi-arăţi...

(Întorcîndu-i spatele.)

Fereşte-ţi botul !

ALEXANDRU

Zadé !

ZADÉ

(încet)

Aştept şi-n mine să zvîrle cu săgeţi.
Vedea-vei cît de aprigi sînt oamenii cei beţi.

ION

(Zărind pe Ion Golia, ce stă la dreapta, se duce spre dînsul.)
A ! Iată-te... De faţă ai fost.

ION GOLIA

(trist)

Da, din păcate.

ION

Moldova trece astăzi prin vremuri deşucheate.

ION GOLIA

Şi ai căzut ca mielul răzlit de turma lui...

ION

Eu, miel ? O...

(Zîmbeşte.)

ION GOLIA

Într-o haită de lupi...

ION

De cîni...?

ION GOLIA

Ţi-o spui !

ION

De cîni, vel-logofete. Te sperii că mă latră ?
Mă simt, că n-am ciomagul cu mine şi nici piatră.
Se-ntîmplă asta, însă, oricărui călător.
Dar eu am gură mare şi-un coşcogea picior.
Îi mai stropşesc cu gura şi ustură cuvîntul,
Le mai arăt piciorul şi fug de rup pămîntul.
Şi-aşa, cu hîra-mîra şi cu schelălăieli,
Ajunge-voi cu bine.

ION GOLIA

Mă cearcă bănuieli...

ION

Aş ! nu-mi purta de grijă. Am 'tîmpinat mai grele
Învîrtejiri în viaţă ; căci vezi, din toate cele
Un om se izbăveşte, cînd om e şi nu fleac.

ION GOLIA

Aşa e, dar sultanul...

ION

Pe dînsul mi-l împac.
Am păcălit Viana, şi-acolo-s vulpi bătrîne,
Dar pe-un beţiv... Gîndeşte...

ION GOLIA

L-ai supărat...

ION

Ca mîne,
Ahmed-Paşa, chiar dînsul, m-auzi, să nu te miri,
M-o pune-ntr-a Moldovei pierdute-oblăduiri.
Şi-atunci... Ei ! Va fi altfel !... Vedea-vei, logofete,
Tîmplările aceastea gînd sănătos îmi dete.

Vom întocmi moşia, vom întocmi deplin.
La turci a nu fi roabă, nici slugă la vecin.

ALEXANDRU

Zadé !

ZADÉ

Aştept cuvîntul ce sufletu-mi să-mi ardă.

ION
(observînd neastîmpărul lui Alexandru)

Lui Alexandru-Vodă eu am să-i pun o zgardă
Şi am să-l port cu mine, ferindu-l chiar de voi.
(Tainic.)
Vreau să-mi prăsesc o seamă de cîni răi şi de soi !

ION GOLIA

Măria-ta, aşa e... E rău din cale-afară !
(Ion-Vodă se cutremură.)
Fereşte-te de dînsul !...

ION
(tulburat)

Nu dînsul mă-nfioară,
Jupîne... Înc-o dată te uită-n ochii mei !
Cunosc privirea-aceasta ce zvîrlă verzi scîntei.

ION GOLIA

Ce ţi se năluceşte ?

ION

Îl văd pe Ieremia.

ION GOLIA

Mă faci să-mi blestem, doamne, şi ochii şi-obîrşia !

ION

Întreabă-mă pe mine, cum l-aş fi chinuit !
O ! Nimenea ca dînsul mai crunt nu m-a lovit.
Dar peste morţi se-aruncă o mînă de ţărînă.
(Se aude larmă de luptă în dreapta.)
Ce larmă se aude ?...
(Se repede în dreapta.)

A ! Din Roşcani...
(Îşi duce mîna la ochi şi priveşte.)

ION GOLIA
(trece repede la paşa şi Alexandru)

De-aţi şti
La ce nădăjduieşte !

AHMED

La ce ?

ION GOLIA

Că într-o zi,
Şi chiar curînd, veni-va cu steag iar de domnie.

ALEXANDRU

Dacă-l lăsăm cu viaţă, fireşte c-o să vie !

ION
(venind furios în mijlocul scenei)

Mişei ! Mişei ! Ce faceţi acolo ?... Dar opriţi !
Tu, vodă, beglerbeie, nu fiţi nelegiuiţi.
Mă îngrozesc eu însumi, eu, fiara cea cumplită !
Răpusu-m-aţi şi-aicea ! Lăsaţi-o nesfîrşită !
Prea-i mare fărdelegea ! Vă-ntunec-un duşman !
Juraraţi p-*Evanghelie*, juraraţi pe *Coran* !
Opreşte. Alexandre ! Nu mă privi în silă !
Juraşi întru acela ce-mpărtăşit-a milă
Şi nu să vadă asta, urcă pe Golgota,
Ci omul ca să fie mai blînd !
(Alexandru îi întoarce spatele.)
Ahmed-Paşa !
Pe dînsul de-o să-l ierte Hristos, tu, nu uitare
Că n-a ştiut vreodată Allah ce-i îndurare,
Şi tu-l înfrunţi, şi-l mînii călcînd ceea ce juri !

AHMED
(scurt)

Allah îmi porunceşte : „Stîrpeşte pe ghiauri !"

ION
(se uită iar înspre Roşcani, apoi se-ntoarce rugător)

Ostaş eşti beglerbeie, ştii ce să ceri oştirii :
Credinţă şi virtute. Opreşte ! Necinstire-i

Să osîndeşti mişelnic pe cei ce-au dovedit
Că sînt ostaşi de frunte, paşă, pîn' la sfîrşit.

AHMED
(făcînd pe miratul)

Cum, ai astfel de oaste ?

ION
(Cu dragoste)

Cazacii !

AHMED
(surprins)

Ce ? Mazile,
Ajuns-ai şi cu mintea în ticăite zile !
Cazacii ! ? Cum se poate să-mi pomeneşti de ei ?
Eşti om în toată firea. Ai barbă, nu tulei !
Din lumea asta-ntreagă toţi hoţii şi pîrlacii
S-au cuibărit la Nistru şi-aceştia sînt cazacii !
Ruşine, Ion-Vodă, cînd pentru ei te pui.
Prostia asta...

ION
(jignit)

Paşo !

AHMED

N-o spune nimănui !
Ai fost un om !... Nu pierde-acum, la bătrîneţe,
Această faimă...

ION
(cu amar)

Cine fu scris să mă înveţe
A lumii cunoştinţă...
(Iar se uită spre Roşcani, revenind.)
Dar ce spui de boieri !
Acolo-s doar cu toţii !

AHMED

De rîndu-acesta-mi ceri
Înţelepţeşte mila...

ION

Ahmed...

AHMED

Dar...

ION

Ai răbdare.
Sînt prea puţini dintr-înşii ce cu credinţă mare
Slujitu-m-au pe mine. Ei, da, sînt vinovaţi !
Pe-aceştia eu însumi v-aş cere să-i tăiaţi !
Dar sînt boieri, trei sferturi, întreaga boierie,
Ce m-au urît pe mine şi au cerut să vie
În locu-mi Petru-Vodă, ba au şi agiutorat,
Pe cît le-a fost putinţa, pe marele-mpărat.
Ei mi-au grăbit căderea. O vrednică silinţă,
Ce-ar cere o răsplată...

AHMED

(întrerupîndu-l)

Ceri lucruri cu putinţă,
Dar eu nu mă amestec în treburi ce privesc
Oblăduirea ţării... Eu n-am firman domnesc !
Ci sînt trimes să-ntîmpin o faptă îndrăzneaţă
Şi să trimet la Poartă, cu viaţ-ori fără viaţă,
Pe-acel ce supărat-a pe-atotstăpînul meu.
Atîta mi-e porunca, atîta fac şi eu.

ION

Da... Petru ! Unde-i Petru ?...
(Căutîndu-l cu privirea.)
Ieşi, vodă, la lumină !
Ce ? Nu-i ?
(Tace puţin, apoi cu un rînjet sarcastic.)
Bisericosul ascuns stă şi se-nchină !
Cum cade-un cap, rosteşte smerelnicul amin.
Fii veselă, Moldovo, îţi vine-un domn creştin !

AHMED

Mai ai vreo rugă, poate...

ION

Ar fi o nălucire
Să-mi mai momesc nădejdea, cînd...

AHMED
(naiv)

Ce ?

ION

De la peire
Nu mi-am scăpat boierii ! Și totuși...
(Lui Golia.)
Ce mai cer ?
Ermina-i poate moartă, iar un mișelnic fer
Odrasla îmi străpunge !
(Înfiorat.)
Nu-i scîncetul său oare ?
Și pentru dînsul totuși de-aș cere îndurare,
Ar rîde toți de mine și m-ar batjocori !
Chiar Petru, din cotlonu-i de șoarec ar țîșni,
Să mă privească-n față cu ochi sticloși de mîță !
Și șoarecele-i groaznic, cînd furia îl ațîță !
Mă doare, prea mă doare !...
(Merge o dată în lungul scenei, apoi se oprește în fața pașei.)
Ahmed, sînt prinsul tău,
Deși mi-era-n putere să-ți fac un mare rău
Stînd la-adăpost de tine în tabără legată
O lună, nu trei zile !

AHMED

Tot te-nchinai o dată !

ION

Se poate, dar gîndește la ce puteam să-ți stric.
Îți prăpădeam oștirea, eu nepierzînd nimic !

AHMED

În două, mult trei zile, ați fi murit de sete !

ION

Roșcanii n-aveau apă, dar noaptea-n schimb ne dete...

AHMED

Ce ?

ION

Rouă ! și-ale noastre-narșițate guri
Se răcoreau cu-aceste sfințite picături !

(Ahmed face un semn de plictiseală.)
Da ! Iată-mă-s aicea zălog neputincios.
Să văd, scoateţi-mi ochii, jertfit făr' de folos,
Căci, n-am fugit, Ahmede, şi singur m-am dat ţie,
Că n-am putut, ci vrut-am să fiu o chezăşie,
Că toat-a mea oştire măcar de ochii mei
O veţi lăsa să plece...

ALEXANDRU
Destul !

ION
La vatra ei !
Opriţi, opriţi vărsarea !

ALEXANDRU
(crud)
Te-ai cam muiat, armene !
Cerşeşti, şi-ţi curg în barbă şiroaie de sub gene.

ION
Ce, plîng ?
(Îşi duce mîna la ochi.)

ALEXANDRU
Boceşti !

ION
Aşa e. O ! Ce mai jalnic gînd !
(Se-nfioară, cu un gest larg.)
Pe o ruină mare, mă văd amar plîngînd !

ALEXANDRU
Ba eşti o cerşetoare ce face pe isteaţa,
Bocindu-şi rubedenia să-şi scape sieşi viaţa !

ION
Ce ? Ce ?

ALEXANDRU
La mine de-astea nu merg.

ION
(venind la Alexandru, aproape de tot)
Mă bănuiești
Că îmi cerșesc viața ?

ALEXANDRU
(dă să se retragă)
Cu mofturi armenești...

ION
(îl apucă de braț)
Cum ți-a trecut prin minte că aș nădăjduire,
Văzînd ce văd acuma, să-mi dați vreo păsuire ?
Cînd cineva își calcă cuvîntul juruit
Și-l calcă de-a-ntregul, copil neisprăvit
De n-ai știut aceasta, s-o știi de-acu-nainte,
Tu, ucenic în toate, dar meșter în morminte.
(Îi dă drumul.)
Eu simt nevoia tihnei, căci mult m-am zbuciumat
Și-aș vrea să dorm întruna, să dorm neturburat ;
Nici visul să nu vie să-mi turbure-adormirea,
Să nu mai știu de mine, să mă-mpreun cu firea...
Hai moarte ! Vino, moarte ! Tu doar și numai tu
Îmi împlinești dorința cea veșnică...

ZADÉ
(țîșnind, obraznic)
Ba nu.

ION
Cum ? Ce ?

ZADÉ
Îți faci de-a surda această mîngîiere.
Hodină după moarte nu-i pentru cine cere.
Ci este-o judecată de care habar n-ai !
Te-așteaptă pat de flăcări !

ION
(sigur)
Eu o să dorm în rai !

ALEXANDRU

În rai, tu ?

(Rîde silit, cu un hohot supărător.)

ION

Cînd un suflet în viaţa-i pămîntească
Ştiut-a direptatea dirept s-o împărţească ;
Cînd împotriva celui puternic a sărit,
Ajutorînd pe micul şi slabul obidit...

ZADÉ

Minţi !

ION

(surprins)

Ce eşti, măscărice ?

ZADÉ

(atins)

Eu sînt capegibaşă
Şi Dzigală mă cheamă !

ION

(tresare, apoi o ia glumeţ)

Ce şotie poznaşă
Mi-a licărit prin minte ! Mă faci să rîd, da, da
Din vremea cînd

(demn)

Armanul

(umil)

neguţător era.
Vindeam sclipiri deşarte şi marea mea tarabă
Nici n-apucam s-o umplu, că se golea în grabă !
Stambulul tot prin faţă-mi trecea înfiorat,
Lăsîndu-mi bani cu care un steag mi-am cumpărat...
Zic deci, pe-acele vremuri mi s-a-ntîmplat odată
Să prind de gît pe unul cu o pafta furată...

(Zadé tresare)

Un găinar se vede, dar unul mai de preţ :
Ştia să dea cu junghiul, obraznic şi-ndrăzneţ !
Cînd l-apucai de ceafă dădu să mă străpungă
Şi izbuti isteţul să-mi fac-o roşă dungă,

Dar l-am trîntit o dată cu pieptul de pămînt,
Că i-am plesnit în spate...

ZADÉ
(furios)

Taci !

ION

Putredu-i vestmînt !
Şi a-nceput să plîngă, în limba lui străină.
Mi-a spus şi cum îl cheamă, Cigalia... Blajină
Nu-i inima-mi, dar punga mi-am scos-o nu ştiu cum
Şi i-am vărsat-o-n palmă.
(Semnificativ.)
Ce zici, cumva pe drum,
Aşa, din întîmplare, nu l-ai văzut ? Ia spune...
Cum s-a turcit, Cigalia ajuns-a la Stambul
Slujbaş la fel cu tine...
(Paşa şi cîţiva turci rîd.)
Capegiba...

ZADÉ
(scoate junghiul)

Destul
Beau sînge la beţie...
(Se repede asupra lui Ion, acesta însă îl prinde de mînă răsucindu-i-o, junghiul cade jos. Turcii scot iataganele.)

ION

Iar mi-ai căzut în gheară ?
Te-am cunoscut, Cigalia... tot tu eşti...

ZADÉ
(scrîşnind)

Fiară, fiară !
Mă strîngi tu, dar...?

ION
(scurt)

Ia seamă, scăpaşi de două ori...
Fereşte-te de-a treia, de nu ţii ca să mori !
(Zadé scapă şi se depărtează. Ion se uită în juru-i şi tresare.)

Ce ? Ce ? Văd semne rele ! da ! Priviri duşmane
Şi mîni înţepenite pe trase iatagane.
Dar ce vă-nfioară de staţi cu fieru-n vînt ?
De mine vă e frică, ori vi-i de jurămînt ?
Un om doar cu privirea vitejilor vă-nfruntă.
Ci haide ! Jocul ista se-ntinde ca o nuntă.

(Zadé, pe brînci, cată să-şi ia junghiul.)

Taliené, fii cuminte !

(Zadé încremeneşte cu mîna întinsă.)

Ce spui, Ahmed-Paşa ?

(Paşa îşi pleacă fruntea.)

Pleci fruntea ?... Ast-am vrut-o ! De-acum te-oi ajuta
Să-ţi împlineşti solia !... Mărirea-sa Selim
Nu vrea să-mi vadă mutra... De ce să-l mai trezim
Din veşnica-i beţie ? Mă duc să dorm oleacă.
Şi pe un leu cînd doarme — mişeii să petreacă —
Îl poate orişicine răpune, chiar de e
Lipsit de mîni, ori vrednic... ca Dzigală Zadé !

(Face un semn lui Ion Golia să se apropie.)

Zidirăm o cetate cu mare străduială,
Din frămîntări şi sînge făcurăm tencuială
Ca să legăm mai straşnic moldovenescul zid.
Şi-o-nvîrtejire-a sorţii ni-l sparse ca pe-un blid.
Din Jiliştea, Brăila şi alte foişoare,
Ce le-am-nălţat să fie în veci pilduitoare,
Ce-o mai rămîne-n vremuri ?... Ia, vrun pisar isteţ
Le-o dărîmă cu hulă în vreun letopiseţ
Şi-apoi... apoi uitare... ori tristă pomenire
De vremuri de izbelişti — jac şi nelegiuire —
Ce-a'tîmpinat Moldova, sub...

ION GOLIA

(întrerupîndu-l)

Prea ţi-am fi duşmani !

ION

Ion, ce-i zic Armanul, care-au domnit trei ani.

(Se mai uită înc-o dată în jurul său, apoi iese prin dreapta, cu paşi rari, ca de plimbare, prin uliţa pe care cei din scenă i-o fac într-o tăcere smerelnică.)

SCENA A VII-A

Aceiași, afară de Ion-Vodă

ZADÉ
(sărind în picioare cu junghiul în mînă)

Beau sînge !

ALEXANDRU
(oprindu-l)

Stai de-acuma.

ZADÉ
(furios)

Nu ! Asta nu se poate.
Dă-mi drumul, ori na-ți junghiul și inima mi-o scoate.
Am furiile scorpiii, ca ea mă și omor
De nu-i împlînt stiletul în fața tuturor,
Acum cînd încă falnic mai umblă pe picioare.
Mi-e capul ghiol de sînge !... Făceți-mi trecătoare !
Ah ! M-a scuipat în suflet și-i simt scuipatu-n gît.
Vreau să mă spăl !

(Se zbuciumă ca un epileptic.)

ION GOLIA
(ironic)

Lăsați-l, că l-a mai omorît !

(Zadé se uită cu furie la Ion Golia, apoi iese prin dreapta. Toți se uită în urma lui, e o tăcere adîncă și îngrozitoare.)

SCENA A VIII-A

Aceiași, afară de Dzigală Zadé

ALEXANDRU

A început-o bine. Tiptil ! Tiptil ! Pisică.

AHMED

Să știi că face treabă.

UN BOIER
(vesel)

Cinci pași mai sînt !

ALEXANDRU
(cu grijă)

Mi-e frică.
Vezi !... S-a oprit Armanul... Să știți că l-a simțit,
Și Dzigală de spaimă — ce-am spus eu ? — a-mpietrit.

AHMED

Ba nu ! Se pitulează, se tîrîie...
(Pauză. Lui Ion Golia.)
Ia spune
— Vederile mele nu prea sînt tocmai bune —
Nu face semn mazilul cuiva ?...

ION GOLIA
(cu mîna la ochi)

Ba da.

PAȘA

Și cui ?

ALEXANDRU

Muiere-ar fi...?

ION GOLIA
(sigur)

Ermina. E țiitoarea lui.

ALEXANDRU

Dar celălalt ?

ION GOLIA

Swiercewski...
(Intrigat.)
Dar asta nu-i a bună,
Bilăe-i duce pruncul.

AHMED
(lui Ion Golia)

Nurlie-i ?

ION GOLIA

Să-i zici, lună !

AHMED

Atunci o să trăiască, iar pruncul, fiindcă-i os
De domn iar o să scape... Ne-o fi de vreun folos.
S-au cam răit Mușații și...

ALEXANDRU

(sărind în sus)

I-a sărit în spate !

(Se aude din depărtare un țipăt de femeie, sfîșietor.)

TURCII

Allah ! Allah !

(Se reped cu iataganele scoase, în dreapta ; după ei Alexandru-Vodă, urmat de boierii munteni.)

SCENA A IX-A

Ahmed-Pașa, Ali, locotenentul său, Ion Golia

AHMED

(surprins)

Ce este ? L-a...

ALI

(înclinîndu-se adînc)

Da, preaînălțate.

(Ion Golia se turbură și se duce în fundul scenei.)

AHMED

(stă o clipă tăcut, apoi își scoate iataganul, solemn)

Ali, na-ți iataganul, și-așa cum facem noi,
Pînă-n plăsele moaie-l. E sînge cald, de soi.

ALI

Și-un osușor ?

(Ion Golia se întoarce cu spatele și-și duce mîinile la ochi.)

AHMED

Firește. A fost viteaz, nu șagă !
Virtutea și la dușmani osmanilor li-e dragă.
Apoi, așa-i porunca.

(oftează)
Selim e împărat...

ALI

Cămilele sînt gata...

AHMED

Mîncară ?

ALI

Au mîncat.

AHMED

Atunci sînt în putere să-l rupă...

(Din fundul scenei se aude un vuiet înăbuşit ; Ion Golia plînge. Ali iese prin dreapta. Petru-Vodă iese din cortul său repede.)

SCENA A X-A

Ahmed-Paşa, Petru-Vodă, Ion Golia, apoi hanul tătăresc Adel-Gherai

PETRU

(turburat)

Dar, ce este ?

AHMED

(solemn)

Poţi să domneşti de-acuma prin plaiurile-aceste
În pace, Petru-Vodă.

(Bate din palme, strigînd.)

Gherai !... Adel-Gherai...

GHERAI

(apare în uşa cortului din fund ; leneş, plictisit)

-i, paşo ?

AHMED

Isprăvirăm.

GHERAI
(indiferent)
Pesemne. Şi...

AHMED
(vesel)
Dar ai
Trei zile păsuială să-ţi plimbi cum vrei oştirea
Prin mîndra şi bogata Moldovă...
(Gherai face un gest plictisit şi intră în cort.)

SCENA A XI-A

Ahmed-Paşa, Petru-Vodă, Ion Golia

PETRU
(îngrozit)
Păsuirea
Aceasta, preaînalte, înseamnă jac cumplit!

AHMED
Un iureş... Mai nimica.

PETRU
(idem)
De le-ai îngăduit
Tătarilor, preanalte, trei zile de plimbare,
Înseamnă că-n Moldova eu nu mai pot călcare.
Ar fi o pomenire de groază, şi-i păcat
Să sufere acela ce nu e vinovat.

AHMED
Preavrednice-ntre vrednici, te-a uluit izbînda.
Tătarii îşi cer leafa...

PETRU
Le-am dat-o...

AHMED
Dar dobînda?
(Ironic.)
Vrei să le-o dau eu poate, ori... hîm!

PETRU
(îngenunchind)
Ahmed-Paşa !

AHMED
Ai vrea să le-o plătească luminăţia-sa
Selim ?... Hai, fii cuminte şi vezi de îţi trimete
Un caimacam nainte.
(Iese.)
(Petru se scoală şi priveşte speriat în juru-i, pînă dă cu ochii de Ion Golia.)

SCENA ULTIMĂ

Petru-Vodă, Ion Golia

PETRU
Eşti martor, logofete,
Că eu nu sînt de vină.

ION GOLIA
(vine în mijlocul scenei şi se închină în faţa lui Petru, posomorît)
Măria-ta, de-acum
Te căinezi degeaba... Găteşte-te de drum
Cu sîrg şi caimacamul porneşte-l spre Suceava...

PETRU
Bilăe.

ION GOLIA
...Ca din vreme să-ţi trîmbiţeze...
(ironie fină)
slava !
(Peisajul din fund se înroşeşte. Petru-Vodă şi Ion Golia îl privesc încremeniţi.)

PETRU
Tătarii !
(Se agaţă de gîtul lui Ion Golia şi plîng împreună.)

Cortina

NICOLAE IORGA

(1871—1940)

Nicolae Iorga se naşte în Botoşani la 5/17 iunie 1871. Tatăl, Nicu Iorga, a fost avocat şi subprefect în oraşul Botoşani, iar mama, pe nume de fată Zulnia Arghiropol, a manifestat pasiune pentru literatură, tălmăcind în româneşte din operele unor scriitori francezi.

Şcoala primară şi gimnaziul le urmează la Botoşani. (E de reţinut, ca un element de timpurie precocitate faptul că, în momentul venirii în contact cu şcoala Iorga ştia deja să citească şi să scrie ; vorbea franţuzeşte, cunoştea mulţi autori străini şi era fascinat de eroii cărţilor lecturate. După propria-i mărturie debutul său în presă are loc la 14 ani în ziarul Romanu, *al unchiului său Emanoil Arghiropol). Studiile liceale începute în oraşul natal sînt continuate în Iaşi la Liceul naţional. În această perioadă ia contact cu cercurile socialiste.*

În 1888 se înscrie la Facultatea de litere a Universităţii ieşene, secţia istorie şi literatură. Cu toată opoziţia unor profesori — care, invocînd principii înscrise în „sacrele regulamente", nu erau dispuşi să acorde vreo „dispensă" eminentului student în ceea ce priveşte reducerea perioadei de studii — în anul următor, deci într-un singur an, Iorga reuşeşte să susţină examenele pentru anii doi şi trei, caz unic în istoria facultăţii.

La sfîrşitul lui 1889 îşi trece licenţa, uimind asistenţa prin vastitatea cunoştinţelor sale ; succesul înregistrat de viitorul savant este pe larg comentat în presă.

Al. Odobescu şi alţi admiratori ai săi îl sprijină să obţină, în 1890, o bursă pe patru ani, în Franţa şi Germania, unde studiază istoria şi filologia, obţinînd în anul 1893 (Leipzig) titlul de doctor în istorie. Întors din străinătate, unde cercetase între timp biblioteci şi arhive germane şi italiene, descoperind o serie de materiale referitoare la istoria românilor, este numit, la numai 23 de ani, profesor suplinitor

de istorie universală (1894) la Universitatea din București ; în urma unui concurs devine titular (1895). În 1897 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 1910 membru activ, rostind, la 17 mai 1911, discursul de recepție : Două concepții istorice.

Întemeietor și deschizător de drumuri în mai multe domenii, personalitate multilaterală, om de Renaștere, Iorga a fost deopotrivă dominat de demonul cercetării și al creației. A dat la lumină, peregrinînd prin țară și în străinătate, documente și contribuții capitale privind trecutul poporului român și al altor națiuni, avînd de partea sa și avantajul cunoașterii limbilor clasice și a tuturor limbilor moderne importante ; a conferențiat în toate marile centre culturale din lume, fiind distins, în semn de înaltă prețuire, cu titlul de „Doctor honoris causa" de către o serie de universități europene și de peste ocean, devenind membru al multor academii.

Publicist prodigios, colaborînd la marile reviste și ziare ale epocii (Contemporanul, Convorbiri literare, Epoca *ș.a.), Iorga însuși editează sau conduce o serie de periodice :* Semănătorul, Neamul românesc, Floarea darurilor, Neamul românesc literar, Neamul românesc pentru popor, Calendarul, Drum drept, Cuget clar, Universul literar *etc.*

Asemenea lui Dimitrie Cantemir și Hasdeu, dar depășindu-i pe aceștia prin varietatea preocupărilor, Iorga redactează numeroase sinteze științifice fundamentale în cele mai diverse domenii : Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea *(1688—1821),* Geschichte des Rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen *(1905),* Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea — de la 1821 înainte. În legătură cu dezvoltarea culturală a neamului, *vol. I—III (1907—1909),* Geschichte des Osmanlichen Reiches, *vol. I—V (1908—1913),* Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor *(1920),* Istoria presei române *(1922),* Istoria artei medievale și moderne în legătură cu dezvoltarea societății *(1923),* Istoria comerțului românesc, *vol. I—II (1925),* Istoria literaturii românești, *vol. I—III (1925—1933),* Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité *vol. I—IV (1926—1929),* Istoria industriei la români *(1927),* Istoria învățămîntului românesc *(1928),* Anciens documents de droit roumain, *vol. I—II (1930—1931),* Histoire de la vie byzantine, *vol. I—III (1934),* Istoria literaturii românești

contemporane, *I—II (1934)*, Istoria românilor, *vol. I—X (1936—1939) etc.*

Pe lîngă aceste monumentale lucrări, adevărate edificii cu caracter științific, istoric și literar, Iorga a mai scris fermecătoare note de călătorie (Sate și mânăstiri din România — *1905*, În Franța — *1921*), *pagini autobiografice* (O viață de om așa cum a fost. Orizonturile mele — *1934*, Memorii, însemnări zilnice, *vol. I—VII — 1917—1932*), *evocări* (Oameni cari au fost — *1911*), *cugetări, discursuri parlamentare, articole polemice și culturale.*

Opera sa beletristică propriu-zisă se constituie din versuri (Poezii — *1893*) *și din mai multe piese de teatru în marea lor majoritate inspirate din istoria națională și universală. Elogiind teatrul istoric al lui Alecsandri pentru caracterul lui „patriotic", al lui Delavrancea pentru că reprezenta „un nou răsărit al trecutului nostru în teatru", al lui Davila pentru măiestritele efecte „de scenă și de rampă"* din Vlaicu-Vodă, *Nicolae Iorga, mult mai prodigios decît aceștia dar fără a dobîndi succesul lor, semnează un număr de treizeci și opt de piese, reprezentînd drame, tragedii și creații de inspirație mitologică ori folclorică.*

Inegală ca valoare, ca dealtfel întreaga activitate a savantului, vastă și contradictorie, dar și „cercetată" în fugă cu oarecare „fatale prejudecăți pe care istoriografia literară ni le-a lăsat", dramaturgia lui Iorga a fost multă vreme tratată ca o creație în majoritatea ei fără însemnătate. Scrierile sale dramatice, mai toate elaborate în versuri, au, însă, incontestabile merite în direcția cultivării, în rîndul cititorilor și a publicului spectator a unui înalt sentiment patriotic, civic, de care a fost permanent călăuzit istoricul însuși.

Mînat de acest crez Iorga a scris între 1911 și 1940, anul morții sale, bogata serie a pieselor cu caracter istoric: Mihai Viteazul *(1911)*, Învierea lui Ștefan cel Mare *(1911)*, Un domn pribeag *(1912)*, Constantin Brâncoveanu *(1914)*, Cantemir Bătrînul *(1920)*, Tudor Vladimirescu *(1921)*, Gheorghe Lazăr *(1921)*, Doamna lui Ieremia *(1924)*, Cleopatra *(1928)*, Casandra *(1931)*, Ovidiu *(1931)*, Moartea lui Asur *(1934)*, Regele Cristina *(1939)*, Moartea lui Alexandru *(1939) ș.a.*

În 1920 Iorga înființează în capitală un teatru popular, iar în 1938 creează, la Vălenii de Munte, primul teatru în

aer libeer (din 1908 funcționa aici o altă ctitorie a sa — Universitatea populară). O serie de piese semnate de Iorga s-au jucat pe scena acestui Teatru popular sau a Teatrului Național bucureștean, beneficiind de concursul unor mari artiști, precum Ion Manolescu, Maria Filotti, Sorana Țopa, Mișu Fotino, N. Bălțățianu, C. Nottara, G. Ciprian, Grigore Calboreanu etc. Cu toate acestea creația sa dramaturgică, lipsită în genere de conflictul dramatic și tensiunea psihologică solicitate de un spectacol scenic, s-a bucurat de puține reprezentații.

Prima piesă inclusă de mai multe ori în repertoriul teatrelor a fost Doamna lui Ieremia *(premiera a avut loc la Teatrul Național din București în aprilie 1924), care este și cea mai reprezentativă sub raport artistic. Subiectul acestei drame în cinci acte este dezvoltat după comunicarea ținută la academie la 28 martie 1910. Dealtfel și* Mihai Viteazul, Învierea lui Ștefan cel Mare, Constantin Brâncoveanu, Cantemir Bătrînul, Tudor Vladimirescu, Gheorghe Lazăr, *cele mai bune piese ale sale inspirate din istoria națională, sînt redactate de Iorga după ce a elaborat mai întîi studii monografice asupra acestor bravi eroi ai neamului.*

Contribuția lui Nicolae Iorga și în acest sector al activității lui rămîne notabilă prin mesajul patriotic al teatrului său și prin îmbogățirea tipologică a acestui gen pe care dramaturgia istorică interbelică și contemporană l-a onorat din plin, nu o dată în opere care au intrat în patrimoniul clasic al literaturii române.

Paralel cu activitatea didactică și științifico-literară, Nicolae Iorga a jucat un rol important pe plan social și politic. În 1907 a fost ales deputat, apoi președinte al Camerei și prim-ministru în perioada aprilie 1931 — mai 1932.

Cînd se afla în plină glorie și putere de muncă, cărturarul și patriotul Nicolae Iorga cade victimă teroriștilor legionari care, răpindu-l de la masa de lucru, de la Sinaia, îl asasinează în după-amiaza zilei de 27 noiembrie 1940.

Prevestindu-și sfîrșitul în versurile redactate cu puțin timp înainte: „A fost tăiat un brad bătrîn / Fiindcă făcea prea multă umbră", la 69 de ani Nicolae Iorga — devenit „academicianul tuturor academicienilor și doctorul tuturor universităților" — lăsa posterității o operă unică în felul ei: 1250 de cărți și 25 000 de articole răspîndite în peste 700 de publicații.

BIBLIOGRAFIE

I *Mihai Viteazul* (Schiță de poem dramatic), Vălenii de Munte, Tip. Neamul Românesc, 1911.

Invierea lui Ștefan cel Mare. Dramă în cinci acte, București, Tip. Cultura Neamului Românesc, 1911.

Trei drame (Cuprinde : *Mihai Viteazul, Invierea lui Ștefan cel Mare, Un domn pribeag,* Vălenii de Munte, Tip. Neamul Românesc, 1912.

Constantin Brîncoveanu, Dramă în cinci acte, București, Tip. Neamul Românesc, 1914 (ed. a II-a, București, Cultura Neamului Românesc, 1920).

Cantemir Bătrînul, Dramă în cinci acte, București, Tip. Cultura Neamului Românesc, 1920.

Tudor Vladimirescu, Dramă în cinci acte, Craiova, Editura Ramuri, 1921 (ed. a II-a, Sibiu, Editura Asociațiunei, Biblioteca „Astra", 1921).

I. *Moartea lui Dante*, II. *Molière se răzbună*, Două comemorări, Craiova, Editura Ramuri, 1922.

Omul cari ni trebuie. Piesă în trei acte, Craiova, Editura Ramuri, 1922.

Sarmală, amicul poporului, Piesă în trei acte, Craiova, Editura Ramuri, 1923.

Trei drame : Doamna lui Ieremia, Gheorghe Lazăr, Contra patrie, București, Editura Casei Școalelor, 1924.

Cleopatra, Piesă în cinci acte, București, Editura Cartea Românească, 1928.

Fratele păgîn, Dramă în cinci acte, Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1929.

Fiul cel pierdut, Dramă în 3 acte, Ploiești, Tip. Datina Românească, Biblioteca „Școalei secundare", nr. 8, 1930.

Sfîntul Francisc, Dramă în 5 acte, Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1930.

Casandra, Piesă în 5 acte, Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1931.

Trei piese simple pentru oameni modești (Cuprinde : *Puterea obișnuinței, Căderea măștilor, O jertfă simplă),* Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1931.

O ultimă rază. Piesă în 5 acte, Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1932.

Catapeteasma ruptă-n două. Dramă în cinci acte, Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1934.

Moartea lui Asur. Dramă în cinci acte, București, Editura Teatrul Național, Tip. Datina Românească, 1934.
Sîngele lui Minos. Dramă în cinci acte, Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1935.
Un biet moșneag și un doge. Dramă în cinci acte, Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1936.
Răzbunarea pămîntului. Tragedie în 3 acte, Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1938.
Regele Cristina. Dramă în cinci acte, București, Tip. Datina Românească, 1939.
Moartea lui Alexandru. Dramă în cinci acte, București, Tip. Datina Românească, 1939.
Vagabondul. Dramă în trei acte, București, Tip. Datina Românească, 1940.
Toate piesele lui Nicolae Iorga, I—II, Vălenii de Munte, 1939—1940.
Teatru, [1], Ediție îngrijită de Victor Iova, Prefață de Mircea Vaida, București, Editura Minerva, 1974.
Teatru, 2, Ediție îngrijită de Mariana Iova, București, Editura Minerva, 1980.
II Camil Petrescu, *Despre „Doamna lui Ieremia"*, *„Flacăra*, VIII, 1922—1923.
Ion Marin Sadoveanu, *Dramă și teatru*, Studii și cronici, Arad, Ed. libr. diecezane, Biblioteca „Sămănătorul", 1926.
Paul I. Prodan, *Teatrul românesc contemporan (1920—1927)*, București, 1927.
E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane, 1900—1937*, București, Editura Socec, 1937 (ed. a II-a, 1975).
G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1941.
Virgil Brădățeanu, *Dramaturgia istorică națională*, București, Editura pentru literatură, 1966.
Șerban Cioculescu, *N. Iorga, scriitorul și istoricul literar*, în *Revista de istorie și teorie literară*, tom. 15, nr. 1, București, 1966.
Mircea Zaciu, *Masca geniului*, București, Editura pentru literatură, 1967.
Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, București, Editura tineretului, „Oameni de seamă", 1968.
Constantin Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea, 1970.
V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române*, București, Editura Minerva, 1971.
Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, II, București, Editura Minerva, 1972.

Ion Negoițescu, *N. Iorga*, *Argeș*, VII, nr. 12, 1972 ; VIII, nr. 2, 1973.
Ion Marin Sadoveanu, *Istoria universală a dramei și teatrului*, vol. I—II, București, Editura Minerva, 1974.
Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*. Biobibliografie, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976.
Ion Zamfirescu, *Drama istorică universală și națională*, București, Editura Eminescu, Colecția „Masca“, 1976.
Constantin Cubleșan, *Teatrul — istorie și actualitate*. Cluj-Napoca, Editura Dacia, Colecția „Discobolul“, 1979.
* * * *Nicolae Iorga*, Interpretat de... Antologie, prefață, tabel cronologic și bibliografie de Florin Mihăilescu, București, Editura Eminescu, „Biblioteca critică“, 1979.
Valeriu Râpeanu, *Cultură și istorie*, II, *N. Iorga, Gheorghe I. Brătianu*, București, Editura Cartea Românească, 1981.

NICOLAE IORGA

DOAMNA LUI IEREMIA

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE

Doamnei MARIA FILOTTI, pentru marea viață pe care talentul său a dat-o acestor pagini din trecut.

Actul I

Noaptea tîrziu. Cameră în Curtea din Suceava.

SCENA I

Doamna, Fetele din casă, Un călugăr

DOAMNA

Grăbiţi, fete, căci mîine e hramul mănăstirii.

CĂLUGĂRUL

Al mănăstirii care de tînăr m-a cuprins,
Cînd se-nălţa în mijloc de codru Suceviţa,
Şi n-am văzut pe domnul intrînd în casa lui,
Ce i-a fost dăruită de vodă Ieremia,
Ca să se pomenească în veci numele lui.

O COPILĂ

Să dăm mărgăritare cusute-n fir de aur.

ALTĂ COPILĂ

Mărgăritare albe ca lacrimi...

DOAMNA

Ce le-am plîns?

CĂLUGĂRUL

Nu plînge, doamnă, lacrimi nu plac cînd vin din ură;
Şi tu urăşti ; se simte din ochi că tu urăşti,
Şi-atîta timp cît ura păzeşte ctitoria,
Nici morţii nu-şi dorm somnul lor paşnic în mormînt
Nici uşa casei sfinte nu se deschide slujbei.
Mă iartă, datoria mea este să ţi-o spun,
Căci nu vreau să mă strîngă moartea fără să sune
Din turn clopotul mare la ceasul de prohod,
De să răsune codrul în urma mea de jale.

DOAMNA

Lucrați, lucrați, copile, nu-i mult și vom intra
În sfînta mănăstire cruțată de prihană.

COPILELE

O, am lucra mai bine, stăpînă, de n-ar fi
Aici ca o putere ascunsă ce oprește
Truda mînilor noastre ce ți-o am închinat.

CĂLUGĂRUL

Desigur o putere ascuns-aici plutește ;
O simt în mîni acestea, o simt în gîndul mieu,
Și poate-n conștiința ta o simți și tu, doamnă :
Este aici un suflet care se chinuiește.

DOAMNA

Să-i deie Cel din ceruri, pacea, cum este drept,
Căci a ținea asupră-ți numai o datorie
Asta e lucru mare : atunce poți ierta,
Dar nu cînd porți pe umeri o sarcină străină
Și-acel care ți-a dat-o nu poate răsări
De-acolo unde-l puse trădarea ca să spună
Că uită, și țărîna nu-l mai apasă greu.
Ce știi oare, părinte, de ce am eu în suflet ?

CĂLUGĂRUL

De este răzbunare, nu te împovăra
Cu o pedeapsă care nu vine de la oameni
Cu-atîta greutate ca de la Dumnezeu.
Noi să-i dăm lui prinosul întreg, și-apoi el însuși
Va răsplăti pe-oricare om după fapta lui.

DOAMNA

Lucrați, lucrați, copile, căci noaptea se-adîncește
Și vine-ndată ceasul pe care nu-l știți voi.
Da, vine ceasul care de mult îl chem cu lacrimi,
Și-l chem cu tot ce este în firea mea mai viu.
Părinte, nu se-aude sunînd ruga de noapte ?

CĂLUGĂRUL

S-ascult. Nu este ceasul cînd noi suntem datori
Să cerem să se ierte păcatele altora.

(Către o fată :)

Aicea, supt chenarul de aur, lasă loc
Pentru sfînta icoană a Maicei Precistei ;
De mă ajută Domnul, o fac mîni şi-o aduc.

(Către alta :)

Iar d[umnea]ta nu pune atîta roşu viu
Se cade lîngă cele ce au mucenicit
Pentru credinţa noastră colori şterse şi triste :
Albastru, cum e fumul tămîii...

DOAMNA

E tîrziu
Dar, fiindcă-i mare graba, întîrziaţi o clipă
Şi mie-mi vine groază, mă-nvăluie, mă pierd —
Nu mă lăsaţi aicea singură...

O COPILĂ

Noi ne temem !

ALTĂ COPILĂ

Ceva ce nu se vede în jurul nostru stă.
Precistă Născătoare, vină-n sprijinul nostru !

CĂLUGĂRUL

De vină-i cine are sufletul-mpovărat...

DOAMNA

Dar cui răspund eu oare pentru ce am în suflet ?
Am fost Doamnă, şi astăzi o văduvă eu sunt :
Văduvă părăsită şi fără de prieteni.
Copiii mei orfanii vor fi în Scaun domni,
Chiar dac-ar fi ca toate în jur să se dărîme...

CĂLUGĂRUL

Vezi, Doamnă, în aceasta stă toată taina rea !

O FATĂ

(Se aud uşi bătînd, zvon de glasuri, paşi.)

Ce se aude ? Curtea de zgomot s-a umplut...

ALTĂ FATĂ

Vin pași călcînd în pripă prin ganguri...

A TREIA FATĂ

Aud glasuri...

ALTĂ FATĂ

Ce strigă-n preajma noastră ? Sunt uși care se bat.

ALTĂ FATĂ

Eu nu mai stau, să fie orice ar fi. Un blăstăm
S-ascunde prin unghere, și umblă farmece...

ALTĂ FATĂ

Aici nu e curte de Domn, e loc de vrajă.

CĂLUGĂRUL

Da, să ne ducem... Rostul nostru nu e aici,
Unde se plămădește taina necunoscută,
Și, numai cînd s-or duce nălucile de azi,
E rost să mai începeți truda voastră-ntreruptă
De o putere care e mai presus de voi.

SCENA A II-A

Doamna, Straja

DOAMNA

S-au dus... Și eu stau astfel singură înaintea
Faptei mele. Ce mare și grea a fost !... Acum
Un lucru mai rămîne : să o primesc întreagă !

(S-apleacă la fereastră)

E straj-aici ? Ce vuiet s-aude prin cămări ?
Nu știi ? Te du și cată ! Primejdii vin asupra
Domniei. Fiți cu luare-aminte...

STRAJA

Vom căta,
Doamnă, dar iată vine un om, vine-un boier,
Te caută pe tine. Cine-i ?

SCENA A III-A

Aceiaşi, Vornicul Drăgan

VORNICUL DRĂGAN

Cel ce mă cheamă
Drăgan Vornicul. Veste aduc Doamnei, şi-n grabă.

DOAMNA

Drăgan ? Să vie !

(Către el :)

Vină, grăbeşte-te, Drăgane !
Ce poate-n ceas de noapte să turbure astfel,
Cu alergări prin ganguri şi izbituri de uşe,
Odihna cuvenit-a lui vodă Simion ?

DRĂGAN

E vestea rea, mărită Doamnă : vodă se pierde !

DOAMNA

Ce spui ? Dar astă-seară l-am auzit glumind...
Avea desigur, voie bună ! Doamna Marghita
Zicea că niciodată nu l-a văzut atîta
De vesel... Şi, cerîndu-mi să-i dau să bea, i-am dat...
Atunci a rîs cu hohot şi-a sfărîmat păharul.
Părea că băutura l-ar fi întinerit !
Iar eu simţeam în mine frăţească bucurie.
Doar se iubea atîta cu bietul Ieremia !
Tu ştii, Drăgane... Oare-ai uitat ? Dar ce vorbesc ?
Ce s-a întîmplat cu bietul frate cumnat ? Arată-mi !

DRĂGAN

S-a ridicat din somnu-i urlînd, şi de atunci
N-a mai aflat o clipă de-odihnă. Ca pămîntul
Î-i faţa, spume roşii din gură-i curg. Cînd sare
De zguduie c-o mînă stîlpii, ca un Samson,
Cînd cade ca de trăsnet. Ai crede că-i vrăjit...
Şi de aceea şade-n genunchi Mitropolitul
Şi cere îndurarea puterilor cereşti
Ca să izgonească acel duh rău dintr-însul...

DOAMNA
(gîfîind)

Şi zici că se trudeşte, se chinuie grozav...

DRĂGAN

Văzut-am multă lume în chinuri, dar nici unul
Din cei a căror trudă trecu supt ochii mei
N-a mai avut atîta să sufere... Ai zice
Că ispășește fapte cum nu s-au mai făcut.

DOAMNA

Ce știm noi ?... Dar atîta de bun era...

(Grăbit :)

Și alta ?

DRĂGAN

Ce-aș spune alta ? Gîndu-i se zbate ca nebun.
Nu-i nici un șir în ceea ce strigă. Parc-ai crede
Că înainte-ți este un mare vinovat
Care se spovedește pentru nelegiuirea-i...

DOAMNA
(aprins)

Așa ? așa ? De cine vorbește ? Nu m-auzi ?

DRĂGAN

Necontenit vorbește de vodă Ieremia ;
Întîi cu duioșie, cum au trăit copii
În casa părintească ; apoi se înfioară,
Înlătură cu mîna, cu trupul, spumegînd,
Un chip ce nu se vede, pe care-l strigă : „Frate !"
I-atîta pocăință, de-ai zice c-a ucis
El însuși și că-l paște osînda faptei sale.
Cînd e așa, nu-l poate opri nici un uriaș,
Atît se zvîrcolește ca-n lanțuri înroșite !

DOAMNA
(bucuroasă)

Se zvîrcolește-n chinuri ? Tu l-ai văzut ? Odată
Văzui pe Ieremia zbătîndu-se așa...

DRĂGAN

Și a vorbit de tine, Doamnă, de bunătatea
Ta făr' de măsură, cît i-ai priit de mult...

DOAMNA
(apărîndu-se cu mîna)

Treci, treci... Să n-aud !... Spune ce alta bîiguiește !

DRĂGAN

Pîn' şi păharul care pe urmă l-a băut
Veni, spunea cu lacrimi, din mîna ta de soră.

DOAMNA
(cu îngrijorare)

A pomenit păharul ?... Da, da, eu l-am întins.
Mi s-a părut că-l arde pe gît... Mi s-a părut !

DRĂGAN

Şi se ruga cu lacrimi cînd se mai ogoise.

DOAMNA
(nervos)

Cum, i-a trecut ? Îşi vine iar în simţiri ?

DRĂGAN

O, nu!
O undă de odihnă din mila cerului !
Atunci în pacea nopţii îl auzeam chemînd
Tot binele asupra cui l-a iubit pe lume.

DOAMNA
(cu interes)

Zicea de Ieremia ?

DRĂGAN

Nu cred să fi rostit
Acest nume de frate. Dar lîngă cei de-aproape
Ai lui, vorbea de tine şi de copiii tăi
Şi vă dorea în viaţă — o, cu cîtă căldură ! —
Întreaga fericire ce i-aţi dorit-o voi...

DOAMNA
(speriată)

Nu nu, nu nu ! Aceasta n-o vreau, n-o vreau !

DRĂGAN

Se poate ?
De ce ? Nu este dreptul acelor cari mor
Să lase-n urmă raze de binecuvîntare ?

DOAMNA

Nu, nu ! Căci cel ce zace nu este Simion
Acela-n care ţara privea al ei părinte

E-un trup în care fierbe cel rău și blăstămat,
Satana-n al lui suflet e Iadul plin de chinuri.
Și ce iese dîntr-însul e ca limbi de foc viu,
Ce caută să ardă tot ce-ntîlnesc în cale...
De binecuvîntarea dracului nu doresc,
Nici pentru mine însumi, și nici pentru coconii

(Se ridică mîndră.)

Crescuți ca să se-nalțe cucernici Voievozi
Pe Scaunul domniei ce lor li se cuvine.

(Cu grijă :)

Nu, nu ! Și crezi că omul poate răbda mai mult ?

(Iute :)

Îl pierdem ? Nu ? Îl pierdem ?

DRĂGAN

Ce știu eu ? Uneori,
Pare că se ridică întreg, cum cere țara.
Biserica se roagă...

DOAMNA

Destul, destul... Eu vreau
Să știu în orice clipă de starea lui. Să vie
Un om de-al mieu. Îmi cheamă pe Voinea ! Chiar acum !

SCENA A IV-A

Doamna, singură

DOAMNA
(la icoană)

Maică a lui Hristos, din care noi ne-am răscumpărat
Prin sîngele lui însuși, pentru păcatul lumii,
Îngăduie ca viață de om să răsplătească
Păcatul fără nume care s-a săvîrșit
Cînd fratele prin voia de frate-și pierdu viața.
Eu l-am văzut pe dînsul, pe-al mieu-nensuflețit
Făr-ai fi stat alături de ceasul săvîrșirii,
Și am strigat spre tine, cerînd pedeapsa ta,
Tu, născătoarea Celui ce-a fost bătut pe cruce
Și știi cum e durerea ce n-o poți răsplăti.

Şi a trecut atîta vreme : ani după ani
Eu m-am luptat, iertare să-mi poruncesc, cum scrie
Scriptura, însă, Maică, sunt doar un trup de om,
Şi ce se uită-n ceruri, aici la noi chip nu e.
M-am apropiat de-acela care mi l-a ucis,
Crezînd că pot ca ochii să mi-i deprind şi astfel
În inima mea însăşi amintirea s-o şterg.
În fiecare clipă trăită lîngă dînsul
Eu am urît mai tare pe fratele-ucigaş ;
În ochii lui nesiguri cetiam mărturisirea,
Şi totuşi de atîtea ori l-am putut lovi
Fără să ştie nimeni de unde-a venit fapta,
Şi n-am lovit. Ajunge jertfa ce ţi-am adus
Ţie, cea milostivă, ce vrei mila de oameni,
Dar azi păcatu-n vie în fiii lui : ei vor,
După ce-al lor părinte a omorît pe tatăl,
Să li omoare dreptul copiilor de-a fi
Urmaşii celui care i-a-nmoştenit pe-o ţară.
A doua fărdelege să o mai văd nu pot,
Şi-atunci, Precistă sfîntă, eu am făcut aceea
Ce sfinţii cei cu săbii şi arce au făcut
Spre a stîrpi păgînii făptaşi de nedreptate.
Acuma moare omul care prin silă fu
Domn al Moldovei noastre : s-a omorît el însuşi,
Iar mîna mea ursită a fost a-l uşura
Să treacă de aicea la marea judecată,
Unde voi fi de faţă spre a mărturisi.
Şi, dacă este fii-mi să aibă dreptul lor,
Cu cît mai iute ceasul, cu-atît mai bucuroasă
Voi merge înaintea judeţului ceresc.

(Hotărît :)

De nu mă ierţi, o Maică, ci sprijine-mi copiii !

SCENA A V-A

Doamna, Voinea, aprodul
Voinea intră pe furiş.

DOAMNA

E mort ?

VOINEA

Vodă îşi trage suflarea cea din urmă.

DOAMNA

Ești sigur ? Chiar acuma Drăgan se măgulia
Că ar putea să ție viața în el, și-atuncea...

VOINEA

Leacul ce l-a dat, Doamnă, doftorul cel leșesc
E sigur : niciodată un om nu i-a prins gustul
Fără să povestească și celora din Iad...

DOAMNA

Ai stat tu lîngă dînsul ? Ori spui ce ți-au spus alții ?

VOINEA

O, Doamnă, cînd se cere un lucru să-l fac eu,
Nu las în loc pe nimeni la faptă și răsplată.
Poate că-n astă clipă în loc de Simion
E domn în țara noastră coconul Constantin,
Fiul Măriei-Tale : trăiască-ntru mulți ani !

DOAMNA
(triumfînd)

Trăiască fiul care-l născui, întru mulți ani !
Trăiască Domnul care-i moștean al țerii sale !
Trăiască-mi copilașul pe Scaunul domnesc !
Mă uit acuma la mîna care-a vărsat otravă
Și-mi pare mai curată ca mîna unui prunc,
Căci mîna mea aceasta a fost curățitoarea.

(Răpede către Voinea :)

Dar este siguranța că dușmanii nu pot
Să-mpiedece aceea ce săvîrșim acuma ?
E pusă la popreală văduva ? Ați grijit
Să nu apuce drumul spre munte ? Și copiii
Nu au căzut în mîna vreunui ticălos,
În stare să aducă turci și tătari cu dînșii
Pentru a face țara să sufere cu noi ?
S-au luat măsuri ca noua domnie să înceapă,
Precum dorim, în pace de spre orice hotar ?
S-au împărțit prin sate cărțile de vestire ?
Cinstita boierime voește-a ne primi ?
Și stau gata să-i puie mîna-n gît slujitorii ?

VOINEA

Eu nu sunt din aceia ce-n urmă se gîndesc,
Ci gîndul mieu străbate în jos și-n sus și-n lături
Și, cînd sunt sigur, fapta o fac. Boierii sunt
În mîna noastră : o vorbă de ar rosti Ureche,
Prietenul cel mare, și nu va fi un cap
Neclătinat din umeri. Aștept să vie ziua ;
Pînă atunci pe vodă îl pun pe catafalc,
Și mari făclii vor arde în jurul raclei sale,
S-ar aduna popimea de sîrg spre-a-l prohodi
Și-or aștepta calicii domneștile pomene,
Iar trâmbițele-n patru colțuri vor răsuna
Ca să vestească lumii domn pe Constantin,
Fiul mai mare-al celei ce-avu atîta suflet
De-a cutezat să facă ispravă de voinic.

DOAMNA
(entuziast)

Venit-a ziua care mi-a-ncununat viața :
O clipă ca aceasta mai mult e ca un veac
De viață netrăită. Doamne, mărire ție !

SCENA A VI-A

Aceiași, Mitropolitul

MITROPOLITUL
(grăbit)

Aici este femeia care a cutezat
Să puie capăt vieții domnului mieu ?

DOAMNA
(cu hotărîre)

Eu sunt !

În lături, Voineo, fără mustrare și sfială
Voi sta spre a răspunde de ce am săvîrșit,
Și, cînd va fi nevoie, din nou te voi chema
Cu slujitori, pedeapsă să dați oricui aruncă
Batjocura în fața acelor ce domnesc
Peste această țară cu drept fără tăgadă.

MITROPOLITUL
(sentenţios)

Eu nu mă tem : puterea cerească pază mi-e.
De-oi pătimi aicea, aiurea mi-e răsplata,
Dar sunt dator solia aceasta să-ţi aduc
Din partea cui nu pierde din ochi nici o greşeală,
Cu-atît mai mult păcatul ce astăzi l-ai făcut
Şi numele nu-şi află între alte păcate.
Tu vei domni : aceasta a fost patima ta,
Tu vei domni prin fiul pe care-l ridici fraged
În Scaunul pe care nu-l poate stăpîni,
Dar blăstămul să cadă pe tine, ucigaşă
De Domn, de rudă şi pe întregul neam al tău.
Să pierzi prin silă ceea ce-n sil-ai căpătat,
Otrava ce-ai vărsat-o în sîngele-ţi să treacă,
Să-ţi otrăvească orice clipă ce-o vei trăi,
Să-ţi steie înainte veşnic cel mort prin tine,
Să-l vezi în ceas de noapte, să-l vezi în miez de zi,
De orice te-i atinge, să simţi mîna lui rece,
În orice strălucire să vezi ochiul stins,
Să-ţi pierzi pe rînd copiii, ucişi de mîni păgîne,
Să plîngi lîngă morminte şi să nu poţi muri
Pănă din seminţia ta va mai fi unul,
Şi, cînd te-o prinde ţărna, ţărnă să nu te faci,
Ci să rămîi de piatră, precum de piatră-ţi fuse
Şi inima, cînd fapta cea grea ţi-ai împlinit :
Aşa să-ţi fie soarta, aici, şi-n cer osînda !
Cu Tatăl şi cu Fiul, cu Sfîntul Duh, amin !

DOAMNA
(bate din palme)

Am ascultat cuvîntul trufaş pănă la capăt,
Şi nu cred în nimica din ceea ce-ai rostit,
Nebune.
(Către cei ce intră :)
Luaţi pe boaita aceasta ticăloasă
Şi-l puneţi în prinsoarea ce şi-a cerut...

MITROPOLITUL

Iar tu
Rămîi legată-n blăstăm acum şi-n veci de veci !

Actul al II-lea

Sala tronului în Suceava

SCENA I

Constantin-Vodă, Bălan, copil de casă

CONSTANTIN

Îmi e urît, Bălane, o, cît mi-e de urît!
De cum se face ziua, aş vrea-o isprăvită.

BĂLAN

Atîţia sînt, stăpîne, mai fără de noroc...

CONSTANTIN

Stăpîn, dar cine-ţi este stăpîn ţie, Bălane,
Cînd nu e zid pe care să nu-l sai ca un ied,
Şi, cînd te cată omul aici, tu eşti aiurea?
Stăpîni am eu, măi dragă, şi, Doamne, cîţi mai sunt!
Stăpînă peste toate întîi e maica noastră,
Doamna care acuma în ţară este domn.

BĂLAN

Dă-mi voie ca din toată fiinţa mea să tremur,
Cît îţi lipseşte ţie, la dînsa-i cu prisos;
Nu-i un boier în stare în faţă-i să se uite...

CONSTANTIN

Aşa-i? Şi mie însumi atîta mi-e de greu
Să mă înalţ cu ochii la dînsa... De ce oare
Nu se mai uită mama la mine ca pe vremi,
Cînd nu eram pe Scaun de Domn o jucărie?

BĂLAN

Sunt lucruri mari la care ce să mai gîndim?
Poverile din suflet întunecă privirea,
Şi ea poartă-o povară, ce ştim noi cît de grea?!
Şi dac-am şti, ni este de vreo ispravă?

CONSTANTIN

Tu știi ceva, Bălane, de ce nu vrei să-mi spui ?
Poate c-avînd putere de domn, aș fi în stare
Să dau o mîngîiere maicii ce m-a născut...

BĂLAN

Copil, copil, ce cauți să-ți tulburi mulțămirea ?

CONSTANTIN

Dar eu, cînd vreau, aceasta înseamnă că nu-i om
În țar-aici să spuie că nu vrea să m-asculte.

BĂLAN

Măi, măi ! Uitam pe vodă, știind pe Constantin.
Ce iute se trezește, de-l scoți la pradă-n șleahuri.
Puiul cel de lupoaică !... Ce-am zis ? Să fiu iertat.

CONSTANTIN

Te iert — și cu plăcere, cu dragoste, îndată
Ce-mi spui ce este taina. Căci, vezi, nu pot trăi
Între boierii cari șoptesc cînd dau de mine
Și se codesc la orice vorbă o am rostit,
Și lîngă mama, care, cînd plînge, cînd se-ncruntă.
Vrei într-o dimineață să-mpung cîmpii fugar ?
Bălane, drag tovarăș, mărturisește-mi taina !

BĂLAN

Și-ntr-adevăr, această minte de bun copil,
De tînăr ce-și încearcă aripile să zboare,
Dorește să pătrundă taina de îngrozit ?

CONSTANTIN

De îngrozit ? Mă sperii. Ce groază se ascunde
În viața maicii mele curată cum o știi,
Pe care o durere ascuns-o mistuiește ?

BĂLAN

Tu ai vorbit vreodată cu Cosma ? Nu ți-a spus
Nimic despre aceea ce-apasă peste toate
Și peste toți în casă ?

CONSTANTIN

Cosma, dascălul mieu ?
Dar el știe să-mi spuie ce este-n cronografe

Şi psalmii mă învaţă să-i zic făr-a greşi
Şi se pricepe slove cu aur să însemne.
Cosma e dus din lume de cînd era copil
Mai fraged decît mine... Nu ştie nici atîta
Ce ranguri au boierii, şi-aşa-s de mînioşi
Cînd din veliţi îi facem vrun vtori ori vre-un treti...
Atîtea taine ştie cît în lege sunt :
Pe cele şapte care le ştii şi tu, Bălane,
Şi-mi pare — stăi o clipă ! — cum că le-aş şti şi eu...

BĂLAN

Aşa ? Dar, cînd se sparse hramul la Suceviţa
Şi n-a putut vlădica să spuie — ştii, cel nou —
Numele maicii tale de sfînta liturghie
Nu era el acolo ?

CONSTANTIN

Era, şi ce ciudat !
Uitîndu-se la mine, la ea şi la morminte,
S-a zguduit, de parcă l-a fost străpuns cu frig
Şi s-a grăbit să cadă-n genunchi în faţa dverei.

BĂLAN

Aşa-i ? Cosma le ştie pe toate. Eu gîcesc
Abia ce ştie dînsul întreg şi-n amănunte.
De ce fuge de doamna şi se fereşte ea
De dînsul ? De ce oare nu-l vrea şi tot îl ţine ?
De ce îl prinzi tu noaptea asupra ta plîngînd,
Plîngînd la bătrîneţe, parc-ai fi mort în faţă-i ?
De ce — şi despre asta te-ntreb — nu te-a adus,
De cînd eşti domn al ţerii, să te cumineci ?

CONSTANTIN

Drept e,
Şi, dacă toate-s astfel, eu nu mai pot trăi
O clipă-n neştiinţa grozavă d-imprejuru-mi.
De-aş şti că mor, o dată doar aş muri, pe cînd
Aşa, tîrăsc cu mine moartea mea ca o umbră...

BĂLAN

Nu întreba pe nimeni... Eşti încă prea copil.
Ce pot să ducă umeri atît de slabi !... Te sfarămi.
Ştii, Astăzi e o luptă de-ntrecere ? Să vii

La Zamca... Boierimea cea tînără din suliţi
Se luptă... Ionaşco Stroici va cîştiga
Potirul cel de aur... Sunt sigur, el e meşter.

CONSTANTIN

Crezi tu că Ionaşco ? Corbea-mi pare mai bun.
Să-l vezi cu ce putere aruncă arma-i tare !
(Se zguduie.)
Dar ce vorbesc eu ? Gîndul îmi fuge la prostii.
Azi am o datorie mai mare decît toate :
Să ştiu ce e cu mine, cu toţi cei dîmprejur,
Ce rost am eu aici în scaun, cînd toţi cată
La mine ca la iazma ieşită din mormînt ?
Să vie Cosma...

BĂLAN

Iartă ! Cu nici un preţ n-aş face
Una ca asta...

CONSTANTIN

Bine, dar nu mi-ai vorbit tu,
N-ai pus în mine focul ce-mi arde-n măruntaie ?

BĂLAN

De am făcut-o, Doamne, mă rog să fiu iertat,
A fost o-nchipuire a mea, o nebunie.
Cînd nu-nţelegi, atîtea prin minte-ţi trec ! Şi, vezi,
Eu te iubesc pe tine şi dragostea te-nşală :
În teama pentru-acela ce-ţi este drag zăreşti
Lucruri ce nu-s aievea...

CONSTANTIN

Ascultă : ori te duci
La Cosma şi porunca-mi i-o spui, să vie-aicea
Şi inima întreagă să-şi verse în faţa mea,
Ori...

BĂLAN

Ce ? Poate m-aşteaptă din partea ta pedeapsa ?

CONSTANTIN

Pedeapsa te aşteaptă, căci eu sunt domn ; pricepi ?
L-aş fi chemat eu singur, ci mi-ar minţi desigur,

Dar, cînd vei merge însuți și vei spune ce vreau,
Nu poate să se-nșele asupra hotărîrii
De care niciodată nu m-oi îndepărta.

BĂLAN
(aparte)

Decît să-i spuie popa tot ce se spune-n lume
Și încă pe de-asupra, mai bine îl îndemn
Să cruțe copilașul ce nu știe blăstămul
Ce-apasă peste capu-i...

CANSTANTIN
(care se juca pînă atunci cu arcul, distrat)

Ce faci ? Tot nu te miști ?
Aștept ca slujitorii pe Cosma să-l aducă ?

BĂLAN

Nu, pentru că-i poruncă de-atît de strașnic domn,
Eu ți-l aduc și-odată cu aceasta-ți cer iertare.

(Iese.)

SCENA A II-A

Constantin, Ruja

CONSTANTIN
(singur ; deschide fereastra)

Ce zi tristă de iarnă ! Ce neguri se tîrăsc
Sure, hîde ca șerpii... Pe iarbă promoroaca
Se-ntinde ca un giulgiu... Așa sta Simion
Unchiul supt pînza albă în ziua cea cumplită,
Precum îl văd în fața mea veșnic neclintit.
Soare, ești mort în ceruri, și-n inima mea moartă
E bucuria care mă întovărășia.
De-a lungul vieții.. Uite și Ruja. Rujo fa,
De ce rîzi tu cînd toate plîng împrejurul nostru ?

RUJA
(de afară)

Cum să nu rîd eu oare, o doamne Constantine,
Cînd ai pe cap căciulă de blană ca un vechi
Boier cu barbă albă și te uiți crunt la mine ?

CONSTANTIN

Dar bine, Rujo dragă, tu nu-nţelegi ? Eu sunt
Astăzi domnul Moldovei...

RUJA
(pe prichici)

Vei fi, bată-te vina
Şi bată-te norocul... căci n-a mai fost alt domn
Aşa drăguţ ca tine şi mititel la stat,
Dar straşnic la poruncă... Şi-acuma ce ispravă
Găteşti ! Că-i ziua lungă pentr-un stăpînitor,
Pe cînd pe noi ne prinde glumind şi-aşa ne lasă...

CONSTANTIN

E-n adevăr prea lungă...

RUJA

Şi zău ţi-o fi urît,
De cînd nu lasă Doamna să fii cu noi alături !
Ce bine băteai poarca mai ieri, Măria-Ta,
Şi mă găsiai oriunde jucînd de-a mijoarca ?

CONSTANTIN

Urîtul mieu de ziuă-i, şi-urîtul mieu de vis...

RUJA

Ai visuri rele ? Poate te oboseşte lucrul ?

CONSTANTIN

E lucru şi e grijă, şi multe ce mai sunt !

RUJA

Şi eu visez, dar toate sunt vesele. Şi-aceia
Cari sunt morţi învie în visul mieu şi rîd,
Şi au cuvinte bune ca mine şi ca tine...

CONSTANTIN

Ce vis ? Spune-mi şi mie !

RUJA

Cu-atît mai bucuros,
Cu cît în veselia visului mieu tu însuţi
Erai...

CONSTANTIN

Şi cum ?

RUJA

Ascultă... Eram la Suceviţa...

CONSTANTIN

Iarăşi la Suceviţa ? Şi tu ?

RUJA

Ce mîndru loc !
Pădurea înflorită... Lăcaşul sfînt cu-atîtea
Icoane încît floare-i de sus şi pănă jos...
Şi am pătruns înuntru... Era o slujbă mare,
O slujbă de sfinţire...

CONSTANTIN

Deci se putea sfinţi ?

RUJA

Da, se sfinţia... Şi, iată, cînd s-a oprit preasfîntul
Ca să cădelniţeze mormintele domneşti...
Nu, nu, nu-ţi fie frică !... Căci ai să visezi pe urmă...

CONSTANTIN

Ajunge, nu mai spune, Rujo, e de ajuns !

RUJA

O, ce fricos ! De stafii te temi tu, domnu Moldovei...
A răsărit, din groapa lui, Vodă Simion...

CONSTANTIN

O Simion !

RUJA

Dar lasă, că nu era de groază,
Părea frumos şi vesel, în arme îmbrăcat

Şi pe frunte cununa. Sălta ca într-o horă,
Ţiind năframa-n mînă şi a ieşit jucînd.
Afară-i stătea calu-nfrînat. Sări pe dînsul.
Şi-n braţe stai, şi mîna-ţi în barba-i se vîra,
Şi-l gîdilai, iar vodă rîdea. Ce mai rîdea !
La urmă însă ape veniră mari, şi-atuncea
N-am mai văzut nimica, nu mai erai nici tu...

SCENA A III-A

Aceiaşi, Cosma

COSMA
(intrînd, priveşte)

Copil... Mă chiamă taina să-i spun, iar el îşi cată
De vorbă cu fetiţa asta de grădinar...
Să-i spun ceva, mi-e milă, şi nici nu am cui spune.
Cînd l-o atinge soarta, mai bine-i din senin
Să cadă lovitura pe care n-a chemat-o
Prin fapta lui.

(Tare :)

Aicea sunt, Doamne, m-ai dorit ?

CONSTANTIN
(se rupe de la fereastră, făcînd un semn cu mîna ; o închide)

Părinte, fie-ţi milă de mine, spune-mi tot...

COSMA

Ce să-ţi spun eu ? În tine simţi ceva ? Alta nu e.
Purtăm în noi păcate străine, tu şi eu
Şi oricare pe lume. De ce am socoti
Că ne îndatoreşte pe noi ? E mai presus
Decît poate voinţa şi socotinţa noastră.
Dar să venim la alte lucruri mai de folos.
Cum stăm cu-nvăţătura ? Ce zice la *Psaltire ?*

CONSTANTIN

Ori îmi vorbeşti cum cere rostul ce-l am ca domn
Ori ţi se-nchide astăzi calea aici la Curte !

COSMA

(încet :)

Să fie ceasu-n care eu am călcat aici
Supt blăstăm, de mai este nevoie de alt blăstăm
Aici, unde-orice lucru şi om e blăstămat.

(către Constantin :)

Cunosc prea bine drumul meu către mănăstire :
O să aştept povaţa ce-o dai acum ca domn
Neadăstînd să-ţi capeţi întreaga-nvăţătură.
Dar drumul care duce la mănăstirea mea
Este tăiat...

CONSTANTIN

De cine ? De ce ? Vreau să ştiu tot.

COSMA

Să ştii — uşor e vorba s-o spui ! Mai greu îmi este
Mie să rup pecetea ce nu am pus-o eu,
Neagra pecete... Doamne, nimic nu este alta
Decît că noi cu toţii suntem încă-ngroziţi
De moartea fără veste a cui stătu în Scaun
'Naintea ta...

CONSTANTIN

Dar ce sunt eu însumi vinovat
Pentru-o nenorocire ce-am plîns-o împreună ?
De ce se uită lumea la mine ca la un
Tovarăş de păcate ori ca la unul care
Chemat e să plătească fapta altuia ?

COSMA

Nu,
Sunt ochii celor care au o nedumerire
Asupra-nţelepciunii tale, ori şi păreri
De rău pentru că-n locu-ţi nu stă un altul... Verii
Mai au ceva prieteni aici, şi nu te vor...

CONSTANTIN

Eu n-am cerut ca locul acesta să mi-l deie
Nimeni, însă, o dată ce sunt...

COSMA

Așa, așa!
Fii mîndru... Aibi în tine încredere, copile,
Astfel se ține-un Scaun cu dușmani împrejur.
Gătește-te de luptă, puterile-ți încordă,
Căci vei avea prilejul a ți le încerca...

CONSTANTIN

Dar nu-nțelegi că este ceva care mă ține,
Ceva din întunerec ce mă prinde de braț,
Și mai ales din clipa cînd mi-a vorbit de-acele
Lucruri ce nu se uită, Bălan?

COSMA

Ce știe el?
Vorbe culese-n piață, șoapte pierdute-n umbră;
La orișice domnie nouă ele se-aud,
Și-apoi cînd se-ntărește domnul, pier fără urmă;
Deodată să te facem în stare a domni...

CONSTANTIN

Ce zice însă lumea de vodă Simion?

COSMA

Că a fost bun atîta cît poți să fi în lume,
Și mai ales atuncea cînd ai un rost de domn,
Și că-i păcat ca viața să-și fi sfîrșit-o astfel.

CONSTANTIN

Păcat, de ce? Au este vreun om să fi-ndrăznit
A-ntinde ucigașa-i mînă spre domnul țării?

COSMA
(uimit)

Dar gînduri ca acestea de unde ți-au venit?
Ți-a spus vreunul...

CONSTANTIN

Taina o știi, călugăre!
Deci spune-o, spune-o-ndată... E lîngă mine cel
Ce-a săvîrșit o faptă ce-și cere ispășirea?...
Acum, fără zăbavă, orice ar fi. Da, da!

Eu n-am furat un Scaun care mi se cuvine ;
Îl voi păstra, dar fapta osîndă-și va avea
Şi fără de oprire...

COSMA

O, nu striga, copile...
Nu ştii ce spui, eşti iute, ai sîngele aprins
Al celeia ce viaţa-ţi dădu, şi alta încă...
Cămările vecine nu-s goale, te aud
Curtenii, că se ţine astăzi Sfatul cel mare...

CONSTANTIN

Sfat mare-aici la Curte ? Şi singur eu nu ştiu ?...

COSMA

De-ar fi numai atîta să nu ştii ! Poate Doamna,
Aşa de-ngrijorată de sănătatea ta,
A vrut de osteneală să-ţi cruţe tinereţea
Şi vei afla în urmă ceea ce-au hotărît.
Ori nu se-ncrede fiul în cuminţenia mamei
Şi în buna-i priinţă faţă de ale lui ?
Mă las-acum să caut de grija cărţii mele,
Căci este o icoană pe care o menesc
De mult la Suceviţa şi nu e isprăvită...

CONSTANTIN

Nu vei ieşi de-aice păn' nu vei rosti tare
Numele-acelui care-a ucis pe Simion.
Ucide-mă pe mine ori spune-l...

COSMA

Deci ascultă :
Eu n-am văzut pe nimeni făcînd fapta. Dar, cînd
Va fi venit şi ceasul, prin voia cerului,
De ispăşirea care-i menită, dar n-o spun,
Căci ar fi crud să afle cel fără nici o vină
Pedeapsa ce-l aşteaptă pe cine-i vinovat,
Cînd sabia ce-atîrnă pe capete să cadă
Asupra lor ca fulger de sus s-a prăbuşi,
Atunci n-o fi nevoie făptaşul să-l mai cauţi,
Ci dînsul de la sine ţi se va-nfăţişa
Şi vei ceti în ochi-i mărturisirea faptei.

SCENA A IV-A

Aceiași, D o a m n a

DOAMNA

E Constantin aice ?

(Cei doi rămîn împietriți.)

Ce este ? Ce vorbiți ?
Așa-ți faci datoria, călugăre ? Nici carte
Și nici condei ? Ori domnul e slobod de povești ?
Tu știi de ce la Curte eu te-am oprit...

COSMA

O știu !
Dar n-am crezut că-i bine s-o spun.

CONSTANTIN

Ce este, mamă ?

DOAMNA

Este că, dacă soarta făcu fără de vreme
Dintr-un copil stăpînul acestei țări, i-i dat
Să nu întreacă rostul smerit al vîrstei sale.

(Către Cosma :)

Iar cei ce au o gură, de țin la capul lor,
Să și-o păzească bine, căci ea se poate-nchide
Cu sabia. Atîta !

CONSTANTIN
(se clatină)

Eu cred c-am înțeles !

DOAMNA

Nu, nu, ce poate mintea-ți plăpîndă să-nțeleagă ?
Trezește-te, copile... Căci tot ce am făcut
Făcut-am pentru dînsul, nu pentru mine, Doamne.
Se pierde... mi se pierde în brațe...

COSMA

Nu ruga
Pe cine nu te poate vedea decît în ceasul
Pedepsei. A ți-o spune în față nu mă tem...
Nu i-am vădit nimica, ci te-ai vădit tu însăți...
În ce chip te vei scoate din iadul ce-ai deschis ?

CONSTANTIN

A fost un vis ? Ce groaznic vis ! O, în lături !
Toţi, şi eu însumi dac-aş putea să fiu în lături !
Mamă, nu pot spre tine să mai privesc. Mai dă-mi
O lovitură mie !

DOAMNA

Ridică-te-n picioare,
Fiu al lui Ieremia şi-al mieu răsplătitor
Al morţii celui care ţi-a dat viaţa... Ţara
Se razimă pe tine : tu o vei sprijini
Şi mai puternic mîine pe umerii tăi zdraveni...
Tot ce este în urmă i-al mieu : asupra mea
Iau tot. Ce se deschide în faţă, viitorul,
I-al tău. Fii mîndru, Doamne, că ai ajuns ce eşti,
Cînd mă închin eu, mama, fiului cărnii mele.

(Îngenunche.)

CONSTANTIN

(îngăimînd)

Da, da, ascult... Voi face ce-mi spui... Da, eu sunt domn.
Ce vreţi cu mine ?

DOAMNA

Sfatul să-ncepem. Stăi în Scaun...
Vorbeşte... O solie sosită-i de la Poartă.
Găseşte-n tine vorbe vrednice de ce eşti.
Să simtă turcii neamul Movilă că trăieşte
Prin tine...

(Către Cosma :)

Tu în faţă-mi să nu te mai arăţi,
Satană !

SCENA A V-A

Aceiaşi, Un uşier

UN UŞIER

Doamnă,-ntreabă Ureche dacă-ncepe
Sfatul.

DOAMNA

În clipa asta-ncepe. Domnul, iată-l.
(Ridică pe Constantin, care se sprijină de tron.)

SCENA A VI-A

Intră Sfatul

Doamna și cei de sus, boierii și solul turcesc

DOAMNA

Boieri de toată treapta, sfinţiţi părinţi, primim,
Astăzi solie mare de la-mpăratul. Nu e
Nevoie să vă spunem tot ce ni datoriţi
Nouă,-n care trăiește dreptul de moștenire.
La orice pîră glasul tare să-l ridicaţi
Spre a ţinea în cinste Scaunul ţării noastre.
(Către aprod :)
Să vie-n faţa noastră ceaușu-mpărătesc
Și să-și spună solia, spre cinstea lui și-a noastră.
(Turcul dă scrisoarea de acreditare, pe care o sărută. Doamna o pune la frunte și la gură.)

TURCUL

Ţie, Domn al Moldovei, ţie, Doamnă, și vouă,
Mai mari ai ţării, vestea ce v-o aduc e scurtă.
Dar neînduplecată voinţa ce-o arăt :
Prin faptă ticăloasă voi aţi schimbat Domnia.

CONSTANTIN

Mamă, ce-aud ?... Ce spune acest străin ?... Asculţi
Ce vorbe-ngrozitoare cad peste capul nostru ?
(Doamna îl sprijină.)

TURCUL

Otrava puse capăt vieţii lui Simion...
(Mișcare între boieri.)
Și vinovaţii poartă astăzi trebile ţării,
Am cercetat, și domnul cel drept e Mihail,
Fiu al acelui care l-aţi omorît, iar cela

Ce stă în Scaun astăzi îl socotim mazil,
Cu mama-i împreună îl chem la Poarta noastră.

DOAMNA

Ați auzit jignirea, boieri ? Va fi război...

BOIERII

Va fi război... Cu toții stăm zid lîngă domnie !

UN CLERIC

Dar blăstămul apasă asupra voastră toți...!

Actul al III-lea

Înaintea Suceviței. Zi de hram.

SCENA I

Negustori, Cărăuși, Soldați
Clopotele sună

UN NEGUSTOR

E loc înăuntru ?

ALTUL

Toate sunt prinse : n-ai putea
Să te lipești de ziduri, atîta e de plină
Biserica.

CEL DINTĂI

Și vodă e-n strană ?

AL DOILEA NEGUSTOR

Da, să-l vezi
Cît e de mic ! Și șede în frunte parc-ar fi
Un voievod în toată firea... Lîngă doamna
Marghita îl păzește ca o cloșcă pe pui.
Ce mîndră-i că acuma stăpînă-i ea !

ÎNTĂIUL NEGUSTOR

Cealaltă
Era mai rea. O, Doamne, ce suflet zbuciumat !
Să fi privit în ochi-i, îți ajungea pe-o lună
De frică !

AL TREILEA NEGUSTOR

Și frumoasă... Ce păr lung și bogat !
Se-nfășura într-însul ca-ntr-o rețea de raze
Cînd se-mbracă-n porfiră roșie și-n soboli,

Ca o împărătească. Îţi spun drept, eram mîndri
Că are Curtea noastră aşa o doamnă, E !

UN ŢĂRAN

Păcat că multă lume s-a prăpădit pe urma-i...
Atîta oaste-n ţar-a adus mînia ei
Şi-acuma, cînd pe drumuri e-ntre străini, ce-i ţine
De cald că a fost doamnă în ciuda orişicui ?

UN NEGUSTOR

În ciudă, nu. Doar multă lume era cu dînşii.
Era mai rău săracul feciorul ei decît ?...

UN CURTEAN

(furişîndu-se)

Decît acesta care-i acum ? Crezi dumneata ?

NEGUSTORUL

(se uită cu luare-aminte)

Eu ce să cred ? Mi-i viaţa pe cale de cîştiguri.
Azi sunt aici şi mîne-s aiurea. Ţara mea
E carul meu cu marfă. Îl umplu aici şi mîne
Îl descarc în altă parte. Aşa ni este dat,
Să facem schimbul lumii fără de încetare.
Nevastă am aice...

ALT NEGUSTOR

Nevastă, und-te duci !
Bătrîn mai eşti, jupîne, dar tot bun eşti de glume !
Şi te trezeşti că-n drumul la Ţarigrad îţi spun
Copiii de prin sate tot : „tată"...

NEGUSTORUL

Nu mai spune
Nici tu atîta. Poate fi doar pe unde-o fi,
Că nu eşti tu chiar dracul, să vezi prin uşi închise...

ALT NEGUSTOR TURC

Dar nu e nici o ţară cum e la noi, jupîne.
Ce ape, ce lumină de ceruri ! Şi pe străzi
Meceturi mari de piatră de marmur' şi palate

În care-mpărăţia şi cei mari viaţa-şi duc
Numa-ntr-o dezmierdare, de te bucuri văzînd-o,
Chiar dac-ai fi dervişul ce-ntinde supt fereşti
Traista pentru pomană... C-aşa-i la noi oricare :
În orice loc îl pune Allah, se simte mîndru,
Cînd ştie că acasă la el sunt domni mai mari
Peste atîtea neamuri robite, ca al vostru.

CLERICUL

Robia-i pe dinăuntru, efendi, nu-n afară,
Te crezi stăpîn pe toate, şi-un drăcuşor ascuns
În inima ta însăţi te poartă după voie.

UN NEGUSTOR

Lăsaţi în pace turcul. Aşa-i lăudăros,
Dar eu îl ştiu, prieten ni este la nevoie...

TURCUL

Aşa, aşa. Jupînul vă spune drept... Sunt frate
La drum cu orişicine e negustor cinstit.

UN CĂRĂUŞ

Ascultă-l ! Dar gîrbaciul de ce şi-l tot încearcă,
De cîte ori i-abate, pe trupuri de săraci ?

ALT CĂRĂUŞ

De n-ar mai fi pe-aicea sămînţa turcilor,
Şi de folosul care-l aduc ei ne-am scuti...

ÎNTĂIUL CĂRĂUŞ

Ei sunt străini... Dar cine, creştin fiind, aduce
În ţara lui războiul ca să se facă domn,
Acela ce-i ?

CURTEANUL

Ori este vreun om nemulţămit ?
Să-l ştiu... Doresc eu însumi să vie vremi mai bune.
Să nu ne mai jupoaie...

UN NEGUSTOR

(către cărăuş)

Tăceţi ! N-aţi înţeles ?
Ce rost avea pe-aice acesta ? O ştafetă !

CÎRCIUMĂRIȚA

Ia uite cîtă lume șade în praf ! Drumeți
Și negustori de samă... Doar în ospătărie
La noi nu dăm afară pe nimeni. Vinu-i bun
Și lăutarii cîntă... Dacă intrați înăuntru,
Mă jur că niciodată rău nu vă va părea...

UN NEGUSTOR TÎNĂR

Căci este o coconiță pe care o cunoaștem.
Și știe să ne ierte frumos

(Dă s-o prindă de gît.)

CÎRCIUMĂRIȚA

Da, da, poftește
La un păhar. Pe urmă...

UN GLAS

Pe urm-o fi ce-o fi.

(Se aude clopotul cel mare.)

SCENA A II-A

Aceiași. U n s o l d a t coboară treptele.

UN SOLDAT

Tăcere !... Ce-mbulzeală e-aici ? Pare că este
Un tîrg de săptămînă... Nu hramul ce-l dorim
De-atîta timp. Și, iată, ni-l dete Domnul sfîntul:
Strigați : „Să ni trăiască Mihail-voievod !

(Se aud strigăte.)

Nevinovatul care singur avea puterea
Din ceruri să sfințească acest frumos lăcaș.

CLERICUL

E drept ce spune... Trece atîta vreme : totul
Era sfîrșit... Icoane măiestre-mpodobeau
Înuntru și-n afară biserica... Argintul
Și aurul pe scoarțe de cărți se învrîsta
Cu pietre nestemate. Cărțile cele sfinte
Lucrate în chenare și chipuri fără greș

De-al nostru dascăl Cosma, își așteptau ceteții,
Și n-a fost cu putință odată s-o sfințim.
S-a încercat zădarnic și Simion săracul,
Dar cînd venia la slujbă numele celui mort,
Lui vodă Ieremia, curgea din piatra-i sînge
Și se opria cuvîntul preotului în gîtlej.
Și tot așa pe urmă, dup-a lui săvîrșire,
N-a fost preot să poată rosti pe Constantin
La sfînta liturghie : se frămînta țărîna
Lui Simion, de parcă-n mormînt se întorcea.

UN ASISTENT

Și-acum ?

CLERICUL

I-au pus și piatra lui după cuviință
Și-anume-acela care i-a pus-o, se cădea
Să fie unul care era fără de vină,
Și drag și lui... Acela e Vodă Mihail.
Acuma stau alături frații domni în morminte,
Și clopotul cel mare din turn la amîndoi
Li cîntă împreună veșnica pomenire.

SCENA A III-A

Aceiași, Doamna lui Ieremia, Ureche, copiii : Alexandru și Bogdan, îmbrăcați în negru.

DOAMNA

Ai auzit ce spune ? Blăstămul s-a curmat
Asupra mea și-acestor plăpînzi prunci ai miei. Poate
Că ni-i iertat la groapa celui ce-a murit
Ca să împace mortul jertfit de a lui voie
Să-ngenunchem...

URECHE

Nu, Doamnă, nu-i vremea ; încă nu !
Eu știu cum se plătește păcatul ce-l făcurăm.
Ce am răbdat nu este decît un început.

DOAMNA

Un început războiul pierdut de noi și fuga
Și pribegia-n țara străină, pînea ce

Ni s-a dat de pomană-n castele părăsite ?
Uitarea și osînda de la sîngele mieu,
De la fetele care sunt doamne mari acolo
Și își aduc aminte abia de mama lor ?

URECHE

Nu zi cuvînt de ură... Faci nedreptate nouă.
Doar oastea lor stătut-a în fața turcilor,
Cînd te-au învins, și Vodă...

DOAMNA

O, dragul Constantin,
Băiatul meu cel mare, întîi născut al cărnii
Mele... Prin ce meleaguri acuma rătăcești
În ce robie pașii tăi domnești lasă urme
De sînge... Supt ce bine îți duci povara ta,
De mai ești viu...

URECHE

Alungă năluca ce ucide
Liniștea ta și viața-ți scurtează. Va fi viu
În ceasul...

DOAMNA

Cînd această Moldovă o să fie
Moșia noastră iarăși și-n ea noi vom domni,
De-ar fi să-ntind eu trupu-mi ca să ajung acolo !

URECHE

Grozav suflet !

UN SOLDAT

În lături gloată ! Și faceți loc
Alaiului. Căci vodă iese cu toată Curtea.
Îi mai strigați o dată, precum sunteți datori
La zi mare ca asta : „Trăiască Mihail,
Domn tînăr al Moldovei, și cu Marghita Doamna !"

(Către grupul Doamnei lui Ieremia :)

Ce pregetați ? Ori oare vreți voi s-ajungeți domni ?

(Rîsete.)

UN GLAS

Mai știi ? Se poate-odată ce-ajung copii-n Scaun !

ALT GLAS

Şi-aceştia îmi pare că-s destul de plăpînzi !

AL TREILEA GLAS

Cel mic de-abia se ţine-n picioare. Stors ce este
Şi slab !...

AL PATRULEA GLAS

Nu e ca mă-sa : ce straşnică-n priviri !
De-ar fi bărbat, ai zice-un trabant schimbat în haine !

SOLDATUL

Ori nu-nţelegeţi ? Vodă soseşte-acum de sîrg.
(Către Ureche.)
Ascultă ! Feri în lături, moşnege ! Nu te uiţi ?
(Ureche tîrăşte pe doamna.)

DOAMNA

Eu, eu...

URECHE

Da, noi, căci nouă ni-a spus. Suntem aice
Străini...

DOAMNA

Suntem aici străini făr-ajutor...
Copii, vă daţi în urmă... Trece... Ah ! Cine trece ?

O FEMEIE

Ei, cine ? Vodă, dragă... Ori poate nu-l cunoşti ?
(Apare Mihail, Marghita, Curtea.)

SCENA A IV-A

Aceiaşi, Doamna Marghita, Mihail-Vodă, alţi doi copii

MARGHITA

A fost, boieri, la dreptul vorbind, aşa o zi
Precum în toată viaţa nu-s două de-o potrivă,

Cei morţi gustă acuma pacea, iar noi, cei vii,
Simţim c-asupra noastră e binecuvîntarea
Cerului...

GLASURI

Să trăiască Doamna întru mulţi ani !

UN GLAS

Că mult e dezmierdată la vorbă...

ALT GLAS

Ce ochi buni !

AL TREILEA GLAS

Şi uite copilaşul domnesc cum mai zîmbeşte !

MIHAIL

Mă-nchin la toată oastea şi la bunul popor
De orice treaptă... Ţie, Isus, sprijinul nostru !

SOLDATUL
(către grup)

Acuma este vremea să mai ziceţi şi voi
Ceva. Că staţi cu gura cusută ? Ori de-aceea
Făcurăţi drumul ista, de haina vi s-a rupt,
Sărmanilor ?

URECHE

Trăiască cel ce-i moştenitor
Drept al Moldovei !

UN NEGUSTOR

Uite cum o aduce ăsta !
Va fi trăit în viaţă şi zile mai cu spor...

MIHAIL
(se opreşte la copii, cari aşteaptă cu capul plecat)

O, vai de voi, de unde veţi fi venit cu trudă ?
Vi-i faţa veştejită de chinuri şi nevoi.
Şi ce frumoşi sunt, mamă ! I-ai zice de neam mare...

MARGHITA

Haidem, haidem, copile... Nu știu de ce mi-e frig,
Și totuși rar un soare așa frumos ca astăzi.
Şi stă în dricul zilei... Grăbește, Mihail!

MIHAIL

Am spus să li se deie ceva de îmbucat
Şi iată de la mine, copii, un ban de aur...

DOAMNA
(încet)

Asupra voastră cadă urgie și blăstăm!

URECHE

Nu blăstăma! blăstămul din hram trăsnește-n urmă...

SCENA A V-A

Doamna lui Ieremia, cei doi copii, un trecător.
Mulțimea dă să intre în biserică.

URECHE

Acum, după dorința ta, Doamnă, să-ncercăm
Şi pentru noi iertarea, rostul venirii noastre.
Să îndreptăm copiii spre locu-unde-n genunchi
Se pot ruga de pacea cui i-a chemat la viață
Şi-a celuilalt...

DOAMNA

La dînsul eu să mă duc nu pot.
Se-ngreuie ca plumbul picioarele la gîndul
De a călca pe trupul lui... Nu, să ne întoarcem...

UN TRECĂTOR

Femeia asta are-un năcaz... Privește cum
Se ceartă cu moșneagul!...

ALT TRECĂTOR

E treaba lor ce fac!

URECHE

Dar drumul spre domnie duce pe-aici. V-a spus-o
De-atîtea ori acela care-ţi răsare-n vis
Şi-ţi urmăreşte viaţa cu-aceeaşi amintire
Grozavă...

DOAMNA

Eu în urmă rămîn ca să mă rog
Puterii care poate singură să-nţeleagă
De ce-am făcut eu lucrul care s-a întîmplat,
Căci lîngă înţelepţii ce cată-n pravile
Şi lîngă sfinţii care te judecă din cărţi
E-un Dumnezeu la care poţi să te arăţi aşa cum
Cu-adevărat eşti : bunul şi răul laolaltă,
Spre a fi cumpănite în cumpene cereşti,
Nu numai începutul faptei, ci şi sfîrşitul.
(Ureche intră cu copilul Alexandru în biserică.)

SCENA A VI-A

Doamna lui Ieremia, doi trecători, un diacon, un soldat, mulţime

DOAMNA

Şi-atunci nici nu-i nevoie cu vorbe-a mă ruga.
(Se pune în genunchi.)
Întreagă eu spre ceruri simt că mă-ndrept acuma.

UN TRECĂTOR

Ia uită-te de cîte dureri te mai împiedici...
Ce-o fi voind săraca asta de stă aşa
Pe brazdă făr'să mişte buzele-n rugăciune ?
Şi nu-i în preajmă-i nici un mormînt ce l-ar iubi.

ALT TRECĂTOR

A fost atîta moarte în vremile din urmă,
Atîţia şi-au dat duhul prin hăuri şi pustii,
De li-au mîncat şi osul cîinii hoinari şi lupii
Fără strop de aghiazmă pe trupul părăsit,
Încît n-ajunge lemnul pentru cruci de răspîntii,

Și cei ce nu știu unde ai lor s-au săvîrșit
Se roagă pentru dînșii prin ce loc se întîmplă.
Așa o fi cu-aceasta care-și va fi pierdut
Ori soțul ori copilul...

DOAMNA

(a auzit și se ridică)

Poate unul și altul !

ÎNTÂIUL TRECĂTOR

Dacă-i așa, străină, fie în mila lui
Dumnezeu...

AL DOILEA TRECĂTOR

Iar tu însăți te mîngîie. Iertată
Să-ți fie orice vină pentru ce pătimești !

DOAMNA

Aud întîia oară acest cuvînt. Mi-l spune
Un om din lume după sufletul lui cel bun.
Ori poate e răspunsul de sus la rugăciunea-mi ?
(Se aude zgomot în biserică.)
Ce zgomot se aude înuntru ? L-auziți
Și voi, drumeți ? Ori poate pe mine mă privește ?
Numai pe mine ?

ÎNTÂIUL TRECĂTOR

Vine un sunet din adînc :
S-a întîmplat vreo faptă rea, vreo nenorocire
'N lăcașul ce sfințirea de-abia și-a căpătat ;
Ori n-au plecat și stafii și duhurile rele ?

UN DIACON

(ieșind din biserică)

Vai de dînsul, sărmanul ! Ce zbucium îndrăcit !

DOAMNA

(se aruncă)

Un zbucium ? Cine-i cela ce-n zbucium se trudește ?
Tu l-ai văzut, părinte, spune-mi, tu l-ai văzut ?

DIACONUL

Nu te cunosc. Ce este cu tine ? Ești bolnàvă ?
Ori ai băut ? Nici hramul cu bine nu-l sfîrșim,
Și iar se-ntoarce dracul aici la Sucevița ?

DOAMNA

Te rog, rog pe oricine să-mi spuie ce a fost.
De ce îngrămădeala mulțimii ?

UN SOLDAT

Vrei să afli ?
Dar intră și tu însăți înăuntru. Ce ți-o fi ?
Doar nu te ține-un blăstăm să nu intri-n biserici ?

ALTUL

Femei așa frumoase de blăstăm nu se tem,
Căci au asemănarea sfintelor mucenițe...

DOAMNA
(luptîndu-se cu sine)

Nu pot călca dincolo de prag ; sunt ostenită.
Vă rog, ce se petrece ? De ce-a înnebunit
Mulțimea ? Să vă fie milă de grija mea...

UN CLERIC

E un copil pe care l-a prins spasmul turbat,
Și preoții se luptă să ducă pe pustie
Duhul ce este-ntr-însul...

DOAMNA
(strigînd)

Este copilul mieu !

CLERICUL

De e al tău, atuncea de ce stai ? Ci te mișcă !
Ori vrei să ți-l îndrepte alții, nu maica lui ?
Îi știi mai bine rostul. Găsește-i vreun descîntec.
S-o fi speriat... Ci stînge-i cărbuni și pune-i păr
De la acela care-l aduse-n socote...

ALT CLERIC

Grăbeşte-te, grăbeşte, căci pare pe sfîrşit !

(Doamna se aruncă.)

UN GLAS

Faceţi loc în mulţime ! Faceţi loc ! Vine mama...

SCENA A VII-A

Doamna lui Ieremia, Alexandru, Bogdan, Cosma, Un cleric, mulţime.

În acest moment pe prag apare Cosma, ţiind copilul care se zbate.

COSMA

Loc, loc ! Aduceţi apă sfinţită... Îl vedeţi
Cum piere...

ALEXANDRU

Mamă, mamă, fereşte-mă, mi-e frică...
De ce priveşte mortul cu ochii îngheţaţi
La mine ? Ţine-n mîn-un pahar. Curge otravă.
Verde din el... Fereşte ! Spre tine s-a îndreptat,
Şi oasele lui negre se strîng să te zugrume,
Îl vezi ? Acum e-aproape de tine. Stă să te
Prindă de gît... Mai bine ucide-mă pe mine,
Strigoi... Lasă pe mama ! Ce spui ? Ea te-a ucis ?
Dar noi suntem din locuri aşa de depărtate !
Nu te-am văzut vreodată. Ce vrei cu noi, ce vrei ?

DOAMNA

Îl văd şi eu acuma. Înlături, stăi... De fapta
Mea eu răspund. Dar fapta ta oare de ce-o uiţi ?

(Către umbra lui Ieremia.)

Opreşte-l tu pe cela ce te-a jertfit ! Opreşte-l !
Nu ţi-am urmat porunca atunci cînd ai vrut tu ?

UN CLERIC

Se molipseşte boala. Să ne ferim de dînşii !
Am mai citit de-acestea în *Viaţa Sfinţilor*...

COSMA

Da, da, toţi la o parte ! Îl iau asupra mea,
Ca să li se gonească spaima ce-i cuprinde...
Sunt obosiţi de cale şi-n friguri se trudesc.
Am leac pentru aceasta... Colo-n agheazmatariu
Să-i duceţi...

SCENA A VIII-A

Doamna lui Ieremia, Copiii, Cosma

COSMA

(ceva mai departe, în aghiazmatariu, face cruce)

Cruţă, Doamne, pe robul tău acesta
De orice prigonire, şi dă-i somn lin şi bun
Ca să se uşureze de tot ce-l chinuieşte...
(Aşterne mantia lui, şi culcă copilul.)
Aşa, aşa...
Acuma, Doamnă, îţi poruncesc
În numele Treimii Sfinte să-ţi vii în fire,
Căci la un ceas de mare cumpănă ai ajuns.

DOAMNA

Ce-a fost ? E-n urmă-mi omul cu ghearele întinse ?
Cu ghearele în sînge-muiate ?

COSMA

Nu, sunt eu,
Dascălul Cosma.

DOAMNA

Cosma ? Ni-a fost dat ca din nou
Să ne-ntîlnim pe lume ?

COSMA

Eşti tu aceea care
M-ai căutat... Ce gînduri aici te-au mînat ?
Ce vrei mai mult ? Moldova e-n pace de răscoală,
Nu-i un străin într-însa s-o prade ca-n trecut,
Vlădicii fac în voie slujba lor în biserici,

La hramuri se-mbulzeşte lumea spre-a mulţămi
Pentru iertarea astăzi întins asupra ţerii,
Şi morţii din morminte aici s-au împăcat.
Iar tu vii iar pe-ascunse, cătîndu-ţi răzbunare,
Şi vrei să curgă sînge din nou pe urma ta ?
Nu ţi-i de-ajuns că fraţii s-au sfîşiat, că azi
Sunt fii ce nu cutează să-şi vadă-n faţă tatăl
Pe care în bătălie cu arma l-aû lovit ?
Vrei iar să umble lupii prin taberele sparte
Şi gheara lor să-ngroape osul ce-au despuiat
Cu guri însîngerate ? Zi tu : de-ajuns nu-ţi este ?

DOAMNA

Mai lasă-mă o clipă. Nu sunt încă-n simţire
Şi, cînd te văd, tot valul restriştilor trecute
Din nou vine asupră-mi sălbatec şi mă-neacă...

COSMA

De te-ar fi prins vreodată în acest roşu val
Şi-ar fi scăpat Moldova de prigonirea voastră !

DOAMNA

Şi, dac-aşa de straşnic, dascăle, mă urăşti,
Nu sunt acum în mîna ta ? Cheamă straja,
Şi mîni închinătorii hramului vor vedea
Zăcînd în praf şi sînge pe doamna Ieremiei...

COSMA

Nu te aşteaptă, Doamnă, acest grabnic sfîrşit,
Se deapănă pe roată încet firul pedepsei.
Te mai întreb o dată : La noi ce-ai mai cătat ?

DOAMNA

Atît : voiam copilul meu fraged să încerce
Iertarea la mormîntul lui vodă Simion,
Şi el, cel mort, în ura-i sălbatecă loveşte
Pe pruncul care doarme acum îngălbenit
Şi poate niciodată nu-şi va veni în fire...

(Îl înveleşte.)

COSMA

Şi-odată cu iertarea ce ai fi dobîndit,
S-ar fi oprit în tine şuvoiul urilor ?

DOAMNA

Eu nu urăsc pe nimeni. Dar n-am dreptul să uit
Că ţara asta este, nu a celui ce-o ţine,
Ci-a fiului mieu, care a fost de voi sfinţit
Şi s-a luptat supt steagul Moldovei pentru dînsa,
Iar azi îşi poartă viaţa pribeag între tatari,
Făr'-să gîndească nimeni că totuşi el e domnul.

COSMA
(încet)

Atîta te mai ţine în rost răufăcător :
Dreptul dat prin sfinţire lui Constantin ?

DOAMNA
(cu glas surd)

Atît !

COSMA
(hotărît)

Deci, ca să n-aibă ţara a suferi
Ce-a suferit de-atîtea ori de pe urma voastră,
Ca să nu se despoaie casele de bărbaţi,
Şi pruncii să alerge flămînzi şi goi pe drumuri,
Ca să nu se dărîme sfintele mănăstiri
Şi să scrîşnească osul de Domn supt tălpi păgîne,
Eu fac ceea ce multă vreme n-am vrut să fac.
Mila de toţi mai mare-i ca mila de-unul singur.
Ai cunoscut tu, Doamnă, din anii ce-ai domnit,
Pe-un biet pisar ce-i este numele Mihăilescul ?

DOAMNA

Eu l-am ştiut prea bine pe Cîrstea. La un loc
Cu fiul mieu tatarii îl duseră spre Nistru.
L-am căutat cu-atîta rîvnă spre a afla
În ce loc se găseşte coconul mieu, şi iată
Că l-a chemat la ceruri voia lui Dumnezeu
Pe-acest de toată treaba bun credincios al nostru.

COSMA

El a murit aice la noi adăpostit
Între călugări. Ziua din urmă cînd îl prinse

A scris aceste rînduri cu însăși mîna lui,
Ca să știe Moldova ce s-a întîmplat cu domnul.

DOAMNA
(aprins)

Arată-mi, o arată-mi, Cosma, scrisoarea lui!

COSMA

Privește-o însăți! Este cuprinsul ei acesta :
„Mărturisesc în ceasul morții, cu jurămînt,
Eu, Cîrstea Mihăilescul, pisar, că-n risipirea
Oștirii împreună cu Vodă am fost prins
Și dus pănă la apa hotarului cu dînsul.
Acolo, rîul mare fiind..."

DOAMNA
(strigînd)

Nu vreau s-aud!

COSMA

Ascultă, Doamnă! „Rîul mare fiind, tatarul
Cu gîndul să nu piarză cîștigul cel domnesc,
L-a pus pe șea și-n fugă a vrut să treacă Nistrul,
Dar valurile-asupra lor doi s-au și închis.
Am fost pe mal, și fapta aceasta am văzut-o."
Și-acum, să-ți fie milă de oameni și să ierți,
Ca să-i fie iertate și lui păcatele!

DOAMNA
(se ridică hohotind)

Mort el, fiul mieu, Vodă! O, cît l-am așteptat!
Din lacrimile mele alt rîu s-ar fi făcut
Ca rîul care-l prinse ca să nu-l mai întoarcă.
Dar, dacă prin peirea lui credeți c-a perit
Întreagă seminția lui Vodă Ieremia,
Vă înșelați : copilul acesta nu e mort,
Și altul stă afară și rîndul și-l așteaptă.
(Scoate veșmîntul de sub copil, care se trezește.)

COSMA

Nu te oprese, năpîrcă, dar piei din locul sfînt!

Actul al IV-lea

O tabără lîngă Iaşi.

SCENA I

Doamna lui Ieremia, Ciocîrlie

DOAMNA

Sosit-au şi polonii ?

CIOCÎRLIE

Sunt toţi, Măria-Ta.

DOAMNA

Tu i-ai văzut ? În fruntea lor este şi Korecki ?

CIOCÎRLIE

Nu numai că ostaşii încoace călăresc
De zor şi că n-aşteaptă decît ceasul de luptă...

DOAMNA

Eu li voi da Moldova, dacă-i vor da un domn.

CIOCÎRLIE

Moldova, nu, o, Doamnă, căci ea a noastră este
Şi vă voim, mă iartă c-o spun, fiindcă sunteţi
Viţă moldovenească de noi nedespărţită...

DOAMNA
(hotărît)

Nu este o putere care ne-ar despărţi...

CIOCÎRLIE

Mă-ntorc la întrebarea Măriei-Tale... Toată
Oastea-i alcătuită şi gata de război,

Dar este-o chezășie mai bun-a biruinții.
Măria-Sa Korecki a spus așa : „Ori dau
Din nou lui Alexandru țara ce a pierdut-o
Ori mă îngrop aici cu el și toți ai mei",
Și s-a jurat pe cinstea lui de nobil polon,
Dar știi prea bine, Doamnă, că ei dacă se jură
Așa, nu e putere să-i facă înapoi.

DOAMNA

(încălzită)

Așa, așa, la luptă... Ce om viteaz Korecki !...
Pe lîngă cinstea care o am că mi-am unit
Neamul cu-al lui, sunt mîndră de-un ginere ca dînsul,
Pentru statornicia aceasta în cuvînt.
Nu ca atîția cari...

CIOCÎRLIE

Nu-i osîndi, o, Doamnă,
Eu, care în credința mea nu m-am clătinat,
Pot înțelege omul de-aici, care-ntre o țară
Și între un domn, alege țara ce l-a născut.

DOAMNA

Și-n brazda cării mîne vor sta toți trădătorii,
Toți, toți : nu uit nici unul... Îi voi băga-n pămînt
Și sus va sta movila care să pomenească
Ce soartă au aceia ce Domnul și-au vîndut !

CIOCÎRLIE

Nu blăstăma, Măria-Ta, și nu osîndi !
Avem asupra noastră pentru atîtea fapte
Alăturea de lege, ce poate nu le știm
Că sunt, osînda care poate să ne lovească.
Și de aceea bine este să n-o menim
Noi înșine pe capul nostru...

DOAMNA

Vorbe deșerte !
Și ești bărbat tu care poți sabia s-o scoți,
Să tai cea mai cumplită osîndă drept în două
Așa

(Îi ia sabia și face semnul.)

Așa ! Dar iată că eu un blăstăm port,
Un blăstăm de călugăr, de două ori un blăstăm,
Și uite, vezi că soarta...

CIOCÎRLIE

Soarta ce te-a ajuns
De-atîtea ori... Gîndește, Doamnă, cele pierdute
Și cei pierduți...

DOAMNA

Acelea ce s-au pierdut, din nou
S-or lua-napoi, iar cei ce-s pierduți s-or răzbuna
Și, mîni, cînd biruința va fi a mea, ei bine,
Nu-i turn de mănăstire în care n-a suna
Clopot de rugăciune pentru cea blăstămată,
Și eu peste morminte voi sta ca să arăt
Prin bucuria-mi soarta ce-o au astfel de vorbe...
Acum să-mi aduceți copiii... Ceasul lor
Aproape-i...

CIOCÎRLIE

Cum, aproape-i ?

DOAMNA

Ceasul cînd iar din Scaun
Feciorii Ieremiei vor porunci la toți,
La cei buni și la ceia ce-or atîrna de funii
După porunca noastră...

(Brusc)

Adu-mi cei doi coconi !

SCENA A II-A

Doamna singură

DOAMNA
(privește în zare)

Frumoase dealuri... Doamne, cît am tînjit odată
După mireasma ăstui pămînt ! Cît l-am dorit !
Mai bine-n brazda țărnei străbunelor odihne
Decît purtată-n lume de vîntul cel turbat
Din loc străin în altul... Parcă mă simt acum,
Statornic așezată. Aici, la locul mieu,

Tot mai găsesc prieteni, și apoi, aici sunt leșii,
Și ei nu mint... Cu dînșii ori biruiești ori mori.

(Apar copiii.)

SCENA A III-A

Domna, cei doi fii

DOAMNA

Iată copiii. Doamne, ce gingași par !... Într-înșii
Nu e nimic din vlaga mea... Și cum aș dori
Să li-o pot da, și-n urmă un trăsnet să mă sfarme,
Și sunt așa bicisnici... Bicisnici amîndoi !

(Către copii :)

Ei, cum vă pare somnul așa-n ajun de luptă ?
Nu ți-e frică, Bogdane ? Ești mîndru, Alexandre,
Că mîni aceia cari te-au izgonit vor sta,
După ce sfărîma-voi trufia lor deșartă,
Îngenunchiați în fața noastră și s-or ruga,
Cu lacrimile care nu pot spăla păcatul,
Iar tu ca domn dator ești pe nimeni să nu-l ierți.

ALEXANDRU

(blînd)

Dacă ți-aș spune, maică, ce am de gînd, te superi...

DOAMNA

Nu, spune ! Te cunoaștem prea bine ca să știm
Ce poate să aștepte o mamă de la tine
Și ce poate o țară s-aștepte de la voi...
Spune... Poate că-n mine eu voi găsi puterea
Să spun, în loc de ceea ce-ți dete tatăl tău,
Ceva din focul care mă arde-n măruntaie.

ALEXANDRU

Și eu doresc domnia... Am drept la ea și știu...
Am mai avut-o... Încă mă simt de-a ei povară...

DOAMNA

Povară ! Schiptrul ţării, Coroana ei — povară !...
Povară poate arma cu care eşti dator
Să stai în faţa celor ce vor să-ţi ieie dreptul ?...

ALEXANDRU

Povară, maica noastră... De ce să te înşeli ?
Şi nu că mi-ar fi frică... Tu m-ai văzut în luptă...

BOGDAN
(grăbit)

Ştii cînd boierul care asupră-mi s-avînta
De-aş fi crezut că bolta se năruie pe mine,
S-a prăbuşit cu capul în ţăndări supt topuz...
Grozav lucru ! Şi astăzi îl văd cum se-nvîrteşte
În praf... iar Alexandru, biruitor, plîngea.

ALEXANDRU

Plîngeam osînda care rupe un neam în două,
Plîngeam ursita care mă face să domnesc
Între o răzbunare şi într-o suferinţă.
Plîngeam... De ce-aş mai spune acum de ce plîngeam ?

DOAMNA

Nu. Fiindcă luat-ai calea mărturisirii,
Spune până la capăt... şi-n urmă vei vedea
Tu singur că pe lumea asta e un prost mare
Acela care-şi are vrăjmaşu-ngenunchiat
În faţa lui şi nu dă cu sabia într-însul !

ALEXANDRU

Plîngeam şi de aceea că ştiu cum în zadar
Noi ne trudim, o, maică..., şi în zădar ucidem
Pe-ai noştri şi pe alţii, căci s-a pecetluit
În ceruri soarta viţei lui Vodă Ieremia.

DOAMNA

Dar ce li pasă-n ceruri...

BOGDAN

Mamă, nu blăstăma !

DOAMNA

Nu, ce li pasă-n ceruri ce fac eu cu odrasla
Cărnii mele trudite ? Ori cerul s-a mişcat
Cînd vodă Ieremia peri fără de preget,
Cînd i-a luat moştenirea acel ce l-a ucis,
Cînd am răbdat alături de dînsul ca o roabă,
Cînd...

ALEXANDRU

(încet)
S-a sfîrşit de mîna ta vodă Simion ?

DOAMNA

(îngrozită)

Taci, taci ! Şi, dacă fapta s-a săvîrşit, nu mîna
De vină-i, ci acela care-o a ridicat
Asupra faptei sale celei fără iertare.
El s-a ucis, copile, nu eu...

BOGDAN

(se apleacă în leşin)

ALEXANDRU

Priveşte-acum
Ce faci cu însuşi rodul tău... Nu este destul
Tot ce a fost ? Acuma să-ncepem iar omoruri ?

DOAMNA

Dar este-un lucru-n lume fără de sînge-n fund ?

ALEXANDRU

O vorbă mai ascultă, maică, şi-apoi să fie
După voinţa-ţi care nu se poate sfărma.
Am stat azi dimineaţă un ceas între prieteni,
Ne-am întrecut cu arcul, la trîntă ne-am cercat
Şi am băut păharul de întîlnire bună.
Veniseră din toate ţinuturile şi
Erau cum este floarea cînd e scăldată-n roua
D-întîi... Şi Stroiceştii, şi neamul lui Ureche
Cel credincios, şi Lupul Prăjescul, şi-alţii mulţi,

Şi m-am gîndit ce faptă facem cu-atîta lume
Ce mîni va fi o pradă cînilor...

DOAMNA

(sălbatec)

Da, voi fi...
Cum peştilor din Nistru li-a fost o hran-acela
Ce-ntîi din carnea asta a mea s-a desfăcut,
Cum lupii din pădure au supt din mii de trupuri
Ce s-au jertfit de dragul Marghitei... Vom ruga
Prin mii de parastase pentru cei morţi iertare.
Dar Scaunul Moldovei al tău va fi, de vrei
Ori de nu vrei... Cu sila te-oi aşeza acolo
Şi te-oi ţinea cu strajă, iar, dacă vei muri
Tu însuţi — şi la tine ţin cum n-aş putea a-ţi spune —,
L-oi prinde pe acesta în braţe şi va sta
La rîndul lui în Scaun ca al vostru părinte,
Cum nu pot sta eu însumi, căci nu sunt neam de domn,
Şi-apoi sunt o femeie... şi-atîta... Iar, de soarta
Voieşte ca tot neamul mieu să-l fi cheltuit
Pentru sfînta dreptate, voi lua din drumul mare,
Din şatra ţigănească, pe cel dintîi vlăstar
De rob şi-oi zice ţerii că l-a născut în taină
Tatăl vostru... Voi spune-o cu straşnic jurămînt
Şi voi face dintr-însul Domn al ţării Moldovei.
Ai înţeles ?

(Îl zguduie.)

Ci spune odat' ai înţeles !
Spune, mişel ce-n tine n-ai sufletul de domn,
Şi totuşi, împotriva ta însuţi, te voi face
Domn, şi vei fi în Scaun atît cît vei fi viu...

ALEXANDRU

(mişcat)

Nu zgudui puterea ce nu-ţi poate răspunde,
O, tu eşti femeie şi mamă... Nu zvîrli
Cuvinte care-n sînge se spală cînd le spune
Un om...

DOAMNA
(bucuroasă)

Așa, mai spune, așa... Te vreau să fii
În orice clipă astfel... O, ești vrednic de mine !

ALEXANDRU

Nu țin la cinstea asta, ce se cere a fi
Cu sînge-mprospătată în fiecare clipă,
Dar zic, pe lîngă toate cîte le-am zis, că mi-e
Greu să încep o luptă pentru domnirea țării
Ce nu ne vrea...

DOAMNA

Săracul ! El crede că a vrut
Vreodat-un neam de lume domnul ce-i stă în spate !
Dar, bine, proștii-s astfel, și de aceea-s proști :
Născuți din viță proastă și sunt meniți prostiei,
Pentru că au într-înșii nevoia de-a nu fi
Stăpîni pe a lor faptă, pe viața lor, și-atuncea
Ei se închină celui ce a fost mai îndrăzneț,
În stare să li puie frîul în bot... Îl mușcă,
Și spumegă, și sînge curge din gura lor,
Dar trag, și carul merge în voia cui îi mînă.
Așa și moldovenii noștri... Pune-li frîu,
Copile Alexandre, și vei avea drum neted
Voinței tale...

ALEXANDRU

Fapta aceasta eu n-o fac...
Săracii țării mele nu-s vite de povară,
Și brazda ce se trage aici este a lor,
Iar eu nu am chemare decît să arăt drumul.
Dar înc-o dată, maică, ei nu ne vor...

DOAMNA

Tu crezi
Ce-ți spun fricoși ce-așteaptă răsplata de la alții...
Ce știi de ce se mișcă în sufletul supus
Al celor cari-n tine văd pe moștenitorul
Cel drept și se închină celui ce-a biruit ?
Vrei să-ncercăm ?... Așteaptă...

(Strigă :)

Să vie din ostași

De strajă unu-aice,

(Către Alexandru :)

Și te vei lămuri.

SCENA A IV-A

Aceiași, Un ostaș

DOAMNA

Ascultă... Ieși în șleahul cel mare. Chibzuiește
Un țeran mai de ispravă și-așa vreun negustor,
Li spune că în cortu-mi este o jupînească
Care-și caută drumul și-ar vrea un călăuz.
Dar nu cumva să afle cu cine-or să vorbească !

(Către Alexandru :)

Vei înțelege astfel cît este de păcat
Să mergi la lupta asta cu inima-ndoită,
Plîngîndu-ți dinainte prieteni ce-or trăi
Până la bătrînețe adînci, și-oameni de aiurea
Cari s-au scris în oaste pentru a-și încerca
Soarta și-a strînge prada prin locuri depărtate.
Ori socotind voința țerii ce n-a voit
În veci pe domnul care a prins-o-n chingi mai tare...
Unde-i Bogdan ? Sărmanul, uite c-a adormit.
Ți-o sămăna cînd vremea lui va veni odată ;
Și el va plînge-atuncea și se va căina
Că are-n el chemarea domniei moștenite
Și că i-i dat să aibă o mamă cum sunt eu...

ALEXANDRU

(senin)

Privește-l... Peste ochii cei îngroziți pleoapa
Cea fragedă întinse pavăza-i spre-a nu ști
Tot ce se pregătește aici cu viața noastră,
A tuturor : cu viața sărmanilor ostași,
Cu liniștea acestei țeri făr' de păcate...

Ori nu ți-e milă ? Spune ! Mîni poate fi un rob
La turci ori pe cîmpie or să-l mursece cînii.,.

DOAMNA

Voi împărți atuncea soarta cea rea cu voi !

SCENA A V-A

Aceiași, ostașul, Un țeran

OSTAȘUL

Iată, frate, aceasta e jupîneasa care
Se cere a fi dusă spre Dunăre cu doi
Copii ai ei...

ȚERANUL

Mă ierte, dar eu nu sînt destoinic
S-o duc...

DOAMNA

De ce ? Îmi este de-ajuns un car cu boi
Și pentru hrana noastră pe drum — o mămăligă.

ȚERANUL

Nu-s boi ! Căci mi-i mîncă oastea păgînă. N-am
Nici mămăliga care mi-o cer copii-acasă ;
Sunt ani de cînd n-am tihnă ogorul să-mi lucrez
Și ne ținem o țară din buruieni și scoarță,
Iar hrana de-altădată e pentru sărbători.

ALEXANDRU
(către Doamna)

Auzi ?
(Către țeran :)
Și-a cui e vina, bade ?

ȚERANUL

Că nu-i a noastră
Ci-a celor ce de harță se țin și de război,
A cui mînă oștirea străină pe-aste plaiuri ;
Nu-i om să nu se roage pentru pedeapsa lor ;

N-ar mai ajunge neamul lui Ieremia ceasul
De mîne !...

DOAMNA

Proşti mai furăţi şi proşti aţi mai rămas !
(Către ostaşi :)
Destul... Să vie altul... Vrun negustor găsit-ai ?
(Ţeranul iese, se aduce negustorul.)

SCENA A VI-A

Aceiaşi. Un negustor

DOAMNA

În ce parte, jupîne, te duci cu marfa ?

NEGUSTORUL

Eu ?
Spre pagubă... Atîta mi-a mai rămas...

ALEXANDRU

Păţit-ai
Ceva în cale ?

NEGUSTORUL

Calea de mult îmi este-nchisă,
Ne mai luptăm ca rostul deodată să-l pornim,
Dar, iată, cînd de-o parte şi cînd de altă parte
Se-ncaieră şi marfa-i pentru cîştigul lor.

ALEXANDRU

Al cui ?

NEGUSTORUL

Al cui să fie ! Că doar al nostru nu e.
Al cui ? Ci cată-n juru-ţi, copile. Ori nu vezi
Cum pregăteşte-o luptă femeia cea cumplită
Cu ţîncii ei alături ?...

DOAMNA

Destul, destul, afară !
(Ostaşul scoate pe negustor.)

SCENA A VII-A

Doamna, copiii

ALEXANDRU

Vorbi o țară-ntreagă din suferința ei,
Și-acum te-ntreb, o, Doamnă, cu cine e dreptatea ?

DOAMNA

(hotărît)

Cu-acela care mîni în lupt-o birui !

Actul al V-lea

Tabăra turcească după biruinţă.

SCENA I

Turci, ţerani, Radu-Vodă Mihnea

UN ŢERAN

Grozavă zi ! Cît sînge s-a mai vărsat şi astăzi !

ALTUL

Nu sunt sătui aceia care ne chinuiesc
Nici chiar de acest sînge al boierimii, care
Se scurge-acum în rîuri pe cîmpul de război.

ALTUL

Că sunt şi ei tot oameni... Uitam vinovăţia
Faptei nesocotite cînd i-am văzut sărind
Asupra nesfîrşitei mulţimi a turcilor.
Săraci creştini de-ai noştri, cum au pierit sub coasa
Păgînilor ; ca floarea din mai aşa erau...
Plîngea inima-n mine cum unul după altul,
Cu săbiile drepte în mînă, se plecau
Pe cai, şi-n ţărna roşă se-nveşmîntau de moarte.

ALTUL

Lasă-i să pătimească, poate s-or stîmpăra !

ALTUL

Şi deie Domnul astfel să se sfîrşeasc-odată !

ALTUL

Atîta cît femeia grozavă va trăi.
Nu vom avea în ţara aceasta odihnire,
Nici chip cu munca noastră s-ajungă la un scop.
Cumplită mai e, Doamne !

ALTUL

Drept este, dar ce suflet !

ALTUL

Păcat și de coconii ei... Știi cum se trudiau
Cel mare, și chiar cela mai mic, bietul de dînsul,
S-ajungă între săbii, cătîndu-și moartea, dar
Tot răsăria vreunul dintre boieri în față
Și se opria într-însul arma vrăjmașilor...
S-a ridicat din trupuri jertfite o movilă,
Și-n dos, închiși ca-n ziduri de temniță, ei stau,
Bieți pui de căprioară răzleți în fața morții ;
I-au prins cum prinzi cu mîna, vînînd puii stingheri...

ALTUL

Ce soartă se gătește acestor sărmani tineri !

ALTUL

Tăcere ! Vine vodă cel nou între ostași !

ALTUL

Și ieniceri în preajmă-i culeg prada de oameni...

ALTUL

În lături ! Nu se știe de au aflat destui
Robi ca să nu ne prindă pe noi în socoteală !

SCENA A II-A

Radu Mihnea, Costin Postelnicul

RADU

N-aș fi vrut ca prin ceasul acesta să ajung
La liniștirea țării ce-mi este-ncredințată
De împăratul nostru, trăiască-ntru mulți ani !

POSTELNICUL

Nu-i voia noastră, Doamne. Ori se poate ca altfel
Să se strivească neamul acesta de năpîrci
Și să răsufle biata Moldovă de războaie ?
N-ai cunoscut ce este în suflet și-n puteri
Fiara ce se numește Doamna lui Ieremia ;
De-ar fi fost ca țara să aib-un singur cap

Şi-acela să se ceară spre-a-i sătura mîndria,
L-ar fi tăiat ea însăşi dintr-un singur avînt!
Şi ce frumoasă este!... De-ar da turcii de dînsa.
S-ar face-o bătălie pentr-o privire a ei.
Ce crezi ? Nu este-un farmec în ea, de poate duce
O lume la pierzare şi ei toţi cad strigînd
De bucuria jertfei ce-o fac, numai să-i placă!

RADU MIHNEA

De n-aş avea-o-n rîndul prinşilor miei! Cum pot
Să mîn la moarte doamna cu fruntea-ncununată?
Şi cum pot iar, în voia poftelor ei s-o las,
Ca să arunce iarăşi ţara-n nenorocire?

COSTIN

N-ar mai putea, căci fiii acum sunt robi la turci,
Priveşte-i, trec... Sărmanii! Nu-i pot vedea în faţă...

SCENA A III-A

Alexandru, Bogdan, turci

UN TURC

Aducem marfă bună, feciori de domni; nu vreţi
Să-i cumpăraţi?

UN ALT TURC

Dar preţul e mare. Doar cu multă
Trudă i-am luat, şi mîna ne doare după cît
Am secerat mulţimea boierilor în preajmă!

TURCUL DINTĂI

Îi vindem cu o sută de mii de galbeni buni
Împărăteşti, cu zimţii întregi, de unul singur.
Nu i-aţi iubit voi, cari atîta v-aţi luptat
Ca să ajungă astfel supuşi puterii noastre?

AL DOILEA TURC

Ascultă, măi copile, ci zi şi tu ceva,
Ca să se înţeleagă că vă cătaţi stăpînul!

BOGDAN

Zdrobit sunt de durere şi oasele mă dor :
Mai bine chinul de-acum, o lovitură,
Şi cu aceasta pacea veşnică s-o avem !

ÎNTÂIUL TURC

Ascultă — că acuma şi-a dobîndit iar glasul —
Cum plînge în prinsoare puiul de lup domnesc !
Dar celalt, care-n luptă, cu pana-n gugiumană,
Striga către mulţimea boierilor : „loviţi !"
Ce-o fi gîndit acuma, cînd e lovit el însuşi ?
Ce gînd îţi umblă-n tidva uşoară, beiule ?

ALEXANDRU

Gîndul că ţara piere şi eu sunt încă viu.
Uniţi-ne în sfînta moarte izbăvitoare :
Au mai pierit aici domnii cari-au luptat
Pentru neatîrnarea ţării şi-a ei mîndrie !

UN TURC

Paşa Schender ! Se pierde cîştigul nostru tot.
Ni-i ia, să vezi ! Cum dracu' nu ne-am ferit de dînsul !...

CELALT

Ochiul lui Schender vede şi-n funduri de pămînt.
De-acuma ce ni-o zice, aceea-i bun. Nici capul
Nostru nu este sigur cînd trece calul lui.

SCENA A IV-A

Aceiaşi, Schender-Paşa

SCHENDER

Ce sunt copiii cari-i mînaţi încinşi cu funii ?
(Turcii au un moment de nehotărîre.)
Să nu minţiţi, căci viaţa voastră este în joc,
Nici voi, nici cei pe care îi duceţi...

ÎNTÂIUL TURC

Sunt ai noştri,
Paşă ! Cu cîtă muncă am pus mîna pe ei !
Am stat un ceas în faţa morţii... Lasă-ni-i nouă !

SCHENDER

Eu vă întreb — pe dînşii-i întreb, cine sunt ei ?

BOGDAN
(cu sfială)

Suntem prinşi în grămadă, deşi nu ne-am bătut,
Şi tatăl nostru este un negustor de lînă...

TURCII

Da, da, era alături carul tatălui lor,
Dar lîna de vînzare a fost furat-o alţii.

ALEXANDRU
(revoltat)

Nu, nu, eu sunt acela care a stat întîi
În lupta isprăvită fără noroc aice ;
Mă cheamă Alexandru,-al lui Ieremia fiu,
Şi am fost după dreptul ce-l am, domn în Moldova.

SCHENDER
(bucuros)

Ahà ! Am prins pe-aceia cari ascund în ei
Sămînţa răzbunării ce veşnic încolţeşte
Pe-acest pămînt de ură. Ai mei sunteţi acum.
Veţi creşte pentru cinstea şi fala-mpărăţiei
În Ţarigrad, şi-un nume nou veţi avea atunci,
Cînd vă va primi hogea în legea musulmană.
Să steie straja aspră de-acum în jurul lor,
Şi-n carul plin cu aur să-i puneţi, ca să vadă
Întreaga oaste prada ce o a dobîndit.
Să plece-n grabă. Ţara unde-au văzut lumina
Nu-i bine să-i cuprindă măcar o noapte, ci
Să piară amintirea c-au fost şi ei odată...
Dar unde e femeia ?

TURCUL ÎNTÂIU

Dînsa ? Acum o duc.
Au prins-o astă-seară spahii, şi o noapte
A petrecut-o-n lagăr...

SCHENDER

(glumind)

Şi-o fi găsit bărbaţi
Văduva cea de multă vreme nemîngîiată...

(Se aud strigăte.)

SCENA A V-A

Aceiaşi, Ciocîrlie, un boier, un cleric
Boieri cu mînile legate la spate trec.

CIOCÎRLIE

Ce blăstăm, ce ruşine, ce crud ni ispăşim
Păcatele făcute de alţii !

UN CLERIC

Nu, nu, frate !
Acel care îndură, e vinovat şi el
De fapta ce se face cu voia lui supusă.
E bine că acuma noi suferim şi-apoi
Prin suferinţa noastră va fi cruţată ţara.
Să mergem la robie şi moarte, mulţămind
Că noi suntem aceia ce-i dăm răscumpărarea.

UN BOIER

Vai de casele noastre rămase-acum de jaf !
Vai de averea noastră înmormîntată-n ele !

UN ALTUL

Sărmane jupănese şi bieţi copii orfani !

UN AL TREILEA

Doamna, Doamna ! Te uită în ce hal se tîrăşte.

SCENA A VI-A

Aceiaşi, Doamna, între turci, un boier, un călugăr, femei

DOAMNA

Boieri, boieri, păgînul m-a ruşinat...

GLASURI
(de femei)

Vai, vai !
Ce culme de restriște căzu pe țara noastră !

UN BOIER

Alături stau copiii supt strajă de spahii,
Și li s-a pus caucul de ieniceri pe frunte.:

ALT BOIER

Nu s-a văzut vreodată așa rușini ca azi.

ALT BOIER

Ne pedepsește Domnul că ne-am urît atîta!

DOAMNA
(Înaintează, mută de durere. Se aude un clopot.)

UN BOIER

Mai este-o rugăciune-n acest pămînt supus ?

UN CĂLUGĂR
(ajutînd pe răniți)

Ne adunăm la ceasul vecerniei acuma
În schitul de pe munte...

UN BOIER

Nu vă temeți de turci ?

CĂLUGĂRUL

Nu-i drum pănă acolo... Noi ne-acățăm de stîncă.
(Clopotul continuă a suna.)

DOAMNA
(solemn)

Clopot sfînt care-asupra urgiei noastre suni,
Glas de chemare,-n tine este vreo mîngîiere ?
Iertarea-i cu putință pentru ce am făcut ?

CĂLUGĂRUL

Nu-i om care să nu poată ispăși prin căință.

DOAMNA

Şi eu gîndiam odată că Suceviţa mea
Se va ruga să aflu iertarea lîngă soţul
Ce m-a mînat la fapte de moarte şi război,
Acum mă duc departe la Ţarigrad...

GLASURI DE FEMEI

Vai ţie !

DOAMNA

Şi-acolo lîngă fiii păgîni mi-i dat să mor.

(Tare :)

Dar vreau ca în cuprinsul ţării mele să fie
O parte din fiinţa-mi pierdută...

(Îşi taie coada părului.)

Ia acest
Păr al mîndriei mele, părinte, du-l acolo
Unde se odihneşte neamul meu, şi oricînd
Vor trece rugătorii pe lîngă el, să afle

(Pauză.)

Că nu e faptă care să n-aibă plata ei,
Dar nu e nici o plată fără de mîngîiere !

LUCIAN BLAGA
(1895—1961)

Lucian Blaga, cel de al nouălea copil al preotului Isidor Blaga și al Anei (născută Moga), a văzut lumina zilei la 9 mai 1895, în satul Lancrăm din județul Alba. Bogate și revelatoare informații asupra copilăriei și a anilor de formație ne oferă Blaga însuși în lucrarea sa memorialistică, apărută postum, Hronicul și cîntecul vîrstelor.

Primele clase primare le urmează la școala germană din Sebeș, iar liceul, la Brașov. După trecerea examenului de bacalaureat (1914) se înscrie, pentru a nu fi încorporat în serviciul militar austro-ungar, la Facultatea de teologie din Sibiu, pe care o absolvă în 1917, anul cînd devine student al universității vieneze. La 1 decembrie 1918 Blaga se afla și el printre participanții la Adunarea Națională de la Alba-Iulia. Încă de pe băncile liceului manifestă interes pentru literatură, filosofie și artele plastice, cufundîndu-se în intense și variate lecturi.

Anul 1910 marchează debutul lui Blaga în poezie, iar anul 1914 pe cel în filosofie cu Reflecții asupra intuiției lui Bergson *(în* Românul *din Arad). Primul volum de versuri,* Poemele luminii, *apare în 1919, fiind primit cu entuziasm de Nicolae Iorga în paginile* Neamului românesc.

După 1920, anul terminării Facultății de filosofie și al obținerii doctoratului, Lucian Blaga se stabilește la Cluj, desfășurînd o fecundă activitate poetică, filosofică și publicistică. Începe colaborarea la ziarele și revistele : Voința, Cugetul român, Adevărul literar și artistic, Viața românească, Gîndirea, *numărîndu-se printre fondatorii acesteia din urmă. Este, o perioadă, redactor la revista* Cultura *(1924), iar în 1943 Blaga înființează și conduce publicația de filosofie* Saeculum.

Din 1926 pînă în 1938 se află în străinătate ca atașat, secretar și consilier de presă la legațiile române din Varșovia, Praga, Berna, Viena. Între 1938—1939 este ministru

plenipotențiar la Lisabona. Revenit în țară este numit profesor de filosofie la Universitatea din Cluj (1939—1948). În ultima parte a vieții își desfășoară activitatea în cadrul Institutului de istorie al Academiei — filiala din Cluj, redactînd o serie de studii și traducînd Faust *de Goethe.*

Lucian Blaga, autorul unei opere de mare complexitate și valoare, se situează între poeții, dramaturgii și filosofii noștri care au contribuit într-un mod hotărîtor la sporirea originalității culturii române. Desfășurată pe o perioadă de cinci decenii (1910—1960) activitatea autorului Mirabilei semințe *înregistrează 8 volume de poezie, 26 de volume de „filosofie sistemică, de eseuri și aforisme", 10 piese de teatru, 1 volum de memorialistică și numeroase articole.*

Vocația creatoare a lui Blaga s-a manifestat concomitent în poezie, filosofie și teatru. Dintre volumele de versuri, menționăm *Poemele luminii* (1919), *Pașii profetului* (1921), *În marea trecere* (1924), *Lauda somnului* (1929), *La cumpăna apelor* (1933), *La curțile dorului* (1938), *Nebănuitele trepte* (1943), *Poezii* (apărut postum în 1962), iar din opera filosofică trilogiile: I. *„Trilogia cunoașterii"* : 1. *Eonul dogmatic* (1931), 2. *Cunoașterea luciferică* (1933), 3. *Geneza transcedentă* (1934) ; II. *„Trilogia culturii"* : 1. *Orizont și stil* (1935), 2. *Spațiul mioritic* (1936), 3. *Geneza metaforei și sensul culturii* (1937) ; III. *„Trilogia valorilor"* : 1. *Știința și creația* (1942), 2. *Gîndire magică și religie* (1941—1942), 3. *Artă și valoare* (1939) etc.

Prima piesă de teatru scrisă de Blaga este Zamolxe *(1921) urmată de* Tulburarea apelor *(1923),* Daria, Fapta, Învierea *(toate datînd din 1925),* Meșterul Manole *(1927),* Cruciada copiilor *(1930), ambele jucate pe scena Teatrului Național din București, în 1929, respectiv 1930,* Avram Iancu *(1934),* Arca lui Noe *(1944),* Anton Pann *(piesă scrisă în 1945 și publicată postum în 1965 în revista* Teatru).

Opera dramatică a lui Blaga, care reprezintă o „prelungire a celei lirice", este constituită din piese inspirate din mituri și legende (Zamolxe, Meșterul Manole, Arca lui Noe), *ori din istorie, dar cu „tendința mitizării situației istorice date"* (Avram Iancu, Anton Pann), *în care tensiunea psihologică și viziunea cosmică se îmbină armonios într-un limbaj de mare expresivitate poetică.*

Drama „istorică" Avram Iancu *s-a jucat întîi pe scena naționalului clujan, 1 februarie 1935. În același an, 15 sep-*

tembrie, are loc premiera piesei la Teatrul Național din București, rolurile principale fiind deținute de G. Calboreanu, Marieta Sadova, Elvira Godeanu. Avram Iancu *a mai figurat, în repertoriul teatrelor noastre, în anii 1936, 1939, 1942, iar ultima dată la Teatrul C. I. Nottara (1967).*

Teatrul de idei al lui Camil Petrescu și cel istorico-mitologic a lui Lucian Blaga constituie creațiile cele mai valoroase din dramaturgia românească interbelică, cu prelungite ecouri în contemporaneitate.

În 1936 scriitorul și filosoful Blaga este ales membru titular al Academiei române, rostind la 5 iunie 1937 celebrul discurs de recepție : Elogiul satului românesc.

Lucian Blaga moare la Cluj la 6 mai 1961 (mormîntul său se află la Lancrăm), lăsînd în urmă o operă care „vorbește puternic printr-o substanță făcută din cele mai înalte neliniști din cîte pot atinge sufletul românesc" (T. Vianu).

BIBLIOGRAFIE

Zamolxe, mister păgîn, Cluj, Editura Institutului de arte grafice Ardealul, 1921.

Tulburarea apelor. Dramă, Cluj, Editura Institutului de arte grafice Ardealul, 1923.

Fapta (Ivanca). Joc dramatic, *Înviere*, pantomimă, București, Cartea vremii, f.a.

Daria. Dramă, Cluj, Editura Institutului de arte grafice Ardealul, 1925.

Meșterul Manole. Dramă, Sibiu, Dacia Traiană, 1927.

Cruciada copiilor. Dramă, Sibiu, Dacia Traiană, 1930.

Avram Iancu. Dramă, Sibiu. Dacia Traiană, 1934.

Opera dramatică 2 vol. I—II, Sibiu, Dacia Traiană, 1942.

Arca lui Noe. Dramă, Sibiu, Dacia Traiană, 1944.

Teatru, Ediție și prefață de Eugen Todoran, București, Editura Minerva, 1970 (ed. a II-a, 1971).

Poezie ; Teatru. Proză autobiografică, vol. I—II, Antologie, prefață și bibliografie de George Gană, București, Editura Albatros, Colecția Lyceum, 1972 (ed. a II-a, 1980).

Opere, vol. IV—V, Teatru (*Avram Iancu* în vol. IV), Ediție îngrijită de Dorli Blaga, Cuvînt înainte de Șerban Cioculescu, București, Editura Minerva, 1977.

E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, III, București, Editura Ancora, 1927 (ed. a II-a; Editura Minerva, 1973, 2 vol.).
Tudor Vianu, *Masca timpului*, Arad, Editura librăriei diecezane, 1926 ; *Opere*, III, București, Editura Minerva, 1973.
Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare*, București, Editura Vremea, 1938 ; *Scrieri*, I, București, Editura Minerva, 1967.
G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Editura fundațiilor pentru literatură și artă, 1941.
I. D. Bălan, *Delimitări critice*, București, Editura pentru literatură, 1964.
Al. Paleologu, *Spiritul și litera*, București, Editura Cartea Românească, 1970.
V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române*, București, Editura Minerva, 1971.
Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, II, București, Editura Minerva, 1974.
Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, II, București, Editura Cartea Românească, 1976.
George Gană, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, București, Editura Minerva, 1976.
Ion Zamfirescu, *Drama istorică universală și națională*, București, Editura Eminescu, Colecția „Masca“, 1976.
Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, ed. a II-a, București, Editura Albatros, 1977.
D. Vatamaniuc, *Lucian Blaga*. Bibliografie, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977.
George Gană, *Lucian Blaga*, în *Scriitori români*, București, Editura științifică și enciclopedică, „Mic dicționar“, 1978.

LUCIAN BLAGA

AVRAM IANCU

DRAMĂ

1934

PERSOANE

AVRAM IANCU, advocat, 24 ani
LOCOTENENTUL GRATZE, 30 ani } din oastea imperială
LOCOTENENTUL SCHULER, 27 ani } din oastea imperială
ÎNTÎIUL AGHIOTANT IMPERIAL
AL DOILEA AGHIOTANT IMPERIAL
TATĂL LUI IANCU, 70 ani
ION DRAGOȘ, deputat la Peșta, 40 ani
POPA PĂCALĂ
ADVOCATUL DUHU
ERJI CÎRCIUMĂRIȚA, 18 ani
IANOȘ } gardiști unguri
GHIURI } gardiști unguri
ȘIMON } gardiști unguri
IANOȘ } gardiști unguri
UN MOȚ
UN BĂIEȘ
O BABĂ
TREI MUNTĂRIȚE
UN MOCAN
DOI JANDARMI UNGURI
MOȚUL ILIE
TRIBUNI, AJUTOARE, MEMBRI AI COMITETULUI NAȚIONAL ROMÂN, GARDIȘTI UNGURI, SOLI UNGURI, SERVITORI, VESTITORI, NOROD.

Acțiunea se petrece în Ardeal, în anul 1848, și mai tîrziu.

Prolog

Peisaj de munte. În fund, munţi clădiţi unul peste altul, cu plaiuri, în care se deslușesc așezări ciobănești. În faţă, stîncărie, o cărare de la stînga spre dreapta, și o potecă în sus, pierdută numaidecît după stînci. Pădure de goruni. Soarele încă n-a apus.

SCENA I

Un Moţ, O babă

(S-aude un sunet monoton şi adînc, cîteodată mai scurt, cîteodată mai lung, ca de mare pasăre de noapte : U-u-u !)

BABA

(Ţinînd în mînă o carabină, stă la pîndă aplecată în genunchi, sus între stînci, se uită dincolo, de unde pare a veni zvonul cu totul neobişnuit.)

(Se aud semnele păsării : U-u-u-u.)

MOŢUL

(venind din stînga, se opreşte, ascultă, vede Baba)

Hei, Muma pădurii, muma noastră, muma rumânilor, ce stai ca un zbîrciog sub tufă ? — S-ar fi aflînd, zice-se, pe-aici o pasăre — de mirare. La ea ţii ochiu' ? Dă zvon ca de tulnic. — Cobeşte sau proroceşte ?

BABA

(se ridică anevoie, sprijinindu-se în carabină, îi face semn să tacă)

Şt-şt-

(Vine spre Moţ.)

Mulcom bădiţă, mulcom, c-o speriem, şi-ar hi cu păcat. De asta să nu te-apropii, fără numai cu hire de grîu mîndru în palmă, şi cu tămîie galbără, că tare e frumoasă şi înaltă.

MOȚUL

Mă gîndeam eu — trebuie să fie cît omu'. Toată lumea despre ea vorbește, cum că ar începe să se întîmple ceva — cum că ar da veste pentru ziua județului din urmă.

BABA

Stau de pază că poate s-a-ntîmpla ceva, vreo poveaste, cum n-a mai fost pe-aici de cînd Necuratul spunea lui Dumnezeu — fîrtate!

MOȚUL

Da' eu cred că pasărea s-o așezat aci lîngă Muntele Bătrînii numai ca să ouă! Hei, ce-mi văd ochii? Muma pădurii cu carabină! Da' ce! Voiai s-o împuști? Sub subsuoara stîngă, ori sub limba măiastră? Sau voiai s-o scarmeni numai în pene, ca să te dumirești dacă-i aievea ori numai nălucă?

BABA

(pare în adevăr Muma pădurii)

E — e — e — că tare ți-e de șagă, bădiță. N-am eu gloanțe pentru gaie de noroc.

MOȚUL

Dacă-i de noroc, s-ar zice că pasărea se cheamă Sfîntul Niciodată. Măicuțo, noi moții suntem neam fără noroc. Așa e scris și de asta nu scăpăm.

BABA

Cu carabina mă apăr de căpcăunii de jandari, că ne prăpădesc cu zile. Păntru ei mulgem vacile, păntru ei cosim costișele, păntru ei măcinăm ce brumă ne-a rămas. Ulii și ungurii ne mîncă găinile. Tăte plăcintele ei le măncă, jandarii, ei pe urmă mai așteaptă să le plătim și dințăritul. Da' ia aminte bădiță, ce-ți spun, ia aminte. O vinit amu pasărea și ne-a izbăvi.

MOȚUL

Așadar, tot uitîndu-te la ea, te-ai dumirit.

BABA

Vine lume, bădiță, lume din multe sate, să se uite la ea din desiș, și nu-ndrăznește nime s-o stîrnească din locu

ce și-o ales. Bun loc, că de acolo noaptea vede tăte stelele și ziua tăt Ardealul. Iar dumneaei n-are somn niciodată.

MOȚUL

O fi pajură, măicuță.

BABA

Ce pajură, bădiță ? Că-mi cunosc eu pajurele, și după spete și după foale. Nu, bădiță, pe-aici n-o văz't nime pasăre ca asta. Dacă n-ar hi așa înaltă pîn' la umăru' voinicului, aș mai zice, și dacă n-ar sta cum stă. De săptămîni stă dumneaei așa, și se uită nemișcată. Cîteodată cîntă sau cheamă ca din tulnic : u — u — u...

MOȚUL

Poate-i fată, măicuțo.

BABA

Ba că nu. Că trebuie să hie ficior. Altfel n-ar cînta tăte fetele cum cîntă :

În pădure
Toate păsările dorm —
Numai una n-are somn
Cată să se facă om.

MOȚUL

Mare drăcie. Hai s-o văd și eu, măicuță, muma noastră, arză-i focul penele. Măicuțo, mă prind că dumneata o pîndeai ca să-i deslușești meșteșugul, — ai ? Rîvneai s-o vezi toamna-n clipa cînd s-a face om.

BABA

Zi numai, zi — Muma pădurii — că nu mă supăr. — Dacă vrei să te mire pasărea, urcă. Urcă numai spre dreapta. Ține-o ață pînă în tufa de sînger. Așa, amu stai. Întoarce-te, amu uită-te pe lîngă frunza unde stă bou' Domnului, și să nu mai clintești.

MOȚUL

Săru' mîna și coroiatul plisc, pasăre fără somn. Mare și nemișcată ca o troiță ești, umeri de cruce ai, pene de arhanghel negru de asijderea. Săru' mîna și închinare pînă la pămînt.

(Se închină puțin, că nu știi dacă o face a glumă sau nu.)

Dacă n-ar fi cu supărare, ți-aș pofti bună dimineața și la mai mare. Cum îți veni să stai aci de pază nouă săptămîni e cu adevărat, de mirare. Alte păsări, oricît de sfinte, se mai purecă, ori se scaldă în nisip, numai tu ești năzdrăvană, fire împietrită cu duh ducăuș și stai cu ochii țintă la furtunile din împărăție. Chiar om gîndiși să te faci ? Cine să te creadă ? În vremuri ca acestea și în stîncăria asta, unde rămîn pruncii nebotezați, unde și-a blestemat catîrul copiii și unde ariciul, sfetnicul lui Dumnezeu nu stă decît ghem, că altfel s-ar amărî prea tare văzînd lumea care s-a dres după sfaturile sale. — Măicuță, he ! Ce zici, să mă închin cu stînga sau cu dreapta ?

BABA

Cum ți-i pofta, bădiță.

MOȚUL

(coboară)

Bogdaproste c-o văzui și eu !

(Din stînga vin trei fete mari, băcițe sau muntărițe, și un băieș zdrențos.)

SCENA II

Aceiași, cele trei muntărițe, Băieșul

ÎNTÎIA FATĂ

În pădure
Toate păsările dorm.
Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

CELELALTE DOUĂ

Numai una n-are somn
Cată să se facă om.

MOȚUL

(le oprește)

Amin, drăguțelor, să știți că astăzi la apus de soare — aiagaia se face om. Dumnedzău ne-ajute !

ÎNTÎIA FATĂ

(s-aşază pe o piatră)

Eu aştept aici să văd.

BĂIEŞUL

Nouă săptămîni pasărea a tot dat freamăt ca din tulnic de aramă. Poate să fie pentru o primejdie sau pentru izbăvirea noastră a tuturor. Eu cred că în curînd or să ne treacă pe subt nas multe blesteme şi trădări şi oarecare jale şi oarecare foc. Şi mai cred că tot ce se pregăteşte n-o să fie deadică. Noi care trăim colo, subt pămînt, cunoaştem că ceva se încumetă în zare, c-am fost puşi la muncă şi mai grea, să măcinăm piatră zi şi noapte. Tot aurul spălat ia drumul peste munte. Vrea stăpînirea să istovească munţii degrabă.

(S-aude pasărea : U--- u — u--- u--- !)

BABA

Iar s-a-ncercat !

(Din stînga vin doi jandarmi unguri, cu un mocan legat.)

SCENA III

Aceiaşi doi jandarmi, un mocan

ÎNTÎIUL JANDARM

Io napot moţok. Pe-aicea duce drumu' la Abrud ?

(Cei de faţă se uită, o clipă-două, unul la altul, nu răspund.)

MOŢUL

Ba. Da' dumneavoastră de unde veniţi ?

ÎNTÎIUL JANDARM

De la Bucium. Da' pe unde duce drumu' ?

MOŢUL

Pe unde a dus totdeauna. Mergeţi numai pînă la Abrud ?

ÎNTÎIUL JANDARM

Numai. Dar n-ai răspuns.

MOȚUL

Nu. Da' ce-a greșit Mocanu' hăsta ?

ÎNTÎIUL JANDARM

Îl cunoașteți ? Nu vrea să-și spuie numele.

MOȚUL

Cum să nu-l cunoaștem !

ÎNTÎIUL JANDARM

Cum îl cheamă ?

MOȚUL

Ca pă mine. Da' ce-a făcut ?

AL DOILEA JANDARM

A căzut în cursa diecilor, care ațîță, și l-au pus păcatele să ridice cuvînt împotriva rînduielilor și să îndemne la omor. A dat strigăt în țară, că ălui de omoară un grof i se iartă șaptezeci și șapte de păcate.

MOCANUL

Domnule căpitan, o să fac bureți în beci, da' eu nu m-am gîndit la grofi, c-am zis numai — cine omoară un painjen.

AL DOILEA JANDARM

(îl lovește)

Eu nu-s căpitan, eu-s jandar de rînd.

MOCANUL

Domnule jandar de rînd, n-am nici o vină.

AL DOILEA JANDARM

(se răstește)

Vrei să-ți vezi zodiacu' pe patu' puștii ? — Eu nu-s jandar de rînd, eu-s căprar. Și afară de asta ia seama că toți ungurii suntem făcuți după chipul și asemănarea lui Koșut Laioș, marele și atotputernicul. Și cine jignește un jandar, jignește pe Koșut Laioș.

BABA

Numai că dacă te-ar videa Koșut Laioș — nu știu dzău. Mi-i teamă că nu s-ar prea făli — să afle că așa mîndrețe

ca dumneata e după chipul și asămănarea lui. Afară de asta luați seama și de mine să vă cam feriți, că eu nu întrăb : cum vă merge și cum vă lăudați ? — că jandari o nejandari — eu vă fac cu ulcica, și nu numai de spărietură. Ce leg eu cu venin, nu mai dezleagă tăte bisericile papistașe !

(Se aude pasărea : U--u---u—u--- !)

ÎNTÎIUL JANDARM

Se cheamă moții cu tùlnic ?

BABA

Asta-i ceasu' rău, nu-i tulnic, domnule căprar. Împușcați pasărea ceea, și încă degrabă, că de unde nu, pînă dumirecă se face om. N-ați auzit cît e de hireșe și cum îndeamnă chietrele la răscoală ? Anu' ăsta o să pută a mort și dracu' o să capete titlu' de grof.

CELE TREI FETE

În pădure
Toate păsările dorm,
Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

AL DOILEA JANDARM

Cu-cu ! Cu-cu ! Cu-cu ! Cînd îți vedea pe Maica Precistă știrbă, în haine de jandar, și cu pene de cocoș, s-a face și pasărea om.

(Dă să pornească, dar se oprește.)

Nu știți vreo romancă, fetelor ? Uitai să vă-ntreb. Se caută o doică pentru purceii grofului Teleki ! Ha-ha-ha ! *(Cei doi jandarmi se duc cu Mocanul, dispar pe cărare în sus.)*

SCENA IV

Aceiași, fără jandarmi și fără mocanul

MOȚUL

Muma pădurii, muma noastră, muma rumânilor de o sută de ani tot ține postul mare pentru săraca inima noas-

tră, şi nu mai putem rosti vorbe din vorbele tale, că în dosul lor, zic jandarii, că ascundem altele, şi ne leagănă pe furci la Piatra Arsă. Să nu zici, maică, să nu zici — painjen, că zici grofi. Să nu zici — iarbă, că zici — iarbă de puşcă. Să nu zici — mi-e foame, că zici — ucide. Vai nouă, Muma pădurii, că graiul tău a ajuns de ocară, jandarii îi întorc pe dos toate vorbele, cum au întors cămaşa lui Hristos.

(De dincolo de stîncărie apare, prin desiş, un tînăr înalt, cu ochii albaştri, îmbrăcat şi domneşte dar şi ca moţii. Sare pe drum de la mare-nălţime, de pe stîncă. E Avram Iancu. Toţi se uită la el, vădit uluiţi de apariţie.)

SCENA V

Aceiaşi, Avram Iancu

IANCU

(cu glas de dojană)

Aţi fost mai mulţi decît ei, cît mai răbdaţi ?

BĂIEŞUL

N-avem puşti. Să ne luăm la încercare cu ţevi de soc ?

IANCU

N-aveţi puşti ? ! Să fulgere coasele şi topoarele !

MOŢUL

Uf, podidi-i-ar lacrimile morţii ! Dacă n-am fi aşa de pieriţi de foame, am zice, aşa e, şi ne-am învoi răpede.

IANCU

Eu sunt căpitanul vostru !

MOŢUL

Care ? Cum ? Şi de unde ?

IANCU

Nu întrebaţi, nu vorbiţi ! Fiţi gata, că bate ceasul !

BABA

(se apropie de Iancu)

Ține căpitane carabina asta! Să nu ruginească!

MOȚUL

Noi ce facem?

IANCU

(ia carabina)

Așteptați! Fiți gata! Și unde mergeți vestiți mai departe.

— E-ncărcată carabina, maică?

BABA

De dincolo de muche i-ajungi c-o detunătură. Sîngera mocanul pe nări ca un berbec tăiat.

IANCU

Fetelor, mergeți și voi din hotar în hotar și spuneți: L-am văzut pe căpitanul!

(Își bagă o mînă în părul uneia, cealaltă în părul alteia, le apropie capetele cu putere, sărută pe întîia pe obraz.)

Așa să nimeresc cu un singur glonte pe cei doi jandari!

(Către a treia fată.)

Cu tine mă cunun cînd mă întorc. Acu' nu se poate, că încep săptămînile de foc!

A TREIA FATĂ

Bine, bine, numai să vreau. Și de-oi vrea, numai de mi-i găsi.

IANCU

I vrea dacă ghicesc de unde ești? — Tu — tu ești muntăriță, din Albac!

A TREIA FATĂ

Haida de, numai că nu-i cu mirare, că m-ai ghicit după gurguiul opincilor.

(Iancu e din două-trei salturi sus, dispare pe cărare. Moțul și Băieștul după el.)

SCENA VI

Baba şi cele trei fete

ÎNTÎIA FATĂ

Cine o fi fost ?

A DOUA FATĂ

Ca un arhanghel.

A TREIA FATĂ

Înalt ca tulnicul ăsta.

BABA

(către întîia.)

Pă tine te-a sărutat.

(Către celelalte.)

Şi vouă vă arde faţa ca de urzici.

ÎNTÎIA FATĂ

Mie ca de soare !

(Se aude un pocnet de carabină.)

BABA

(se duce sus între tufe, iscodeşte)

Fetelor, mi-am uitat ochelarii ! Fetelor, pasărea — nu-i! Pasărea nu mai e !

ÎNTÎIA FATĂ

Pasărea fără somn.

A DOUA FATĂ

Unde-i pasărea ?

Faza întîia

TABLOUL I

Într-o cîrciumă, la marginea Abrudului. O cameră, pe stînga fereastră, în dreapta alta. În fund, mai spre dreapta, ușa și un pat cu multe perne una peste alta. Blidar, icoane, o masă și laviță. Într-un colț, o vatră. Noapte tîrziu. Lampă de petrol atîrnă de grindă.

SCENA I

Ianoș, Ghiuri, Șimon, Ianoș, Erji

(Cei patru gardiști unguri beau și petrec la masă. Mai la o parte Erji, cu o rochie roșie învoaltă, își face de lucru prin odaie.)

ÎNTÎIUL GARDIST

Jos împăratul! Se caută o pălărie pentru o coroană! *Vivat* Koșut Laioș! Să i se închine toată suflarea!

(Ciocnesc și beau.)

Să mergem, că-i tîrziu. — Erji, ți se-ntind genele de somn. Nu-i așa, Erji?

ERJI

(Nu răspunde.)

AL DOILEA GARDIST

E supărată Erji. I-a sărit țandăra — din te miri ce! — Să ne trăiască Erji, cîrciumărița.

AL TREILEA GARDIST

Cît or fi ungurești munții Abrudului și-un cîrd de vreme pe deasupra!

ERJI

Haid' plecaţi odată. Că vă zboară musculiţele de vin în preajma gurii ca la cepul buţilor.

AL PATRULEA

Vedere-aş pe împăratul cu grădiniţa pe piept — şi tronul descheiat ca un ciubăr gol pus la soare !

AL DOILEA

Elien [1] Koşut Laioş ! Cu el s-a coborît libertatea pe pămînt!

AL TREILEA

Trăiască libertatea, egalitatea şi fraternitatea ungurească ! Şi piară moţii, slujile împărăţiei, loviţi în numele tatălui !

ÎNTÎIUL

Zic moţii că Avram Iancu, minunea din Vidra, e căpitanul lor ! Măi Şimon, se laudă moţii că într-o zi o să ne toace la cap. Măi Ghiuri, zic moţii că ei s-au juruit împăratului, ha-ha ! — Păpuşei de paie ! S-agaţă, cei de se-neacă, şi de-un pai. Moţii au prins o claie întreagă. Ha-ha !

AL DOILEA

Zice Iancu că fiecare popă valah e un munte. Multe vorbeşte Iancu, cel cu săritura neaşteptată, dar el nu ştie ce zice Ianoş, Şimon, Ghiuri şi încă o dată Ianoş.

(Ciocnesc şi beau.)

AL TREILEA

Erji, fată mîndră şi frumoasă, mîne culegem de prin sate pe toate preotesele valahe şi le-om sili să joace aici ciardaş, pe masă. Joacă şi tu, afurisito, pentru gardiştii care îţi apără cîrciuma de focul şi grindina moţilor !

(O cuprinde şi o suie pe masă.)

AL PATRULEA

(aruncă o ochire sub rochia ei)

Joacă, Erji, ca o volbură de pe pustă ! Să fluture, uite aşa — peste noi, aurora libertăţii !

(Chiuie.)

[1] *Éljen* — trăiască (mag.).

ERJI

(se zbate, nu vrea)

Da' ce ? Cîrciuma mi-o apăraţi voi ? În loc de plată, cum s-ar zice, ce ? Da' asta nu mai prinde !

(Sare de pe masă.)

AL DOILEA

Adu vin, Erji, în cizmuliţele tale. — Uf, Tuhutum! Cum ţi-aş bea căldura şi tinereţele !

ERJI

(a luat o bîtă de după vatră, vine şi loveşte pe masă cu putere)

Plata ! Că-mi tot făgăduiţi de două luni vadra cu aurul nepecetluit al Abrudului şi nu mai văd măcar o băbăruţă. Nu mă mai zăpăciţi voi cu mărgele de sarea mîţii. Acu' nu vă mai las, acu' plata, ori vă crăp ţeasta !

(Gardiştii rîd şi o pişcă)

Lăutarii tot eu trebuie să vi-i plătesc ?

AL PATRULEA

Erji, trăiască libertăţile ! Cît despre crăpat, să crape mai bine împărăţia. Acu' a dat peste noi libertatea. Ştii, fată, ce-i aia, libertatea ? Libertatea e sfîntul Dumnezeul meu, care mi s-a arătat deunăzi în cucuruz şi mi-a dat voie să-mi bat, cît vreau, nevasta.

ERJI

Plata ! !

AL DOILEA

Mîne, Erji, mîne ! Mîne, Erji, că astăzi suntem grăbiţi! Astăzi trebuie să prindem pe Avram Iancu, băiatul cu ochi vineţi de la Vidra.

(Scoate o hîrtie din buzunar.)

S-a pus preţ nobil pe capul lui — o mie de zloţi, douăzeci de taleri cît ţîţele cîrciumăriţelor, sau zece galbeni cît steaua porcului. Iancu trebuie desfiinţat. Numai aşa vom avea pace. Cine-l prinde sau cel de va da ajutor să fie prins îşi umple buzunarul că poate să tot bea de-acu' pînă la anu'.

(Se duce la uşă, scoate un cui din buzunar şi bate cu un lemn hîrtia pe uşă.)

O mie de zloți pe capul lui Avram Iancu. Uite-i chipul cu căciula ca un coperiș de paie, nici drept, nici sucit, pe-un bordei de la Prosaca Zlatnei.

TOȚI PATRU

Elien Koșut Laioș, marele și atotputernicul !

ÎNTÎIUL

Ai răbdare, Erji, că plătim noi.

(O ridică pe sus și o învîrte chiuind.)

AL DOILEA

(smulge Erji o cizmă din picior)

Sărutăm cizmulițele roșii precum icoana sfîntului Ștefan și coroana de la Buda !

ÎNTÎIUL

(Pune jos pe Erji.)

ERJI

(stă într-un picior)

Dă-mi cizma, dă-mi cizma !

(Toți rîd. Erji sare-ntr-un picior, ia cizma celui de Al doilea, îi lovește pe rînd, tot sărind într-un picior, cu cizma.)

Afară ! Afară !

ÎNTÎIUL

Închide cîrciuma că-i tîrziu, Erjike !

AL DOILEA

Închide bine zăvorul, să nu-ți intre vreun priculici subțol. Multe vede luna, măi Ghiuri, prin ferestrele oamenilor — fete dezbrăcate ca argintul, preotese de aur, tinere ca focul tînăr.

(Chiuie.)

TOȚI PATRU

(pe rînd)

Noapte bună, Erji.

(Ies.)

SCENA II

Erji singură

ERJI

(își încalță cizma, apoi își desface patul)

Avram Iancu, băiatul cu ochii vineți, ăla le e nădejdea. Parcă minunea de la Vidra o să sară tocma-n groapa lupului. S-or șterge încă de multe ori la gură !

(Se duce la ușă, se uită la hîrtia bătută pe ușă.)

O mie de zloți ! Zău, că-i prea puțin.

(Se-ntoarce la pat, după cîteva clipe, o bătaie în ușă.)

Teșek !

SCENA III

Erji, Iancu

IANCU

(deschide ușa, măsoară cu ochii pe Erji, apoi intră dintr-o dată)

Miroase-a pipă ungurească. Fum, să-l tai cu briceagul. Deschide fereastra, fetițo, să intre stelele. Aer, fetiță ! Aer!

ERJI

(L-a privit mai întîi surprinsă, apoi tot mai deschisă, se duce spre fereastra din dreapta, dă s-o deschidă.)

IANCU

Nu aceea, cealaltă !

ERJI

(se duce la fereastra din stînga, o deschide)

Teșek !

(Se uită în întuneric, afară.)

Ce-i aici ? Ce dihanie mișcă sub fereastră ?

(Rîde.)

Un cal, ha ! Dă botu-ncoa', mătăhalo ! — Va să zică nu de ceața de pipă ți-era, ci ca să-ți ai calu' la-ndemînă ! — Br — ce friguleț s-a pornit !

(Vine spre Iancu.)

IANCU

Pentru cine aşterneai, fetiţo ?

ERJI

Pentru cine s-a nimeri. Că aici se întretaie răsăritul şi miazănoaptea.

IANCU

Ţi-e vorba mai îndrăzneaţă decît inima ! — Unguroaică ?

ERJI

Şi încă ce unguroaică ! Da' n-am înţeles-o, cum crezi, că eu nu dorm aici, eu dorm în pod ! — Ce pofteşte domnul moţ ? Că, măria-ta, pari şi domn un pic, dar şi moţ.

IANCU

Cum te cheamă ? Erji sau Bőji ?

ERJI

Erji — Bőji-i tot un drac.

IANCU

Ai vin de piatră — Bőji ?

ERJI

(pune mînile în şolduri)

Acu' ai nimerit-o chiar aşa cum nu-mi zice.

IANCU

(zîmbeşte, stă în faţa ei la fel, cu mîinile în şolduri)

Repede — Erji, că sunt grăbit, spuneai că-i tot un drac.

ERJI

Că n-ei porni cu noaptea-n cap, domnule Moţ ! Mai are calendarul zile.

(Se apropie, îl prinde de-un nasture.)

Pe măria-ta cum te cheamă ?

IANCU

Repede, Bőji, vin de piatră, că mă grăbesc. Dacă-s moţ de ce-mi spui măria-ta ?

ERJI

Pentru că ai ceva în dumneata că trebuie să-ţi zic măria-ta. Moţii beau vin, dar nu de piatră — ca grofii.

IANCU

Aşadar înaltul titlu nu mă priveşte pe mine, cît vinul pe care-l cerui.

ERJI

Oamenii se cunosc după fapte. Şi băutul e o faptă.

IANCU

Eşti fată deşteaptă, Erji.

ERJI

Chiar cea din urmă nu-s. — Ei, îmi spui ?

IANCU

Numele ce mi l-au dat părinţii a fost ca un dinte de lapte. — L-am pierdut încă de cînd eram copil. Eu sunt Moţu', Erji, Moţu' fără nume.

ERJI

Fără nume pentru fetele proaste, da'n gazete, măria-ta, şi pe foile jandarilor, ai nume, şi încă ce nume — ca un steag.

(Arată spre uşă.)

IANCU

(se uită)

Sau ca semnul ars cu fierul roşu pe şoldul vitelor ! — Aveţi vărsat negru în casă ?

ERJI

Ha-ha ! Vărsat negru — nu e rău — dar nu e ! Avem astăzi oaspe rar, un mistreţ — un mistreţ cu părul negru şi cu ochii vineţi, care s-a pornit să răstoarne cu rîtul Munţii de Aur. Vreau să-l ospătez, cum se cuvine. — Un pic de slănină, afumată, măria-ta, nu pofteşti ? Cu ardei verde sau plăcintă cu mărar ?

IANCU

Nu mi-e foame, Bőji. Îmi vine mai curînd să fluier a înmormîntare.

(Erji iese.)

SCENA IV

Iancu singur

IANCU

(se duce la ușă, privește foaia bătută pe ușă)

O mie de zloți ! Pe toate părțile Abrudului s-au bătut foi de astea, roșii, ca-n vreme de bolejniță, parcă în fiecare casă ar fi un bolnav, de care să te ferești !

(Se duce la pat, ia o pernă, o spintecă cu un cosor — se duce la fereastra deschisă și golește fînul din ea.)

Roade murgule, fînul și florile fetii, că n-am ovăz. Dimineață trecem prin Bălgrad, și-ți dau din ieslele împărăției.

(Calul sforăie.)

(Iancu se întoarce, se uită la pat.)

Alb ca laptele.

(Se scarpină după ureche, aruncă pe pat fața de pernă.)

ERJI

(aduce vinul)

Teșek uram ! [1] Dar să știi că am călcat porunca primăriei !

IANCU

Ce poruncă, Erji ?

ERJI

Nu e voie să dăm nici un fel de băutură moților, că-i răsmiriță. Mă-ncurcă rău orînduielile astea. Dacă mai ține mult, ajung la sapă de lemn. Moților nu-i voie să le dăm. Iar ungurii, care au voie să bea, ăia nu plătesc, fiindcă zic că a bătut ceasul libertății. Mai alaltăieri mi-au împușcat gardiștii trei buți în pivniță. S-a scurs băutura în nisip.

[1] Poftim domnule ! (mag.)

Dar i-a pedepsit Dumnezeu, că unul a murit beat, înecat în vin. Ăla s-a cuminecat odată pentru totdeauna.

IANCU

Ascultă, Bőji, astă-seară au dat pe-aici gardiştii unguri?

ERJI

Numai ce plecară. Patru. Ianoş, Şimon, Ghiuri şi încă o dată Ianoş. Evangheliştii sfîntului Naiba.

IANCU

(se aşează la masă, îşi toarnă un pahar, şi-l bea dintr-o dată, cu sete. Apoi încă unul la fel)

Şi ce-au făcut ?

ERJI

S-au fiert cîteşipatru în mare petrecere. Au băut şi au jucat cărţi. Pe urmă iar au băut şi iar au jucat cărţi.

IANCU

Au jucat mare ?

ERJI

Foarte. Ziceau că cineva e ca şi prins, şi-atunci Şimon a jucat pe capul ăluia de ziceau că e ca şi prins. Ghiuri şi-a pus în joc casa. La urmă s-au împăcat aşa, că lui Şimon îi lipsea capul ăluia de ziceau că e ca şi prins şi lui Ghiuri îi lipsea casa.

IANCU

Sunt mulţi gardişti unguri aici în sat ?

ERJI

De-al de astea să nu mă-ntrebi, că eu sunt unguroaică — şi nu ştiu.

IANCU

Drept e, Erji. Aşa-mi placi. Aşa răspuns înţeleg şi eu. Da' ia ascultă. Din ce parte bate vîntul peste hornurile şi fumurile Abrudului ?

ERJI

Asta vrei s-o ştii, ca să nu te poată urmări cu copoii ?

IANCU

Nu, Erji. Te-am întrebat numai aşa — ca să nu tac — şi mai ales, ca să-ţi aud glasul.

(Îşi toarnă al treilea pahar, şi-l bea.)

ERJI

(s-a aşezat şi ea la dreapta, îl priveşte lung)

Dar ai o sete ! Păzeşte, să nu mă bei şi pe mine, din greşeală, domnule — Iancu !

IANCU

Vinul e bun — de gargară. Dar dacă ai noroc — n-o să las nici-un strop în pahar. — Cîţi te băură din greşeală pînă acum, Erji ?

ERJI

Din greşeală ? — Fără număr !

IANCU

(îşi ia căciula din cap şi c-un singur gest o-nfundă în capul fetii că-i acoperă şi faţa)

Minţi, fată ! Pe mine însă nu mă poţi, că vezi, eu mă pricep la fete. Eu le cunosc cum cunoaşte ghiunoaia copăceii. Mă prind, Erji, că eşti fată mare.

(O prinde de ureche.)

Ca urechea asta pe care n-a pătruns-o încă nici un cercel.

ERJI

(a ieşit din căciulă)

Îţi arde capu' tare, domnule — Iancu. O simt după căciulă.

IANCU

E-adevărat că seamăn cu Iancu, mi-au mai spus-o şi alţii. Dar cu capul meu nu se cîştigă nici jumătate din preţul trîmbiţat. — Nu, draga mea, nu face să te frămînţi.

ERJI

Măria-ta, am auzit că şi Iancu poartă în brîu — fluierul la stînga.

(i-l scoate)

şi pistolul la dreapta.

(i-l scoate)

IANCU

Se poate. Dar ce are a face ? — Sunt pesemne, ca și el, născut subt zodia Gemenilor. Unul din cei doi gemeni visează și cîntă

(Își pune fluierul în brîu)

celălalt stă la pîndă și făptuiește.

(Își pune pistolul la loc.)

Nu sunt eu Iancu. Asta n-ai nimerit-o. Pentru Iancu, viitorul e tulbure și drumul nesigur. Am pornit și eu pe un drum tulbure și spre un viitor nesigur. Și am ajuns în cîrciuma asta, la tine, Erji. Pot s-o iau iar înapoi, cum pot să și merg înainte. Ce crezi, Erji, ce-ți spune ție, inima, cînd te uiți în ochii mei : să mă întorc sau să merg înainte ? Că aici sunt parcă tocmai la cotitură.

ERJI

De Iancu puțin îmi pasă. N-o să dea el foc chiar sprîncenelor mele. Întoarcă-se sau meargă înainte ! Dar măria-ta, să rămîi pînă dimineață. Și dimineață să mă întrebi din nou ce să faci, iar mîne spre seară vom hotărî !

IANCU

Vezi, Erji, cînd se-ntîmplă să beau trei pahare și cînd stau lîngă o fată mare, mă copleșește totdeauna nu știu ce amar, și se iscă în mine o văpaie cît casa, iar înăuntru se ivește ăla, care cîntă, și atunci în loc să mă întorc sau să merg înainte, sunt ispitit să stau locului. Grea e, Erji, steaua mea, că trebuie s-o tot mut de pe un umăr pe altul. Sfatul tău nu e rău, numai cît sfatul tău m-ar rupe-n două. Și sunt destul de rupt și fără sfat. Acu îmi scald numai puțin inima în pahar, și-apoi pornesc. Ca să se ivească în mine celălalt, ăla care stă la pîndă și ține mîna veșnic pe pistol.

ERJI

Nu ți-e teamă, măria-ta, că ar putea ungurii să te prindă, crezînd că ești Iancu ?

IANCU

Ai mai văzut ungur deștept în afară de tine — Erji ?

ERJI

Nu mai zi așa că mă supăr.

IANCU

Haide supără-te, Erji. Cine mai iubește așa de mult fetele supărate și nesupărate — ca mine ? Şi cine în lumea asta are mai puțin răgaz să le stingă supărarea ca mine ? — Am fost blestemat să nu pot să rămîn lîngă o fată mai mult decît trage un clopot de liturghie. M-alungă ceva din urmă. Din fete culeg numai focul, și umblu călare, ca un sul de foc prin munți.

ERJI

Cine ești măria-ta ?

IANCU

Un hoț de multe drumuri, Bőji. Hoț mare la răscrucile zilei !

ERJI

Da' vezi, măria-ta, eu n-o să am alinare, pînă n-oi ști.

IANCU

(se ridică)

Cît plătesc, Bőji ?

ERJI

Nu, încă nu.

IANCU

(Își pune căciula.)

ERJI

Cu căciula parcă iar ești Iancu.

IANCU

În mare dragoste-l au meleagurile astea ! Fetele — fetele ! Tot la Iancu visează și unguroaicele, și românceele. Ce n-aș da să fiu eu Iancu !

ERJI

Mai treci pe-aici, măria-ta ?

IANCU

După cum a hotărî calu', dar m-abate el, n-ai grijă — c-a mîncat fînul din perna ta și-o să tragă de-acu' la hanu' tău.

ERJI

(stă în cale-i, cu oarecare lingușire)

Cum ți-i numele, măria-ta ?

IANCU

(glumind)

De-al de astea să nu mă mai întrebi. Că eu sunt rumân — și nu știu !

(Îi prinde capul, l-apasă pe pieptul lui, scoate repede pistolul, țintește pe lîngă capul ei, fără ca ea să vadă, foaia de urmărire de pe ușă. Un pocnet. Foaia cade.)

ERJI

Iștenem ! Iezuș Maria — ce-a fost ?

IANCU

Ți-am suflat cum mă cheamă, Erji ! Aici în munții aceștia eu sunt stăpînul. Nu se cuvine s-atîrne foile alea de urmărire pe toate ușile și porțile ! E păcat mare Erji, și o rușine ! Nu se pune preț așa mic pe capul soarelui, chiar dacă soarele nu e decît soarele moților.

(Se aude o larmă afară.)

ERJI

Iancu măria-ta, vin ungurii !

IANCU

Erji, fii fată deșteaptă pînă la urmă. Ai prilejul să cîștigi o mie de zloți. Poți s-ajungi doamnă mare la Buda !

(Bate cineva cu putere la ușă.)

ERJI

(Sare și trage zăvorul, proptind cu spatele ușa.)

IANCU

(o îmbrățișează cu ochii)

Eu cred că de nu veneau, tot poposeam la tine pînă dimineața !

(Bătăi la ușă, strigăt afară : „Să nu deschidă !")

IANCU

Spune-le că pot să mă ajungă pe drumul către Sibiu. Dar să se grăbească, să nu piarză vremea, că altfel la întoarcere, îi dezarmez, ca pedeapsă. Ba s-ar putea să le dijmuiesc şi capetele ! Ha-ha ! Noapte bună, Erji.
(Sare dintr-un salt, pe fereastra deschisă, apoi tropot de cal.)

SCENA V

Erji, apoi cei patru gardişti unguri.
Bătăi repetate la uşă : „Deschide Erji !"

ERJI
(deschide)

Staţi, nebunilor ! Ce doriţi ? Ce căutaţi ?
(Cei patru gardişti intră.)

ÎNTÎIUL

A fost Iancu aici.
(Ceilalţi se uită prin odaie.)

AL DOILEA
(îşi umflă nările)

Miroase a fîn.

ERJI

Ei şi ? Miroase Iancu a fîn ?

AL DOILEA

Te-ai tăvălit cu el în pat !

ERJI
(liniştită)

Iancu — a fost aici.

ÎNTÎIUL

Şi te-ai tăvălit cu el în pat !

ERJI
(liniştită)

M-am tăvălit.

AL TREILEA

Cu valahul !

(Scuipă.)

ERJI

Valahul — şi-a plătit vinu, — nu ca voi.

AL PATRULEA

Are fata duhul agoniselii. Şi ce ţi-a mai plătit ?

ERJI

Să vă fie ruşine, sălbaticilor! Că de-ar fi după voi, m-ar scoate în curînd cu toba la licitaţie, ca pe-o uliţarnică şi o scrîntită care şi-a prăpădit averea cu toţi derbedeii !

AL PATRULEA

Pe unde a fugit ?

ERJI

Pe fereastră. Acu-i pe drumul — pe drumul Clujului. Cînd se-ntoarce spunea c-o să vă dezarmeze ! Şi-o să rămîneţi de rîsul a tot vileagului.

(Cei patru rîd cu hohote.)

ÎNTÎIUL

Vorbeşte aiurea fata, Erji. Biata fată, i-am stricat socotelile.

AL DOILEA

Cu atîtica ploaie nu se răcoreşte nici măcar o văduvă. Da' eu ştiu, că numai de ruşine-o spune. Şi mai ştiu că şi pe urma lui Iancu tot fată mare a rămas. La noi nu se uită, şi domnii nu se-ndură.

TOŢI PATRU

Ha-ha-ha ! Ha-ha-ha ! Ha-ha-ha !

ERJI

(Îşi duce şorţul la ochi, îşi înfrînge un sughiţ.)

TABLOUL II

O cameră mai mare a unei școale sărace, la Sibiu. Catedră, bănci. Comitetul Național Român ține ședință. Pe catedră Președintele. Membrii în majoritate oameni peste patruzeci de ani. În banca a patra Iancu, tocmai în față, — loc înaintea lui.

SCENA I

Membrii Comitetului Național Român

PREȘEDINTELE
(sună din clopoțel)

Domnilor, pun la vot prin ridicare de mîni propunerea. *(Toți în sală ridică mîna, în afară de Iancu.)* Iarăși toți, în afară de domnul Avram Iancu.

UNII

Obstrucție ?

IANCU
(Tace.)

PREȘEDINTELE

Unii o fac cu pleava cuvîntului, alții cu tăcerea. — Propunerea a fost primită. — Domnilor, cine mai dorește să ia cuvîntul ? — Domnul advocat Duhu !

DUHU

Domnule Președinte, domnilor delegați, după toate veștile din toate părțile împărăția trece prin vremuri tulburi, ca să nu zicem, deosebit de grele. Ungurii s-au răsculat împotriva împăratului. Le cunoaștem scopurile, că ei nu se sfiesc să le strige în toate vînturile. Să nu ne dăm amăgirilor ! Ni se înfățișează prilejul rar pentru un jurămînt de foc. Eu cred că mai înainte de a tălmăci în cuvinte dorițele poporului românesc se cuvine ca acest Comitet național să asigure încă o dată pe maiestatea sa împăratul de toată credința, pe care nimic nu o va zgudui și nimeni nu o va clinti. Să ne ridicăm cu toții și să jurăm !

TOȚI
(se ridică)

Jurăm! Jurăm! Jurăm! Trăiască Împăratul!
(Toți se așază.)

POPA PĂCALĂ

Domnule Președinte, să fie cu iertare —

PREȘEDINTELE

Încă o clipă, părinte Păcală, pe urmă ai cuvîntul. — Din solia ce o trimitem la înălțatul împărat, sunt de părere să facă parte aceleași luminate fețe vlădicești și aceiași oameni cu știință de carte, care au mai fost și care cunosc meșteșugul greu și anevoios de a-ți tăia drum pînă la treptele tronului. Înainte de a pleca solia, să facem și o slujbă la biserică, să ne-ajute Cel-de-Sus!

POPA PĂCALĂ

Să se tragă clopotele în toate satele și să sărutăm îndesat icoanele! — Căci după o vorbă veche — știți domniile voastră — că dacă e adevărat după cum spunea cineva adineaori, că împăratul e mai presus de toți, ca Dumnezeu, atunci trebuie să ținem seamă și de vorba — că pînă la cineva te mănîncă cineva. Așa este că sfinții, pe la care trebuie să treci pînă să cazi și să pupi piciorul împăratului, sunt mai mulți și aproape mai neoneşti decît sfinții pînă la Dumnezeu. De altmintrelea nu știu dacă trimișii noștri în două rînduri au avut cu adevărat cinstea să vorbească chiar cu înălțatul împărat, sau poate numai cu slăvitele sale slugi. Umblă anume zvonul, că slugile poartă aceeași barbă despărțită-n două ca monarhia. Ar urma deci ca trimișilor noștri să li se spună: luați aminte și fiți cu multă băgare de seamă la toate semnele, care deosebesc pe împărat de toate chipurile vii făcute după chipul și asemănarea lui. Mai nimerit ar fi ca trimișii odată ajunși, să-l întrebe pe înălțatul împărat, dacă el e cu adevărat Împăratul. Dacă cel întrebat, din fața lor, a răspunde că așa este, atunci trimișii să știe de la mine, de la Popa Păcală, că acela nu e împăratul și să nu se lase înșelați de năluca de-mpărat din fața lor. Atîta șiretenie avem și noi să știm că împăratul e acela, care întrebat fiind de aceasta, îi va da afară pe trimiși pe scări la vale. Căci asemenea lucruri nu se întreabă. Dar de unde să știm

atunci, care-i împăratul cu adevărat, de vreme ce atîția seamănă cu el și umblă să te-nșele cu tot dinadinsul chiar în casa lui ! ? Eu cred că numai așa, cum spusei. Astfel stînd lucrurile, trimișii vor afla taina și vor ști de au vorbit cu împăratul, au nu. Fără dobîndă pentru noi n-ar rămîne nici pățania aceasta, căci știind pe urmă cum arată împăratul aievea, putem trimite peste o jumătate de an o altă solie și mai învățată cu privire la această împrejurare așa de greu de iscodit.

PREȘEDINTELE

(enervat)

Părinte Păcală, o faci în rîs sau într-adins ? Ești popă sau sfeșnic de șezătoare ?

POPA PĂCALĂ

Grăind cum am grăit, nici n-am zîmbit, nici n-am plîns, cu toate că am spus lucruri vrednice de plîns într-un fel ce părea că ar fi de rîs. Eu din parte-mi așa cred că de la Horia încoace nici un român n-a mai văzut pe împăratul și că nici una din soliile noastre n-a ajuns la el, ci s-a oprit în fața unor făpturi asemănătoare lui, de pe trepțile de jos.

PREȘEDINTELE

Părinte Păcală, l-au văzut toți trimișii noștri. Să lăsăm glumele !

UNUL

Împăratul a fost văzut și ne-a făgăduit să fim numai cu răbdare că toată starea se îndreaptă !

POPA PĂCALĂ

Ei, vedeți ! Aici mi se pare că zace greșeala domniilor-voastre, care stați, dar nu cugetați. Împăratul își ține cuvîntul, totdeauna, și-n toate împrejurările. Cum împăratul, așa-zis, pe carele l-au deslușit în umbră trimișii noștri, nu și-a ținut cuvîntul, e învederat lucru că acela nu era împăratul cel adevărat. Sau eu am dreptate că împăratul, care a fost văzut de-ai noștri, nu era cel adevărat, sau aveți dumneavoastră dreptate, și-atuncia spuneți că împăratul nu-și ține cuvîntul. Ceea ce nu se poate. Căci îmi veți îngădui să spun : cuvîntul împărătesc e cuvînt împărătesc,

drept, unul şi fără dedesubturi, nu schimbăcios la culoare ca guşa porumbelului şi nici scăpător printre degete ca nisipul pe care-l scoţi cu mîna din apă.

CÎŢIVA

Să înceteze şezătoarea şi măscările ! Continuăm şedinţa !

PREŞEDINTELE

Să trecem domnilor la hotărîri.

(Citeşte.)

Dieta ungurească de la Cluj, care a votat uniunea Ardealului cu Ungaria, nu prezintă decît vrerea îmbătată de drepturi feudale, a celor o sută de baroni şi grofi. Noi românii ne voim în atîrnare numai de împăratul !

TOŢI

Trăiască împăratul !

PREŞEDINTELE

Drept aceea noi românii cerem încă o dată deplină şi neştirbită autonomie naţională. Şi fiindcă două solii la maiestatea-sa au rămas fără răspuns, din pricina unor slujbaşi, vom alcătui o nouă solie, care încă o dată să aştearnă cu adîncă supunere luminatei-sale feţe — jalbele noastre. Împăratul se va-ndura să ne şi înţeleagă. Am spus cuvîntul nerăbdare, fiindcă mulţi dintre noi şi mai cu seamă dintre cei tineri dau semne de neastîmpăr. Ceea ce numai foloase nu poate să ne aducă. Răbdare şi înţelepciune trebuie să punem în toate faptele noastre.

IANCU

(Cască tare, în mai multe tonuri ca să se audă, toţi din sală se uită la el nedumeriţi.)

PREŞEDINTELE

Domnule Iancu, pofteşti ceva ?

IANCU

Nu, nimic. Mă lăsai numai aşa dus de alean. Şi privind împrejur m-am întrebat : pe care chelie o să croncăne corbul ?

PREȘEDINTELE

Nu cu coasa însîngerată vom intra în noul veac. Nu cu puterea și cu fapte negîndite vom dobîndi îndurarea celor de sus, ci cu purtare așezată, și cinstind legile cu blîndă omenie.

IANCU

(ironic)

Și eu sunt de părere să așteptăm să ne dea grofii certificate de bună purtare. Numai cît acele certificate nu vor fi scrise pe piele de cîne, ca diplomele de doctorat ale domniilor voastre, ci pe pielea noastră de rumâni schingiuiți. Să aștepte deci cu răbdare, cei ce au piei de năpîrleală !

(Consternare în sală.)

PREȘEDINTELE

Tinere —

IANCU

Nu așa, nu, tinere, că astăzi nu mai sunt tineri ! În vremuri ca acestea tinerii se fac bărbați în douăzeci și patru de ceasuri. Cine a trecut o dată pe subt furci, nu mai e tînăr !

PREȘEDINTELE

Da, au fost omorîți în ciocnirile din urmă cu ungurii trei popi și țărani fără număr. Dar măcelul de la Mihalț, și de aiurea, toate măcelurile din vremea din urmă, din vina voastră, a celor tineri, s-au făcut. Că zgîndăriți satele și ațîțați focul ! Iar focul e fiară fără minte !

IANCU

(sare dintr-un salt peste trei bănci, se duce spre catedră)

Cine zgîndără și cine ațîță ? — N-am auzit bine ce-ați spus, că de cînd la Blaj și aiurea v-am pus la adăpost cu zece mii de moți, din coaste și din spate, am asurzit de-o ureche. Sufla un vînt rece dinspre ungurime.

PREȘEDINTELE

Domnule Iancu, dacă crezi c-a sosit ceasul, ca tinerii să ia cîrma — poftim ! Am trei doctorate, unul peste altul, — dar dacă crezi că inteligența dumitale...

(Cei din sală s-au ridicat, în mare încordare.)

IANCU

Nu, domnule preşedinte, aci pe catedră vă şade bine! Aci nimenea nu vrea să vă ia locul! Conduceţi dumneavoastră de pe catedră, eu voi conduce de pe munte!

UN BĂTRÎN

Te-a ales cineva conducător? Pe domnul preşedinte l-am ales noi toţi, cu o sută de voturi.

IANCU

Căpitan în munţi nu m-a ales nimeni. Căpitan m-am ales acolo cu votul gorunilor. De mai multe n-am avut nevoie. Chiar şi pe al meu l-am cinstit altuia. — Domnilor, de şase luni vă tot ascult, dimineaţa poveţele, la amiazi propunerile, seara sfaturile! Acu bate toamna la poartă; care sunt roadele şi foloasele? Şi în ce mai putem pune nădejdile? Ce-aţi dobîndit cu măsura chibzuinţelor şi cu umilinţa cărunteţelor dumneavoastră? Aţi cules doar făgăduieli la înalte locuri. Făgăduielile sunt înşelătoare, dar ceea ce se petrece în preajma noastră nu e numai vedenie de om năuc. La fiecare cotitură de drum, şi tot la şapte zile o dată, cineva aruncă secera morţii între noi. Trăim în împărăţia morţii, domnilor — unde nu hotărăsc bunele cuviinţi, pe care v-aţi adunat să le lăudaţi, ci poruncile sîngelui care se apără! Eu vin de pe Arieş, şi pretutindeni — în munţi şi în văi — am văzut hambare arzînd, cocoşi în flăcări pe crucea caselor, am auzit cucuruzul pocnind în poduri, în noapte am văzut stîni în vîlvătaie, sate întregi numai scrum, mume scurmînd în cenuşă, şi pretutindeni am auzit strigătul sugrumat: nu mai avem popi de dat spre tăiere ca taurii, nu mai avem copii de dat spre spintecare, nici fete de măritat cu batjocura! Dacă strigătul acesta n-a ajuns încă la urechile dumneavoastră, mă îngrijesc eu să vi-l fac ştiut. Domnilor, sau punem pumnul în pieptul furtunii, sau pierim!

(Stă la marginea catedrei, între timp preşedintele a coborît şi-a venit între ceilalţi. Iancu e încetul cu încetul înconjurat de cei din sală.)

UNUL

Ne facem de rîs, prin dezbinare. Se ridică copiii împotriva taţilor!

ALTUL

Așa pier noroadele, prin nerăbdarea tineretului.

IANCU

Nu sunt eu acela care să mă dau înapoi de la închinarea în fața bătrîneții! Însă vedeți, sunt vremuri și vremuri! Sunt vremuri pentru bătrîni, și sunt vremuri pentru tineri. Nu sunt eu de vină că vremea de astăzi nu e pentru bătrîni. Ceasul lumii, ceasul care bate, ne încearcă puterile, nu înțelepciunea! Subt ceasul, care bate, ajung la drepturi cei care le cuceresc, nu cei care le cerșesc. Cu jalbele de pînă acum suntem cerșitori, și nici măcar vrednici de milă, căci nu se stă cu mîna întinsă în poarta vînturilor!

UNUL

Vorbe de ambițios. S-a ridicat între noi un duh arzător și fără măsură!

IANCU

Stau în fața dumneavoastră, fără trufie, dar și fără sfială. Nu pot să rîvnesc la mărire între atîtea plete cărunte. Locul meu nu e aici și n-o să fie niciodată aici. Dumneavoastră, dacă v-a plăcea, țineți ședință necurmată, luați hotărîri și dați sfaturi de blîndețe, pînă cînd s-or îndura ungurii să vă strîngă la piept cu fraternitatea lor! Eu mă duc să-i strîng așa cum îmi place mie și cum cred eu că trebuie strînși toți semănătorii de moarte! Fac cetate din munții mei! Cu moții și cu popii de-acolo! Cu muntele și cu stîncile de-acolo! Stă la pîndă Buteanu în Zărand, popa Balint la Turda, Probu la Aiud, Corcheș la Cîmpeni, Bucur la Cricău!

UNUL

Trăiască împăratul!

(Sala: „Trăiască!")

IANCU

(încet întîi, apoi tot mai tare)

Trăiască împăratul! O strig și eu și cu aceeași credință ca și dumneavoastră! Eu îl ajut împotriva ungurilor, așa cum pot. Poate nu e mult ce am, dar e tot ce am. Îl

ajut cu cele cîteva mii de voinici, care și-au încheiat cu o cruce socotelile, și-l ajut cu cei douăzeci și patru de ani ai mei, la care nu țin să mai adaug nici unul. Împăratul ne va înțelege și va răsplăti pentru faptele noastre pe cei care or rămînea după desfășurarea puterilor. Apărîndu-l cu sîngele, ne cucerim pe noi. Cu solii și cu jalbe, nu suntem pentru împăratul decît jalnice umbre, care sunt și nu sunt. Cu solii și cu jalbe, dobîndim, precum s-a văzut, făgăduieli ! — Să clădim pe sînge !! Să clădim pe oțel !!!

UNUL

Lesne să spui ! Dar cu ce ?

IANCU

Sămînță de foc este pretutindeni : foc e Axente Sever la Blaj, foc e Roman pe Cîmpie, Solomon la Hațeg și pînă acum nici eu nu sunt cenușă — acolo unde sunt.

ALTUL

Ar fi o provocare mai mult !

IANCU

Cine nu a binevoit să-și țină buzele închise ? Cine zice provocare ? — Provocarea vine din partea acelora care ne rad satele de pe fața pămîntului. Ne-am uitat destul cu mînile în șolduri la furcile ce se ridică pentru noi ! Acum nu e vorba să ne apărăm, trebuie să zădărnicim viitoare atacuri, de aceea puțin îmi pasă de e provocare sau nu, eu voi purcede la atac !

(Coboară de pe catedră, pleacă spre ușă, din ușă se întoarce.)

Domnilor, nu mi-am ridicat glasul aici, ca să vă dau prilejul de a mă dojeni că nu cinstesc vîrsta ! Țin numai să spun că este ceva mai de preț decît vîrsta : e neamul nostru cel fără vîrstă ca soarele, ca apa și ca muntele. — Domnilor, dacă s-ar întoarce soarta, nu uitați că Avram Iancu vă primește oricînd cu brațele deschise acolo în munții lui !

(Iese.)

SCENA II

Aceiași fără Iancu

UNUL

(după o clipă de tăcere)

Să te miri că nu ne-a făgăduit și pensie, — blajinul!

ALTUL

Iancu să fie chemat înapoi! Nu se poate fără el!

ALTUL

Dar ce lumină văzuși deasupra lui?

ALTUL

Bine c-a plecat! Acest trufaș se constituie în comitet de unul singur!

ALTUL

Unire, domnilor, că altfel pierim. Nu e timp de joacă și de supărări. Sau ne unim vii și neclintiți, ca să învingem, sau ne unește neființa!

PREȘEDINTELE

(din nou pe catedră)

Domnilor, după cum văzurăți, ieșim la cale mai greu noi între noi, decît cu neprietenii. Un tînăr — aibe-l Domnul în paza lui — s-a ridicat împotrivă și nu înțeleg cum va mai putea fi înduplecat să se astîmpere. E timpul, ca acest Comitet Național să fie deșertat de toate elementele nedisciplinate! propun ca din Comitetul Național, cîrmuitor al întregului norod românesc, să nu mai facă parte decît bărbați trecuți de patruzeci de ani.

TOȚI

(demonstrativ)

Se primește!

PREȘEDINTELE

Domnilor, numai așa se poate lucra. Nu voi pune întrebarea dacă mai este cineva între noi, care să nu fi împlinit patruzeci de ani. De-o mai fi cineva, nu mă în-

doiesc, că acela va părăsi singur sala, așa cum în cele din urmă a avut și Iancu bunăcuviința s-o părăsească.

(Toți se uită unul la altul. Tăcere.)

Dați-mi voie să nădăjduiesc că de-acum ne vom găsi în frățească potrivire de cuget, și că nu ne vom mai da în jalnic spectacol în fața străinilor. Împrejurările poruncesc cumpătare și chibzuială. Nu avem altă cale de urmat, decît aceea a unui nou apel supus și călduros către înălțatul împărat.

(O fereastră e spartă de-afară cu un pat de pușcă.)

TOȚI

(în panică)

Ungurii ? Ce e ? Garda ? Ce e ?

(Ușa se deschide cu putere. Intră șase gardiști unguri înarmați, între ei Ianoș, Șimon, Ghiuri și Ianoș.)

SCENA III

Aceiași și g a r d i ș t i i

ȘIMON

(suind pe catedră)

Toți domnii să poftească în bănci !

(Toți urmează.)

Domnul Avram Iancu să vie în față.

UNUL

Iancu nu-i aici.

ALTUL

Iancu a plecat.

ȘIMON

Unde-i Iancu ?

(Tăcere.)

Unde-a stat Iancu ?

POPA PĂCALĂ

Aici lîngă mine.

(*S-apleacă.*)

Nu-i ! Nici sub bancă, nici în bancă. Ne-a lăsat pe noi, plocon guvernului unguresc.

ŞIMON

Vă vom sili noi să vorbiţi. Iancu nu mai scapă ! Nimenea nu mai părăseşte sala. În numele guvernului unguresc, declar arestat întregul Comitet Naţional al românilor. Nimenea nu mişcă, altfel tragem !

(Patru gardişti se postează cu baioneta gata de atac în uşă.)

POPA PĂCALĂ

Înaltă adunare, eu încă n-am plinit patruzeci de ani ! Trăiască Iancu !

ŞIMON

Cine strigă — trăiască împăratul !? Nu mai este împărat ! Nu mai este decît un guvern unguresc. Aici noi suntem stăpîni, noi ungurii, nu împăratul !

UN MOŞNEAG

Nici eu n-am împlinit încă patruzeci de ani !

TOŢI MEMBRII

(cu hotărîre şi dintr-o dată)

Trăiască Iancu !

(Se ridică toţi dintr-o dată cu ochii ţintă la Şimon. Gardiştii întind baionetele gata de atac, stau toţi aşa încremeniţi.)

TABLOUL III

Într-o şură, într-un sat, nu departe de Cluj. Octomvrie.

SCENA I

Iancu, Locotenentul Gratze, vreo cîţiva gardişti unguri, între cari Ianoş, Şimon, Ghiuri şi Ianoş, un ajutor.

IANCU

(Trecînd cu ajutorul prin faţa gardiştilor dezarmaţi.)

AJUTORUL

Întîiul, al doilea și al treilea au împușcat tot ce le-au căzut în mîini, bătrîni, femei și copii.

IANCU

Vor ispăși !

AJUTORUL

I-a apucat beția prafului de pușcă. Se spune : dinte pentru dinte, dar eu nu sunt de părere. Nici un popă nu cuminecă un om beat. Trebuie să fim cu cruțare la gloanțe.

IANCU

(arătînd spre Al Patrulea)

Dar ăsta ?

AJUTORUL

Să spună el, că s-arată foarte viteaz !

GHIURI

Eu mi-am făcut numai datoria, n-am împușcat decît un cîne.

IANCU

Cu alte cuvinte — hingher ! Dar ai fost laș, că l-ai împușcat pe la spate, iar cînele, cum îi zici și dacă te cunosc, a fost un rumân !

GHIURI

Președintele Comitetului Național !

AJUTORUL

(Sare să-i tragă o palmă.)

IANCU

(îi prinde mîna)

Nu !

(Se uită la întreg șirul.)

Ianoș, Ghiuri, Șimon și încă o dată Ianoș, evangheliștii sfîntului Naiba ! Aveți piciorul repede, n-am ce să zic. Cînd la Abrud, cînd la Sibiu, cînd la Turda. Ha ! Tot pe urmele Iancului ! Dar v-ați repezit în prăpastie ! — Cîtă

ură, Doamne ! Și pentru ce ? Fiindcă vrem și noi rumânii un petec de cer deasupra noastră !

(Către Ajutor)

Luați-i de-aici ! Cumpăniți-le voi pedepsele, după legea ungurească, să le fie pe plac, și să nu mai cîrtească gurile strîmbe, că nu li se împlinesc poftele. Mi-e teamă să nu fiu înfrînt de judecățile, pe care trebuie să le fac, și să le rostesc la fiecare pas.

(Ajutorul pleacă cu gardiștii dezarmați.)

SCENA II

Iancu, Gratze

GRATZE

Căpitane, domnule prefect, o cunună de fapte ai cules în trei săptămîni. De la Abrud la Aiud, de la Aiud la Turda, de la Turda la Cluj, și mai departe. Cu cetele de moți ai dezarmat într-un iureș toate gărzile ungurești care țineau sub teroare și foc Ardealul. Totul se datorește bărbăției unuia singur.

IANCU

Cu încuviințarea dumitale, totul se datorește priceperii bunului meu sfetnic militar.

(Îl bate pe umăr.)

Despre faptele moților mi-ar plăcea s-auză însuși împăratul. Să afle maiestatea sa că are o strajă în răsărit. Atîta vreau ! Celelalte mi-s floare la ureche.

(Ajutorul vine cu un moț, pe nume Ilie.)

SCENA III

Aceiași, Ajutorul, Ilie

AJUTORUL

Domnule prefect, aista-i Ilie, de care ați întrebat, și care s-a străduit cu osebire în luptele de la Huedin.

IANCU

Care Ilie, mă ?

AJUTORUL

Ăl cu tunul.

IANCU

A da ! Zi așa, Ilie, i-ai băgat în răcori și i-ai micșorat cu un tun.

ILIE

(uitîndu-se luminos la Iancu)

Măria-ta, iacă făcui și eu ce putui, că numa o dată trăim. Da' tunu' nu era mare, că altfel nu l-aș hi putut căra. N-avea țeavă mult mai groasă ca un tulnic de-a' nost'. Mă gîndeam — iacă noi nu prea avem tunuri, cum ar hi să le fur unu' s-ajungem și noi în rîndu' oamenilor — și l-am furat în toiu' luptei. Ardea încă țeava de bătaie, cînd l-am luat subsuoară.

IANCU

Ilie, fapta ta e vrednică de toată lauda, nu trebuie să ți-o micșorezi. Tunul era tun de-a binelea. Te voi da drept pildă cetelor, și vreau să te fericim și cu o răsplată.

ILIE

Laudă îți dăm noi, măria-ta, în inima noastră. Cît despre mine — ce să doresc ? Că dorința cea mai mare îmi era să te văd așa cum te văd, și să mă lași să cînt o dată din fluieru' acela.

(Arată spre brîul lui Iancu.)

IANCU

(zîmbind)

Noi credeam să-ți facem loc de așezare statornică aici pe moșia contelui Teleki, ăl de căuta doică pentru purcei.

ILIE

De ce, măria-ta, că doar nu m-am deșelat ea de povara isprăvii ca să rămîie contele pe drumuri. Mai este vreme de praznic.

IANCU

(își scoate fluierul și i-l dă)

Ia-l, Ilie, ți-l dau ție. Să cînți fetelor din sat. Nu numai pentru o dată. Ține-l !

ILIE
(ia fluierul)

Pe ălea le bucur cu ce-a lăsat Dumnezeu, mai puţin cu cîntecu'.. Da' altceva aş vrea, măria-ta.

IANCU

Zi, Ilie!

ILIE

Măria-ta, să mă ierţi, da' n-am încotro, că mă tot îndeamă inima să mai întreb ceva.

IANCU

Întreabă, Ilie!

ILIE

Măria-ta, nu mă pot deloc dumiri. Stau în lumina măriei-tale şi nu înţeleg. Că nu ştiu cum vine aia cu pasărea, o cu vulturu' de pe munte. Spun oamenii că n-ai hi născut de muiere, ci făcut din vultur. Dacă n-ar hi fetele care tot cîntă : în pădure toate păsările dorm, numai una n-are somn, cată să se facă om ! — aş zice şi eu : iac' aşa, vorbe.

IANCU

Uriaş pe dinafară, copil pe dinăuntru. Tu furi subsuoară un tun aprins din tabăra ungurească şi crezi în poveşti scornite pentru nevîrstnici. Măi pruncule, eu sunt din Vidra de Sus şi am avut mamă, mamă cu meserie de mamă, mamă cum se cade. Tata trăieşte încă, tot în Vidra. Şi cînd se gîndeşte la mine, şi-adună lăcrămile în năframă, cum adună popa fărămiturile de prescură. Uită-te la mine, Ilie. Seamăn eu a vultur ?

ILIE
(hotărît)

Sameni !

IANCU

Măi Ilie, tu eşti fecior cu mintea întreagă. Spune, fetelor, să se astîmpere, că de-ajung pe mîna mea, le frîng şoldurile, de-or vedea atunci tot vulturi !

ILIE

Di asta mă pot îngriji şi eu, măria ta.

IANCU

(rîde)

Numai să nu-ţi ieşi din cuvînt.

(Îi întinde mîna, Ilie i-o pupă şi pleacă, cu Ajutorul.)

SCENA IV

Iancu, Gratze

GRATZE

Încă n-ai împlinit douăzeci şi cinci de ani, domnule prefect, şi ai intrat în legendă. Alţii se căznesc optzeci de ani şi nu intră nici măcar în istorie.

IANCU

Legendele sunt morminte. Eu nu sunt încă la capătul drumului. Unde prind o legendă, o calc şi o deschid ca un mormînt, să iasă din el căpitanul cel viu, cu moartea pre moarte călcînd !

(Intră locotenentul Schuler.)

SCENA V

Aceiaşi, Schuler

SCHULER

Domnul prefect Iancu ?

IANCU

Cu ce vă putem sluji ?

SCHULER

Locotenent Schuler, trimis de comandantul trupelor imperiale, generalul Puchner, de la Sibiu.

(Salută pe locotenentul Gratze.)

Domnu general Puchner ţine să vă mulţumească din toată inima pentru ajutorul dat trupelor imperiale împotriva răsculaţilor unguri.

GRATZE

Domnule locotenent, în cele rostite s-a strecurat cred o mică greşeală de informaţie. Domnul prefect Iancu a călcat şi a zdrobit singur cuiburile de viespi. Trupele imperiale n-au fost decît un slab ajutor pentru domnul prefect Iancu.

SCHULER

Ciudat, ciudat — şi aproape de necrezut. Dar dac-o spui dumneata, domnule locotenent, nu ne rămîne decît s-o luăm la cunoştinţă. Voi raporta. Totuşi — faptele aparţin trecutului, sunt deci fără importanţă. Ardealul a fost curăţit de răsculaţi şi de toate cuiburile de nelinişte. Pentru pacificarea ţării trebuiesc acu' dezarmaţi şi moţii. La dezarmarea lor se va proceda numaidecît şi chiar în acest loc !

IANCU

(se uită uluit la Gratze)

Domnule locotenent, generalul Puchner a rostit chipul o dorinţă, dar mă îndoiesc că a putut să întrebuinţeze cuvîntul „dezarmare". Fiindcă nu-mi închipui că generalul ţine să supere nişte oameni care oricum s-au învrednicit de altceva.

SCHULER

Domnule prefect Iancu, nu pot îngădui să fiu bănuit că acord un înţeles greşit misiunii, ce mi s-a dat. Generalul Puchner nu doreşte, ci porunceşte. Întîia fază a pacificării e încheiată. Acum urmează a doua : dezarmarea moţilor !

IANCU

Trebuie să fie la mijloc o neînţelegere. — Nu se poate ca noi, după ce am înfrînt pe rebeli, să fim împinşi în rîndul lor, chiar în clipa cînd ajunserăm să răsuflăm puţin. Situaţia în care suntem puşi...

SCHULER

Situaţia e destul de limpede. Vi se dă prilejul să arătaţi dacă sunteţi şi dumneavoastră nişte simpli rebeli sau oameni ai bunelor rînduieli.

IANCU

Domnule locotenent, prin felul cum vorbiţi, mă faceţi în adevăr să cred că vă înţelegeţi greşit însărcinarea. Cel puţin prin tonul — ce-l întrebuinţaţi.

SCHULER

Sunt ofiţer al armatei imperiale. Decorat de cinci ori şi propus pentru ordinul Mariei Tereza.

IANCU

Vă felicit pentru simbria sunătoare şi prea meritată, ce o veţi dobîndi în calitate de cavaler al ordinului, ce vă stă în vedere, dar — nu — vom — dezarma !!

SCHULER

Rebel ?

IANCU

Socotiţi-mă rebel, socotiţi-mă tot ce poftiţi. Nu mai am pielea prea subţire şi am cîştigat îndeajuns obişnuinţa de a mă vedea bănuit de oameni, cărora nu le-am voit decît binele.

SCHULER

Generalul nu discută, ci porunceşte !

IANCU

Eu nu sunt sluga generalului, fiindcă nu sunt sluga nimănui. Cu generalul sunt dispus să colaborez, dar nu pot să primesc porunci din partea dumisale. Eu nu sunt răspunzător decît împăratului şi mie. Iar pe împăratul îl apăr, din al meu îndemn, aşa cum cred eu că trebuie să-l apăr. Noi nu ne simţim decît strajă luptătoare !

SCHULER

V-aţi făcut datoria. Tot ce trece dincolo de datorie înseamnă rebeliune.

IANCU

Atunci rebeliune e tot ce-i suflet şi făptuire frumoasă! Atunci rebeliune e şi avîntul spre lumină, apetitul morţii, dragostea de ţară şi patima înălţimilor. Dacă tot ce trece

dincolo de datorie înseamnă rebeliune, atunci vă rog să cunoaşteţi, că noi ne-am hotărît pentru împăratul nu din simplă datorie, ci din duhul libertăţii şi al rebeliunii !

SCHULER

(mai domol)

Ce vreţi, domnule prefect ? În împărăţie e linişte de-acum. S-au întors apele în matcă, oamenii se-ntorc la vetre. Nu se poate îngădui să rămînă în Munţii Apuseni un popor întreg — înarmat ! Ce vreţi ? Foc fără moarte — vreţi să fiţi ? Stat în stat ?

IANCU

Generalul vede stările cu o seninătate fără strop de răspundere !

SCHULER

Îmi daţi voie să presupun că un general înţelege mai bine situaţia decît ar putea vreodată un tînăr advocat. Oricare ar fi el !

IANCU

Domnule locotenent, îmi daţi şi mie voie să răspund că pînă acum n-am avut cinstea de a ne ciocni decît cu gărzile ungureşti. Ni s-a dat mulţumirea de-a le fi dezarmat. Dar cu atîta credeţi că i-am dezbărat de năravuri ? Va fi linişte cît ţine puterea iernii. Peste cinci luni, dacă generalul continuă să fie tot atît de înţelegător, cum din nenorocire se arată prin trimisul său, Ardealul va fi invadat prin trei porţi deodată de trupele ungureşti. Revoluţia ungurească abia dacă a-nceput ! Şi dumneavoastră vă daţi păreri că s-a şi mîntuit. Eu nu vă întăresc. Judecaţi împrejurările, cum vă ajută puterile şi priceperea. E treaba dumneavoastră. Dealtfel, moţii n-ar dezarma nici dacă eu le-aş da această poruncă. Mergeţi în faţa lor, îndrăzniţi şi strigaţi : moţilor, acu fiţi buni şi dezarmaţi ! Moţilor, aşezaţi carabinele stînjen şi întoarceţi-vă la balmoş. Moţilor, preţ de un veac ungurii nici nu vor mai visa să vă atace, daţi puştile să le punem la fum ! — Moţii v-ar fluiera subt nas din frunză verde !

SCHULER

Foarte grav ce spuneţi. Aceasta ar dovedi că moţii nu sunt decît o ceată nedisciplinată şi fără conducere.

IANCU

Cum sunt, cum nu sunt, aceşti nedisciplinaţi au salvat în împrejurări strigătoare cinstea generalului Puchner, prin fapte, pe care vă faceţi a le dispreţui. Cumplit de nedisciplinate trebuie să fi fost trupele imperiale, dacă chiar şi o turmă fără conducere ca a noastră a putut să împiedice dezastrul!

SCHULER

Nu sunt deloc înclinat să intru într-o dispută pentru care ar trebui să stăm pe trepte deopotrivă de înalte. Generalul e un erou despre care nu se poate spune că a fost „salvat", cu atît mai puţin că a fost salvat de nişte...

IANCU

De cine — de nişte? De ce nu vă spuneţi gîndul pînă la capăt? De ce sporiţi jignirea, ce ne-o aduceţi, cu un cuvînt, pe care nu-l rostiţi? Domnule locotenent, noi n-am înroşit Arieşul şi smîrcurile Mureşului cu sîngele nostru pentru slava împărăţiei, ca să fim jigniţi şi umiliţi încă înainte de ce s-au limpezit iarăşi apele. Ne-am învrednicit de altă răsplată, nu de aceste alunecuşuri printre vorbe de ocară şi necuviinţi. Generalul ştie ce ştie în adăpostul cetăţii lui, dar şi Iancu ştie ce ştie, aici sub cerul deschis. Generalul şi-a arătat puterea, mi-o arăt şi eu. Nu dezarmez, şi-mi iau toată răspunderea. Va veni ceasul, tulbure pentru noi toţi, cînd generalul va înţelege împotrivirea mea.

SCHULER

Aşa e totdeauna. Soarta aruncă omului funia pe după gît, şi omul îşi face singur nodul.

IANCU

Aşa e, dar nu ştiu cui i se va potrivi vorba aceasta. Să nu ne grăbim, ci să lăsăm timpului sarcina să ne-o arate. De va hotărî timpul împotriva mea, iacă îmi dau cuvîntul că peste un an voi trimite generalului capul meu, să-l

poarte în vîrf de țeapă prin Ardeal, să nu se mai ridice niciodată în împărăție un rebel ca mine. Și nici măcar nu cer generalului să facă același legămînt, dacă el ar greși. Eu pun totul în acest joc al sorții, el nu pune nimic !

SCHULER

Nu credeam să fii atît de neînduplecat. Eram destul de mîndru de arta mea de a înmuia împotrivirile.

IANCU

Nădăjduiesc că aceasta să nu vă împiedice de a deveni cavaler al ordinului Maria Tereza.

SCHULER
(Se înclină și pleacă.)

SCENA VI

Iancu, Gratze

GRATZE

Îmi plăcu, domnule Iancu.

IANCU

Și mie, dar să vedem cum o să-i placă generalului.
(Se duce în poartă, strigă.)
Tribunii !

SCENA VII

Aceiași, Tribunii

IANCU
(vine în fața lor)

Tribuni ! Nu știu pe ce răboj se înseamnă faptele sîngelui. Pe răbojul iadului sau pe răbojul cerului ? Sigur e că voi l-ați umplut cu semne, care nu se mai șterg. Ci aici pe pămînt faptele noastre nu mai sunt, fiindcă toate sunt acum ale trecutului. Este numai ceea ce vine ! Timp de veselie nu avem, nici de veselie, nici de somn ! Treji tre-

buie să fim, treji şi limpezi, ca pe drumul judecăţii din urmă ! La primăvară cînd puhoaiele se vor uni la vale, ungurii se vor îndemna la deal. Şi nu tăvălugul şi roţile de apă îi vor opri, ci — voi ! Tu Dionisie, stavilă la Bucium, tu Probu, piatră de hotar la Măgina, tu Bistran, stîncă la Bistra, tu Bucur, frunte la Cricău ! Vă dau în grijă cheile munţilor ! Cine îndrăzneşte să se ia de piept cu munţii şi cu popii, poftească ! Nu ne facem spaimă de oaspeţi !

TRIBUNII

Să mergem !

(Pleacă toţi.)

Faza a doua

TABLOUL I

Nouă luni mai tîrziu. O odaie în casa unui popă, într-un sat nu departe de Abrud. Vară. La masă, Iancu și Gratze studiază o hartă. În prag, Popa Păcală se uită în zare, prin ușa deschisă.

SCENA I

Iancu, Gratze, Popa Păcală

GRATZE

Stegulețe în toate cheile.

(Împunge un steguleț pe hartă.)

Hatvani a ocupat cu trupele sale toate intrările în munți.

IANCU

Popa Groza trebuie să ocupe Măgura Zlatnei. De-acolo le putem cădea în spate. Să învețe ungurii ce înseamnă „măcinișul“ între două chei. La Abrud le aplicăm „foarfecele“, la Bucium — „broboada“, la Turda — „viscolul“. Arta de război a moților.

(Către Popa Păcală.)

Ce stai, părinte Păcală, tot în prag ?

POPA PĂCALĂ

Iacă mă uit, poate-a mai nimeri cineva. Eu n-am uitat ce-ai spus atunci la Sibiu, c-o să ne primești cu brațele deschise, dacă s-a întoarce soarta. Nu s-a fost trecut un an și vorba s-a împlinit. Numai eu scăpai. Eu sunt Comitetul Național, singura întrupare !

IANCU

Las' că nu e rău că ne-a mai rămas un pic de sămînţă de Comitet Naţional — pentru vremuri mai prielnice.

POPA PĂCALĂ

N-a fi rău, Iancule fiule, dar mai bine m-ai face popă în Vidra de Sus.

IANCU

Eu te-aş face părinte, da' ce-a zice vlădica ?

POPA PĂCALĂ

Vlădica ? Da vlădica unde-i ? Fiule, Iancule, astăzi tu ne eşti de toate : tată, căpitan şi vlădică !

GRATZE

Părinte, acum trebuie să facem mai întîi călugăr pe generalul Hatvani. Pe urmă avem timp să-ţi căutăm si dumitale o parohie.

IANCU

Ia vezi, părinte, vine Dragoş, sau nu vine ?

POPA PĂCALĂ

Şi ce ? Vrei să-l primeşti ? Pe Dragoş ?

IANCU

De ce nu ?

POPA PĂCALĂ

Ştim noi — ce ou cloceşte Dragoş Subsuoară ?

IANCU

La asta nu m-am gîndit — dar să-mi iau seama !

(Popa Păcală pleacă.)

SCENA II

Iancu, Gratze

GRATZE

Ne înconjoară Koşut de o parte cu armata lui Hatvani, ne trimite Koşut de altă parte pe Dragoş — solie. —

IANCU

(se ridică, se uită pe fereastră)

Minunată zi ! Îţi pare rău s-o pătezi cu sînge şi s-o zgudui cu pocnete de plumb. Uite măgurile, domnule locotenent. Fac înălţimile nuntă cu cerul. Acolo după cele din urmă muchi stau la pîndă moţii cu înfrigurare, arhangheli — cu mămăligă în traistă şi cu opincile-n pietriş de aur.

(Se întoarce.)

Ai avut dreptate, domnule locotenent ? Cîte luni au trecut ? Nici nouă şi văile Ardealului au şi fost cuprinse de trupele ungureşti. Oştile imperiale împrăştiate şi înfrînte pretutindeni. Generalii au fugit care-ncotro — lăsînd în urma lor un gol în istorie. Cine ar mai ţine aprins focul pentru împărăţie, dacă nu ne-am fi păstrat cumpătul, noi, neatinşi, aici în cetatea fără ziduri ?

(Se duce iar la fereastră.)

Cîteodată mă uit de sus de tot, peste măguri şi visez cu ochii deschişi. Mai ales în dimineţi de toamnă. Se văd atunci munţii de la miazănoapte cu poienile fără prihană, în vale Mureşul şi Tîrnavele, iar în faţă Negoiul, cu întîia zăpadă. Vorbesc munţii şi vorbesc apele. Îşi trimit poveşti şi visează mărire. Toţi mocanii şi toţi rumânii sunt pătrunşi de-un singur duh ! Răsfiraţi cum sunt, i-aş vrea strînşi într-o singură ţară, cu chingile tari, în slujba luminei şi spre slava împărăţiei ! Mume puternice să nască viitorul !

(Intră Ajutorul.)

AJUTORUL

A sosit domnul Dragoş.

GRATZE

N-aş vrea să fiu de faţă. Voi face în răstimp o inspecţie pe măguri.

IANCU

Poftească domnul Dragoş !

(Gratze şi Ajutorul ies ; intră Dragoş.)

SCENA III

Iancu, Dragoş

DRAGOŞ

Sunt aici, domnule Iancu!

(Îi întinde mîna.)

IANCU

Noroc, domnule Dragoş. Noroc, precum ţi-e inima cu care vii.

DRAGOŞ

Dacă mi-ar fi norocul numai a zecea parte precum mi-e inima de deschisă, aş pleca mulţumit. — Ţi-aduc un prieten, domnule Iancu.

IANCU

A, nu venişi singur! Să-l poftim înăuntru!

DRAGOŞ

Acel prieten al dumitale — sunt eu, sau, mai bine, acel prieten doresc să-ţi fiu eu!

IANCU

Îţi închipui că poţi fi prieten şi cu mine şi cu celălalt, în acelaşi ceas? Asta-i ca şi cum ai vrea să te închini soarelui la miez de noapte! Ai sosit aci, dar pe tălpi ai încă pămînt de pe pustă şi-n suflet un fleac de Dumnezeu unguresc!

DRAGOŞ

Oricum, domnule Iancu, stăm faţă în faţă — şi desigur, dumneata îţi dai seama ca şi mine că întîlnirea aceasta poate să însemne o întorsătură hotărîtoare pentru lumea noastră de aici, adică pentru lumea noastră rumânească.

IANCU

Domnule Dragoş,

(îl prinde de un nasture)

nu-mi prea place haina ce-o porţi. Vei spune că e croită după cea din urmă modă de la Buda, ci eu îţi zic dumitale:

schimb-o ! — În numele acestei lumi românești vorbesc eu. Dumneata vorbești în numele lui Koșut.

DRAGOȘ

Dar ca rumân !

IANCU

Aceasta rămîne să se vază !

DRAGOȘ

Ții să-mi fii cu orice preț dușman, domnule Iancu ?

IANCU

Eu dușmanul dumitale ? Dușmanul dumitale e aici,

(arată cu degetul spre fruntea lui Dragoș)

sub fruntea aceasta !

(I-arată un scaun, s-așază.)

Poftim !

DRAGOȘ

Cîtă vreme inima bate — sîngele apă nu se face. Rumâni suntem și dumneata și eu. C-am apucat unul un drum și altul altu' — ține de soarta și dibuielile omului. Dar sîngele e de la Dumnezeu !

IANCU

Dacă sîngele e de la Dumnezeu și nu drojdie netrebnică — de ce Koșut [nu] îi pune cep și-l lasă să curgă fără omenie ?

DRAGOȘ

Vreau să fiu puntea de înțelegere. Desparte-te de visuri, domnule Iancu, sau încearcă să te desparți — cel puțin pentru cîtva timp.

IANCU

Vorbești despre mine și despre visuri ca despre un oarecare și nevastă-sa. Să mă despart — cel puțin pentru cîtva timp ! Pe șase luni, de pat și de masă ! Ha ! Ca să vedem ce-o mai fi pe urmă, adică — cum m-oi purta eu, și cum s-o purta visul ! — Dar, mai înainte, să lămurim altceva, domnule Dragoș : suntem în armistițiu sau nu ?

DRAGOŞ

De ce atîta neîncredere ? Ne trebuie cîteodată şi îndrăzneala cealaltă, a încrederii. Koşut şi-a dat cuvîntul, şi eu îl cred pe cuvînt. Nu se va încumeta nimenea să calce ordinul.

IANCU

Cuvîntul adus de altul fără semnătură nu-i chezăşie. Cuvîntul spus — nu e de piatră.

DRAGOŞ

Cuvîntul nu. Dar nu sunt eu îndestulătoare garanţie, eu, care mă găsesc nu ca o simplă semnătură, ci cu viaţă şi os, în mîinile voastre ? Domnule Iancu. Koşut vrea pace !

IANCU

Pax hungarica !

DRAGOŞ

Depuneţi armele şi aveţi pace, pace cinstită pentru oricine şi amnestie !

IANCU
(sare)

Aud ? Să depunem armele ? La picioarele cui ? Armele se depun, după cîte ştiu, la picioarele unui învingător. Unde-i învingătorul ? Se sfieşte să se arate ? Amnestie îmbie Koşut ? Amnestie pentru cine ? După un an de lupte, în care norocul nu ni s-a strîmbat, n-a prins încă de veste acest ungur încăpăţînat că aici, în munţi, e un popor care luptă cu un alt popor ? ! Armele duşmanului se iau, în luptă dreaptă, poftească Koşut să ni le ia ! Iar amnestia poftească Koşut s-o acorde hoţilor de cai de pe pustă !

DRAGOŞ

Domnule Iancu, sunteţi înconjuraţi de toate părţile. Nu trebuie să vă mai amăgiţi !

IANCU

Bine, dar atunci de ce-ai mai ostenit pînă aici ? De ce nu urmaşi sfatul răbdării încă douăzeci şi patru de ceasuri,

pînă cînd voi cere eu să fiu primit în tabăra dumneavoastră ? Ciudat lucru ! Pe Koșut îl ard tălpile să ceară pace, și eu să depun armele ?

DRAGOȘ

Dorim să ocolim o vărsare de sînge, care nu-și mai are rostul, și ar rămînea numai ca o vină înfricoșată deasupra noastră a tuturor.

IANCU

Cum îți închipui că vom putea discuta pe acest temei ? Să ia aminte berbecul profetic că nu mai departe decît acu trei luni trupele ungurești ale lui Kemeni au fost silite să se retragă în chip rușinos din cheile munților. Și aproape că nici nu se întîlniseră decît cu muieretul nostru și cu negurile. Căldarea fierbe, se va vedea pînă la urmă cine-și arde degetele. Nu le-au fost destul stropii de sînge de-atunci ? Vom ști face să plouă și cu găleata. A treia oară ungurii n-o să ne mai spurce zarea !

DRAGOȘ

Koșut e suflet mare. Vă dă cuvîntul că, odată pacea statornicită, veți fi întru toate deopotrivă cu toți cetățenii !

IANCU

Da, știu. Vom fi deopotrivă cu toți cetățenii. Ne vom bucura de toată libertatea — de toată libertatea de-a vorbi ungurește. Ce ceas fericit ! — Munții aceștia n-au zămislit pînă azi decît aur curat și sînge necorcit. Cum se face că în dumneata sîngele se-nsoară cu toate păcatele, domnule Dragoș ? Cum se face că sîngele dumitale se bucură de orice haină de împrumut ? Cînd Koșut a spus că în Ungaria Mare vor vorbi ungurește și pietrele — s-a stîrnit un murmur între popoare. — Numai poporul pietrelor n-a protestat. Numai pietrelor le e totuna ce limbă vorbesc, pietrelor și lui Dragoș ! Pietrelor li se iartă, fiindcă sînt mute din fire. Cum rămîne însă cu dumneata ?

DRAGOȘ

Eu nu mă ascund. Sunt împotriva dumitale, dar fără cursă. Domnule Iancu, ceva s-a așezat de-a curmezișul în sufletul dumitale nobil, că nu mai înțelegi nici chemările, nici poruncile vremii ! Deschide ferestrele, domnule Iancu !

IANCU

Pe mine nu mă tulbură, nu mă scot din țîțîni și nu mă amețesc vorbele mari culese fără judecată din patru zări. Eu cunosc năcazurile, care se îmbulzesc peste noi, aici — pe acest petic de lume.

DRAGOȘ

Atunci de ce te dai cu împărăția și cu reacțiunea ?

IANCU

Cred în noua împărăție !

DRAGOȘ

Noua împărăție ! Iată o vorbă negreșit și mai mare decît toate vorbele pentru care eu mă ostenesc, cîteodată biruitor, cîteodată zadarnic. Noua împărăție, spre care v-ați întors fața, nu-i aceea despre care în rugăciunea noastră de toate zilele, zicem : „Vie, Doamne, 'mpărăția-ta! Împăratul o să te înșele, fără ca cineva să-l poată măcar osîndi. Te îmbărbătează cu toate făgăduielile, pînă are nevoie de dumneata. Pe urmă tace. Și pe urmă — uită ! Uită, nu fiindcă ar fi uităreț, ci fiindcă așa e slujba lui. Ticăloasă slujbă, domnule Iancu. Adu-ți numai aminte. De unul singur s-a pomenit ca de-o lumină între-mpărați, dar nici pe acela nu l-a ținut în picioare omenia, nici acela n-a fost destul de cinstit și destul de deprins cu cuvîntul dat, ca să nu înșele pe Horia al nostru ! L-a îndemnat împăratul la răscoală, pe Horia, împotriva domnilor pămîntului, pe urmă l-a dat fedeleș să fie tras pe roată. Cînd vîntul dă în vreascuri și în cetina brazilor, moții mai zic și astăzi : trosnesc oasele lui Horia ! Ia aminte, Avram Iancu, umbra lui Horia — stă frîntă între noi și-ascultă. Dacă ar avea trup — ar vorbi !

IANCU
(tace, apoi, vădit tulburat)

Nu, nu ! Am luptat și lupt. Am crezut și cred. Împăratul e împăratul ! Împăratul nu va uita ! Nu va uita, fiindcă nimenea nu-și vrea sieși rău. Dacă împăratul ar uita — el ar înceta prin aceasta chiar de a mai fi împăratul !

DRAGOȘ

Domnule Iancu, te vei găsi odată în fața acelei cumplite virtuți împărătești. Te acuz că prăpădești sîngele rumânesc pentru o poartă închisă ! Și-ți spun : aceasta nu se poate ! Acum cînd ceasul nou bate în lume, cu clopotele libertății, aceasta nu se mai poate ! Voi sunteți lunaticii împărăției și robii somnului ! Am venit să vă dezmeticesc ! Domnule Iancu, vreau să vorbesc — moților !

IANCU

Suntem în fața unei table de joc sau în ajunul unei lupte ? Să-mi slăbesc pozițiile numai ca să culeg laudele vrăjmașului ? Îmi ceri cam mult, domnule Dragoș ! Aici nu petrecem de inimă rea ca la cîrciumă, ci stăm cu inima strînsă în pragul încercării. Intrăm în ea cu puterile pe care ni le-au hărăzit soarta și împrejurările !

(Se gîndește, ia pentru o clipă fluierul din brîu, și-și exprimă nehotărîrea în cîteva tonuri de fluier.)

DRAGOȘ

Fluierul acesta l-au auzit destul moții, dă-mi voie să le cînt și eu o dată din fluierul lui Koșut !

IANCU

(Nu răspunde.)

DRAGOȘ

Domnule Iancu, de ce nu răspunzi ? E poporul cu dumneata sau nu ? Dacă e cu dumneata, de ce te temi ?

IANCU

Trebuie să recunosc că ești foarte întreprinzător. Abia plecat de la Koșut, ai și sosit aici. Abia sosit, ai și hotărît. Vrei așadar să miști clopotele și inimile împotriva mea ? Pe drumul acesta trebuie să fii cu oarecare băgare de seamă. E cam primejdios.

DRAGOȘ

Am cugetul curat.

IANCU

Domnule Dragoș, te întreb încă o dată : suntem în armistițiu sau nu suntem ? Ai cuvîntul lui Koșut ?

DRAGOȘ

Înțeleg să fiu bănuit că vreau să fac pe calul troian în cetate, dar nu mă vei crede așa de bicisnic și de negîndit să vreau să fac pe măgarul troian în cetate ? Fac eu așa tristă figură ? Nu sunt în mîinile voastre ?

IANCU

Domnule Dragoș, sunt gata să fac ce nu se cade, și ce n-ar face nici un alt căpitan. Îți dau prilejul să vorbești împotriva mea, norodului.

(Iese în ușă.)

Ioane !

AJUTORUL

(intrînd)

Trăiți, domnule prefect !

IANCU

Doi cai !

AJUTORUL

Sunt zece în curte !

IANCU

Bun.

(Ajutorul iese, intră Popa Păcală.)

SCENA IV

Iancu, Dragoș, Popa Păcală

POPA PĂCALĂ

Tată Iancule, n-am văzut pe nici un Dragoș. Poate s-a răzgîndit și nu mai vine. Sau poate văzîndu-mă s-a-ntors de teamă să nu-i fiu de nenoroc. Mă întreb însă dacă voia cu adevărat să vie, că n-o fi el cu mintea de totului tot luată de vîlve ori de rusalii.

DRAGOȘ

Părinte, mă cheamă Ion Dragoș.

POPA PĂCALĂ

Și nu ți-e neplăcut că te cheamă Ion Dragoș ? Mie mi-ar fi foarte neplăcut să mă cheme Ion Dragoș !

IANCU

Domnul Dragoş va vorbi astăzi poporului. După-amiazi e mare adunare la Cîmpeni.

DRAGOŞ

Îţi mulţumesc, domnule Iancu. Ne despart drumurile, dar îmi scot pălăria pînă la pămînt în faţa cavalerului !

(Către Popa Păcală.)

Unde ai învăţat teologia, părinte? Patru semestre în codru şi două la diavoli ? Eu ştiu că popilor nu li se cuvine să pună mîna pe armă !

POPA PĂCALĂ

Asta a fost cîndva, acu s-au pornit alte canoane. Acu suflă vîntul din patru părţi, şi ni s-a ales vlădică nou, care se cheamă Avram Iancu. Vlădică al plaiurilor şi gorunilor.

DRAGOŞ

(către Iancu)

Voi arăta norodului care sunt vrerile lui Koşut, capul statului şi al patriei noastre. Nu se poate ca rumânii să nu se bucure că s-a ivit un om pe pămînt, un om care să ne scoată pe toţi din tenebre !

POPA PĂCALĂ

(Se întoarce cu faţa către perete.)

IANCU

De ce te-ntorci, părinte ?

POPA PĂCALĂ

Cînd este un mort în casă, se-ntorc oglinzile cu faţa către perete. Aşa-i obiceiul.

DRAGOŞ

Nu se poate ca rumânii să nu înţeleagă că nu este nici o pricină de luptă împotriva ungurilor, fraţii noştri megieşi de totdeauna. Nu sunt eu rumân ? Şi n-am ajuns cu toate acestea deputat în dieta de la Peşta ? M-a împiedicat oare graiul şi chipul s-ajung ce-am ajuns ?

(Către Iancu).

Nu mă îndoiesc că şi dumneata vei purta în curînd, cu aceeaşi mîndrie, acelaşi titlu în acelaşi parlament al liber-

tății. Deodată cu titlul, ți se acordă și dreptul la o stemă familiară !

IANCU

Eu — în parlament la Peșta ? — Niciodată ! ! — Cît privește — stemele — noi moții avem toți una singură : ciubărul pe cîmp verde. Și ciubărul e destul de larg ca să-ncapă căpățînile tuturor rătăciților din țara democrației cu steme ! — Mergem, domnule Dragoș ? O luăm peste muchi. În două ceasuri suntem acolo.

(Către Popa Păcală.)

Părinte, spune te rog locotenentului Gratze, c-am plecat cu domnul Dragoș la Cîmpeni, la tocmit de oameni. Spre scăpătatul soarelui mă întorc. Să-și potolească pușcașii. Cîtă vreme domnul Dragoș e între noi, avem armistițiu. Să ne bucurăm, că nu știm ce aduce celălalt ceas.

POPA PĂCALĂ

(întoarce numai puțin capul)

Să ne bucurăm, tată Iancule.

(Iancu și Dragoș pleacă.)

TABLOUL II

Casă la Cîmpeni. Odaie simplă, și alături, despărțiți de zid, un pridvor înalt cu columne de lemn. În fața pridvorului, norod adunat ; se văd numai capetele, peste un gard. Ușă între odaie și pridvor. În odaie, Iancu și Gratze ascultă, prin ușa întredeschisă, la Dragoș, care, din pridvor, vorbește norodului. După-amiază de vară.

SCENA I

Dragoș, Iancu, Gratze, norod

DRAGOȘ

(vorbește poporului, își șterge fruntea de sudoare.)

Buciumeni ! Eu v-am vorbit. Nu știu pentru cine vă veți hotărî ! Dar atîta știu : stau în fața voastră ca un rumân cu inima curată !

(Bea apă dintr-un pahar.)

IANCU

Iar își laudă găvanul inimei ! Curat și luminat — ca argintul strecurat !

GRATZE

Pesemne prin partea ceea îl îneacă golul. Mă aștept în fiecare clipă să văd sărind un moț, să-i smulgă masca de pe obraz, să-i răcorească puțin oratoria !

DRAGOȘ

Iubit popor, eu m-am ridicat din prostime. Fiu de țăran sunt și eu, fiu de rumân, iar astăzi deputat la Pesta.

UNUL
(din norod)

Plodul lui Koșut !

DRAGOȘ

Minciuni și zvonuri, zvonuri și minciuni umblă multe printre voi despre acel Koșut Laioș, dar cine-l clatină ? Mintea lui strălucește ca o lumină în veac. Că el s-ar lăcomi zice-se, la sărăcia noastră. Că el vrea, vezi, Doamne, nimicirea noastră și să ne strivească sub pinteni ! Vedeți dumneavoastră, e nespus de ușor să scornești ocări chiar și pe seama stelelor, dar eu vin de la Koșut, cu care nu o dată am stat la un ulcior de tokai, și pe care nu-l știu numai din auzite. El m-a făcut deputat la Pesta, căci așa înțelege el să facă dreptate pentru toți, și să ridice pe cei de jos. Iubit popor, eu cred că în limba îngerilor Koșut înseamnă libertate ! Koșut e mîntuirea noastră. Să strigăm cu toții : trăiască Koșut !

(Strigătul răsună în gol. Tăcere. Dar Dragoș nu-și pierde cumpătul.)

Moți și Buciumeni ! Împăratul vă e nădejdea ? Dar împăratul nici măcar nu-i om născut din muiere, ci om făcut ! Făcut din cîrpe și cu rotițe de ceasornic pe dinăuntru, ca să se miște și să vorbească ca păpușile de la panoramă ! Împăratul făgăduiește la năcaz și uită cînd e la bine, fiindcă așa e el făcut — să făgăduiască și să uite. Altceva nici nu are de lucru !

UNUL
(din norod)

Batjocura aiasta n-o suferim !

NORODUL

Trăiască împăratul !

DRAGOŞ

Voi sunteţi aşa cum sunteţi. Oameni de suflet, chiar şi atunci cînd sunteţi în rătăcire. — Oameni buni, oameni de suflet — şi nici nu s-ar putea altfel ! Păcatul e numai că prea vă încredeţi orbeşte în căpeteniile ridicate de valul întîmplărilor ! Că aceia vă tot suflă la ureche nădejdi fără temei. Ei sunt nemernicii, cei care vă tot poartă cu poveşti despre noua împărăţie şi minunile ei !
(Bea apă.)

IANCU
(liniştit către Gratze)

Cred că se schimbă vremea. Mă cam doare fluierul piciorului. Aseară a fost lună gulerată !

DRAGOŞ

Sunt trimis de la Buda să vă aduc vestea cea mai bună. O veste de aur pentru toată suflarea de faţă.

UNUL

Ne aşteaptă raiul unguresc pe pămînt şi-o să fie cu mare tămbălău. Poftim, domnilor, intraţi ! Cu sîrg, să nu rămîneţi pe dinafară, că se închid porţile !

DRAGOŞ

Vă veţi bucura de-acu de-aceleaşi drepturi ca şi grofii !

UNUL

De-acu copiii noştri o să-şi sufle preacuratul nas numai în năframă !

ALTUL

C-a fi bine aşa ! Că pînă acu am fost egali cu grofii numai unde ne înfăţişăm în pielea goală, la recrutare şi în faţa lui Dumnezeu !

DRAGOȘ

S-au purces alte vremuri.

UNUL

Numai de n-ar trebui să ne schimbăm și legea și limba, cum își schimbă grofii cămășile !

DRAGOȘ

Nerozie și zvon ticălos ! Limba ? Cine să ne-o ia ? Iar dacă ar fi să ne-o ia — să stăm drept și să judecăm tot așa — din parte-mi, nu pricep ce-am pierde ! Oameni buni, sunteți voi creștini ?

NORODUL

Suntem ! Rumâni și creștini !

DRAGOȘ

Atunci să ne-nțelegem oleacă. Dacă sunteți creștini, trebuie să vă purtați precum creștinii, nu se cade numai s-o spuneți așa din lene și din învăț. E prea adevărat că de la popii voștri nu prea aveți multe de prins ! Că ei s-au păgînit de-a binelea ! Altfel n-ar pune mîna pe armă. Popii voștri și-ascut coasele de muchea bisericilor ! Cum v-ar mai putea sluji drept pildă ? — Moți și rumâni, îmi spuserăți că sunteți creștini, vă aduceți atunci de bună seamă aminte și de întîmplarea că Dumnezeu a încurcat limbile în Babilon — ca pedeapsă și blestem pentru trufia omenească ? Nu înseamnă oare întîmplarea aceea — că limba adevărată a fost uitată ? Limba adevărată nimenea n-o mai știe, iar toate limbile vorbite astăzi de noroade sunt din blestem ! Așa fiind și dacă toate limbile sunt din blestem, nu e totuna ce limbă vorbești ? Nerod lucru și prea păcătos să-ți faci fală și trufie din ceea ce e blestemul lui Dumnezeu ! Creștinilor adevărați le e totuna ce limbă vorbesc, cîtă vreme sfînta limbă de la începutul începuturilor și așa a fost uitată lîngă turnul de veșnică spaimă și pomenire !

UNUL

(se cațără pe parmalîcul pridvorului, se ține cîteva clipe chiar în fața lui Dragoș, se zgîiește ca un drac)

Te-ai strîmbat la noi — uite așa — hî ! Dragoș, zis Inimă Putredă, te-ai îndurat mă rog să vii între noi să ne

înveţi învăţătura despre blestemul graiului ! Învăţătura înaltă ca turnul despre care te-ai rostit. Cum s-o ajungem şi s-o pricepem ? Dascăli ţi-au fost tîrfele de la Buda !

ALTUL

Fie blestem limba noastră, noi ne închinăm blestemului. Sunt în lume și blesteme sfinte ! Nu e sfîntă munca și truda în sudoarea feţii, nu e sfînt chinul facerii la mume ? Şi toate astea nu sunt oare din blestem ? !

UNUL

Sfîntă e limba, sfîntă e limba, sfîntă !

NORODUL

Trăiască împăratul ! Trăiască Iancu !

DRAGOŞ

Voi sunteţi Buciumeni tari de urechi și încăpăţînaţi. Vă merge vestea din vremi. Mă duc să vorbesc dincolo, pe cealaltă tribună, Albăcenilor. Aceia sunt mai înţelegători şi s-or îndupleca !

(Se opinteşte încă o dată.)

Buciumeni, pentru cea din urmă oară : depuneţi armele şi dobîndiţi în schimb tot ce inima doreşte !

UNUL

Ieftin e raiul unguresc ! O să dea grîul pe cîmp cu spicul cît vrabia, cu paiul cît trestia !

ALTUL

Raiul lui Koşut ! Cine-l cumpără ? Cel mai ieftin rai !

(Dragoş a coborît pe treptele din fund, în mulţime ; dispare, s-aud glasuri.)

Loc, loc ! Să treacă isonarul lui Koşut, domnul deputat de Peşta !

UNUL

Îşi laudă marfa ca jidovul la iarmaroc.

(Rîsete în norod. Norodul se împrăştie vorbind, apoi nu se mai vede.)

SCENA II

Iancu, Gratze

IANCU

Simpatic om Dragoș. Păcat numai că nu prinde, fiind cam spîn și rujan.

GRATZE

Necuratul, dac-ar avea chipul lui Dragoș, aș zice că e aproape mai frumos decît mă așteptam !

IANCU

I-am dat prilejul să se pătrunză de credința moților și moților prilejul să vază un popîndău denaturat. A fost cu cîștig și de o parte și de alta !

(S-aude ca un murmur vag glasul lui Dragoș, care vorbește de pe altă tribună invizibilă.)

Mai sunt vreo cinci tribune. Cuvîntul său e molipsitor nevoie mare. Dacă-și va înmulți cu cinci izbînda, naiba va pleca tot numai cu sine însuși în brațe ! Ha ! Mare vrăjitor. A muls lapte din inima carului.

(Erji apare cu capul în fereastra din stînga.)

SCENA III

Iancu, Gratze, Erji

ERJI

Domnule Iancu, măria-ta !

IANCU

Erji ? Ce vînt te-aduse ? Nu poți pe ușă — ca oamenii ?

ERJI

Dumneata ieși pe ferestrele fetelor, de ce n-aș putea și eu să intru tot pe fereastră ? Pe din față îmă văd oamenii.

IANCU
(o ajută)

Îmi întorci vizita, Bőji ? M-aşteptam să fii mai dreaptă la cîntar, să mi-o întorci noaptea !

(Erji sare înăuntru.)

Sau vrei să-ţi plătesc vinu' ?

ERJI

Iac-am venit !

IANCU

Mă bucur, Erji.

ERJI

Da' acu măria-ta, domnule Iancu, mi-e cam ruşine să ridic capu' !

IANCU

Ruşine ? De ce ?

ERJI
(arată spre Gratze)

Cine e domnu' ?

IANCU

Un prieten. Nu trebuie să te sfieşti. — Uite, domnule locotenent : Erji ! — Ar putea să fie piersică, din greşeală a fost botezată Erji.

ERJI

De la Abrud.

GRATZE
(dă din cap surîzînd)

Trebuie să te-mpaci că stau aici, Erji, n-am pe unde să ies.

ERJI

Că nu mi-e de asta.

IANCU

Vin la noi din cealaltă tabără şi alte chipuri. Asta răscumpără pe al lui Dragoş. — Dar ce e, Erji ? De ce aşa

mohorel, mohorel ? Ţi-au scos cîrciuma la licitaţie ? Sau eşti mîhnită fiindcă... A, înţeleg — zi tot fată mare ?

ERJI

Acu mă pot şi jura că nu mai sunt !

IANCU

Jură, Erji !

ERJI

M-am măritat !

IANCU

Văd. Te-ai mai împlinit puţin în şolduri.

ERJI
(se pipăie)

Nu ştiu — poate. Da' nu-i din pricina ceea. Asta vine cu vremea.

IANCU

Numai luna se rotunjeşte — aşa de tot fără pricină, Erji. La fete e totdeauna din oarecare pricină.

(O prinde de bărbie.)

Va să zică te-ai măritat. — Ştii că-mi pare rău ? — Cu cine ?

ERJI

Cu moartea !

IANCU

Nu stîrneşti deloc îngrijorare cu bujorii tăi. Dar asta-i cu tîlc ; — cu cine spuseşi ?

ERJI

Cu moartea măriei-tale — să fie cu iertare !

IANCU

S-ar face atunci că eu rămîn neînsurat, şi nu mai mor niciodată !

ERJI

Nu, măria-ta, dumneata nu ! Dar de m-or prinde ungurii — s-a sfîrşit — mor eu !

IANCU

Care va să zică te-ai stricat cu rubedeniile. Şi de ce anume ?

ERJI

Mi-e ruşine să ridic capu'.

IANCU

Fericit bărbatul pe care-l vei plăcea, Erji. Tînără eşti, harnică eşti, de ocara lumii încă nu te-ai făcut şi nici ciupită de vărsat nu eşti. Nu ştiu de ce ţi-ar fi ruşine să ridici capu' ! Dacă vrei, îţi ţin şi oglinda !

ERJI

Măria-ta, vin ungurii !

IANCU

(tresare, dar se stăpîneşte)

A, da. Şi dintr-acolo vine că ţi-e ruşine ?

ERJI

Dintr-acolo. Că e cu vicleşug şi nu se cade să spui : e pace ! — ca să ataci pe la spate. Hatvani a cuprins Abrudul. Să fi tot fost ceasul unu cînd mi-a intrat în ogradă roata de călăraşi, cu roiul de muşte spurcate după ei.

GRATZE

(sare)

Nu minţi, Erji ?

ERJI

Dumneata sări cu vorba — şi eu vă întreb ce vorbă-i asta ?

GRATZE

Prin roiul de muşte îl văd pe Dragoş. Ne-a tras neîmplinitul în cursă. Hatvani a pătruns cu trupele pînă-n piaţa Abrudului, cu caii pînă-n biserică, şi cu neruşinarea şi mai departe, iar noi stăm aici să ascultăm cum se catehizează Dragoş !

IANCU
(apăsat și stăpînit către Gratze)

Stai locului !

(Prinde pe Erji de bărbie.)

Erji, tu ești fată cumsecade, și-ntrucît se poate spune despre o fată — o fată cu mintea întreagă ! Gîndește-te bine și cîntărește-ți vorbele ! Nu ți s-a năzărit ? Nici n-ai visat ? Și nici nu te iei după vorbe aduse de vînt ?

ERJI

N-am visat.

IANCU

Dar cum ai putut să treci dincoace de linie ?

ERJI

Așa pe furiș, și prin vama cucului.

GRATZE

Painjenul și-a țesut bine rețeaua. — Nu-i timp de pierdut ! Să azvîrlim poporului vestea !

IANCU
(hotărît)

Stai locului !

GRATZE

Dragoș, măscăriciul, înghite cuțite și scoate flăcări pe nas, iar oamenii cască gura la el, în loc să se îndemne toți pe creste și măguri !

IANCU

A nu se mișca, zic !

GRATZE

Nu-ți dai seama, Iancule !

IANCU

Norodul l-ar sfîșia ! Nu o veste, nu un cuvînt, un semn ar ajunge ! Dragoș vorbește mulțimei cu încuviințarea mea !

GRATZE

N-a fost poftit, ci el a dorit ! Și după cum s-arată, totul a fost o cursă !

IANCU

O cursă — da. Dar din partea cui ? A lui Dragoș, a lui Koşut ? O cursă ! O cursă în care în rîndul întîi eu nu trebuia să cad. Nu trebuia să mă-ndulcesc. De unde știm că Dragoş e cu adevărat vinovat ? S-a căznit și el, cum a putut — a fost poate de bună-credință. Să-l las pradă furiei după ce i-am spus : haide, vorbește ! ?

GRATZE

Ai mai văzut sofişti de bună-credință ? Nu, pe Dragoş l-am pătruns în întregime !

IANCU

Eu nu.

GRATZE

Ăsta-i Iancu ! Iancu despre care se spune că e mai repede la fapte, decît alții la hotărîri.

IANCU

Erji, să nădăjduim că ai salvat cu vestea ta un trădător trădat ! Erji, tu ești fată drăguță, rămîi aci, că altfel cine ştie ? — Ungurii n-o să-ți mai țină oglinda să te vezi cît ești de frumoasă ! — Gratze mergi, ia pe Dragoș de pe tribună, pleacă, ascunde-l ! Pe urmă vom vedea !

(Se aude un tulnic de alarmă.)

Tulnicul de pe măguri. Tulnicul de alarmă ! Nu dorm morții ! Erji auzi ? Tu ții la Iancu, dar nici moții nu sunt robii somnului !

(Alt tulnic, pe urmă altele.)

UN GLAS

Vin ungurii !

(Țipete în mulțime : „Vin ungurii !“ Norodul apare la pridvor : „Iancule, Iancule“.)

GRATZE

(Iese.)

SCENA IV

Iancu, Erji, norod

GLAS

Trădătorul, Dragoș-trădătorul!

(Urlete, țipete.)

NORODUL

Vin ungurii!

GLAS

Moarte trădătorului! Moarte! Moarte!

(Un nou val de urlete.)

IANCU

(iese în pridvor)

Buciumeni, grăbiți pe măguri! Închideți cheile munților! — Cîmpeni, la deal, pe creste! Să înfrîngem încă o dată dușmanul.

GLAS

L-au omorît pe Dragoș!

GRATZE

(vine spre Iancu)

A fost prea tîrziu!

IANCU

Dragoș? Ucis?

(Norodul din față tace.)

Nu voi l-ați omorît! Ci Koșut! Ca să ne întindă o cursă, Koșut a trădat pe trădător. Pesemne n-a prea ținut la această pospăială de prietenie!

(Toți cei care se văd, Iancu și Gratze pleacă, dispar. Se aude tumult, goană, ropot și, tot mai departe, strigătul: „Vin ungurii!")

SCENA V

Erji

ERJI
(singură în odaie)

De cîte ori stă să dea norocul peste mine începe rezbelul.

TABLOUL III

Vîrf de măgură. Stînci. Locul de observaţie al lui Iancu. Iancu cu carabina în mînă se uită cînd în vale, cînd spre celelalte măguri. Gratze urmăreşte cu ochianul luptele. Trei ajutoare: Ion, Gheorghe şi Petre stau întinşi, nemişcaţi, cu puştile ţintă în vale. Se aud vag, dar necurmat, pocnete de puşcă în depărtare, rar cîte un tun.

SCENA I

Iancu, Gratze, trei ajutoare, vestitori; vestitori vin, se duc

ÎNTÎIUL VESTITOR
(vine din stînga)

Căpitane, domnule prefect, batalionul unguresc vîrît cu botul porcesc în Zlatna a luat-o spre miazănoapte şi bate spre curmătură!

IANCU

Nu e bună vestea, dar nici cea mai rea nu e.

ALT VESTITOR
(vine din dreapta)

Domnule Iancu. Au ajuns la vadul Arieşului călăraşii lui Hatvani Faţă-lată!

IANCU

Şi nu s-a umflat pîrîul lui Sfarmă-Piatră — după poruncă?

VESTITORUL

S-a umflat măria-ta, parcă ar vrea rîul să nască alt rîu. Dar l-au trecut. Pe urmă l-au trecut înapoi. Și-acu stau ungurii la cumpănă : să-l mai treacă o dată, să nu-l mai treacă.

IANCU

Alte vești ?

VESTITORUL

Ciocănitoarele numără zilele de cînd luptăm, și se mută dincolo de Mureș.

IANCU

Înțeleg. Sunteți osteniți.

AL TREILEA VESTITOR
(vine de după stînci)

Măria-ta, pe ungurii porniți spre Roșia i-am tăiat în două c-o jumătate de munte. S-a zăpăcit cumplit rîma tăiată, și se mira fiecare parte unde-a rămas jumătatea cealaltă !

IANCU
(către vestitori)

Lanțul trebuie sfărîmat ! Acu lovitură după lovitură, repezi, și scurte, din stînga și din dreapta, pe cît se poate din laturi și pe neașteptate ! Desearä aprindem ruguri pe măguri, să rămînă de pomină săptămînile de foc !

AL TREILEA VESTITOR

Măria-ta, de voi cădea cînd trec — să mi se puie...
(Se îneacă.)

IANCU

Ce e ?

AL TREILEA

Mă arde gîtlejul, măria-ta. C-am trecut prin prisaca iadului. Mi s-a oprit un plumb subt coaste. Să mi se puie

— măria-ta — sicriul pe-un taur întins și legat — între coarne.

(slăbește din genunchi)

să intru așa — Măria-ta — în progadie. — Moartea s-a făcut harnică de tot.

(Cade.)

IANCU

Da, s-a făcut harnică slujnica asta nemernică ! Slujnica vieții. E o jale. Și nu-i timp de jale !
(Acopere mortul cu o manta ; ceilalți doi vestitori pleacă.)

SCENA II

Iancu, Gratze, cele trei ajutoare

GRATZE
(se apropie de Iancu)

Domnule Iancu —

IANCU
(se uită lung unul la altul)

De cîte nopți nu mai dormim ?

GRATZE

Aprigă mișcare pe cealaltă coamă. Viermuiesc în vale honvezii și husarii. Parcă s-a aprins în ei fierea pămîntului.

IANCU
(lovește cu patul carabinei în pămînt)

Alte vești mai bune nu vin ? — Pînă deseară s-alege, într-un fel sau altul. Pe urmă avem răgaz de odihnă, o noapte — dacă e bine, o veșnicie — dacă e rău !

GRATZE

Oboseala e așa de mare că cere răscumpărare lungă. Ne uităm cu jind la veșnicie.

IANCU

Sus capul, să vezi că-i răzbim, şi la noapte mi-i spune să n-ai chef de dormit!

(Se uită cu ochianul.)

Uite, îi vezi ? Colo subt pădure, în runcul de vale, se ivesc fără grijă — dumnealor. Acolo intrăm în ei şi le dăm lovitura. Acolo în pădure, ascunşi în scoarţa gorunilor, stă la pîndă popa Groza cu voinicii lui!

(Cere întîiul ajutor.)

Măi Ioane, tu ştii cine-i muma rumânilor ?

AJUTORUL

(se ridică, vine în faţa lui Iancu)

Muma-pădurii măria-Ta !

IANCU

Muma-pădurii, Ioane ! Sfînta cu zbîrcituri şi cu noduri ca salcia bătrînă. Să nu mai înjuri niciodată de Muma-pădurii, că-i iei numele în deşert — ai înţeles, Ioane ? Că de la Muma-pădurii paznica lemnului, sfînta ciuberelor, norocul moţilor, de la ea avem noi tot ce avem : eu fluierul, voi cetina şi frunza verde, iar noi împreună — toate biruinţele ! Aşa, Ioane, şi acu în numele sfintei, fă şapte sărituri pînă-n pădurea de-alături, unde-i vedea pe popa Groza. Spune-i că Hatvani se încearcă la cheia lui ! Să dea popa năvală asupra ungurului, şi cînd s-a zăpăcit ungurul, ca un berbec lovit între coarne cu dosul săcurii, să-i mai dea una cu toată puterea !

AJUTORUL

Intrăm în ei, măria-ta. Să rîdă de ei toate pupezele din cîmpie.

(Vrea să înjure, îşi astupă gura.)

Muma-pădurii ! Îi facem chisăliţă !

GRATZE

Şi-i dregem cu smîntînă.

IANCU

Să se întindă miasma lor pînă unde s-a zămislit ura împotriva noastră !

(Ajutorul Ion pleacă sărind ; de după stînci apare un moţ cu doi soli unguri, cu steguleţe albe în vîrful baionetelor.)

SCENA III

Iancu, Gratze, cele două ajutoare, moțul, doi soli unguri

MOȚUL

Măria-ta, ungurașii aiștea au răzbit cu steag alb pînă în rîndurile noastre, dinspre miazăzi. Solie de la Hatvani.

IANCU

Ascult !

ÎNTÎIUL SOL

Domnule Iancu, generalul Hatvani [e] învingător pretutindeni.

IANCU

De un an și mai bine tot de „învingători pretutindeni" aud. Precum vedeți însă, Iancu tot mai trăiește ! Ficiori, eu nu sunt Koșut, lumina cerului pe pămînt ! Dacă lui Hatvani îi dă mîna, să vă trimeată cu vestea aceasta îmbucurătoare la Koșut, nu la Iancu ! Ați greșit poteca !

AL DOILEA SOL

Generalul Hatvani vă dă prilejul cel mai de pe urmă pentru o pace cinstită !

IANCU

Mă ia Hatvani cu binele ! Și dracu s-a prefăcut o dată într-o biserică, pentru ca să nu fie trăsnit ! Coborîți vă rog steagurile albe ! Albul e pentru Hatvani culoare cu vicleșug. După semnele albe el vrea să iscodească unde mă găsesc. Spuneți-i că am învățat ceva acu trei zile de la Dragoș.

(Le smulge steagurile albe și le aruncă în noroi.)

Oricît de ușuratici am fi, nu cădem a doua oară în cursă !

ÎNTÎIUL SOL

Hatvani vă propune o pace pentru nimenea rușinoasă !

IANCU

Iar condițiile, încă o dată și încă o dată, să depunem armele — nu-i așa ?

AL DOILEA SOL

Numai atît cere generalul Hatvani.

IANCU

Hatvani e foarte generos, Cum ? Numai atît ? Dacă nu mă înșel, atîta cerea și prin Dragoș, înainte de încercarea puterilor.

ÎNTÎIUL SOL

Domnule Iancu, să ne dați pe Dragoș !

IANCU

A-ha, asta-i a doua condiție.

ÎNTÎIUL SOL

A doua !

IANCU

Ați venit să oferiți pace, sau ați venit numai să-l luați pe Dragoș !

ÎNTÎIUL SOL

Dacă nu voiți pacea, dați-ne cel puțin pe Dragoș.

IANCU

Cît de grijuliu se făcu dintr-o dată generalul. Față-lată. Aș avea aproape poftă să înroșesc în locul lui. Băieți, avem mărturie că Dragoș ne-a fost oaspe în vreme de armistițiu — și că s-a întors înainte de a se încheia armistițiul. Ne miră mult, foarte mult, că încă n-a ajuns în tabăra dumneavoastră. Sau pe Hatvani îl trudesc oarecari mustrări de cuget ? Vedeți, ne e foarte greu să ajungem cu ochii în toate văile, dar dacă s-ar fi întîmplat ca Dragoș să nu fi găsit încă drumul înapoi, ne vom îngriji noi să i-l arătăm. Poate a rătăcit puțintel și prinde păstrăvi în ape tulburi, pe celălalt tărîm. Știți, avem și noi păstrăvi aici, în Munții Apuseni, dar sunt cam pătați cu sînge. Cînd plecați, vă dau cîțiva în urzici, să-i duceți plocon lui Koșut. Păstrăvi de la Iancu, domnule Koșut ! Pătați cu sîngele lui Dragoș, dar nu din vina lui Iancu !

(Cei doi soli se descopere.)

Vă dau voie să vă acoperiți iarăși !

SOLII

(Se uită nedumeriți unul la altul, s-acoperă. Împușcăturile se întețesc dintr-o dată, în vale s-aude zvon prelung de luptă.)

IANCU

Auziți ? Asta-i popa Groza !

ÎNTÎIUL SOL

Nu ! Aștia-s ungurii, care dau asaltul !

AL DOILEA SOL

Koșut îngenunchează acum pe pustă !

ÎNTÎIUL SOL

Mîne va îngenunchea pe pămîntul lărgit al țării !

IANCU

Asta e. Pe pămîntul lărgit, că niciodată pămîntul, ce-l aveți, nu vă e destul. Voiți tot mai mult ! Tot mai mult !

AL DOILEA SOL

Domnule Iancu — noi murim pentru un gînd.

IANCU

Gînd de pustă — fără hotar ! Gîndul nu vă este casă. Noi murim pentru casă ! Eu îngenunchez de un an aici, lîngă Arieș, sub furtună !

(Un tun s-aude.)

Tunul de pe Măgura moțului !

AL DOILEA SOL

Tunul de lîngă pod, îl cunosc după tusă !

IANCU

Iureșul moților !

ÎNTÎIUL SOL

Pușcașii lui Hatvani !

GRATZE

(se uită cu ochianul printre stînci în vale)

Popa Groza îi pipăie la coaste !

IANCU

(ridică din noroi cele două stegulețe, se duce la Întîiul sol, îi ia baioneta, îi dă stegulețul)

Într-acolo, spre miazănoapte, duce drumul la Cîmpeni. În piața de la Cîmpeni găsești capul lui Dragoș. Învelește-l în cîrpa asta!

(Se duce la Al doilea sol, îi ia baioneta, îi dă stegulețul alb.)

Colo în vale, spre miazăzi, va cădea norocul generalului Hatvani. Învelește-i norocul în cîrpa asta. Duceți împreună lui Koșut capul lui Dragoș și norocul lui Hatvani și spuneți-i că Iancu e născut sub zodia gemenilor. Vitejiei, Iancu îi pune în față de două ori vitejia, fiecărui omor de două ori omorul, iar pustei sălbatice îi opunem fapta și cîntecul sîngelui!

ÎNTÎIUL SOL

(Pornește ca un lunatic spre miazănoapte.)

AL DOILEA SOL

(pleacă spre miazăzi, urmat de moț)

Nu, nu, niciodată!

(De acum zvonul din vale crește în valuri.)

SCENA IV

Iancu, Gratze, cele două ajutoare

IANCU

(Ascultă, urmărește lupta după zvonuri și detunături.)

GRATZE

(se întinde pe stîncă, se uită cu ochianul)

Popa Groza cu cleștele de rudașcă! Acu-i zdrobim! Acu-i măcinăm! Nu mai scapă nici unul!

(Din tumultul din vale parcă se deslușește strigătul: „Împăratul! Împăratul! Iancu! Iancu!“)

IANCU

(vrea să se uite prin ochian)

Ha, un glonte mi-a sfărîmat ochianul!

(S-apropie de Gratze.)

Biruie încă o dată prin noi împăratul ? — Dă-mi ochianul !

GRATZE

(Nemişcat.)

IANCU

N-auzi, Gratze ?

GRATZE

(Nu se întoarce, pare a se uita prin ochian.)

IANCU

(s-apleacă, l-atinge, Gratze nu mai mişcă)

Gratze !

(Îl scutură.)

Mort ?

(Se întoarce spre cele două ajutoare, Petre şi Gheorghe, care tot timpul au stat întinşi cu puştile ţintă spre vale gata de tragere.)

Petre — Gheorghe ! Gratze-i lovit în frunte.

(Cele două ajutoare nu se mişcă.)

Gheorghe și tu ? Mort ?

(Trece de la unul la celălalt ; i-atinge.)

Petre și tu — mort ? — Se uită morţii prin ochiane ? Stau morţii gata de tragere ?

(În vale se face puţină linişte, apoi chiote.)

Ascultă, Gratze, încă un iureș în vale ! Încă unul ! Gratze strigă și tu, strigă și tu ! — Să se uște de vînt cel ce a poftit vînt ! Să piară de foc cel ce s-a dedat focului ! Să se prăbușească de fier cel ce slujește fierul ! Gratze, săptămîni de foc veniră peste noi, dar nu pe noi ne ceartă clopotele !

(Spre Gheorghe.)

Gheorghe, nu noi am dorit să se întunece cerul şi să se frămînte noroadele. Nu noi am dorit să cadă la pămînt făptura omului, nici să muște muntele de durere ! Nu noi am dorit să plutească morţii pe rîuri ! Nu noi am dorit !

(Spre Petre.)

Petre, săraci, noi n-am rîvnit la belşugul celuilalt. Flămînzi, noi n-am rîvnit la pînea aproapelui ! Noi ne apărăm numai ograda şi sufletul şi graiul şi oasele şi vecernia şi utrenia şi pe muma pămîntului !

(Ascultă tulburat.)

Încă un procent ! Încă unul şi încă unul ! Te sărut, Gratze, cu gura şi cu inima. Pe frunte şi pe mîni. Gheorghe, unde eşti ? Petre, unde-ai rămas ? Deschide, doamne, noua împărăţie, curată ca floarea dimineţii, nepieritoare ca sămînţa vieţii !

(Face un pas, din vale se aud chiote de biruinţă.)

Află, tată, acolo unde eşti, în Vidra de Sus, că ne-am sporit sufletul c-o nouă biruinţă !

Faza a treia

TABLOUL I

Trei ani mai tîrziu. În Vidra de Sus. Casa părintească a lui Iancu. O odaie. La masă Iancu, îmbătrînit prea de vreme, slăbit și ars de-un foc lăuntric ; în fața lui, tata lui Iancu, un moș.

SCENA I

I a n c u, t a t a l u i I a n c u

IANCU

Trebuie să mai încerc și asta. Să vindem ce mai avem, să vindem casa !

TATA

Degeaba, dragu' tatii. Cine a cules foloasele ? Și cine ponoasele ? Știi — umbla într-o zi, mai ieri-alaltăieri, norocul pe uliță. Căuta numărul unei case. I-am zis : poftim, măria-ta, intră ! — Și-atunci s-a spart ca o bășică de săpun. Ăla era norocu' nostru !

IANCU

Nu, tată, nu pot să fiu înșelat. Că dacă-ar fi, ce rost a avut totul ? Învinge pe pămînt zodia dobitocului din coteț ? Se ridică, tată, morții împotriva mea — și eu am luptat cu ungurii și i-am zdrobit, dar cu morții cine să lupte ? ! Împăratul întîrzie, nu se poate să mă înșele. În ce lume strîmbă, scrîntită și scîlciată trăim, dacă împăratul înșeală ?

TATA

Dac-aș găsi numai cea mai mică sămînță de nădejde, aș zice : treacă-meargă. Unde s-au dus atîtea...

IANCU

Să vindem casa, tată. Dacă nu încerc și asta mi se pare că m-aş îneca la mal. Că eu ştiu — că suntem aproape de mal.

TATA

Aşa ai crezut totdeauna şi pentru aiest mal ţi-ai jertfit tinereţea şi sufletul. Prin cine a biruit împăratul pe unguri ? Prin tine ! Aiasta rămîne. Aiasta nu se poate tăgădui. Chiar dacă împăratul tace amu, chiar dacă ne-a dat uitării. Aiasta stă că prin tine, băiatul de la Vidra, împăratul şi-a mîntuit tronul. Făgăduieli am dobîndit cu mare belşug, aşteptăm de trei ani împlinirea. Dar parcă n-am fi fost niciodată. Cu ungurii s-a împăcat şi i-a aşezat în drepturile lor cele nouă. Dar noi parcă n-am fi. Mai rău : împăratul vrea să fie lăsat în pace, şi, fără să clipească măcar, ne-a aruncat, oase de ros, vrăşmaşilor lui de ieri.

IANCU

Tată, sună clopotele în tot Ardealul că trece împăratul. E rău sfătuit de netrebnicii din preajma lui. Cînd a vedea, va înţelege. Nu trebuie decît să-l aducem în împrejurarea de a vedea. Prilejul ni se înfăţişează cum numai o dată într-o sută de ani. Să facem tot ce se poate, numai să se abată şi prin munţii noştri. Aici va fi spre binele nostru, chiar de n-ar fi decît să deschidă o dată ochii. Nu se poate să nu vază, oricît sfetnicii i-ar tulbura oglinda, suflînd-o cu aburi de venin ! Povestea amară, pentru care ne-am cheltuit cu totul, e scrisă aici pe stînci şi pe măguri. Tată, tu m-ai crescut credincios. Tată, eu tot mai cred. Eu cred că omul e bun, din graţia firei, bun şi recunoscător, aceasta cu atît mai mult, cînd omul prin orînduire de sus e şi împărat. Voi încerca să vorbesc cu el.

TATA

Mie mi se arată că împăratul ştie totul foarte bine, dar nu mişcă fiindcă aşa-i cad treburile şi aşa-i vine bine lui. Cu ochii piezişi de pe pustă s-a împăcat. Noi rumânii suntem spatele, care nu-l doare pe împăratul. După ce-i vorbi cu el, noi tot aiasta rămînem. Că de-un spate, care să nu-l doară, are şi el nevoie.

IANCU

Atîta chingă i-a mai rămas inimei. N-o tăia, tată, n-o tăia ! Vreau să vie împăratul în munţi. Vreau să fie primit împăratul, la Cîmpeni. La fiecare cot de drum să i se pună pe tipsie faptele locului. Să vază piatra, unde am făcut să se împlinească scriptura lui Koşut. Să vază unde-a căzut capul unuia pe nume Dragoş Inimă-putredă, să vază unde Hatvani Faţă-lată şi-a cules steaua vieţii din noroi ! Sosit aici, împăratul nu se poate să nu mă primească, că mărturie stau aici şi apa şi frunza pentru Iancu. Şi dacă mă primeşte, nu se poate să nu mă auză. Că om e şi el. Şi cel din urmă om de-ar fi, tot s-ar cutremura de nedreptatea sub care ne zvîrcolim, fără vaiet şi cu dinţii strînşi.

TATA

Pe tine nu te vindecă nici o dezamăgire ! Pe tine nu te vindecă nimic.

IANCU

Tată, eu cred. Eu cred în el. Tată, sunt bolnav de toate faptele. Sunt ca un pom plin şi părăsit. Îmi simt braţele obosite de greutatea sfintelor fapte şi suferinţi. Pentru slava împărăţiei şi pentru dreptatea noastră am înflorit şi-am rodit. Ajută-mă, tată, s-aducem pe împăratul ! Vreau să stau în faţa lui — vreau să-mi atingă el crengile, şi dacă l-ar bucura, să mă scuture !

TATA

Pentru alaiul ce s-ar face, să pună toţi moţii un pic de umăr, de ce nu ? Sărbarea şi bucuria nu e numai pentru noi, ci pentru toţi !

IANCU

Nu mai pot să aştept de la nimenea — nimic ! Fiecare casă un fiu, şi mai mulţi, mi-a dat. S-a irosit sîngele. S-au mistuit sufletele. Iar nădejdea fiecăruia era atunci mare. Astăzi nădejdea, unde nu e stinsă, abia de mai pîlpîie. Cum aş mai putea să cer ceva ? Nu, nu pot. Vreau să fac totul eu. Vreau să merg pînă la capătul drumului. Trebuie ! Trebuie să mă duc pînă la capăt ! Toţi sunt la capăt ! Numai eu încă nu ! Vreau să ştiu cel puţin, vreau să ştiu că n-am lăsat nimic neîncercat. Pe urmă vom vedea — pe urmă pot să mor ca un cîne fără aşternut, alungat din poartă în poartă !

TATA

Mumă-ta s-a coborît mai degrabă decît trebuia în mormînt, fiindcă prea s-a ostenit pentru casă. E agonisită cu greu, casa asta, din Vidra. Și amu tu-mi ceri să mă prăpădesc la bătrînețe, în grajdul sau subt pătulul vecinului ?

IANCU

Da, știu — muma — focul ei — prea s-a ostenit. — Focul ei îl port eu — îl port numai pe alte drumuri. Dac-așa va fi scriptura și legea sîngelui nostru, a sîngelui nostru ianculesc — să zicem : amin, și așa să fie ! Suntem așa cum suntem — soarta cine și-o ocolește ? Din părinți și moși — ne-am mistuit cu toții pentru altceva, după nu știu ce îndemn înscris în făpturile noastre, c-am trăit numai cu picioarele pe pămînt, dar cu capul ridicat spre tărie și cu ochii în altă zare ! — Nu, tată, sfîrșitul nu poate să fie acesta ! Sfîrșitul se înalță la lumină, sfîrșitul e aproape — nu mai trebuie decît jertfa unui pas, și suntem ajunși în lumină. Lipsește doar o nimica toată, pentru ca harul răsplății să cadă în snopi de lumină peste capetele noastre !

TATA

Uită-te la mine, fiule ! Să lăsăm să ne judece cei care au plecat de la noi. Gîndește-te o clipă. Mumă-ta în mormînt — ce-ar zice ?

IANCU

Muma ?

(Se uită lung, puțin în jos, pînă dincolo de perete.)

Parc-o văd — sub glie. E încă tot tînără, ca atunci, cînd a trecut dincolo. De zece ani stă așa nemișcată, cu mîna pe piept, parcă ascultă. N-a văzut nici una din faptele Iancului, dar le știe din totdeauna. Cu trupul ei s-au cuminecat gîndacii pămîntului, numai fața e neatinsă și mînile. Mumă, cum s-a făcut ? Cum s-a făcut că ai aprins în vatră tînără focul așa de mare ? Țîșnesc flăcările printre cărămizi — unde ai uitat măsura, mumă ? Abia mă mai țin laolaltă ! Zi mumă, cum ai zis : cum se strînge sfînta luni la sfînta marți, să se strîngă os la os, și gînd la gînd și carne la carne, și sînge la sînge, să fiu iar cuget întreg, trup adunat. Văd, tată, văd sub glie pe muma, ca floarea de măceș la obraz ! — Unde să plec ? Încotro să mă duc ? Nu

mai am puterea — mai este un pas — numai un pas — numai un pas mai lipsește — dar n-am puterea. Mumă, dă-mi și casa, dacă mi-ai dat focul ! Dă-mi casa, s-o mistui — că trupul și sîngele s-au ars. Vreau să se mistuie totul, să nu mai rămînă nimic ! Mumă, cum s-a făcut ? Cum s-a făcut că ai aprins în vatră tînără foc așa de mare, unde ai uitat măsura, mumă ?

TATA
(speriat)

Iancule — întoarce-te, Iancule ! — Iancule — astăzi unde-i împăratul ?

IANCU
(se trezește, tresare)

Cine ? Împăratul ? Cine-i împăratul ! Nu știu unde-i... Astăzi ?... Da. Poate la Cluj. De acolo coboară pe Mureș.

TATA

Și tu crezi că vine, dacă-l chemăm ?

IANCU

Vine !

TATA

Văd cheile munților.

IANCU

Vine, tată, dacă-l chemăm, vine !

TATA

Să le arătăm moților pe împăratul ?

IANCU

Ceasul acesta l-aștept. De trei ani îl tot aștept.

TATA

Unde ai fost adineaori ? Doamne Dumnezeule ! Păzește-ne, Doamne ! Bine că te-ai întors. Ia casa. Ia ce găsești. Vinde tot ! Ia tot ce vrei ! S-a spune cîndva : a fost odată ca niciodată, a fost pe vremea cînd Iancu și tat'so au adus în munți pe împăratul !
(Îi cuprinde capul și se uită la el, depărtîndu-se puțin.)

Nu mai văd bine. Cu cît te ţin mai departe de ochi, cu atît te ţin mai aproape de inimă ! — Iancule ! Vezi, altădată — îţi spuneam — Avrame. Astăzi nu-ţi mai pot zice decît cum îţi zice toată lumea !

(Sărută cu un sughiţ mîna lui Iancu.)

IANCU

Tată !

TATA

Văd cheile munţilor şi pe-mpăratul intrînd ! Ia şi cei trei viţei din grajd !

(Tac amîndoi cîteva clipe.)

Nu te întrista — Iancule. Nu sunt amărît. Curge numai aşa din ochi apa asta nesănătoasă.

(Se uită lung la Iancu, îşi şterge lacrima.)

Iancule, amu te-am văzut printr-o lacrimă — mare ca printr-un ochian... mare şi învingător ca altădată. Vinde şi plugul şi icoana.

TABLOUL II

O cameră într-o casă la Cîmpeni. La masă, aghiotantul imperial în aşteptare. Locotenentul Schuler, din armata imperială, mai la o parte.

SCENA I

Aghiotantul, Locotenentul Schuler, apoi un servitor

SCHULER

Avocatul acesta e un răzvrătit.

AGHIOTANTUL

În ce împrejurări l-ai cunoscut.

SCHULER

În împrejurări cam neplăcute. S-a opus unui ordin al generalului Puchner — mai acu vreo trei ani.

AGHIOTANTUL

A, da știu. A avut noroc, Avram Iancu, c-a reușit, altfel plătea cu capul. Pentru isprăvile lui ar trebui, vezi dumneata, aproape să i se dea ordinul Mariei Tereza. S-a împotrivit poruncii de a dezarma pe moți. Evenimentele i-au dat dreptate.

SCHULER

Eu am fost propus, cu alte fapte, pentru ordinul Mariei Tereza și nu mi s-a acordat!

(Bagatelizînd.)

Biruința lui Iancu — a fost o întîmplare.

AGHIOTANTUL

Mi-e destul de penibil că trebuie să recunosc totuși — că soarta împărăției atîrnă de asemenea întîmplări.

SCHULER

Afrontul de ieri dovedește îndeajuns ce sentimente are față de împărăție.

AGHIOTANTUL

Cele petrecute aseară, te asigur că nu le-am uitat.

SCHULER

Domnule aghiotant, nu e admisibil ca acest individ să ajungă în fața împăratului!

UN SERVITOR

(intră, anunță)

Domnul advocat Avram Iancu!

AGHIOTANTUL

Poftim!

(Servitorul iese, Iancu intră.)

SCENA II

Aghiotantul, Iancu, Schuler

IANCU

Domnule aghiotant?

AGHIOTANTUL
(nu se ridică)

Da, domnule Iancu. Cu ce vă pot servi la această oră neobișnuită ?

IANCU

Domnule aghiotant, aş dori să am sfatul domniei-voastre cu privire la o audienţă la maiestatea-sa.

AGHIOTANTUL

Cu privire la o audienţă ? A, da ! Ştiu — ieri aş fi avut ceva de spus. Astăzi însă nu. Căci mi-aş exprima numai mirarea. — Aţi cerut audienţa şi vi s-a acordat. Rămînea să vă prezentaţi aseară odată cu toţi tribunii, să depuneţi omagii la picioarele maiestăţii-sale. Dar nu aţi binevoit. Maiestatea-sa a fost surprins de absenţa domniei-voastre, cu atît mai mult, cu cît numele dumneavoastră figura pe lista celor care au solicitat audienţa. Vă închipuţi, desigur, cît de neplăcută situaţie. — Maiestatea-sa, împăratul, în înalta sa graţie, a întrebat de dumneavoastră, sau mai bine, a întrebat totuşi de dumneavoastră şi a spus : „Iancu a fost un luptător foarte vrednic".

IANCU
(Înclină puţin capul.)

AGHIOTANTUL

Îmi pare nespus de rău că aţi ocolit prilejul de a auzi chiar din partea împăratului un asemenea cuvînt, în stare să fericească pe oricine pentru o viaţă întreagă.

IANCU

Domnule aghiotant, îngăduiţi. — E o neînţelegere. — Eu n-am ocolit prilejul, dimpotrivă — îl caut. Deoarece însă eu nu ţin aşa de mult la neînsemnata mea persoană, mi-ar fi părut neasemănat mai bine, dacă maiestatea-sa, în înalta-sa graţie, spunea cuvintele ce a binevoit să le rostească, despre poporul meu, iar nu despre mine.

AGHIOTANTUL

Maiestatea-sa a binevoit să rostească cuvintele aşa cum le-a rostit. Trebuie să ne bucurăm că a binevoit în genere să vorbească. Nu e dreptul nostru, al muritorilor de rînd,

să dorim ca înaltele cuvinte rostite să fi fost altele ! În afară de aceasta găsesc că e din cale afară neobișnuit ca un supus să solicite o audiență și pe urmă să nu apară, fără măcar de a se scuza că a fost împiedicat de o catastrofă a naturii de a-și face apariția.

IANCU

Nu e deloc în obiceiurile mele să trec dincolo de cele cuvenite. Înțeleg ironia. Cu o catastrofă a naturii nu mă pot scuza, fiindcă o asemenea catastrofă n-a avut loc, după cum desigur o știu și domnul aghiotant și maiestatea-sa.

AGHIOTANTUL

Maiestatea-sa și domnul aghiotant.

IANCU

Există o ierarhie de protocol, și o ierarhie de care te lovești. Mă pot scuza însă cu o catastrofă nevăzută, cu o catastrofă, care are loc în sufletul meu !

AGHIOTANTUL

Ciudat, foarte ciudat. Domnule Iancu, n-ați auzit încă niciodată că în preajma unui împărat nu cad în cumpănă asemenea împrejurări de natură atît de intimă ? !

IANCU

Sufletul și soarta unui neam întreg nu sunt o împrejurare de natură intimă !

AGHIOTANTUL

Din a cărui însărcinare vorbiți — în numele acelui suflet, al unui așa-zis neam întreg ?

IANCU

M-au rugat — apa și frunza !

AGHIOTANTUL

Ne înțelegem foarte anevoie, domnule advocat. Ați cerut o audiență — de ce uitați ? Audiența vi s-a acordat — de ce sunteți supărat ? Și dumneavoastră n-ați apărut — cine are motiv să se simtă jignit ? Nu vă dați seama ? Ați adus

pe împăratul în situația cu totul nefirească pentru un împărat de a lăuda o ființă, care nu era măcar de față ! Iată ceva cu totul de necrezut !

IANCU

Nu doream o audiență cu o sută împreună !

AGHIOTANTUL

Cei o sută erau toți oameni cu vază, moți de ai dumneavoastră, înalți dregători sau vrednici luptători ! Mai adineaori v-ați identificat, prin nu știu ce însărcinare, cu tot poporul, și acu spuneți că doreați o audiență pentru dumneavoastră singur, despărțit de turmă !

IANCU

Ce poți să aduci la cunoștința măiestății-sale, împăratului, cînd e cuprins de atîția ? Maiestatea-sa îți întinde mîna, îți surîde și te întreabă de copii cînd nu ești însurat, de părinți, cînd sunt morți, și pînă să scoți întîiul cuvînt — el a și dat mîna următorilor zece. Dar eu, solicitînd o audiență, am făcut-o fiindcă vreau să vorbesc maiestății-sale !

AGHIOTANTUL

Năstrușnice păreri aveți dumneavoastră despre audiențele la maiestatea-sa. Nu dau bucuros lecții de etichetă, dar cînd n-am încotro... Domnule Iancu, audiențele nu se acordă pentru a vorbi împăratului, ci pentru a-l asculta ! Pentru a-i răspunde cînd ești întrebat, și pentru a-i aduce în orice caz închinarea cuvenită ! Sunt pe deplin informat că dumneavoastră ați pregătit această strălucită primire făcută maiestății-sale. Am fost foarte mulțumiți și v-am dat și prilejul sărbătoresc să aflați aceasta chiar din partea împăratului. — Din motive pe care nu le pot înțelege, ați ținut însă să rămîneți dincolo de cordon. De nu cereați audiența, vă asigur că împăratul, în neasemănata sa grație, descindea el la casa dumneavoastră. Că nu se sfiește să calce nici un prag.

IANCU

E frumos ceea ce spuneți, împăratul nu coboară însă în morminte !

AGHIOTANTUL

E casa dumneavoastră un mormînt ?

IANCU

De trei ani — da ! Casa noastră adăpostește un om cu sufletul ucis de făgăduieli prea înalte și neîmplinite !

AGHIOTANTUL

În acest punct socotelile dumneavoastră sunt foarte greșite. Cum vă închipuiți că vom deschide ușa imperială unui om în stare să spună împăratului că n-are memorie ?

IANCU

Dați-mi voie să vă vorbesc fără ocol, așa cum am vorbit și trimișilor lui Koșut, cînd împărăția era în primejdie din toate părțile și trosnea jalnic din toate încheieturile !

AGHIOTANTUL

O, nu, domnule Iancu, nu înțeleg deloc. — Împrejurările nu se aseamănă cîtuși de puțin. Sunt eu un răsculat împotriva împăratului, sau dintr-o familie de tîlhari, înrudită ? Ce vă face să asemănați situațiile ? Dacă atunci ați vorbit fără ocol, era o datorie a dumneavoastră de supus fidel al împărăției să vorbiți așa. Îmi pare rău, cu mine nu se poate vorbi decît în cuvinte cumpănite !

IANCU

Domnule aghiotant, voi ține seamă de subțirimea auzului dumneavoastră. Fapt e că ni se pun piedici de pretutindeni, și din stînga și din dreapta, să vorbim împăratului. Maiestatea-sa a venit aici să ne vază năcazurile și pleacă fără să ne fi întîlnit. N-am putut străbate pînă lîngă urechile sale. Moții și împăratul s-au văzut dar nu s-au întîlnit ! Într-o mie de ani nu se întîmplă decît o singură dată o asemenea minune !

AGHIOTANTUL

Cît am umblat, în lung și-n lat, n-am auzit nici un suspin în întreaga împărăție. Despre ce năcazuri ați putea povesti împăratului ? În împărăția noastră, largă cît cerul, nu sunt decît popoare fericite. Fiindcă e o fericire cu adevărat să trăiești sub stăpînirea unui împărat providențial, cum e al nostru. De trei ani e pace ! Va fi o pace mare și lungă. *Magna Pax !* Cel mai înalt bun ce-l putem dori.

IANCU

Numai popoare fericite sunt în împărăţie ! Aşa poate să vorbească numai un aghiotant imperial, care, prin slujba ce-o are, e osîndit să nu vadă decît aurore şi credinţă şi de a nu auzi decît chiote şi lumină ! Eu voi fi aici şi după ce pleacă domnul aghiotant imperial, eu voi fi aici şi voi auzi şi altfel de chiote, care seamănă mai curînd a gemete de moarte şi a blestem pentru ziua de apoi. Vă rog să luaţi măsuri să fie sugrumate şi mai tare, ca să nu le mai aud !

SCHULER

Domnule aghiotant, admir îndelunga răbdare, cu care ascultaţi acest limbaj, care ameninţă să degenereze în cine ştie ce cuvînt ridicat de-a dreptul împotriva maiestăţii-sale !

AGHIOTANTUL

Răbdarea îndeobşte e o virtute, iar răbdarea mea nu dovedeşte decît spiritul de libertate, de care suntem pătrunşi diregătorii împărăţiei, sub noua oblăduire.

IANCU

Şi noi avem virtutea răbdării şi am dovedit-o îndeajuns. De-o mie de ori soarele s-a ridicat peste noi şi peste dumneavoastră, dar s-a dus de fiecare dată de la noi spre dumneavoastră şi niciodată — nici o singură dată — n-a venit de la dumneavoastră spre noi ! Şi totuşi aşteptăm încă, aşteptăm în linişte, cu inima strînsă în pumni, cu cuvîntul zdrobit în gură. Iar dacă eu vorbesc, vorbesc ca unul care vede şi dincolo de această linişte.

AGHIOTANTUL

Îmi daţi voie să mă mir că după jignirea fără precedent adusă împăratului, adusă prin neprezentare la o audienţă acordată, mai stăruiţi pe o cale, care nu din vina noastră — rămîne închisă. Definitiv închisă !

IANCU

Definitiv închisă ?

AGHIOTANTUL

Nu din pricina noastră.

IANCU

La porunca sau dorința împăratului ?

AGHIOTANTUL

Nu ține de cuviință să răspund la orice întrebare !

IANCU

Dacă ar fi fost pentru interese personale, vă asigur că nu v-aş fi stingherit. — Eu nu mai am nimic de pierdut, nimic de cîştigat. Eu nu mai sunt. Mi-am dat numai puțin răgaz — să mai încerc — ce se mai poate încerca — după ce totul a fost încercat ! Am crezut — cum nimenea n-a crezut. Şi-acu îmi spuneți că drumul e închis. Eu pentru mine nu voiam nimic, că eu mă duc între goruni. Voiam numai cuvîntul să se facă trup pentru acest popor uitat de împărăție, uitat de soartă, uitat de Dumnezeu, uitat de toți şi de toate, numai de Iancu nu. Dacă aş şti cel puțin cine a închis uşa ! Şi pentru ce ? Dacă e împăratul, mi-aş pleca fruntea în pace şi aş pleca.

AGHIOTANTUL

V-ați închis-o singur ! Sau dacă voiți : v-a închis-o duhul pădurii !

IANCU

Nu, domnule aghiotant, asta nu se poate ! Se face o crimă. Şi nu veți avea linişte în fața cugetului dumneavoastră ! Cu duhul de care pomeniți am salvat împărăția !

AGHIOTANTUL

Maiestatea-sa a avut toată bunăvoința. Şi aceasta v-o pot dovedi.

(Ia o cutiuță de pe masă.)

Iată maiestatea-sa în nemărginita sa dragoste față de supuşi, dintr-o înaltă îndurare, v-a acordat, pentru vrednicie, o decorație.

(I-o întinde.)

Crucea pentru merite !

IANCU

(simplu, fără accent)

Am răbdare să aştept pînă cînd maiestatea-sa se va îndura să decoreze mai întîi poporul meu cu toate drepturile, cu toate drepturile nu numai cuvenite ci şi făgăduite !

(Nu întinde mîna.)

AGHIOTANTUL

(după cîteva clipe de aşteptare)

Înţeleg bine — domnule Iancu ?

IANCU

Dacă nu răstălmăciţi cuvintele.

AGHIOTANTUL

Nu primiţi decoraţia ?

IANCU

Greşit spus. Nu pot s-o primesc. Nu mă simt vrednic s-o primesc, înainte de a-mi vedea poporul în aşezare dreaptă.

AGHIOTANTUL

(îl întrerupe)

Vrednicia noastră a muritorilor de rînd, ne-o judecă maiestatea-sa, nu noi ! Refuzul dumneavoastră, acest gest căzut iarăşi dincolo de dungă, oricît aş vrea, nu-l pot înţelege altfel decît ca o nouă şi grea jignire adusă maiestăţii-sale.

IANCU

Dacă aţi privi lucrurile în oglinzile scîlciate din grădinile imperiale de la Viena, le-aţi vedea la fel ; în împărăţie numai popoare care suspină de fericire şi la doi paşi numai jigniri la adresa împăratului ! Mă impresionează felul cum dumneavoastră ţineţi să aveţi legături cu viaţa şi cu realitatea. Dar ceea ce vreau eu, e un lucru nespus de simplu : vreau să vorbesc cu împăratul !

SCHULER

(S-a ridicat nervos şi se plimbă.)

AGHIOTANTUL

Să comunic maiestăţii-sale refuzul dumneavoastră de a primi decoraţia ?

IANCU

Vă rog să aduceţi la cunoştinţa maiestăţii-sale faptele în întregime şi întrucît se poate întocmai. Că-i mulţumesc pentru gîndul prea frumos de a mă fi găsit vrednic de o distincţie atît de înaltă, dar că nu pot să o primesc, că m-aş bucura de decoraţie cu tot entuziasmul, dacă poporul rumânesc ar fi mai întîi decorat cu împlinirea tuturor făgăduielilor ! Şi vă rog să mai aduceţi la cunoştinţa maiestăţii-sale că aş fi cel mai fericit supus, dacă aş fi primit în audienţă !

AGHIOTANTUL

O decoraţie împărătească se primeşte fără condiţii !

IANCU

Fără condiţii se primeşte în lumea asta numai steaua cu care ne naştem ! Înaltă sau joasă, steaua vieţii şi a morţii !

AGHIOTANTUL

(tace, apoi după cîteva clipe)

Domnule locotenent, însoţeşte te rog pe domnul Iancu în camera de alături. Îi voi împlini dorinţa. Voi comunica maiestăţii-sale totul, întocmai.

IANCU

(Face un scurt compliment, iese cu locotenentul Schuler, pe uşa din fund.)

AGHIOTANTUL

(Se plimbă agitat, din dreapta vine Al doilea aghiotant.)

SCENA III

Intîiul aghiotant, al doilea aghiotant

AL DOILEA

Servus Fritz !

ÎNTÎIUL

Servus Fred !

AL DOILEA
(de-abia trezit din somn)

Maiestatea-sa... da... Mai sunt audiențe de acordat pentru azi ? Toată călătoria asta în munți îi e deosebit de penibilă. Asaltați pretutindeni de entuziasm și de lăcuste. Pe urmă acest popor curios, care pretinde că deschide de-a dreptul din colonii romani ! În loc să se bucure că i s-a dat prilejul să-și dovedească fidelitatea, mai dorește și recompense. Poporul acesta așteaptă să i se creeze paradisul, pe pămînt, fiindcă la un moment dat și-a făcut datoria. Ciudată concepție despre datorie, ca și cum datoria nu ți-o îndeplinești de dragul datoriei. Înțelegi Fritz, că nu putem în nici un caz să aducem pe maiestatea-sa în împrejurarea de a i se aminti despre niște așa-zise făgăduieli. Cred că maiestatea-sa dorește să plecăm cît mai curînd. Să ieșim din munții aceștia, atît de neinteresanți.

(Se ridică.)

Maiestatea-sa —

(salută drept în fața unei persoane fictive)
se plînge de oboseală.

ÎNTÎIUL

Avui tocmai o discuție cu advocatul Iancu. E alături acest tînăr și trist duh al pădurii. Nu e chip să mă scap. Stăruie grozav în dreptatea lui. Vrea cu orice preț să vorbească maiestății sale. Am căutat cît am putut, să-l fac să înțeleagă că cererea sa e inoportună. Nu știu cum să-l mai iau și ce să-i mai spun !

AL DOILEA

Nu știi ce să-i spui ? Ei, asta-i ! — Maiestatea-sa nu mai acordă audiențe. Punctum !

ÎNTÎIUL

Fred, am minţit mult în viaţă şi fără caznă. Încheieturile gurii mi-s unse cu uleiu de trandafiri, dar în faţa acestui om, moara minciunilor nu umblă cum ar trebui. Ca să renunţe — am căutat mai întîi să-l demoralizez în fel şi chip. După ce l-am ostenit, i-am oferit decoraţia. Fără folos.

AL DOILEA

Nu ţi-am spus că decoraţia e prea mică ? Crucea asta e bună pentru cei ce nu mai pot avea altă nădejde decît să cerşească odată la capătul podurilor cu o medalie pe piept. Să oferi lui Iancu o decoraţie, pe care o au şi alţi o mie de caporali ai împărăţiei ! Oricum.

ÎNTÎIUL

Şi eu am fost de aceeaşi părere, dar împăratul, birocratic, cum îl ştii, zicea că nu poate să-i dea o decoraţie mai înaltă, că aşa, că pe dincolo, — că trebuie să înceapă de jos, în sfîrşit — îl ştii tu ! Dealtfel, Iancu habar n-are ce decoraţie i s-a oferit. E un om fără ambiţii personale. El ar fi refuzat orice decoraţie, oricît de înaltă, chiar de i s-ar fi lipit luceafărul pe piept. Vrea să fie decorat mai întîi poporul rumânesc cu drepturile ce i s-au făgăduit !

AL DOILEA

Ha-ha-ha ! Omul din pădure !

(Intră locotenentul Schuler.)

SCENA IV

Întîiul aghiotant, al doilea aghiotant, Schuler

SCHULER
(palid şi agitat)

I-am întors-o cum se cuvenea ! Cutezanţa aceasta de necrezut ! Orice ofiţer imperial ar fi procedat la fel !

ÎNTÎIUL AGHIOTANT

Nu înţeleg...

SCHULER

N-am mai putut să rabd neobrăzarea. Jignirea aceasta...
A refuzat — decorația — maiestății-sale !

ÎNTÎIUL AGHIOTANT

Domnule locotenent...

SCHULER

Îi cunosc eu pe acești veșnici nemulțumiți, în stare să cîrtească și fiindcă soarele nu răsare la apus !

ÎNTÎIUL AGHIOTANT

Domnule locotenent, e cu putință ?

SCHULER
(se bîlbîie)

Credeam... credeam că vă fac și dumneavoastră un serviciu !

ÎNTÎIUL AGHIOTANT

Cu asemenea gesturi crezi că refaci onoarea — ? Și aștepți încă să cîntăm de bucurie și imnul imperial „Doamne ține și protege". — Ne-ai încrucișat toate socotelile !

(Se plimbă agitat, pe urmă deschide ușa.)

Domnule Iancu !

IANCU

(Apare în prag, pierdut, dar cu capul drept, parcă sieși străin.)

SCENA V

Aceiași, Iancu

ÎNTÎIUL AGHIOTANT
(hotărît)

Maiestatea-sa a binevoit să vă acorde audiența cerută !

IANCU

(fără accent, cu capul tot sus, înstrăinat)

Maiestatea-sa a binevoit — maiestatea-sa acordă audienţa... Iancu nu mai poate să apară în faţa maiestăţii sale, fiindcă Iancu nu e Iancu. Iancu cel adevărat a jertfit totul, ca să apară într-o dimineaţă cu obrazul curat şi cu sufletul nepătat în faţa împăratului. Acel Iancu — acel Iancu — a plecat. Aici în prag a rămas cineva. Găsesc acum şi eu că maiestatea-sa nu poate să stea — nu poate să stea de vorbă cu cineva. Cine stă aici în pragul împăratului ? Spuneţi-mi domniile-voastre, ca să mă pot prinde de ceva... Să mă agăţ de ceva că mă surpă apele... Să mă prind — că totul se despică şi se desface... De ce tăceţi ? De ce tăceţi, că pînă acum aţi tot vorbit — ? ! Spuneţi-mi, spuneţi-mi — să ştiu şi eu — cine e ? Că umbra a plecat şi intră în munte, şi pe urmă în alt munte...

TUSTREI

(Îl fixează muţi şi încremeniţi de-un fior.)

TABLOUL III

Peisajul de munte păduratic, din prolog. Zece ani mai tîrziu. Pe cărare vine, din stînga, Erji, urmată de un măgăruş ţinut de sfoară ; pe şea desagi cu sare. Erji se opreşte, trage măgăruşul de urechi, apoi se aşază pe piatră, şi ascultă o frîntură de doină, ruptă ca de un sughiţ, ce se aude din pădure.

SCENA I

E r j i, apoi I a n c u

ERJI

(strigă spre cineva)

Bădiţă Iancule ! Craiul munţilor şi-al mierloilor, poftim încoa !

IANCU

(Apare din dreapta, îmbrăcat în cojoc murdar şi rupt, peste pantaloni domneşti peticiţi ; barba crescută, cu un zîmbet pustiu peste toată faţa ; se apropie cu fluierul adus la gură.)

ERJI

De unde vii, bădiță Iancule ?

IANCU

Iaca de-aici și de mai departe.

ERJI

Nu mă mai cunoști ?

IANCU

(serios)

Erji — Bőji-i — tot un drac —

(Se uită la desagi, îi încearcă cu mîna.)

Aur ?

ERJI

Sare, băditā, sare.

IANCU

Sare. Pîne ai ? Vrei să primești pe împăratul cu pîne și sare ? Nu-l mai primi, că e degeaba. Și e degeaba și fiindcă nu vine. Ăla nu mai vine. S-a speriat de lăcuste...

ERJI

Domnule Iancu, tot umbli din loc în loc... Lungești ziua cu cîntecul ? Și-ți cauți norocul prin urzici ?

IANCU

Potcoave de acelea nu mai caut. — Știu eu că nu pot caii morți să-mi dea ce nu mi-a dat viața.

ERJI

La Viena ai mai fost ?

IANCU

Nu te uita înapoi, Erji, că arde cetatea, și cetatea e blestemată. Altfel te faci stîlp de sare ca prietena ta, nevasta lui Lot.

ERJI

Eu sunt fată cinstită, domnule Iancu. Eu nu sunt din cetatea de care pomenești.

IANCU

Ai dreptate Erji. — Eu lungesc ziua cu fluierul și mă tot gîndesc, și mă duc înapoi și caut. Caut să văd unde am greșit în șirul faptelor. Da', vezi Erji, nu văd unde am greșit. Știu numai că eu sunt de vină la toate.

ERJI

Și cam la ce adică ai fi dumneata de vină ? Că s-aude cîntecul trist în toți munții ?

IANCU

Cîntecul trist. — De la mine îl prind mierloii și-l duc în goruni.

ERJI

În goruni da, dar nu la împăratul. — Sul de foc ai fost odată, domnule Iancu, o așchie de fulger ! Azi umblă prin păduri focul trist, de zece ani tot umblă. — Nu aprinde pe nimeni că acum e liniște mare în împărăție, dar nici stingere nu găsește focul trist.

IANCU

Acu se face noapte, și apoi încetează și cîntecul. Știi Erji, eu vin din satul meu, din Vidra de Sus, am fost la Popa Păcală, și m-am înscris în cartea celor duși. Am spus popii : Părinte se face noapte, dă-mi cartea și cerneala.

ERJI

Și ce-ai scris, bădiță Iancu ?

IANCU

Numele de botez și numele de familie : Avram Iancu. — Avram Iancu ! Numele a fost odată ca un steag. Și profesiunea : eroul românilor. Da' asta n-am scris-o eu. Asta a scris-o părintele Păcală — că el nu știe — cum a zis, Erji ? — Eu sunt focul trist. — Eu sunt om, Erji, om ca tine, de ce nu mai găsesc nici o bucurie ?

ERJI

A mai trece, fiule, vremea, și o găsești iar.

IANCU

Astăzi e tare greu să fii om — că s-a rupt lanţul — şi-au fugit verigile în toate părţile.

(Popa Păcală vine din dreapta.)

SCENA II

Iancu, Erji, Popa Păcală

POPA PĂCALĂ

Tată Iancule...

IANCU

Bun sosit, la noi, părinte Păcală. Ai venit şi dumneata să vezi ? Ai nimerit la zi mare.

POPA PĂCALĂ

Iancule, te-am căutat prin toate pădurile. Vreau să vii cu mine la Vidra. Tu nu mai ai casă. Vreau să stai la mine, că bate toamna la uşă — şi se lasă ploile pînzişe.

IANCU
(pierdut)

Zi *Tatăl nostru*, părinte Păcală.

POPA PĂCALĂ

Îl zic Iancule, da' nu ştiu pentru ce.

IANCU

Zi *Tatăl nostru*.

POPA PĂCALĂ

Tatăl nostru, carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău.

IANCU

Vie 'mpărăţia-ta.

POPA PĂCALĂ

Vie 'mpărăţia-ta.

IANCU

L-ai îngăimat cam pe sărite, părinte, ca să mă mîhnești! În numele tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh ! E frumoasă rugăciunea aceasta — foarte frumoasă — dar numai pînă la — vie 'mpărăția ta. Aud ? Cînd mi se amintește despre împărăție — încep să se învîrtă pădurile cu mine. Și cînd vine vorba despre fețele late, tot așa.

POPA PĂCALĂ

Las', fiule, că împărăția, care ne-a înșelat, se va dărîma ca Babilonul! În locul ei s-a ridica aici împărăția noastră — o minune, numai lumină și numai a noastră !

IANCU

Cine s-o facă ? Că eu nu mai sunt bun de nimic. Să vie alții ! Să vie alții, — peste zece ani, peste douăzeci, peste o sută de ani, să vie alții — cu sutele, cu miile, cu miile de mii — s-o facă ei — împărăția noastră ! Eu nu mai sunt bun de nimic. Mie mi-e destul. Eu mă duc — eu mă duc unde stăpînește fiara și tăcerea. — Erji, părinte, aici e muntele ! Aici am fost pasăre și m-am făcut om. Acu mă duc iar în pădure — mă duc în pădure — să mă schimb!

(Pornește cu pași rituali pe potecă în sus.)

Muma-pădurii, muma noastră, acu mă fac iar pasăre, acu mă fac pasăre.

(Erji s-a ridicat de pe piatră. Popa Păcală se uită după Iancu, care dispare pe potecă. Se uită amîndoi holbați, cu mîna crispată dusă la inimă.)

POPA PĂCALĂ

Doamne cum s-a împrăștiat sufletul Iancului !

CAMIL PETRESCU
(1894—1957)

Camil Petrescu s-a născut în Bucureşti la data de 9/12 aprilie 1894. Informaţiile privitoare la copilăria şi adolescenţa sa sînt încă necunoscute pe deplin, scriitorul, ca dealtfel şi G. Călinescu, a păstrat tăcere în jurul acestei perioade întunecate a vieţii lui.

Frecventează, ca bursier, cursurile secundare ale liceelor „Sf. Sava" şi „Gh. Lazăr", pe care le absolvă în 1913. În acelaşi an se înscrie la Facultatea de litere şi filosofie, ale cărei studii sînt întrerupte, din cauza războiului, în 1916, cînd pleacă voluntar pe front. Nutreşte de pe acum o mare pasiune pentru lectură. Fiind rănit, în 1918 este demobilizat şi în martie, anul următor, îşi trece licenţa cu două lucrări apreciate cu „bilă albă".

După terminarea facultăţii este numit profesor la o şcoală din Timişoara. Dornic de afirmare, Camil Petrescu desfăşoară paralel cu munca didactică o activitate creatoare febrilă, dominată de căutarea unui răspuns la marile probleme ale vieţii. (În perioada bănăţeană candidează fără succes pentru un loc în parlament.)

Publicistica, în cadrul căreia Camil Petrescu s-a relevat ca un strălucit teoretician şi polemist, era domeniul în care scriitorul îşi putea afirma direct opiniile cu privire la diferite aspecte sociale, politice şi literare. De aceea va edita la Timişoara şi apoi la Bucureşti mai multe reviste: Limba română *(1920,* Săptămîna muncii intelectuale şi artistice *(1924),* Cetatea literară *(1925—1926),* Foot-bal *(1937), scrise aproape în întregime de el. Numele lui este prezent şi în alte ziare şi periodice interbelice ca :* Sburătorul *— al cărui cenaclu l-a frecventat o vreme —,* Banatul, Ţara, Cuvîntul liber, Lumea, Cuget românesc, Universul literar *(a fost şi directorul publicaţiei),* Revista Fundaţiilor, *unde, între 1934—1947, funcţionează ca redactor şi apoi redactor şef. După eliberare semnează în* Viaţa românească, Contemporanul, România liberă *ş.a.*

Preocupările literare ale lui Camil Petrescu încep de pe băncile liceului, trimițînd versuri revistei Literatorul *a lui Macedonski. În anii „nefericiți" ai studenției colaborează la revista lui N. D. Cocea,* Facla, *la* Rampa *și la* Cronica *lui Arghezi.*

Intelectual de aleasă cultură, Camil Petrescu s-a manifestat ca poet, dramaturg, prozator, filosof, estetician, eseist și publicist de excepție. Așa se explică, în mare măsură, faptul că romanele și piesele sale de teatru — prin caracterul lor novator — au fost primite cu oarecare ostentație de contemporani, prilejuind aprinse dispute în presa dintre cele două războaie.

După eliberare, Camil Petrescu aderă la ideologia clasei muncitoare ; contribuția lui la dezvoltarea noii societăți, constructoare a socialismului, este revelatoare.

Opera lui Camil Petrescu elaborată înainte și după 1944, înscrie, în afara volumelor de teatru, următoarele titluri : Versuri *(1923),* Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război *(1930),* Transcendentalia *(1931),* Patul lui Procust *(1933),* Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile *(1936),* Teze și antiteze *(1936),* Modalitatea estetică a teatrului *(1937), scriere cu care obține doctoratul în același an,* Husserl — o introducere în fenomenologie *(1938),* Rapid-Constantinopol-Bioram *(1930),* Cei care plătesc cu viața *(1949),* Turnul de fildeș, *(1950),* Un om între oameni, *I-III (1953—1957) ș.a.*

Interesul lui Camil Petrescu pentru dramaturgie datează încă din 1916, an în care scrie o primă versiune a piesei Jocul ielelor, *și se prelungește pînă către sfîrșitul vieții. Teatrul său are în genere un caracter „nonscenic", de aceea s-a bucurat de puține reprezentații, soldate și acestea uneori cu eșecuri.*

Insuccesul înregistrat la premiera Mioarei *(1926) și după aceea — împotriva autorului dezlănțuindu-se o adevărată campanie de presă — l-a determinat pe Camil Petrescu să-și expună concepțiile sale asupra teatrului în articolele* Fals tratat pentru uzul autorilor dramatici, Addenda la Falsul tratat *și în multe altele (reunite parte în volumul* Modalitatea estetică a teatrului), *în care elaborează teoria „dramei absolute" și încearcă să aplice „școala axiologică" în regia spectacolelor. Unele dintre aceste principii Camil Petrescu a căutat să le pună în practică în anul 1939, în calitate de director al Teatrului Național.*

Cea mai mare parte a creației sale dramatice, elaborată în perioada 1918—1925, este reprezentată de piesele : Suflete tari *(1925),* Mitică Popescu *(1928),* Mioara *și* Act venețian *(1930),* Danton *(1931),* Jocul ielelor *(finisată în 1919 și înaintată Teatrului Național, apare refăcută în ediția definitivă —* Teatru, *I-III, 1946—1947).*

După eliberare publică piesele care alcătuiesc sumarul vol. al III-lea de Teatru : Iată femeia pe care o iubesc *(scrisă înainte de începerea războiului),* Prof. dr. Omu *(1946),* Dona Diana. *Urmează în 1948* Bălcescu *și în 1957* Caragiale în vremea lui. *Cîteva fragmente apărute în presă anunțau o nouă piesă :* Aci se repară ieftin roata norocului. *În 1948 este primit în Academie.*

Genului istoric Camil Petrescu îi consacră două drame : „reconstituirea" Danton *și evocarea* Bălcescu. *Cele două opere înscriu o nouă perspectivă în dezvoltarea teatrului istoric românesc cu deschidere spre contemporaneitate.*

În 1949 drama Bălcescu *s-a jucat în premieră la toate teatrele din țară.*

Scriitorul și filosoful Camil Petrescu se stinge din viață în 14 mai 1957.

BIBLIOGRAFIE

I *Danton,* București, Vremea, 1930.

Danton, București, „B.T.R.C.", 1932.

Teatru, vol. I—III, (în vol. II, *Danton),* ed. definitivă, București, Editura Fundațiilor, 1946—1947.

Bălcescu, București, Editura de stat, 1948.

Bălcescu, București, Editura de stat, 1949.

Bălcescu, București, E.S.P.L.A., 1952.

Teatru, I—IV (*Bălcescu,* în vol. al IV-lea), București, E.S.P.L.A., 1957—1959.

Bălcescu, Prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, Editura tineretului, 1961.

Teatru, I—II (*Bălcescu,* în vol. al II-lea), București, Editura pentru literatură „B.P.T.", 1964.

Teatru, Prefață de Eugenia Tudor, București, Editura tineretului, „Biblioteca școlarului", 1966.

Danton, Piesă în 5 acte și 20 de tablouri, București, Editura Univers, „Thalia", 1970.

Teatru, Cu o prefaţă de George Gană, Bucureşti, Editura Eminescu, 1971.
Teatru, I—III *(Bălcescu*, în vol. al III-lea), Studiu introductiv de Aurel Petrescu, Bucureşti, Editura Albatros, Colecţia „Lyceum", 1973.
Bălcescu, Postfaţă şi bibliografie de Al. Săndulescu, Bucureşti, Editura Minerva, „Arcade", 1973.
Dramaturgia istorică românească, I—II *(Bălcescu*, în vol. al II-lea), Ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Ion Nistor, Bucureşti, Editura Albatros, „Colecţia Lyceum", 1974.
Jocul ielelor, Tabel cronologic, prefaţă, note şi bibliografie de Elena Zaharia-Filipaş, Bucureşti, Editura Albatros, „Texte comentate — Lyceum", 1978.
O antologie a dramaturgiei româneşti, 1944—1977, I—II. *(Bălcescu*, în vol. II, Teatru de inspiraţie istorică), Antologie, Studiu introductiv şi aparat critic de Valeriu Râpeanu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1978.

II Pompiliu Constantinescu, *Critice*, Bucureşti, Editura Vremea 1933 ; *Scrieri*, IV, Bucureşti, Editura Minerva, 1970.
G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1941.
Dumitru Solomon, *Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu*, Bucureşti, E.S.P.L.A., „M.B.C.", 1957.
B. Elvin, *Camil Petrescu*, Studiu critic, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1962.
Şerban Cioculescu, *Camil Petrescu* (Studiu monografic), 1962.
V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române*. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1971.
Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale* (ediţie revăzută), vol. I, Bucureşti, Editura Minerva, 1972.
Marian Popa, *Camil Petrescu* (monografie), Bucureşti, Editura Albatros, 1972.
Aurel Petrescu, *Opera lui Camil Petrescu*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1972.
Camil Petrescu Interpretat de..., Bucureşti, Editura Eminescu, „Biblioteca critică", 1972.
I. Sîrbu, *Camil Petrescu* (monografie), Iaşi, Editura Junimea, 1978.
Liviu Petrescu, *Camil Petrescu*, în *Scriitori români*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, „Mic dicţionar", 1978.

CAMIL PETRESCU

BĂLCESCU

PIESĂ ÎN 3 ACTE
ŞI 15 TABLOURI

PERSOANELE

N. BĂLCESCU
ARĂPILĂ (AL. GOLESCU)
BĂL-CEAURESCU
ALECU FILIPESCU-VULPE
I. ELIADE
AVRAM IANCU
LĂCUSTEANU
PREFECTUL MOLDOVEANU
C. CANTACUZINO
MITIȚĂ FILIPESCU
FĂRCĂȘANU
MARIN TĂCUTU
SĂTEANUL SMEAD
SĂTEANUL DÎRZ
SĂTEANUL OBIDIT
MITRU TABACUL
DAMIAN TABACUL
STATE
POPA NEAGU
N. GOLESCU
ȘT. GOLESCU
LENȘ
LAHOVARY
ROSETTI
BRĂTIANU
PREFECTUL BALINT
ALECSANDRI
LORD STUART
DINCĂ
BĂLĂCEANU
COSTACHE (CHIORU)
TELL
ION GHICA
DOBROVICI
HAGI-CURTI
BIBESCU
ODOBESCU
SOLOMON
MITROPOLITUL
ION CATINA
ION IONESCU (de la Brad)
DOROBANȚUL I
DOROBANȚUL II
DOROBANȚUL III
FUAD
ION CANTACUZINO
VOINESCU II
ANA IPĂTESCU
TIȚA BĂLCESCU
MARIA CANTACUZINO
ELENA FILIPESCU
PORTĂREASA
CHIVA
ILIE

Ofițeri, soldați, boieri, tîrgoveți, tîrgovețe, muncitori, săteni.

Actul I

TABLOUL I

Un sat țărănesc, așa cum îl înfățișa în însemnările lui, acum un veac și mai bine, Dinicu Golescu:

„Intrînd cineva în acele locuri care se numesc sate, nu se vedea nici biserică, nici casă, nici gard împrejurul casei, nici bou, nici vacă, nici oaie... nici pasăre, nici pătul cu semănăturile omului, pentru hrana lui, și, în scurt, nimic, ci numai niște odăi în pămînt, ce se zic bordeie, unde intrînd cineva nu are ce vedea alt decît o gaură numai în pămînt, încît poate încăpea cu nevasta lui și copiii împrejurul vetrei și un coș cu nuiele scos afară din fața pămîntului și lipit cu balegă. Și după sobă încă o gaură, prin care el trebuie să scape fugind cum va simți că este cineva la ușă-i, căci știe că nu poate fi decît un trimis spre împlinire de bani."

În față, în stînga, este un asemenea bordei. Este depărtat oarecum de celelalte bordeie, care se văd mai mult sau mai puțin dincolo de drumul care se scufundă în rîpă, spre vadul rîului. Este o după-amiază de iulie de prin anii 1838—39. Se cunoaște că au fost cîteva zile de ploi torențiale, cu diferite întreruperi de căldură arzătoare. Acum e o zăpușeală grea, cu amenințări de ploaie.

SCENA 1

Elena Filipescu, Mitiță Filipescu, Costache, Săteanul dîrz, Săteanul smead, baba Chiva, apoi Bălcescu, Tița și Ilie

(Cîțiva țărani desculți, aproape în zdrențe, murdari de sus pînă jos de noroi, se trudesc din greu să ridice din rîpa vadului un pian. Se îndeamnă cu strigăte potrivite. Căminarul Filipescu privește amărît această întîmplare. Soția sa e pe lîngă pian, cu grijă să nu-l vateme oamenii. În fața bordeiului stă jos o țărancă bătrînă și cîțiva copii, toți deopotrivă de goi și de istoviți — chiar și cei mai mici — de trudă și necazuri, unul din ei și de malarie.)

ELENA *(speriată la fiecare smucitură a pianului)* : Cu grijă, oameni buni... Nu așa, nu așa... Ridicați mai sus. *(Apoi cînd vede mutra încruntată a soțului ei, vine spre el.)* Je suis désolée, chéri... mais vous savez trés bien que je ne peux me passer de musique, deux mois à la campagne. [1]

FILIPESCU : Je vous l'ai bien dit qu'il aura des complications. Et, voilà... [2] *(aleargă iar la oameni, care au reușit să scoată pianul.)*

ELENA : Enfin, ça y est... Merci, mes chers amis. [3]

COSTACHE : Hai, acum săriți jos toți să scoateți droșca din glod.

SĂTEANUL OBIDIT : Nene Costache, nu scoate sufletul din noi...

SĂTEANUL DÎRZ : N-ai inimă de om ?... Nu vezi că vine iar ploaia și trebuie să ducem bucatele de pe cîmp acasă ? Cu ce plătesc biru ? Mi-a luat omul zapciului boii, o să-mi ia acuș și iapa...

COSTACHE : Și ce să facem cu droșca împotmolită ?

SĂTEANUL DÎRZ : Fii omul lui Dumnezeu, că ești de-ai noștri — tot noi te plătim și înțelege... Uite, e noapte...

COSTACHE : N-am ce face, corvoada e corvoadă... *(Se aude larmă.)* Uite că s-a mai împotmolit o brișcă... *(Intră Bălcescu, în uniformă de iuncăr, cu sora lui, Tița, o fată ca de șaisprezece ani.)* Hai mai repede că pun dorobanții pe voi. *(Pocnește din gîrbaci. Țăranii se trîntesc jos, secați la inimă.)*

SĂTEANUL DÎRZ *(jos, în genunchi)* : Omoară-ne atunci, dacă este pe omorîte... că și așa, vai de păcatele noastre !

FILIPESCU *(vine binevoitor către ei)* : Oameni buni, de ce nu vreți să dați ascultare ceaușului ?

SĂTEANUL OBIDIT *(în timp ce ceilalți se apleacă mai lipiți de pămînt)* : Măria-ta, îndură-te de noi... Uite, ne putrezesc bucatele pe cîmp, de cinci zile stau secerate și nu le putem aduce acasă...

FILIPESCU : Bine, dar de ce ați lăsat să treacă vremea ? Nu trebuia să vă apuce ploile lui Cuptor cu grîul nestrîns de pe cîmp...

[1] Sînt dezolată, dragă... dar știi foarte bine că nu pot să mă lipsesc de muzică două luni la țară (fr.).
[2] Ți-am spus eu că se vor ivi complicații. Și iată... (fr.).
[3] În sfîrșit, s-a făcut... Mulțumesc, dragi prieteni (fr.).

SĂTEANUL OBIDIT : Poi, a trebuit să secerăm întîi grîul boierului, că nu se putea altfel.

FILIPESCU : Să zicem că aţi muncit pentru el trei zile la secerat, adică tot cît sînteţi datori. Păi, sînt aproape trei săptămîni de cînd a început secerişul. Ce-aţi făcut în timpul acesta ? *(Bălcescu, care a intrat cu Tiţa, a ascultat tot timpul cu încordare.)*

SĂTEANUL DÎRZ : Trei zile ale legii fac după nartul boierilor trei săptămîni de vară. Ce-am secerat în trei zile noi cu nevestele şi copiii noştri a trebuit să fie adunat în snopi, făcut căpiţe, adus în aria de la conac, treierat, încărcat în care, dus la schelă la Dunăre şi încărcat în ghimia neamţului. Taman trei săptămîni. Alaltăieri noapte ne-am întors acasă şi de atunci facem într-una corvezi.

FILIPESCU *(sever)* : Ceauş, oamenii aceştia au făcut cu mult mai multe corvezi decît cere legea... De ce-i aduci tot pe ei aci la vad ?

COSTACHE : Boierule, n-am alţii... Pe ăştia i-am prins, pe ăştia i-am adus.

FILIPESCU : Cum ? Au fugit ?...

COSTACHE : Au lăsat bucatele pe cîmp şi-au fugit în pădure... Cum aud şi văd vreo caleaşcă ori vro butcă... iau cîmpii de nu poţi să-i prinzi nici călare...

FILIPESCU : Ceauş, brişca de veni acum, în urmă, poate fi scoasă din noroi şi întoarsă mai uşor ?

COSTACHE : Apoi eu zic că da, boierule.

FILIPESCU *(către Bălcescu, care privea cu patimă întîmplarea)* : Domnule iuncăr, vrei să ne întoarcem cu brişca dumneavoastră vreo poştă înapoi, la conacul unui prieten al meu ? Astăzi şi poate nici mîine nu se poate trece prin vad. Eu sînt căminarul Dumitru Filipescu şi dumneaei este soţia mea. *(Ridică din umeri căci constată că soţia sa a dispărut.)*

BĂLCESCU *(turburat)* : Dacă nu este altceva de făcut, atunci aşa vom face, domnule Filipescu... Eu mă numesc Nicolae Bălcescu şi cu mine este sora mea, Sevastia Bălcescu... *(Se salută.)*

FILIPESCU *(către Ceauş)* : Oamenii să întoarcă atunci brişca domnului iuncăr şi-apoi să plece la rosturile lor...

COSTACHE : Am înțeles, boierule... Așa o să facem...
SĂTEANUL OBIDIT *(prosternîndu-se ca și ceilalți de bucurie)* : Măria-ta, să-ți dea Dumnezeu tot după inima dumitale cea bună... că mare pomană ți-ai făcut cu noi. *(Ca și ceilalți :)* Să trăiți... Mergem să întoarcem brișca.
BĂLCESCU *(bucuros de întîmplare)* : Domnule căminar, îmi iau voia să vă spun că vă cunosc prea bine după nume. Știe toată țara că sînteți întîiul român care și-a luat doctoratul în drept la Paris...
FILIPESCU : Mă bucură și pe mine aceste două zile pe care le vom petrece împreună... *(către soția sa care apare :)* Chérie, je te présente : monsieur Bălcesco et m'selle Bălcesco. [1]
ELENA : Mais vous êtes charmante, m'selle. Vous paraissez trés jeune d'ailleurs... [2]
TIȚA *(încurcată)* : Vorbesc prost franțuzește...
(Elena surîde și-i ia brațul.)
FILIPESCU : *(către Chiva)* : Ascultă, bătrînico, nu ai pe cineva, vreun bărbat, să păzească o noapte, două clavirul ăsta ? L-om cinsti cum se cuvine...
CHIVA : Apoi Marin, fii-miu, nu poate, păcatele mele, că e bolnav. Zace-n bordei. Poate dac-o veni cumva Ilie de la arie... că e dus la muncă...
FILIPESCU : Marin e tatăl copiilor ? Dar ce are de zace ?
CHIVA : *(vorbește fonf dar foarte repede)* : Nu... copiii sînt ai lui Toader, da Toader s-a înecat la Sfîntul Pantelimon, o să fie doi ani, cu boi cu tot, cînd descărca grîul boierului la Turnu... Marin e mai mic. Bolește de astă iarnă în bordei... Că a vrut să fugă pe o altă moșie în Vlașca... da l-au dibuit oamenii boierului și l-au adus cu dorobanți napoi, legat, pe jos, prin zăpadă... L-au închis în coșar și au chemat oamenii să vadă cum îl bat cu frînghii ude. *(Încet, ca o iană :)* Noaptea turna apă rece pe el ca să înghețe. *(Ridică din umeri.)* Acum își scuipă bojocii-n bordei... Da nu-i nimic, că dacă vine Ilie o să păzească el. *(Lămurește :)* Băiatu-ăl mai mare al lui Toader... El ne ărănește pe toți... Uite-l că vine... *(Vine, într-adevăr, în zdrențe și*

[1] Draga mea, te prezint : domnul Bălcescu și domnișoara Bălcescu (fr.).
[2] Dar sînteți fermecătoare, domnișoară. Păreți, dealtminteri, foarte tînără (fr.).

plin de praf, Ilie.) Da ce-i cu tine, omule, de te-ai întors așa devreme ?

ILIE : S-a-mbătat iar moș Dumitru și mă caută cu cuțitul să mă omoare...

BĂLCESCU *(uimit ca și Filipescu de altfel)* : Ăsta-i Ilie ? El vă hrănește ? Cîți ani are ?

CHIVA : Păi cum ? Că e om în toată firea ! Merge pe unșpe ani...

FILIPESCU : Uite, flăcăule, îți dau un sfăntih să iei seama la drăcia asta. Vrei ?

ILIE *(bucuros)* : Ihiî !

BĂLCESCU *(mergînd într-o parte cu Filipescu, gînditor — mereu îngrozit)* : Turnau apă rece pe el ca să înghețe...

FILIPESCU *(cu tîlc)* : Mai mult ca să dea o pildă la ceilalți care ar gîndi să fugă. Le e frică să nu rămînă fără clăcași.

BĂLCESCU *(uimit)* : Eu credeam că țăranii sînt acum slobozi să plece din sat de la ei unde vor.

FILIPESCU : Și cine să le muncească moșiile boierilor ? Fără clăcași... *(Nu termină căci intră noii-sosiți.)*

SCENA 2

Aceiași, Alecu Filipescu-Vulpe, Băl-Ceaurescu, Cantacuzino, Lăcusteanu, cîțiva dorobanți

(Alecu Filipescu-Vulpe, pe jumătate adormit, pe jumătate beat, adus de subsuori de doi dorobanți. Constantin Cantacuzino și Băl-Ceaurescu, toți îmbrăcați după felul Orientului, al patrulea fiind maiorul Grigore Lăcusteanu. Un om e încărcat cu țoale, scoarțe și perne pe care, după indicațiile lui Băl-Ceaurescu, le așterne pe jos. Cei sosiți mai devreme se trag în partea opusă — ieșind apoi din scenă — lăsîndu-i pe aceștia în față.)

COSTACHE *(înnebunit de spaimă)* : Măria-ta... pe trei poște-n jur nu putem găsi picior de om... Și-au luat cîmpii. Nu putem scoate butca din noroi că e grea... De trecut dincolo... *(Se ia cu mîinile de păr.)*

LĂCUSTEANU : Mă, vită ce ești... Știi tu cine este boierul ? E marele vornic Cantacuzino, directorul departamentului administrativ... Măriei-sale îi spui tu că nu ai oameni ?

CANTACUZINO *(calm, fără urmă de supărare, către dorobanț)* : Pe acest netrebnic să-l legați de butcă și să-l țineți acolo-n noroi pînă se vor aduce oameni de corvoadă... Dorobanții să ia călăuze din sat să le arate ascunzișurile și să bată pe două poște satele vecine și pădurile căutînd locuitori, oricare or fi ei... Pînă nu scapătă soarele butca să fie trecută dincolo.

LĂCUSTEANU *(lămurind)* : Să aducă din pădure și niște trunchiuri de tufani tineri, lungi și drepte... Să le pui în cruce *(arată cu degetele puse unele peste altele)*. Să ridice butca pe sus ca pe o năsălie, că altfel este greu să trecem, că a venit apa mare cu ploile astea.

CANTACUZINO : Așa să faceți... Și pînă atunci noi continuăm partida. *(Către cei doi dorobanți :)* Voi îngrijiți de băuturi și cafele. *(Către boieri :)* Cine face cartea ? *(S-au așezat turcește, în timp ce slugile vor căra de la butcă sticle de vin, fripturi, brînzeturi, vinaturi și narghilele.)*

BĂL-CEAURESCU *(care este înspre mijlocul scenei, arătînd în dreapta lui)* : Eu le făcusem cînd s-a împotmolit butca... E rîndul boierului Vulpe... *(Îi pune acestuia cărțile în față, dar omul e moale, adormit.)*

CANTACUZINO *(zgîlțîindu-l puternic)* : Boierule, fă cărțile... E rîndul dumitale...

VULPE *(se trezește puțin și protestează toropit)* : Mă, voi sînteți cîini... Nu sînteți oameni, de mă chinuiți așa... Două zile și două nopți de cînd jucăm fără întrerupere... Sînt bolnav de somn și de oboseală.

CANTACUZINO : ...Boierule, nu se poate... Pierdem zeci de mii de galbeni și cîteva moșii... *(Face semn la obraz.)* Nu uita că ești banul Alecu Filipescu. Dă cartea.

LĂCUSTEANU : Eu sînt în banii mei. Nu pierd, nu cîștig...

VULPE *(dînd cartea)* : V-am spus de acasă ; cum mă întorc de la moșie... jucăm mai departe.

BĂL-CEAURESCU : Păi, nu-i mai bine așa cum facem ? De ce să întrerupem jocul ? Mergem cu toții la dumneata la moșie, la tîrnosirea bisericii... Cu păcătosenia asta de joc nou nu mă mai prindeți altă dată... Mai cinstit e stosul. *(Fac de cîteva ori semne cu mîna sau spun „nu“ trecînd și aruncînd cărțile.)* Ia mai toarnă, măi băiete, în paharul ăla. Ce-ați adormit, mă ? *(Toți vor bea dintr-un singur pahar.)*

LĂCUSTEANU *(Către Ceaurescu)* : Aţi văzut obrăznicie la Marghiloman ? Şi-a lăsat barbă... Cum nu-şi cunosc unii oameni lungul nasului... Vorba aia...

BĂL-CEAURESCU : Ei, ce vrei, o fi crezînd omul că la ţară poate să facă şi să se poarte cum vrea...

CANTACUZINO : Nu, boierule, nu sînt de părerea dumitale... Omul trebuie să fie cuviincios în toate... Dacă n-are dreptul să poarte barbă, să nu poarte.

LĂCUSTEANU *(aruncă jos cărţile)* : Nu.

BĂL-CEAURESCU *(nervos)* : Mai daţi-mi şi mie cinci sute !

CANTACUZINO *(uitîndu-se la Vulpe)* : Şi mie încă...

VULPE *(somnoros)* : Am dat...

CANTACUZINO *(încîntat)* : Şi mie încă opt sute...

(Trage nervos din narghilea.)

BĂL-CEAURESCU *(aruncă furios cartea)* : Nu.

CANTACUZINO *(către Vulpe)* : Ce faci, boierule, dai încă opt sute ?

VULPE *(ca prin vis, după ce s-a uitat cu ochii împăienjeniţi la cartea lui)* : Da... *(Pune mîna într-o grămadă.)*

CANTACUZINO *(sigur de el, arată cartea)* : Ei, ai pierdut.

VULPE *(pune şi el cartea pe masă)* : Aî... *(Adună banii, ceilalţi se privesc uimiţi, nu mai ştiu ce să spună, pe cînd Vulpe adoarme iar.)*

CANTACUZINO *(exasperat, arătîndu-l pe cel adormit)* : Parcă e un făcut... Ăsta şi cînd doarme cîştigă. *(Unul dintre dorobanţi vine din bordei, aducînd cafele, ciubucuri şi servindu-le).*

BĂL-CEAURESCU *(amărît)* : Mai dădui o mie de galbeni... *(Lui Lăcusteanu)* : Ia mai spune-o, Grigoriţă, pe aia cu fata mare...

LĂCUSTEANU *(jucînd atent)* : Am auzit de la Glogojeanu una mai bună... Cică unu... vrînd să se însoare... *(Se întrerupe şi aleargă să-şi tragă cizmele, căci au apărut Elena Filipescu şi Tiţa Bălcescu în dreapta. Cei trei se uită cu stăruinţă la femei şi schimbă priviri de cunoscători.)*

ELENA *(Tiţei)* : O să vă placă acolo, la prietenii noştri... Sînt foarte veseli. Cum o întoarce brişca, plecăm...

TIŢA : Au nişte rude, mi se pare, pe lîngă noi, pe Topolog.

CANTACUZINO *(către dorobanţ)* : Du cafelele astea două la cucoanele de colo.

ELENA *(surprinsă, vrea să refuze)* : Dar...

CANTACUZINO (*„grand seigneur", sculîndu-se de la locul lui și salutînd)* : Madamme, permettez-nous de vous offrir dans ces parages une tasse de moka, à vous et votre compagne... Mon nom est Constantin Cantacuzino...[1]

BĂL-CEAURESCU *(după ce a salutat și el ca și Lăcusteanu)* : Boierule, faci cartea...

ELENA *(mulțumește cu o înclinare din cap, apoi spune dorobanțului)* : Du-le colo, pe malul rîpei... *(Ies amîndouă.)*

LĂCUSTEANU *(către Cantacuzino, care s-a așezat jos, după ce a primit gestul de mulțumire)* : E nevasta căminarului Filipescu, unul care s-a întors de la Paris, unde pretinde că a devenit învățat. Îl văzui și pe el aici... Se spune că urzește să răstoarne pe vodă Ghica...

CANTACUZINO *(cu interes)* : De unde se știe că vrea să răstoarne pe vodă ?

LĂCUSTEANU : Am cam mirosit noi ceva...

VULPE *(trezit de această stare din somn, interesat, bucuros)* : Umblă să răstoarne pe vodă ?

LĂCUSTEANU : Asta s-o creadă el...

VULPE *(clipind din ochi)* : Și ce e rău, Gligoriță ?

BĂL-CEAURESCU : Umbli după scaunul domnesc acuma, nene Alecule ?

VULPE : Ei, parcă voi nu vă gîndiți toată ziua la asta... Uite, Costache ăsta atît așteaptă... Să se încurce puțin lucrurile... Cît despre tine... Dar vorba e că nici un boier nu vrea să audă de un Ceaurescu domn.

BĂL-CEAURESCU *(izbucnind furios)* : Nu vor să mă vadă boierii domn ? Strîmbă din nas ? După cîte am făcut pentru ei, după drepturile cu care i-am căptușit ?

VULPE : Da ce, Regulamentul le-a dat drepturile boierilor ? Le-au dat strămoșii lor, care au durat țara asta, de nu mai au loc săracii de venetici, de ți se rupe inima...

BĂL-CEAURESCU : Te faci că nu știi, ai, că înainte boierii nu erau scutiți de orice bir și că nu aveau atîtea

[1] Doamnă, permiteți-ne să vă oferim în aceste paragini o ceașcă de moka, dv. și tovarășei dv. Numele meu este Constantin Cantacuzino (fr.).

drepturi cîte au acum ? Țăranul plătește și bir și face și clacă... Face și miliție...

VULPE : Așa a orînduit Dumnezeu... Că dacă Dumnezu ar fi vrut ca țăranul să nu plătească nici bir, să nu facă nici clacă, nu-l făcea țăran.

BĂL-CEAURESCU *(face un semn evaziv cu mîna)* : Numai ca să-i scutesc pe boieri de miliție și numai ca să păstrez monopolul rachiului și al cîrciumei pe seama proprietarului cît am luptat în comisie... De trei ori Kisselef ne-a trimis înapoi proiectul, spunînd că nu avem rușine... că asemenea robie ca la țăranul român nu s-a mai pomenit de pe vremea faraonilor.

VULPE : Ei, acum să ne apucăm să răsturnăm temeliile țării românești...

BĂL-CEAURESCU *(dă cu calpacul de pămînt)* : Nu mă vor boierii domn, ai ?

LĂCUSTEANU : Nu vă supărați, boierilor... Da e știută vorba veche... Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor... Mai bine jucați aici...

VULPE *(murmură o înjurătură, indulgent)* : Ne-o spuseși de la obraz, porcule... Da să știi că tot eu te fac polcovnic...

CANTACUZINO *(către Lăcusteanu)* : Cheamă-l pe Filipescu ăla aici la noi... mai schimbăm vreo vorbă...

LĂCUSTEANU : Este sub demnitatea mea de ofițer să stau de vorbă cu un complotist...

BĂL-CEAURESCU *(către Filipescu)* : Mitiță Filipescu nu ți-e rudă ?

VULPE *(aflînd acum despre cine era vorba)* : A, despre Mitiță Filipescu e vorba ? E o rudă mai așa, dar nu-l chemați că e în stare să nu-mi sărute mîna și-l plesnesc cu ciubucul... *(Întinde paharul să i se toarne.)* Mult o să mai stăm aici ?... O fi sosit de aseară episcopul, că vine de la Argeș...

LĂCUSTEANU : Trei sute.

BĂL-CEAURESCU : Și mie cinci sute.

VULPE : Este.

CANTACUZINO : Și mie o mie.

LĂCUSTEANU *(azvîrle cartea)* : Nu.

BĂL-CEAURESCU : Va să zică trei sute și cu cinci sute, opt. Cu o mie, fac o mie opt sute. Și mie încă o mie cinci sute, pun Vasilații de Sus pentru patru mii de galbeni...

VULPE *(își mîngîie cu socoteală barba)* : Cîte familii de clăcași are ?
BĂL-CEAURESCU : Are opt mii de pogoane.
VULPE : Eu te întreb cîte familii de clăcași are ?
BĂL-CEAURESCU : Opt mii de pogoane, pămînt ca pîinea...
VULPE *(mînios)* : Mă, Ceaurescule, mă, pe mine, vulpe bătrînă, umbli tu să mă prostești ?... Ce să fac eu cu pogoanele tale ? Cine să mi le muncească ? Mie îmi trebuie țărani, nu pogoane... *(Face un semn cu degetul pe obraz.)*
BĂL-CEAURESCU *(ca s-o întoarcă)* : Are optzeci de familii de robi...
VULPE : N-am nevoie de țigani... Nu știu să muncească la cîmp.
BĂL-CEAURESCU : Am între ei șapte scripcari și zece fierari de-ți pot drege și chistoalele.
VULPE : Îți iau țiganii, deosebit, cu un galben de cap, fără muieri... Pentru patru mii de galbeni, adu jos Dalota Mare, băiatule...
BĂL-CEAURESCU *(uimit)* : Cu trei sute de familii ?
VULPE : Dacă pierzi, îți dau de la mine douăsprezece mii de pogoane în hotarul Sloboziei, pe Ialomița...
BĂL-CEAURESCU : Ce să fac eu cu bărăganul ăla, cu oamenii sloboziți ? *(Se frămîntă nervos și cercetează cartea.)* Bine, dau Dalota Mare.
CANTACUZINO *(aruncă cartea furios)* : Hai să mergem... de aici. Îmi poartă ghinion locul ăsta...
BĂL-CEAURESCU *(arată cartea lui Vulpe)* : Ai pierdut !
VULPE *(precizează iar)* : Bagă de seamă, țiganii fără copii... *(Arată cartea.)* Sînt mai bun.
BĂL-CEAURESCU *(furios)* : Hai să plecăm de aici... Ai dreptate, locul ăsta e spurcat... Da de ce nu vin dobitocii ăia cu corvezile ?
DOROBANȚUL I : Nu se pricepe să adune oamenii... E unul și aici în bordei...
DOROBANȚUL II : Lasă-l, că ăsta e bolnav rău...
BĂL-CEAURESCU *(furios)* : Ce bolnav ? Scoate-l de colo... Sînt niște trîntori... Am eu un metodicon de a ști cînd un clăcaș e bolnav sau nu... Îi arde vechilul una cu gîrbaciul. Dacă fuge, e sănătos... și trebuie să meargă la muncă... *(concesiv :)* Dacă rămîne pe loc, e bolnav. *(Autoritar :)* Scoate-l afară să-l vedem...

SCENA 3

Aceiaşi, Bălcescu, Filipescu, apoi Elena, Tița și Marin Tăcutu.

CANTACUZINO : Mai e puțin vinars acolo ?

BĂL-CEAURESCU *(cînd îl vede pe cel bolnav, adus sprijinit de dorobanț, sfîrșit și alb ca de ceară)* : Nae, adu gîrbaciul... să vedem dacă e sănătos...

(Intră Bălcescu și M. Filipescu.)

CANTACUZINO *(cu dispreț)* : Dă-l dracului, nene, că ăsta e cu un picior în groapă...

BĂL-CEAURESCU : Eu... păi, dacă facem mofturi d-astea... Cine vrei să ne scoată butca din noroi ? Nu-l cunoașteți pe țăran... E șiret și leneș. Uită-te la el...

BĂLCESCU *(fierbînd, nemaiputîndu-se stăpîni, strigă)* : Lăsați-l în pace, boierule, pe omul ăsta. *(Azvîrle haina de pe el.)* Fac eu corvoadă în locul lui... dacă e neapărat nevoie de el...

(Boierii îl privesc încremeniți ; a intrat speriată Tița apoi Elena.)

LĂCUSTEANU *(furios)* : Iată cine răzvrătește pe țărani...

BĂL-CEAURESCU *(șuierat)* : Dacă domnișorul acesta vrea să pună umărul la roată... faceți-i pe voie.

BĂLCESCU *(clocotind)* : Acum pe loc, dacă nimeni nu mai cunoaște omenia.

LĂCUSTEANU *(speriat)* : Arhon bane, nu poate fi îngăduit ca un boier să fie pus la corvoadă. Pravila se opune... *(Disprețuitor :)* Un puțoi fără minte.

BĂL-CEAURESCU : Dacă domnișorii aceștia se întorc cu mintea sucită de la Paris și vor să tragă la roată, de ce să-i refuzăm ?

CANTACUZINO *(privind pe sub ochi pe Mitiță Filipescu)*: Vezi că tineretul acesta este o excepție... Ceilalți care se întorc vor egalitate, dar numai cu noi.

LĂCUSTEANU *(cu dinții strînși)* : Nu-și dau seama ce vor... *(Aruncă haina înapoi lui Bălcescu, apoi amenințător, către Mitiță Filipescu :)* Eu una vă spun : băgați-vă mințile în cap, că de nu, la ocnă putreziți...

Cortina

TABLOUL II

La închisoarea de la Gorgani. O odaie goală, cu pereţii murdari, întunecoasă, căci nu are decît un fel de ferăstruică sus, cu gratii. Un pat de scînduri, fără alt aşternut decît o perină soldăţească, umplută cu paie. Pe un scaun, un sfeşnic de pămînt cu o luminare de seu. Lîngă el un ceaslov şi o cană cu apă. Este o după-amiază geroasă de iarnă. La fereastră pîlpîie mereu o lumină roşie.

Nicolae Bălcescu, slăbit, neras, cu o manta veche soldăţească, ruptă, pe el, îşi încălzeşte mîinile, pe pat, recitînd versuri franţuzeşti.

SCENA 1

Bălcescu, Lăcusteanu, Fărcăşanu, State

BĂLCESCU *(singur în odaie, ca să se încălzească recită)* :
„Il eût avec honneur laissé mes cheveux gris...
Et c'était de sa vie un assez digne prix...
Il est de tout son sang comptable à sa patrie [1]"...

LĂCUSTEANU *(a ascultat un timp la uşă, pîndind, apoi intră brusc, vrînd să-l surprindă, împreună cu Fărcăşanu, ofiţerul de serviciu şi cu sergentul State, după el. Se opreşte în loc mirat, nepricepînd nimic, apoi întrebă)* : Cartea. Ce carte citeai ? *(Aleargă şi cercetează ceaslovul).* Acesta-i un ceaslov, citeai o carte frunţuzească ?

BĂLCESCU *(s-a ridicat milităreşte în picioare, dar nu înţelege nimic)* : Nu citeam nici o carte...

LĂCUSTEANU *(mînios)* : Unde ai ascuns-o ? Am ascultat la uşă un sfert de oră. *(Către soldat)* : Caută pe sub pat... *(către ofiţer :)* Porunca e poruncă. Condamnatului nu-i este permis să aibă afară de ceaslov nici cărţi, nici hîrtie, nici un obiect propriu al lui în celulă... Nimic...

[1] „Încărunţit de vreme, puteam să mai trăiesc,
Şi, pînă-n clipa morţii, prin jertfe să-l slăvesc
Datornic este ţării tot sîngele..."

(Corneille, *Horaţiu*, în traducerea lui V Eftimiu)

BĂLCESCU *(îndîrjit, amar)* : Domnule maior, nu mai căutați pe sub pat. Nu e acolo cartea.

LĂCUSTEANU *(energic)* : Atunci dă-o numaidecît... Unde e ?

BĂLCESCU *(cu respect ironic)* : În cap... Am aici aproape cincizeci de volume. Recitesc în fiecare zi cîte unul... Astea nu mi le puteți confisca.

LĂCUSTEANU *(strigă)* : Fostul iuncăr Bălcescu ! Nu-ți dai seama că ești osîndit pentru înaltă trădare ? *(Disprețuitor)* : Dacă nu erai minor și nu ai fi avut protecție, nu scăpai numai cu trei ani. *(Sarcastic, către ofițer :)* Dumnealui a vrut să răstoarne pe vodă... Să facă răspublică... Să ne ridice în cap pe țărani... *(Lui Bălcescu :)* Șeful complotului, canalia de Mitiță Filipescu, este de doi ani la Snagov, cu picioarele în apă. Îi cade carnea de pe ele putrezită. Nu mai are nici un dinte și-i aproape orb.

BĂLCESCU *(cutremurat, amețit)* : Căminarul Filipescu ?

LĂCUSTEANU : Așa pătimesc ticăloșii care strică țara.

BĂLCESCU *(plînge încet, gîndindu-se la Filipescu)* : Singurul care n-a fost laș.

LĂCUSTEANU : Cum este cu putință ca un ostaș să se răzvrătească împotriva domnului său, căruia i-a jurat credință ? În locul spătarului Ghica, eu nu-ți trăgeam palme, cum a făcut el. La urma urmei ești fiu de boier. Eu vîram sabia în dumneata și te lăsam mort...

BĂLCESCU *(îl privește mut, apoi îi spune liniștit, dar din adîncul ființei lui)* : Un înger a murit în mine cînd am simțit pe obraji palmele spătarului Ghica *(după ce tace cîteva clipe, leagă cu tîlc)* și s-a născut un om...

LĂCUSTEANU : Ce te-a făcut pe dumneata să te faci iuncăr ? De ce ai vrut să devii ofițer, dacă nu iubești armata ?... Dacă nu-i cinstești uniforma ?

BĂLCESCU *(zîmbește amar, pentru sine însuși, apoi îi spune apăsat, silabisind parcă ideea)* : Una din cele cincizeci de cărți din biblioteca memoriei mele... este o lucrare a mea proprie. Se numește *Puterea armată la români.* Am gîndit-o în temniță la Mărgineni, frază

cu frază. E întreagă aici. Nu așteaptă decît să fie așternută pe hîrtie. Sînt acolo și campaniile oștirilor românești, toate cîte au fost de la întemeierea Principatelor. *(Cu tîlc, arătînd)* : Dar uniforma asta nu-mi place... Nici cine o comandă...

LĂCUSTEANU *(impulsiv, vrea să scoată sabia)* : Nemernicule...

FĂRCĂȘANU *(intervenind)* : Domnule maior... Nu uitați că e prizonier și e dezarmat...

LĂCUSTEANU *(își înghite mînia)* : Să stai cu ochii pe bestia asta... *(Se uită la ceas.)* Eu am terminat inspecția. Polcovnicul s-a speriat degeaba. Nu cred că focul o să se întindă pînă aici, peste podul Mogoșoaiei. Dacă totuși crezi că e necesar să evacuăm deținuții, să știi că o roată din batalionul meu este consemnată în cazarmă. Pe mine mă găsești la vornicul Grădișteanu... Facem o partidă de whist *(gest)* sînt toată noaptea acolo. *(Înainte de a ieși, amenință pe Bălcescu)* : N-o să mai ai prilejul să urzești revoluții...

(Ies cei trei. Bălcescu tușește crispat.)

FĂRCĂȘANU *(intră din nou)* : Domnule Bălcescu, am o rugăminte. *(Șovăie rîzînd.)* Uite, mîine seara este o *soirée masqueé* [1] la Momolo. Vine cu părinții ei o domnișoară din protipendadă, care crede că este singura ființă din București care știe englezește... Și vreau să-i spun cîteva cuvinte englezești, s-o fac curioasă.

BĂLCESCU : Numai cîteva cuvinte ? Și dacă-ți răspunde ceva ? Ce ai să faci ?

FĂRCĂȘANU : O să fiu sub mască. Tac și mă prefac că nu vreau să vorbesc mai mult, ca să nu mă trădez. *(Rîde șiret.)* Dar scrie-mi-le în pronunțarea românească. *(Îi dă creion și hîrtie.)*

BĂLCESCU *(după un timp, îi scrie ceva)* : Spune-i versurile astea. Sînt din *Hamlet* !

FĂRCĂȘANU *(citește)* : „Tu e nonri go... end cuicli tu. Faruel".

BĂLCESCU *(surîzînd)* : Dacă nu se poate mai bine, fie și așa.

[1] Serată mascată (fr.)

SCENA 2

Aceiaşi, Tiţa, State

(State cu un coş în mînă, adus de Tiţa Bălcescu, deschide uşa şi o lasă să treacă. E îmbrăcată în costumul epocii.)

STATE *(către Fărcăşanu)* : Să trăiţi... dumneaei e sora deţinutului. Are învoire cu trei iscălituri, de la vornicie, de la agie şi de la spătărie, să-l vadă.

FĂRCĂŞANU : Foarte bine, băiete... Poţi să te duci...

STATE *(şovăind)* : Păi, să vedeţi... N-am văzut ce e în coş... Dar scrie în învoire că poate să aducă şi de-ale mîncării.

FĂRCĂŞANU : Lasă în grija mea, poţi să te duci... *(Sergentul iese, el se întoarce către Tiţa)* : Cred că nu aveţi nici arme de foc şi nici vreun pumnal în coş ! *(O salută. Ea nu are aerul să asculte şi să vadă, căci se uită încremenită la Bălcescu. I-a căzut manşonul din mîini.)* Atunci vă las. *(Salută iar şi iese.)*

SCENA 3

Tiţa, Bălcescu

TIŢA *(se azvîrle de gîtul fratelui ei)* : Nicule... Nicule... *(Murmurat, după cîtva timp)* : Din ziua Sfîntului Simion, de aproape un an, nu te-am văzut...

BĂLCESCU *(o priveşte bucuros, dar întreabă neliniştit)*! Mama ?

TIŢA : E bine, sînt bine cu toţii... Şi Maria şi Costache şi Barbu...

BĂLCESCU *(neliniştit)* : Tiţa, ce e cu mama ?

TIŢA : Nicule, o ştii, cu-ale ei... Este sănătoasă... A vrut ea anume să viu eu de data asta... Cum te cunoaşte de bine... *(caută în buzunar ; găseşte scrisoarea)* ...„lăsaţi-mă să-i scriu, că dacă Nicu nu m-o vedea şi n-o vedea scrisul meu, se sperie".

BĂLCESCU *(parcurge grăbit, nervos, scrisoarea)* : Nu o pot citi acum... Sînt bolnav de nerăbdare... Mi-e teamă că n-o să putem vorbi tot... E puţin cam tîrziu...

TIŢA *(face un gest, cu seriozitate copilărească)* : Ce am păţit ! De la zece am plecat de acasă, din Visarion şi abia acum am ajuns. Arde de două zile în Lipscani.

BĂLCESCU : Ard iar Lipscanii ? Ard iar Bucureştii ?

TIȚA *(volubilă, deşi tristă)* : Focul a trecut peste podul Mogoşoaiei, la Racoviţeşti, de acolo s-au aprins nişte acareturi la Corbeni şi a răbufnit în Brezoianu. Prin toate curţile stau maldăre de boarfe şi de calabalîc... Sînt toate tulumbele pe ulițele vecine, dar nu ajunge... Polițaiul a scos multă prostime cu gîrbaciul și s-au făcut vreo zece lanţuri de-a lungul ulițelor, spre gîrla Dîmboviței, de trec găleţile de la om la om. *(Copilăreşte)* : Au vrut să mă ia și pe mine. Noroc de logofătul Băloi : „Nu vedeți că e boieroaică... Fata sărdăresei Bălceasca... doftorița?" El m-a dus printre soldați și ceauși.

BĂLCESCU : Dar cum de-ați obținut învoirea asta ?

TIȚA : Tot biata coana Luxița Florescu. Două săptămîni a bătut la toate ușile.

BĂLCESCU : Biata coana Luxița...

TIȚA : Nicule, femeia asta e un înger pentru tine... Dar mai mult n-a putut face. *(Desface coșul, înainte însă de a începe să scoată descoperă — parcă îngrozită — patul fără așternut, cu scînduri goale.)* Nicule, nu ai așternut, nu te învelești cu nimic ?

BĂLCESCU : Mantaua. Ține destul de cald. *(Încurcat)*: Parcă tot e mai bine aici ca la Mărgineni... De altfel nu sînt adus decît pentru cercetări...

TIȚA *(ca o destăinuire)* : A fost doar o vorbă, tot coana Luxița a veghiat.

BĂLCESCU : Este și ea dintre ai noștri...

TIȚA *(scoate din coș)* : Uite, două rînduri de primeneli : ciorapii ăștia de lînă, un cojocel... toate sînt bune pe gerul ăsta.

BĂLCESCU *(mințind)* : Lăsați și voi că nu-i atît de rău. Un bărbat poate să îndure mai ușor... Ce vrei ? Închisoare.

TIȚA *(scoate iar)* : Niște baclavale, le-am făcu noi pe furiș, că sîntem în postul paștilor și mama s-ar supăra dacă ar ști. Ea îți trimite halva cu alune, caramele, migdale.

BĂLCESCU *(surîde înduioşat, cînd vine castronul mare de supă)* : Și orez cu lapte ? Tot copil mă crede.

TIȚA : Cum o să fie cu lapte, dacă sîntem în postul mare ? E cu tahîn.

BĂLCESCU *(neliniștit, bănuitor)* : Tița, spune-mi adevărul... de ce n-a venit mama ?

TIȚA *(turburată)* : Nicule, am să te lămuresc... *(Șovăie.)* Am să te lămuresc. *(Caută să iasă din încurcătură.)* Știi cînd a fost mama astă-toamnă la tine... ai refuzat să iscălești cererea de iertare lui vodă.

BĂLCESCU *(se întunecă, se crispează)* : Nu se putea altfel, Tița. *(Lasă capul pe piept.)* Și așa m-am simțit destul de prost că la judecată ați făcut fel de fel de intervenții pentru mine. *(Pe gînduri)* : Și ceilalți toți au fost netrebnici... Toți au dat rușinos înapoi... Numai Mitiță Filipescu a stat drept și a lăsat să cadă pe el totul... Acum îi putrezesc picioarele în apă la Snagov. *(După un timp, tot cu vocea șoptită ca mai sus)* : E supărată mama ?

TIȚA : Nicule, nu trebuia să refuzi să iscălești cererea de iertare. De atunci mama parcă este bolnavă... Alergase biata de ea un an de zile... Bătuse la toate ușile, care au rămas cîinește încuiate. Și pînă în cele din urmă vodă s-a înmuiat. A spus să faci cererea de iertare și să i-o aducă pînă într-o săptămînă coana Luxița... Biata mama a crezut că înnebunește de bucurie. N-a mai dormit pînă a ajuns la tine... Și cînd colo, tu nici n-ai vrut să auzi de o cerere de iertare.

BĂLCESCU *(vibrînd îndurerat)* : Soră, mi se sfîșie inima cînd mă gîndesc la mama. Îmi dau seama că ea nu mă poate înțelege... Dar tu, tu trebuie să înțelegi că nu puteam să mă înjosesc pînă într-atîta încît să cer iertare acelui despot care semnase cu lașitate porunca pentru condamnarea noastră.

TIȚA *(rămasă pe gînduri, turburată)* : Nicule...

BĂLCESCU *(întrerupînd-o)* : Vezi că mă înțelegi ? Tu mi-ești mai aproape decît orice altă ființă pe pămînt... Mama e o sfîntă, soră dragă, dar e din alte vremuri. E supărată pe mine și nu vrea să vină să mă vadă...

TIȚA *(strigă, speriată)* : Taci... taci... Nu vorbi cu păcat... Nu e supărată biata de ea. *(Cu gîndul la făptura mamei)* : Dacă i s-ar da voie ar dormi la ușa ta, aici... Altul este motivul pentru care m-a trimis pe mine...

BĂLCESCU *(nedumerit)* : Nu înțeleg nimic... *(Fixează asupra ei o privire întrebătoare.)*

TIȚA *(șovăie îndelung, nu știe cum să-l lămurească, e stînjenită)* : Mi-e greu...

BĂLCESCU *(tot mai nedumerit caută să descifreze tăcerea ei prelungită, încurcată)* : Spune-mi...

TIȚA *(mereu încurcată, dar fără să facă o dramă din asta, dimpotrivă, zîmbește înduioșată)* : Vezi, Nicule, e foarte greu de spus... Tu nu crezi în anumite lucruri și mi-e greu să-ți spun...

BĂLCESCU *(nervos)* : Spune, spune, Tița. *(Tușește și deoarece ea întreabă cu privirea, îi explică)* : Am răcit de aseară...

TIȚA *(zîmbind)* : Uite, în noaptea de crăciun mama a visat un vis...

BĂLCESCU *(lămurit acum, surîde cu ironie, înduioșat)!* Tița, soră dragă, am ajuns la vise ?

TIȚA *(convinsă parcă și ea)* : O știi pe mama cu visele ei... Zice că i-a apărut în vis Maica Domnului și i-a spus : „Zinco, să se ducă fata ta cea mai mică să-l înduplece pe frate-său". S-a trezit numaidecît și de atunci nu mai are liniște. *(Încurcată)* : Și coana Luxița crede că va fi mult mai ușor acum, cu vodă Bibescu, pentru iertarea ta... De aceea m-au trimis pe mine, spunînd că sînt sigure că eu te voi îndupleca să semnezi cererea... De asta n-a venit mama. „Du-te, fetița mea, tu, că ești suflet de copil... Ai să-l înduplеci... Ție nu-ți poate spune nu".

BĂLCESCU : Ce copilărie cu visele astea... Tița dragă, m-ai liniștit. *(O îmbrățișează)*. Dar tu nu crezi în astfel de basme. Tu știi bine că nu-mi poți cere să mă umilesc pînă într-atîta. Nu e așa ? Nu pot să-i cer lui vodă să mă ierte. *(Dar așteaptă răspunsul ei îndelung)*.

TIȚA *(tace îndelung, cu oarecare încăpățînare, apoi scoate din manșon o cerere gata scrisă)* : Nicule, acum e alt domn, nu mai e acela care te-a condamnat. *(Arată cererea invitîndu-l să semneze, îngenunchind, lîngă scaun.)*

BĂLCESCU *(uimit)* : Cum, și tu îmi ceri asta ? *(Tușește iar.)*

TIȚA *(dezarmată, parcă învinsă)* : Ai suferit prea mult, am suferit cu toții prea mult... te imploră mama, frații și noi amîndouă surorile. *(A scos din coș și o călimară mică și o pană.)*

BĂLCESCU *(luat prea repede, nu știe ce să facă)* : Dar...

TIȚA *(încurajată de încurcătura lui și cu pana în mînă, îl trage și pe el lîngă ea)* : Trebuie să iscălești... *(Cererea e desfăcută pe scaun ; ei sînt în genunchi unul alături de celălalt.)*

BĂLCESCU *(așa cum stă în genunchi cu o voce absentă, dînd impresia că va iscăli, sugestionat de ea, citește)* : „Înălțate stăpîne, cu fierbinte rugă de îndurare, cad în genunchi, la picioarele măriei-tale, cerînd..." *(Se privește plin de silă, se ridică înfiorat de ceea ce se cere.)* Nici un despot nu mă va avea în genunchi la picioarele lui. Mai bine îmi petrec viața în ocnă.

TIȚA *(s-a ridicat și ea încremenită)* : Dar, Nicule, știi bine că așa se scrie... Este doar, cum să spun... o regulă... Nu înseamnă că ești în genunchi înaintea nimănui.

BĂLCESCU *(hotărît)* : Nu pot ruga nimic pe un despot... Îi urăsc pe toți. *(Tușește, ea îl privește neliniștită, întrebător, iar el încurcat, se explică)* : Am răcit azi-noapte.

TIȚA *(îndurerată, revenind la atac)* : Pentru o întorsătură de condei ? Cum poți să dai însemnătate unui asemenea nimic ! ? Erai gata să iscălești. *(Bălcescu este foarte încurcat, parcă se lasă iar convins, șovăie.)* Voi cere ofițerului altă hîrtie și vei scrie tu cum vei voi, numai să fie acolo o cerere de a ta de iertare. Spune da. *(Așteaptă, ia tăcerea lui drept o aprobare și se îndreaptă spre ușă, apoi din prag spune unui soldat care nu se vede)* : Cheamă te rog pe domnul ofițer pînă aici *(Închide ușa și ia, recunoscătoare, mîna fratelui.)*

BĂLCESCU *(gîndește sfîșiat)* : Mitiță Filipescu putrezește cu picioarele în apă...

TIȚA : Care ar fi folosul dacă te-ai prăpădi și tu ?

BĂLCESCU *(după ce a stat mult pe gînduri, vorbește liniștit, hotărît ?)* : Ascultă, Tița, oamenii aceia, tovarășii mei, nu m-au întrebat întotdeauna ce gîndesc și eu, și asta mă înfurie și azi cînd îmi amintesc. Au luat hotărîri fără mine, fără să mă întrebe. M-au socotit desigur fără însemnătate, poate copil. Dar condamnarea — acum îmi dau seama — ne-a legat pe toți într-un scop și soarta lor a devenit soarta mea. Nu pot părăsi singur temnița. *(Urmează un lung răs-*

timp de tăcere încurcată. Tița pare și ea învinsă, abătută.)

TIȚA *(merge și scoate o mică icoană din coș, învăluită cu grijă într-un ștergar. O privește lung, dezarmată, clătinînd din cap, ridică din umeri neștiind ce să mai facă)* : E prea încăpățînat, Maică Preacurată...

SCENA 4

Aceiași, Fărcășanu

FĂRCĂȘANU *(intrînd)* : M-ați chemat, stimată demoazelă?

TIȚA *(puțin surprinsă)* : Da, domnule ofițer, *(neștiind ce să mai spuie)* este voie să pun în perete iconița asta?

FĂRCĂȘANU : Icoane și ceasloave cîte vreți... Pături și cărți de citit n-are voie să primească... Uite, aveți aici un cui, în perete. Cam mic, dar cred că-i de ajuns...

TIȚA *(punînd iconița)* : Da, e de ajuns.

FĂRCĂȘANU *(după un timp, încurcat)* : Stimată demoazelă, îmi permiteți să vă pun o întrebare... Nu sînteți dumneavoastră logodită cu camaradul meu, adică fostul meu camarad, căci acum este mutat la Craiova, lieutenantul Oprea Nedelescu ?

TIȚA *(turburată, surprinsă)* : Da, da...

FĂRCĂȘANU *(explicîndu-se)* : Pe la Sfîntul Dumitru eram într-o seară la teatru, la Momolo, la trupa franceză. Unul din camarazi a spus : „Iată pe Nedelescu cu logodnica lui". V-am salutat și ne-ați răspuns amîndoi.

TIȚA *(foarte încurcată)* : Da... da... Eu eram... Sîntem logodiți... Așteptăm să fie din nou mutat în București.. A trebuit să amînăm nunta.

FĂRCĂȘANU *(cu o simpatică galanterie)* : Am pierdut ocazia de a fi o pază de onoare.

TIȚA *(uimită)* : Ar fi fost învoit fratele meu să asiste ?

FĂRCĂȘANU : Nu, voiam să spun, o pază de onoare pentru mire, camaradul nostru. Dar cine știe, poate că luat pe răspunderea noastră și dîndu-și cuvîntul de onoare că nu fuge, ar fi fost prezent în biserică pentru două-trei ore chiar și prizonierul nostru.

TIȚA *(exaltată, cu o nădejde nebună)* : Domnule lieutenant, ar fi posibil un asemenea lucru ? Ar putea merge sub paza dumitale o oră în oraș ?

FĂRCĂŞANU *(puţin speriat)* : Nu. Asemenea faptă ar fi cu neputinţă fără o aprobare de sus.

TIŢA *(caldă, cu o nădejde care imploră)* : Domnule ofiţer, haide cu Nicu un ceas astă-seară la noi acasă.

FĂRCĂŞANU *(puţin îngrozit, dar nu lipsit de curtoazie)* : Nu !... este o nebunie ceea ce vă trece prin cap. *(Merge de-a-ndaratelea spre uşă şi iese.)*

SCENA 5

Bălcescu, Tiţa

BĂLCESCU *(vine frăţeşte spre Tiţa, care este nervoasă, îndurerată)* : Poate că era mai bine să faceţi nunta în toamnă şi să nu mai aşteptaţi ca să fie mutat logodnicul tău din nou în Bucureşti... Te-ai fi dus la casa ta cu el, acolo, la Craiova.

TIŢA *(pe care această discuţie despre logodnă o exasperează)* : Nu se putea, Nicule, era greu...

BĂLCESCU : De ce ? Era vorba de fericirea ta...

TIŢA *(tace îndelung, umilită de această încurcătură, pe urmă cu o concentrată gravitate)* : A rupt el logodna. *(Cu un surîs amar :)* Cînd toată lumea ştia că ne pregătim de nuntă... cînd ieşise cu noi la teatru şi la sindrofii ca logodnic...

BĂLCESCU : Pentru numele lui Dumnezeu, a fost în stare să facă asta ? *(Clocotind)* : Ar trebui pălmuit în stradă. Nu se compromite în felul acesta o fată de şaptesprezece ani ! Cum a îndrăznit asta ? Cum ţi-a spus-o ?

TIŢA *(iritată, vrînd să ocolească)* : Tată-său i-a scris o scrisoare mamei...

BĂLCESCU : Mă întreb ce motiv au invocat ca să strice o logodnă făcută cu preoţi, cînd tocmai tatăl său v-a schimbat inelele. .

TIŢA *(ţinîndu-se tare, totuşi silabisind parcă pe gînduri)* : Cînd cineva e de rea-credinţă, poate găsi pretexte uşor. Nu mai are nici o însemnătate. *(Cu o voce murmurată, iritată)* : Mi-e greu numai cînd mă întreabă lumea cînd se face nunta şi eu trebuie să găsesc cuvinte... E greu... Parcă umblă rîme pe mine.

BĂLCESCU *(neliniştit, insistînd)* : Tiţa, ce motiv a invocat ? Ce s-a întîmplat de a fost el în stare de o asemenea îndrăzneală ?

TIŢA *(nu vrea ca el să ştie că din pricina lui s-a sfîrşit totul)* : Nicule, nu-ţi mai bate capul atîta, că întîmplarea nu merită... Nimic, decît pretexte.

BĂLCESCU : Singurătatea asta, zidul ăsta pe care-l pune închisoarea între mine şi lume, neputinţa asta la care te reduce ca pe un sobol orb este mai rea decît foamea şi frigul. *(Ros de bănuială să nu se fi întîmplat vreo nenorocire)* Soră dragă, sînt fratele tău, sînt în familia noastră prietenul tău cel de totdeauna, cel mai apropiat. Spune-mi ce s-a întîmplat. Spune-mi tot...

TIŢA *(şovăie încă, apoi aproape în şoaptă, stînjenit)*: Tată-său i-a scris mamei că-i pare rău, dar e nevoit să ceară dezlegare pentru cuvîntul dat. Că el — scria — nu poate admite ca fiul său să-şi „brizeze cariera“ căsătorindu-se cu mine. Un ofiţer însurat cu sora unui... *(Şovăie.)* osîndit pentru înaltă trădare.

BĂLCESCU *(îngrozit, năucit, abia găsind cuvintele, înţelege)* : Din pricina asta ?

TIŢA *(grăbită, ca să nu se lase răspunderea asupra lui)* : Ţi-am spus, pretexte. N-au ştiut ce să mai scornească...

BĂLCESCU *(zdrobit, împovărat, se plimbă prin odaie, apoi vine la ea, îi ia mîinile)* : Surioară dragă, ţi-am distrus şi ţie fericirea. Sînt un blestemat. Înnegresc viaţa celor ce mă iubesc...

TIŢA *(dorind sincer ca el să nu se mustre)* : De ce nu vrei să recunoşti că n-are nici o însemnătate ? Acum, e puţin mai greu pînă ce scap de întrebările tuturor proştilor. *(Şoptit :)* Unele femei, ca să ne umilească, mă întreabă cu o prefăcută compătimire, îmi cer lămuriri... vor să-mi desfacă inima fîşie cu fîşie... Dar la toamnă, cînd tot Bucureştii va şti, voi scăpa de orice sîcîială. *(A luat manşonul de pe jos. Palidă, face sforţări supraomeneşti să se mintă pe sine însăşi, dar izbucneşte nemaiputîndu-se stăpîni)* : Laş... laş... a fost un laş. *(Cade pe pat.)* A plecat din Bucureşti fără nici o lămurire, fără să-mi scrie un rînd... *(Zîmbeşte istovită.)*

BĂLCESCU *(uimit, abătut)* : L-ai iubit ?...

TIȚA *(parcă nici nu aude, deși se privesc în ochi)* : Inelul, l-a trimis tată-său în plic. *(Copilărește, cu zîmbet amar)* : Și spunea că și-ar da viața pentru mine.

BĂLCESCU : Dar de ce nu și-a dat seama de toate astea încă din timp, înainte de logodnă, de cînd cu judecata ?

TIȚA : Un poltron... Și-a pierdut capul cînd s-a văzut mutat din București.

BĂLCESCU : Surioară, iartă-mă... A fost întîia ta iubire... Ar fi putut să fie frumos.

TIȚA *(istovită, murmurînd)* : Pune flori cîte vrei... Le pui pe un mormînt... Știu acum ce este iubirea. În fundul fîntînii ei nu este apă curată... Este doar mocirlă. Nu voi mai iubi niciodată !

BĂLCESCU *(înfiorat, încearcă să o mîngîie)* : Tița, tu ești doar un copil... Ai șaptesprezece ani. *(Zbuciumul l-a obosit, e palid.)*

TIȚA *(sălbatică)* : Niciodată !

BĂLCESCU *(dezolat, vrea să facă un gest, ar vrea să spuie ceva, dar surprins, se întoarce brusc, convulsiv, își aduce batista la gură)* : Nu. *(Tița a urmărit neliniștită convulsiunea lui ; așteaptă o clipă încremenită, pe urmă se duce la el, îi întoarce fața și vede batista plină de sînge. Bălcescu neputincios, privește cu fața descompusă. Caută să-i explice :)* Știi...

TIȚA *(a căutat să se sprijine, apoi ca paralizată de o idee fixă)* : Să nu afle mama...

BĂLCESCU *(învins, cu o voce pierdută)* : Întîile semne au apărut iarna trecută, la Mărgineni... Sînt atacat...

TIȚA *(plîngînd mult)* : Te-au ucis, frățioare.

BĂLCESCU : Nu trebuie să afle nimeni.

TIȚA *(cu o dăruire liniștită a întregii vieți)* : Voi fi sora ta. Nimic decît sora ta pînă ce voi muri. *(Îl mîngîie).* Te vei însănătoși... Îți voi da viață din viața mea.

BĂLCESCU *(de pe pat)* : Îți repet, nu trebuie să afle nimeni... Sînt însemnat... soarta m-a însemnat.

TIȚA *(cu o duioșie hotărîtă, de soră care și-a închinat viața)* : Nu, frate, trebuie să le spui, ca să fii scos de aici și dus la spital... Altfel te vei prăpădi...

BĂLCESCU *(înfrigurat, dintr-un izvor adînc, cu un soi de deznădejde)* : Nu... Nu ! Ar scăpa prea ieftin. Mai am

un an de pedeapsă și îi voi face pînă la sorocul lui, ca să fie socotelile în regulă. Ar scăpa prea ieftin aceste fiare... N-am nevoie de mila lor... Mi-au lăsat numai un ciot de viață... Dar vor plăti pentru acest ciot, ca pentru trei vieți. Tița, noaptea nu pot dormi, fac numai socoteli și planuri. Am acum douăzeci și trei de ani... Aș vrea să mai trăiesc numai alți zece și voi răsturna putregaiul lor cum întoarce un fier de plug cîmpul înțelenit de mărăciniș. *(Cu sete de viață)* : Zece ani numai...

TIȚA *(îngrozită)* : Frate, nu e bună atîta ură... Trebuie să te rogi numai lui Dumnezeu, să te facă sănătos...

BĂLCESCU *(sălbatic, dar înăbușit, întors în el însuși)* : Nu trebuie să se mai întîmple și cu alți români ceea ce s-a întîmplat cu Mitiță Filipescu, cu mine și cu ceilalți. Nu trebuie ca acest popor să mai îndure cîte îndură...

SCENA 6

Bălcescu, Tița, Fărcășanu, Arăpilă

FĂRCĂȘANU *(intră, gros îmbrăcat, cu o căciulă mare în mînă : cei doi îl privesc nedumeriți. Întreabă grăbit, cu un ton conspirativ)* : Domnule Bălcescu, mai vrei să mergi în noaptea asta acasă ?

BĂLCESCU *(privește încremenit)* : Dar...

TIȚA *(cu o față aprinsă, tremurînd din toată ființa ei)* : Domnule ofițer, vrei, vrei cu adevărat ? Parcă se răstoarnă noaptea în zi.

FĂRCĂȘANU : Fii gata de plecare...

TIȚA : Vrei să spui că poate merge pentru un ceas, două, acasă ?

BĂLCESCU *(nemișcat)* : Domnule, nu pot primi... Îți riști cariera și libertatea... Nu am dreptul să primesc asemenea sacrificiu...

FĂRCĂȘANU : Te rog să primești... Nu va afla nimeni.

TIȚA *(a și acceptat ideea)*: Cum să facem ca să nu afle mama dintr-o dată ? Ah, și nu avem decît un ceas !...

FĂRCĂȘANU *(același ton conspirativ)* : Nu, va rămîne toată noaptea... Vom reveni în zori... Am unde să dorm acolo ? La vreun vecin ?

TIȚA *(luminoasă)* : Vei fi singurul care vei dormi în toată casa noastră, unde vei vrea. Noi vom sta în jurul lui lîngă sobă, toată noaptea.

BĂLCESCU *speriat parcă)* : Nu am dreptul să primesc un asemenea sacrificiu.

FĂRCĂȘANU *(trudindu-se să fie calm)* : Nu risc nimic. *(Apoi nemișcat)* : Ai fost iertat.

TIȚA *(se sufocă, pe urmă ascultă cu ochii în lacrimi)* : A fost iertat ? De unde știi ?

FĂRCĂȘANU : Este afară un domn care mi-a spus să vă spun doar atît : „că se numește Arăpilă". *(Iese în prag.)* Poftiți, domnule.

TIȚA *(văzîndu-l, uimită)* : Domnul Alecu Golescu...

ARĂPILĂ *(emoționat, abia vorbind)* : Ești liber... ești liber, frate.

BĂLCESCU *(neliniștit, cu tot trupul drept)* : Numai eu ?

ARĂPILĂ : Au fost iertați toți. S-a răspîndit știrea că Mitiță Filipescu e pe moarte... S-a adunat lumea în fața palatului, cerînd eliberarea lui. Vodă Bibescu a cedat. A semnat ofisul azi la ora unu. A și plecat un chervan pe tălpoaie, să-l aducă de la Snagov pe Mitiță Filipescu. Mulțimea este acum din nou în fața palatului.

TIȚA *(cade moale în genunchi la icoană)* : Nu sînt vrednică... Nu sînt vrednică, Maică Preacurată !

Cortina

TABLOUL III

O grădină mică a unei cîrciumi de vară, între vile de pe dealul Filaretului. În luna mai. Un chioșc de lemn în față, în stînga cu o masă rotundă, mare, vopsită în verde. Un parmalîc arată malul rîpei, cu o vedere panoramică spre dreapta, deasupra vechiului București : acoperișuri de case joase și multe, foarte multe turnuri de biserici... În fund, în stînga, intrarea la ghețărie. În dreapta, intrarea la prăvălia de iarnă. Tot în fund un grătar. Mai sînt și alte mese neocupate la început. Trebuie să se știe că aceasta este un fel de anexă, iar grădina principală este în partea cealaltă a prăvăliei. Se aud numai, de la ea, lăutarii.

SCENA 1

Bălcescu, Arăpilă, Ion Ghica, Tell

TELL *(în chioșc)* : Fraților, credeți-mă, vă vorbesc din inimă și ca un cunoscător al situației reale. Trebuie să-l admitem neapărat pe Eliade în „Frăția" noastră, fiindcă fără el nu cred să izbutim. Sîntem în mai, iar revoluția trebuia să izbucnească încă în aprilie, dacă nu din martie, ca și în celelalte țări din Europa. Am fost atunci de părere să nu ținem seama de sfatul lui Lamartine și să începem fără întîrziere.

BĂLCESCU : Recunosc că acum trebuie să ne grăbim... Europa fierbe... țara s-a trezit și aici.

TELL : Tocmai, pentru că e treabă grabnică, avem neapărată nevoie de Eliade, care este astăzi, după Cîmpineanu, cel mai popular bărbat român... Fără el, negustorimea și mica boierime nu se mișcă, iar o revoluție fără negustorime și fără micii boieri nu e cu putință... Pe ce ne sprijinim noi, la urma urmelor ? Pe membrii acestei societăți și pe batalionul meu care este împrăștiat pe tot lungul Dunării...

BĂLCESCU : Revoluțiile europene trebuie să ne slujească drept pildă. La Paris s-a mișcat în februarie întreg poporul... lumea celor mulți... Între mii de lucrători care părăsiseră lucrul în fabrici, am pătruns și eu însumi pînă la tronul lui Ludovic Filip. Am vrut să-ți aduc un petec de catifea roșie din acest tron, dar i l-am trimis lui Alecsandri ca să-i inspire vreo poezie... Cînd am înființat această „Frăție" acum cinci ani, ținta noastră a fost să ne adresăm poporului, nu boierilor, să luminăm țărănimea și pe meseriași. Așa am început !

TELL : Acum e prea tîrziu... Fără negustori și fără micii boieri nu ne putem mișca, deci avem nevoie de Eliade.

BĂLCESCU : O revoluție clădită pe boierime este o revoluție clădită pe nisip...

ARĂPILĂ : Eu nu tăgăduiesc popularitatea lui Eliade. După cum știți și-a închiriat grădina pentru panoramele de la moși... Dar cînd ne călăuzește un om ca Bălcescu, o cauză justă ca aceea pentru care luptăm noi, nu

avem nevoie de această popularitate... Dumneata, frate Ghica, ce spui ?

GHICA *(şovăie)* : De, frate Golescule, e foarte greu de... luat o hotărîre, aşa într-o clipă, atunci cînd îţi dai seama că această hotărîre poate atîrna greu în cumpăna revoluţiei şi cînd este vorba de o revoluţie menită să întoarcă crugul istoriei româneşti... Socot totuşi că Ion Eliade înseamnă un sprijin pe care nu-l putem respinge pentru mişcarea pe care o plănuim...

ARĂPILĂ *(mirat)* : Dumneata, frate, eşti pentru primirea lui Eliade ?

GHICA *(stînjenit)* : Sîntem în mai, nu mai putem întîrzia, trebuie să pornim în grabă...

TELL : Aş vrea să nu fiu greşit înţeles... Şi eu admir pe marele cărturar, pe fratele Bălcescu... Dar faima lui Bălcescu nu trece de lumea cărturărească... E prea tînăr. *(Lui Bălcescu)* : N-ai nici treizeci de ani, nu-i aşa ? Eliade este aproape cu douăzeci de ani mai în vîrstă... De un sfert de veac este dascăl şi ziarele lui apar tot de un sfert de veac şi sînt nu numai cele dintîi, dar şi singurele ziare româneşti... Iată de ce nu poate fi revoluţie naţională fără el. Inima lui Eliade arde pentru poporul român.

ARĂPILĂ : Arde, nu zic ba, dar scoate mult fum. Inima lui Bălcescu arde... dar dă numai lumină.

BĂLCESCU *(nervos, convins că trebuie respinsă primirea lui Eliade, dar cedînd de teamă să nu pară invidios:)* Discuţia este de prisos... Sînt şi eu de părere ca să fie admis... Doresc din adîncul fiinţei mele ca aducerea lui Eliade, pe care de altfel îl preţuiesc ca un mare dascăl al neamului nostru, să nu însemne pentru revoluţia pe care o pregătim şi prin care poporul vrea să-şi ia soarta în propriile lui mîini... o cotitură de care într-o zi să ne pară rău. Şi cu asta repet : votez admiterea lui Eliade în societatea noastră „Frăţia". Dumneata ce zici, frate Golescule ?

ARĂPILĂ : Eu nu mai am nici un drept de vot... Voi trei sînteţi întemeietorii „Frăţiei" şi cei trei mari demnitari superiori ai ei... Dar ca membru în Comitetul Executiv pot să vă spun că faceţi o greşeală.

GHICA : Atunci, mă duc să-l poftesc pe Eliade aici...

BĂLCESCU *(foarte surprins)* : Dar unde e ?

GHICA : Este în cealaltă parte a grădinii. Așteaptă răspunsul.

ARĂPILĂ *(iritat)* : Era așa de sigur de admitere ? *(Se uită bănuitor la Ghica.)* Adică avea votul lui Tell, al *(întîrzie cu răspunsul)* dumitale, două, avea deci majoritatea.

GHICA : Am avut cu el o întîlnire și o lungă explicație la grădina Tei, alaltăieri... Pe urmă țineți socoteală că sîntem în mai și nu mai e timp de pierdut. *(Iese.)*

BĂLCESCU *(către Tell)* : Dar Eliade știe regulele societății ? Știe că pe față, sîntem societatea literară sub numele de „Asociația literară" ?

TELL : Știe tot ce se cuvine : că membrii nu se știu între ei decît în grupuri de cîte zece și nu cunosc, dintre șefi, decît pe acei care îi înrolează și le dau instrucțiuni. Să vedeți ce solemn o să spună „Dreptate și frăție".

ARĂPILĂ *(pe ușa ghețăriei intră sublocotenentul Dincă)* : Iacă și pe Dincă... Dar de ce vine din ghețărie ?

TELL : El totdeauna vine prin rîpă, ca să controleze intrarea subterană a ghețăriei... Să vadă dacă e cheia la locul ei și să nu fie înțepenită ușa...

DINCĂ : „Dreptate și frăție"...

TELL *(după ce, împreună cu ceilalți, răspunde la fel la salut)* : „Dreptate și frăție". E totul în regulă, Dincă ?

DINCĂ : Via toată e înfrunzită de am putea trece toți în picioare nevăzuți... În rîndul rîpei, numai lăstari. *(Se explică încurcat)* : Știți, mi-e teamă să nu aresteze toată „Frăția" odată, la locul de adunare, cum îi arestară pe cei din Moldova... pe toți odată... Dar unde sînt ceilalți ?

BĂLCESCU : Iată și pe frații Golești. Mai este și Iancu Ghica... s-a dus să-l aducă pe Eliade.

(Intră doi frați Golescu, vorbind.)

DINCĂ *(uimit)* : Adevărat, îl aleserăți pe Eliade la „Frăție" ?

ARĂPILĂ : Uite-l...

SCENA 2

Aceiași, **Eliade**, giuvaergiul **Hagi-Curti**, negustorul **Dobrovici**, **Damian Tabacul**, **Mitru Tabacul**, un taraf de lăutari

ELIADE *(intrînd teatral, în cîntec de lăutari)* : „Dreptate și Frăție" ! Fraților, sublimă este pentru mine această zi în care aduc sfios inima mea pe altarul „Frăției". Am zis altar, fiindcă altar slujit de preoți este această sublimă societate, altar din care pornesc razele libertății ca niște săbii. Am zis săbii, fraților, fiindcă de aci vor porni săbiile de lumină ale dreptății, ca să nimicească stihiile întunericului. *(Încheie cu un salut final)* : „Dreptate și Frăție", „Frăție și Dreptate".

(Tell îi dă acolada, se așază toți în chioșc : Bălcescu rămîne în față.)

BĂLCESCU *(arătînd spre cei doi lucrători care așteaptă deoparte sfioși)* : Dar flăcăii aceștia cine sînt ?

DOBROVICI : Sînt calfe în tăbăcăria mea... În ei mi-e nădejdea la o adică... *(Către un băiat)* : Băiete, dă două kile de vin și cîte o friptură flăcăilor ăstora...

BĂLCESCU : Să-i chemăm aci, cu noi.

DOBROVICI : Cum asta ? Să stea lucrătorii mei cu mine la masă ? *(Se uită nedumerit la Eliade : Hagi-Curti pare de asemenea foarte surprins.)*

ELIADE *(explicînd cu bunăvoință, încurcat puțin)* : Să vedeți, prietenii mei nu sînt niște meseriași cu doi-trei lucrători acolo... *(Arată)* : Dumnealui este domnul Dobrovici, starostele blănarilor, care are o tăbăcărie cu cincisprezece meșteri și cu o sută cincizeci de calfe... Nu se obișnuiește... Dumnealui este Hagi-Curti, cel mai mare giuvaergiu de pe Lipscani...

DOBROVICI *(iritat)* : Nu vă supărați... Nu e vorba de mine... dar vedeți, lucrătorii mei sînt oameni cuviincioși, care știu ce se cade și ce nu... S-ar simți ei prost cu mine la masă. Nu se cuvine să stricăm orînduiala moștenită din moși-strămoși, așa cum a lăsat-o Dumnezeu.

BĂLCESCU *(tremurînd)* : Și vreți să le cereți să-și dea viața ? Pentru ce ? Nu vă supărați, rămîneți dumneavoastră aici, mă duc eu la acești prieteni tabaci. *(Trece dincolo.)*

ARĂPILĂ *(în liniştea care s-a făcut)* : Nu vă supăraţi, trec şi eu acolo. *(Pleacă.)*

DOBROVICI *(arătînd pe Arăpilă)* : Dumnealui nu-i feciorul marelui vornic Dinicu Golescu ? *(Leagănă mîna cu admiraţie.)* Cînd a plecat în Europa i-am făcut bătrînului o dulamă de samur de s-au speriat nemţii de la Peciu cînd au văzut-o. Spuneau că la ei nu se putea lucra aşa ceva.

ELIADE *(ca unui copil)* : Nu, dumnealui este feciorul marelui vornic Iordache Golescu... Uite, dumnealor *(arată pe Nicolae şi pe Ştefan Golescu)* sînt feciorii boierului Dinicu Golescu, de au fost la Viena...

(Fraţii Goleşti surîd cu indulgenţă. Lăutarii le cîntă la ureche celor din chioşc.)

BĂLCESCU : Nu vă simţiţi bine că am venit şi noi la masa dumneavoastră ? Ce e asta ? Hai noroc !

MITRU TABACUL *(ciocnind sfios)* : Ne pare bine, cum să nu ne pară bine, dar să vedeţi... De, noi cu lucrul, ca omul... Dacă am fi avut timp ne-am fi spălat şi noi... Că avem haine mai curate, de duminică. Dar aşa... adineauri ne-a spus jupînul...

BĂLCESCU : Cum vrei să spui că abia adineauri aţi întrerupt lucrul în tăbăcărie ? Acum e ceasul zece şi mai bine.

DAMIAN TABACUL : Nu, lucrul în tăbăcărie nu s-a întrerupt nici acum, că e zor mare. *(Rîsete în chioşc.)* Trebuie să ne pregătim pentru tîrgul de la Urziceni... Astă-seară se lucrează pînă la douăsprezece...

BĂLCESCU *(se uită cu înţeles la Arăpilă)* : Pînă la douăsprezece ? Şi mîine cînd începe iară ?

MITRU TABACUL : Păi, cum se luminează de ziuă... Pe la cinci să zicem.

BĂLCESCU *(schimbă iar priviri cu Arăpilă)* : Va să zică, în tăbăcăria dumneavoastră un lucrător lucrează nouăsprezece ore pe zi ?

DAMIAN TABACUL : A, nu... numai cînd e zor... Altfel, pe la nouă, pe la zece seara mergem la culcare.

(Rîsete şi lăutari în chioşc.)

ARĂPILĂ : Cît eşti plătit dumneata pe zi ?

MITRU TABACUL : Eu am trei lei pe zi, dar sînt unii care au şi cinci lei pe zi. *(Lui Bălcescu)* : Dar nu vă supăraţi, boierule, eu îmi pare că vă cunosc de

undeva... N-aţi fost dumneavoastră acu... să fie cîţiva ani, la noi prin fabrică ?

BĂLCESCU *(convenind, către Arăpilă)* : Acum patru ani, conform planului de la „Frăţia", am încercat să cunosc mai de aproape poporul muncitor. Cred că nici în galerele cu robi nu era o muncă atît de grea şi otrăvitoare ca în aceste tăbăcării. Că de dormit tot atîta de îngrămădiţi şi în zdrenţe, plini de plăgi şi de păduchi, dorm bieţii muncitori. *(Frămîntat)* : Ce e de făcut, frate Alecule ? Ce e de făcut ?

ELIADE *(ridică vesel paharul cu vin)* : *Noroc*... „Dreptate şi Frăţie".

(Toţi din chioşc, către cei din dreapta, repetă „Dreptate şi Frăţie". Eliade vine spre Bălcescu.)

BĂLCESCU *(abătut, după ce priveşte lung pe tăbăcarii trudiţi, răspunde ridicînd paharul, cu un amar înţeles)* : „Dreptate şi Frăţie".

Cortina

TABLOUL IV

În acelaşi loc, dar peste două săptămîni, după miezul nopţii. În chioşc sînt în jurul mesei A. G. Golescu, N. Golescu, Voinescu, Bălcescu, Curti şi alţi membri ai „Frăţiei". Sînt luminaţi de un felinar atîrnat. Restul grădinii este în întuneric. Toţi stau nemişcaţi, păziţi de patru dorobanţi cu armele întinse.

SCENA 1

ARĂPILĂ *(în şoaptă, intens, lui Bălcescu)* : Pe cine bănuieşti ?

BĂLCESCU *(tot în şoaptă, nervos)* : Stau şi mă gîndesc...

ARĂPILĂ *(cu palmele împreunate a nedumerire)* : Eliade ?

BĂLCESCU *(la fel de nedumerit)* : Nu cred...

ARĂPILĂ *(căutînd mereu)* : Tell ?

(Se aud paşi, dorobanţii se ascund. Intră Şt. Golescu încrezător şi vrea să salute „Dreptate şi..." dar arme cu ba-

ioneta pusă îl încadrează din spate și din dreapta. Acum se mai văd în întuneric celelalte două arme îndreptate înspre cei din chioșc.)

DOROBANȚUL I *(poruncitor)* : Mîinile sus, ești arestat ! *(Îl caută de arme, îi ia un pistol.)* Treci în chioșc.

(Golescu trece năucit în chioșc, aci descoperă îngrozit că și ceilalți arestați au mutre de înmormîntare.)

DOROBANȚUL II : Îi mai ținem mult aici ?

DOROBANȚUL I : Pînă cînd s-or aduna toți șoarecii în capcană. Domnul căpitan Costache îi numără, ascuns în șanț, cu garda lui.

(Intră Dobrovici, cu care se repetă procedeul.)

ARAPILĂ *(fioros)* : Dacă Iancu Ghica n-ar fi la Constantinopol, pe el l-aș bănui...

(Urmează un răstimp de tăcere, în care cei arestați se privesc abătuți, cu armele ațintite asupra lor. Intră Dincă în uniformă. Cei doi dorobanți vor să repete procedeul, dar, intimidați de uniformă, rămîn cu armele întinse, muți. Dincă are o clipă de ezitare, dar într-o străfulgerare înțelege situația.)

DOROBANȚUL I : Stăi... Mîinile...

DINCĂ *(dezlănțuit, mînios)* : De ce sînteți numai patru dorobanți aici ? Cîți inși a dat ordin măria-sa să fie aici ? *(Dorobanții îl privesc uimiți.)* Opt... Unde sînt ceilalți patru ?

DOROBANȚUL I *(intimidat)* : Să vedeți...

DINCĂ *(furios)* : Ce să văd ? Unde-i căpitanul Costache ? Unde-i chiorul ?

DOROBANȚUL I *(bîlbîit)* : Jos, în șanț, lîngă pod... Ați trecut pe lîngă el.

DINCĂ *(strigînd și mai tare)* : Să vie chiorul numaidecît aici ! *(Arată chioșcul.)* Cum vreți să păziți pe tîlharii ăștia numai cu patru oameni ? *(Cei din chioșc îl privesc uluiți, cu groază.)*

DOROBANȚUL I : Ceilalți înconjură via, ca să nu iasă nimeni...

DINCĂ : Și pe cei care i-am arestat în beci, cine-i păzește ? Voi doi mergeți cu mine în beci... Tu te duci să-l chemi pe căpitanul Costache Chioru aici *(precizează)*, după ce vin eu de jos.

DOROBANȚUL I : Să trăiți... aștept.

DINCĂ Așa... *(Împinge pe cei doi înspre prăvălie, conducîndu-i spre beci. Se întoarce de acolo, în timp ce*

arestații din chioșc privesc năuci, dezamăgiți, și se adresează dorobanțului I) : Spune-i lui Costache să vie numaidecît aici, că-l cheamă aghiotantul măriei-sale... Să reveniți numaidecît...

(Cei din chioșc, mai uimiți.)

DOROBANȚUL I *(speriat)* : Venim numaidecît. *(Iese fugind.)*

DINCĂ *(tăios)* : Acuma... *(De îndată ce iese întîiul dorobanț, el pune pistolul în tîmpla celui rămas.)* Dă arma... *(Cînd acesta i-o dă năuc, strigă spre chioșc)* : Frate Serghiescule, ia-i arma. Acuma la beci cu ăsta. *(Către dorobanț :)* Cine strigă e împușcat. *(Intră cu el în prăvălie, revine cu două arme.)* Frate Catina, frate Telegescule, luați armele astea și păziți aici să-l prindem pe căpitanul Costache. *(Se așază într-o parte și alta ca să nu fie văzuți de cei ce intră, favorizați de altfel de întuneric și așteaptă, căci se aud pași.)*

COSTACHE *(de afară, strigînd)* : Aghiotantul măriei sale, mă ? Unde e, mă ? Unde e... ?

DINCĂ : Mîinile sus, Costache. *(L-a dezarmat, apoi batjocoritor lui Costache, care încă nu și-a venit în fire)* : Ascultă, Costache, hrăpăreț și fricos ai fost toată viața, dacă devii din senin curajos, dacă strigi cumva, îți zbor creierii. Haidem acum la beci. *(Către cei doi care rămîn)* : Voi rămîneți aici și păziți pînă mă întorc.

N. GOLESCU : Fraților, cum ieșim de aici ? Mai repede.

DINCĂ *(revenind)* : Prin ghețărie...

BĂLCESCU *(cu îndîrjire stăpînită, către cei care pleacă)* : Frați căuzași, de ce să plecăm ? Știți că au fost arestați ieri Negulici și căpitanul Teologul ! Că s-au făcut percheziții pe la cei mai mulți dintre noi... Villara și Aga Iancu Manu au dat listele de cei care trebuie să fie arestați... De ce să plecăm de aici înainte de a lua o hotărîre ? Aici este singurul loc unde poliția nu ne mai caută în noaptea asta !...

ȘT. GOLESCU : Dar dacă e printre noi alt trădător ?

BĂLCESCU *(cald și hotărît)* : Trădare, netrădare, sîntem luați de puhoi și nu ne mai rămîne decît să mergem înainte. Întoarcere pentru noi nu mai este.

ARĂPILĂ : *(fierbînd)* : Frate Bălcescule, bine ai grăit... Nu mai e întoarcere. Spune repede ce crezi că-i de făcut ?

N. GOLESCU : Deh, dacă punem strajă afară, am putea rămîne.

ŞT. GOLESCU : Ce să facă straja afară... Dacă vine cineva şi este oprit, se iscă zarvă mare şi vin toţi dorobanţii aici.

DINCĂ : Putem face altfel. Lăsăm să intre aici pe oricine vine, cum făceau ei. Aici le punem puştile în piept. Le întoarcem capcana.

ŞT. GOLESCU : Bine. Dar atunci spune repede.

BĂLCESCU *(respirînd adînc, concentrîndu-se)* : Planul pe care-l urzim de trei săptămîni... îl aplicăm numaidecît. Astă-seară e sîmbătă... 5 iunie... Mîine plecăm din Bucureşti : eu la Telega, la căpitanul Cristofi, să încerc să viu cu compania lui şi cu ciocănaşii spre Bucureşti... Maiorul Tell e de trei zile la Giurgiu, aşteaptă un semn de la noi... Să plece mîine dimineaţă om la el, ca să-i spuie să se îndrepte numaidecît spre Islaz... unde ne aşteaptă căpitanul Pleşoianu cu compania treia din regimentul întîi. Dumneata, frate Ştefane, pleci mîine cu Eliade... Fruntaşii cunoscuţi ai revoluţiei sînt urmăriţi, de aceea trebuie să se împrăştie în toată ţara, ca să-l zăpăcim pe Bibescu. Să nu ştie unde e lovitura principală.

ŞT. GOLESCU : Unde-i proclamaţia ? Ai scris-o ? Trebuia să ne-o dai de joi.

BĂLCESCU *(puţin încurcat)* : Joi a fost gata... I-am dat-o lui Eliade s-o tipărească în tipografia lui şi uite ce-a ieşit din ea... *(Scoate nemulţumit vreo zece foi cu proclamaţia.)* Eu o scrisesem scurtă, el a găsit-o prea aspră şi tăioasă... A pus peste ea mult untdelemn de mıruit. Din trei pagini a făcut cincisprezece... Acum, rămîne aşa... *(Reia firul acţiunii.)* De la Celei vine Popa Şapcă... Totul e pregătit pentru plecarea dumitale, frate Ştefan, dar trebuie să cereţi amănunte de la Rosetti, care nu a putut veni astă-seară... Veţi fi în seara de 7 la Islaz. De la Caracal, unde vă aşteaptă Magheru cu opt sute de dorobanţi, toată lumea va merge să se unească cu pandurii de la Craiova... La Rîmnicu Vîlcea pleacă dumnealor doi, Serghiescu, Telegescu... La Bucureşti *(arată pe N.*

Golescu) cauţi pe Axente Sever şi aşteptaţi semnalul de la Islaz...

ARĂPILĂ : Tabacii şi măcelarii lui Axente Sever se adună cum or auzi clopotul mitropoliei tras într-o dungă... Greutatea este că unele străzi sînt închise din pricina holerei... Dar cînd or suna clopotele tuturor bisericilor nu mai şovăie nimeni.

CATINA *(cu arma întinsă)* : Eu am compus un Marş al revoluţiei pe care vreau să-l citesc pe stradă... *(scoate o foaie de hîrtie)* ascultaţi :

Aideţi, fraţi, într-o unire.
Ţara noastră e-n pieire ;
Aste ziduri şi palate,
Unde zac mii de păcate,
Aideţi a le dărîma...
N-auziţi în piaţă larmă ?
Daţi năvală'-n mîini cu armă...

N. GOLESCU *(întrerupe nervos)* : Frate, nu e timpul de citit poezii.

DOBROVICI : Lasă-te de astea.

CATINA *(a rămas încremenit, nedumerit)* : Dar...

BĂLCESCU *(înţelegător)* : Foarte bine, frate Catina, îl vei citi, dar după proclamaţie.

N. GOLESCU : Şi noi am pus totul la punct cu Rosetti, Vinterhalter, şi cu ceilalţi... Toţi negustorii ştiu ce au de făcut... Cum o suna clopotul mitropoliei în dungă, închid prăvăliile şi ies cu oamenii lor în stradă. *(Reia pe alt ton, confidenţial.)* Am cerut din nou, eu cu Rosetti, să-l vedem pe Bibescu... Încercăm să-l ducem... cu vorba, ca să nu treacă la arestări.

ARĂPILĂ *(fierbînd)* : Ce să mai staţi de vorbă cu el ? Nu vedeţi că au şi început arestările ? E mai şiret decît voi... E un vulpoi... S-a opus pînă acum la arestări, fiindcă nu vrea să le facă la întîmplare... Vrea să le facă cu muzică şi surle, ca să se laude faţă de despoţi că a tăiat răul din rădăcină. Dacă aseară ar fi izbutit, dacă nu avea atîta curaj Dincă, unde eram ?

ŞT. GOLESCU *(grijuliu)* : Nu te grăbi, căci nu se ştie încă în ce fel se termină seara asta... Nu este încă sigur că revoluţia noastră nu va fi sugrumată în faşă cum a fost cea din Moldova... Acolo i-a arestat pe toţi într-o singură noapte, la locul de adunare.

DOBROVOCI : Eu, drept să vă spun, nu sînt sigur că-i voi mai vedea pe ai mei de acasă.

N. GOLESCU *(trădîndu-se și el)* : Nici eu nu prea văd cum vom ieși de aici... Mai ales dacă mai lungim ședința asta... În orice caz, acasă eu nu mă mai duc... Îmi pierd urma.

ȘT. GOLESCU : Dacă ne arestează pe noi s-a terminat și revoluția.

(Se observă limpede că toți au devenit din nou iritați, neliniștiți.)

BĂLCESCU *(căutînd să se stăpînească, dominat de idee.)* Frați căuzași... Mie îmi pare că dumneavoastră judecați cu totul greșit situația... Nu vă dați seama de cotitura la care se găsește poporul românesc. Acum, după moartea lui Mitiță Filipescu... vă mai temeți de arestări ?... Și ceea ce e și mai neînțeles, vă temeți că, dacă vom fi arestați noi, s-a sfîrșit revoluția, fiindcă revoluția sîntem noi... Nespus vă înșelați... Iată, eu nu mă tem de arestări... Nu mă mai tem nici măcar de trădări... Revoluția este în mers, este pornită de la începutul istoriei românești. E fructul unei îndelungi stări de lucruri și nimic nu o mai poate opri, deoarece azi nu mai este a noastră, adică a boierilor, cum a fost cea din Moldova, ci este a poporului. Continuă pe a lui Tudor Vladimirescu... Dacă vom fi arestați, sînt convins că ne va scoate în cîteva ceasuri poporul de la închisoare.

DOROBANȚUL III *(de afară)* : Dom' căpitan. Dom' căpitan Costache. *(Intră, strigînd mereu.)*

DOBROVICI *(speriat și toți ceilalți)* : Hait... S-a sfîrșit... Iar ne arestuiește.

DINCĂ *(Cei de pază se ascund la pîndă. Dincă îi pune apoi pistolul în piept celui ce intră)* : Ce este ? Ce ai cu căpitanul Costache ?

DOROBANȚUL III *(scăpînd arma)* : Porunca este de la agie.

DINCĂ *(citește plicul, spune celor din chioșc cu emoție)* : L-au arestat pe Rosetti. *(Dorobanțului :)* Hai că te duc eu la căpitanul Costache. *(Îl scoate din grădină, îl împinge spre beci.)*

BĂLCESCU : Menirea noastră este numai să punem în mișcare mașina revoluției și s-o dirijăm... Că pe urmă ea nu se mai oprește... Principalul — de mîine pînă

joi — este deci ca fiecare să se găsească la postul său, aşa cum am arătat aici. Nu este sigur că toţi vom ajunge acolo unde sîntem trimişi... Nu se ştie care dintre scîntei va aprinde ţara, dar ţara nu aşteaptă decît o scînteie ca să ia foc. Cu cît trecem la fapte mai repede, cu atît mai bine. Revoluţia nu mai e azi în pericol... Revoluţia nu mai poate fi trădată... Asta e ceea ce aveam de spus. *(Se cunoaşte că sforţările i-au ostenit respiraţia.)*

ARĂPILĂ *(calm)* : Frate, ai spus şi ceea ce era în inima mea... *(Este de altfel vizibil că şi ceilalţi sînt de aceeaşi părere.)*

BĂLCESCU *(revine grăbit, căci i se pare că a rămas dator)* : Să nu mă înţelegeţi greşit... Revoluţia nu mai poate fi în pericol, adică trădată şi oprită prin denunţuri la agie, la poliţie... Dar poate fi primejduită, dacă o trădăm în esenţa ei, dacă înşelăm aşteptările poporului, dacă nu ţinem ceea ce am făgăduit acestui popor.

(Toţi rămîn cu privirile concentrate, cu presentimentul celor ce vor veni.)

Cortina

Actul II

TABLOUL V

Scena împărțită în trei părți, după cum îngăduie spațiul disponibil. Eventual partea stîngă va reprezenta strada cu cîteva trepte care ajung la o terasă-balcon a palatului, foarte ușor de escaladat. Partea dreaptă ar fi atunci un salon în palatul lui Bibescu. Sub acest salon, ca un subsol, înalt ca un stat de om, ar fi un mic salon boieresc, ocupat aproape tot de un divan turcesc și pe el o masă joasă în trei picioare, cum sînt mesele țărănești. Dacă din salonul mare se deschid uși deopotrivă spre terasă și spre interiorul „palatului", nu este nevoie ca hruba de dedesubt să comunice nici cu palatul, nici cu strada ; e bine să se vadă că nu sînt același corp. Are o intrare a ei proprie, iar ferestrele lui din fund, cîte or fi, dau într-altă stradă. Pictorul decorator va trebui să sugereze că aceste trei despărțituri au și o valoare simbolică.

Strada va fi domeniul poporului însuși, salonul de sus va fi sediul unui „guvern în aer", fără sprijin, fie că e vorba de G. Bibescu, fie că e vorba de diferitele guverne revoluționare și locotenența care i-au urmat ; în sfîrșit, hruba strîmtă de dedesubt este ascunzișul reacționarilor care așteaptă.

Cînd nu va fi posibil ca hruba boierilor să fie așezată dedesubt, i se va găsi un colț oarecare, eventual în sală. Cortina între tablouri se va trage numai la cele două saloane. Uneori cînd adevărul cronologic permite, acțiunile în toate cele trei despărțituri vor fi simultane.

Eventual, în stînga sau în dreapta scenei, un placat cît un afiș format doisprezece, va fi schimbat de un figurant și va indica data zilei respective, cum e indicat în text.

Pe terasă își ia cafeaua comandantul regimentului III din Capitală, polcovnicul Solomon, așteptînd împreună cu doi-trei ofițeri ai lui să fie primiți de vodă.

În stradă, două sentinele și curioși care privesc.

Salonul e gol. Hruba boierilor de dedesubt are perdeaua trasă.

SCENA 1

11 iunie, dimineața.

Solomon, Fărcășanu, alți ofițeri, apoi maiorul Lăcusteanu.

SOLOMON *(lui Fărcășanu)* : Dumneata unde i-ai lăsat ? *(Bea cafea, trage din ciubuc.)*

FĂRCĂȘANU *(plin de praf, abia sosit de pe drum)* : La Caracal și am pornit-o înainte cu cărucioara poștei. S-a răspîndit vestea pretutindeni și în fiece sat și oraș îi așteaptă altă lume care se ia după ei.

LĂCUSTEANU *(vine din stradă, ascultă ultimele cuvinte ale lui Fărcășanu și izbucnește furios)* : Prin ce întîmplare tot corpul ofițeresc al regimentului este la palat și eu nu știu nimic, domnule polcovnic ?

SOLOMON *(fără convingere, dar mizînd pe schimbarea stării de lucruri)* : Ei, maiorule, se petrec lucruri mari ! Revoluție ! Vine Eliade cu Magheru, cu zece mii de panduri și Tell cu Pleșoianu, cu un batalion de soldați. Ia spune-i, Fărcășene... *(lămurind)* că el vine de acolo...

FĂRCĂȘANU *(înflăcărat)* : ...S-a ridicat toată țara... S-a constituit un guvern provizoriu care a dat o proclamație la Izlaz, în care spune...

LĂCUSTEANU *(furios către Solomon)* : Cum, domnule, dumneata tolerezi ca un căpitan, comandir de companie, să facă asemenea propagandă în regimentul dumitale ?

FĂRCĂȘANU *(cu căldură, naiv totuși)* : Domnule maior, se dezrobește țara...

LĂCUSTEANU *(fierbînd)* : Ascultă, domnule căpitan, dacă vei îndrăzni să vorbești o asemenea propagandă, mă jur pe onoare că îți trăsnesc creierii la minut.

SOLOMON : Nu te mai necăji, maiorule, că, și dacă vor veni, sînt frați de-ai noștri, sînt români, nu sînt nici turci, nici tătari.

LĂCUSTEANU *(bățos, indignat)* : Dacă-i așa, să știi că în cazarmă eu nu mai intru și urc la vodă să-l rog să-mi primească demisia chiar acum, căci într-un regiment de panduri eu nu slujesc. *(Trece în salon.)*

SCENA 2

În salon.

LENȘ *(aghiotantul intră și dă de Lăcusteanu, care de un minut așteaptă nervos)* : Hairola, ce ești atît de amărît, nene Lăcustene ?

LĂCUSTEANU *(strigînd)* : Camarade, sînt maiorul de serviciu pentru paza palatului. Vă rog să-i spuneți măriei-sale că am să-i comunic ceva urgent.

LENȘ : Mai așteaptă puțin atunci, pînă vine măria-sa.

BIBESCU *(intrînd)* : Cine strigă aci, ce-i asta ?

LENȘ : Maiorul Lăcusteanu ; comandă batalionul de pază și vrea să vă comunice știri urgente.

BIBESCU *(palid, nedormit)* : Ce-i, Lăcustene, ce ești atît de zbuciumat ?

LĂCUSTEANU : Măria-ta, este revoluție în țară... și în timpul acesta...

BIBESCU : *(vrînd să-i dea curaj)* : Să nu umflăm lucrurile, Lăcustene...

LĂCUSTEANU : Sînt de părerea domniei-voastre că asta nu ar fi mare lucru, dar ceea ce vreau să vă spun este că se pregătește o revoluție ostășească... Chiar aici, la palat, comandirul regimentului III ascultă propagandă revoluționară... Polcovnicul Solomon, în care aveți încredere...

BIBESCU : N-am nici o încredere în el, dar n-am pe nimeni altcineva...

LĂCUSTEANU : Atunci, măria-ta, eu îmi dau demisia din armată...

BIBESCU : Nu poci, dragă Lăcustene, s-o primesc în asemenea circumstanțe, dar tot ce te rog este să primești regimentul lui Solomon și de îndată dau ofisul...

LĂCUSTEANU *(respectuos, dar ferm)* : Nu pot primi această onoare într-o vreme așa de anormală, cînd morala ostășească este alterată... Este trist, măria-ta, că nu ai în Capitală decît un batalion oștire și acela condus de un neputincios.

BIBESCU : E mai mult șiret decît neputincios... Își are și el, ca toți cei din jurul meu, socotelile lui, speranțele lui... Du-te și cheamă pe colonelul Odobescu.

Cortina

TABLOUL VI

În aceeași zi, 11 iunie, ora nouă seara.

Strada este înțesată de mulțime, care aclamă pe vorbitorii ocazionali și strigă mereu „Dreptate, dreptate"... „Vrem Constituția"... Unii sînt cățărați pe ziduri, pe trepte. Agitația este de nedescris. Se aude din cînd în cînd clopotul mitropoliei, căruia îi răspund uneori alte clopote.

În salon e o atmosferă de panică. Bibescu, între boieri și ofițeri, se plimbă agitat. Se vede că nu are nici curajul și nici posibilitatea să lupte. Odobescu, tot atît de abătut ca și el. La stînga terasei, o sentinelă în post, sau chiar două.

SCENA 1

În stradă.

HAGI-CURTI : Ascultați, ascultați. Poetul Ion Catina ne va mai citi încă o dată cele douăzeci și unu de punturi ale Constituției care a fost proclamată miercuri la Islaz.

CATINA : Ascultați, ascultați... *(Mulțimea aprobă cu diverse exclamații : „Da, da, așa" și altele. Catina, cu steagul tricolor în mînă, citește cu voce tunătoare, răspicat, cu tîlcul cuvenit.)* Ascultați : Poporul decretă:
Puntul I. Independența sa administrativă și legislativă. *(Urale.)*
Puntul 2. Egalitatea drepturilor politice. *(Aclamații.)*
Puntul 3. Contribuție generală la impozite *(„Așa, așa".)*
Puntul 4. Adunare generală, compusă din reprezentanți ai tuturor straturilor societății. *(Aclamații.)*
Puntul 5. Domnul responsabil și ales pe cîte cinci ani și căutat în toate straturile societății.

(Aclamații. Citirea continuă, dar fără să se mai audă decît eventual aclamațiile, ca să nu înăbușe replicele din salon.)

SCENA 2

În salon.

BIBESCU : *(abătut, pierdut)* : Auzi... Domn ales pe cinci ani... Asta-i republică.

ODOBESCU *(nervos)* : Măria-ta, de porunceşti, pun tunurile să tragă.

BIBESCU : Du-te şi le spune că pot trage tunurile.

SCENA 3

În stradă.

CATINA : Ascultaţi puntul 13 : Emanciparea clăcaşilor, ce se fac proprietari prin despăgubire.

(Mulţimea strigă : „fără despăgubire".)

ODOBESCU : *(iese în balcon şi cînd este lîngă Catina, care se întrerupe, spune)* : Oameni buni, împrăştiaţi-vă, că de nu, tunurile pe care le vedeţi vor trage.

MULŢIMEA : *(huiduieşte în clocot)* :-..Să tragă... Să tragă... Nu plecăm de aici... Mai bine moartea... Vrem Constituţia !

ODOBESCU : *(înfrînt, trece din nou în salon, urmărit de huiduieli)* : Nu mai e nimic de făcut. *(Apoi cu brutalitate :)* Măria-ta, semnează... şi să se termine povestea. Mai mult nu putem face.

CATINA : Ascultaţi... Ascultaţi... Cetăţeanul Golescu şi căpitanul Fărcăşanu vor intra la vodă să-i ceară semnarea Constituţiei...

(N. Golescu arată Constituţia şi păşeşte spre salon, urmat de Fărcăşanu, care are un steag în mînă.)

HAGI-CURTI : Să meargă şi Firfiricul.

(Unele aplauze, după care Ion Brătianu merge lîngă Golescu.)

BIBESCU : *(priveşte încremenit)* : Ce-i asta ?

N. GOLESCU : Măria-ta, în numele poporului, îţi cerem să accepţi Constituţia.

(Mulţimea, afară, strigă „Vrem Constituţia".)

FĂRCĂŞANU *(întinzînd teatral steagul)* : Măria-ta, jură pe steagul tricolor că acesta e steagul poporului şi semnează Constituţia.

(Strigăte „Constituţia." Un larg răstimp de tensiune mută.)

BIBESCU *(priveşte abătut şi întrebător în jurul său, dar nu întîlneşte decît priviri la fel de abătute. După o lungă aşteptare face un pas spre masă)* : Pentru că poporul

o cere... *(Un aghiotant aduce o pană și el semnează hîrtia întinsă de N. Golescu.)*

BRĂTIANU : Măria-ta, douăzeci de mii de oameni așteaptă în fața palatului. Semnează și lista noului minister. *(Îi pune pe masă lista.)*

BIBESCU : *(șovăie mult, apoi citește, în gînd) :* Ăsta cine-i?

BRĂTIANU : Rosetti...

BIBESCU : Studentul acela cu barbă, arestat ?

BRĂTIANU : Da, măria-ta, cel de la pușcărie...

BIBESCU : *(oftează) :* La miliție nu accept decît pe colonelul Odobescu.

N. GOLESCU : *(șovăie) :* Nu va accepta poporul...

BRĂTIANU : *(stingherit) :* Eu cred că va accepta.

(După semnare cei trei salută pe vodă, abătut, și ies din salon în balcon.)

FĂRCĂȘANU : *(așteptat cu încordare de mulțime) :* Poporul a cerut Constituția.

(Mulțimea aplaudă delirant, oamenii se îmbrățișează unii cu alții.)

Cortina

TABLOUL VII

19 iunie dimineața.

În stradă, curioși care privesc veseli ferestrele salonului; de asemenea unii trecători. În salon se deliberează guvernul provizoriu. Dedesubt joacă stos aceiași din tabloul I, stînd turcește pe divan. Alături, ciubucuri, cafele, băuturi. Mai sînt și alți boieri agitați pe lîngă ei, care, de altfel, par absorbiți de joc.

SCENA 1

În salon.

N. Bălcescu, Arăpilă, Mitropolitul, C. A. Rosetti, Gh. Magheru, Eliade și alți membri ai guvernului provizoriu și ai ministerului, în jurul unei mese mari

ELIADE : În fiecare zi, înainte de orice cuvînt spus, să mulțumim Providenței, să ne întoarcem fața spre

angelul libertății și al frățietății și tot guvernul în picioare să salutăm.

(S-au ridicat în picioare. Mitropolitul binecuvîntează.)

ARĂPILĂ *(furios. Către ceilalți)* : Mai bine să lucrați... că de nu, vă răstoarnă reacționarii... Fuga lui Bibescu la Brașov i-a speriat, dar nu i-a dezarmat.

ROSETTI : Să mă ierte scumpul și gloriosul meu frate Golescu, dar deși mi-am dat azi demisia, țin să vă spun că sînt și eu de părerea fratelui nostru Eliade.

N. GOLESCU : Spune, spune, frate Rosetti.

ROSETTI : Nu uitați, domnilor, că am făcut cea mai măreață revoluție de pe pămînt, din lumea întreagă, din istorie... Europa întreagă ne admiră înmărmurită, extaziată, fraților, hotărîtă să ia exemplu de la noi...

BĂLCESCU : *(puțin întărîtat)* : Nu vă supărați, fraților, dacă tot vorbim și nu lucrăm, ne prăbușim... În ceea ce privește părerea exprimată de fratele Rosetti, socot și eu că o răsturnare politică atît de pașnică este fără exemplu în istorie, dar tot meritul este al poporului care a cerut-o cu atîta energie că a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit... Noi, în loc să lucrăm, ne felicităm mereu și ne odihnim de prea multă fericire politică.

ROSETTI : Să mă ierte colegul nostru Bălcescu, dar e nedreptate strigătoare la cer să fie acuzat guvernu și ministeru de lipsă de activitate. Într-o singură săptămînă am decretat tricolorul ca steag național și am oficializat lozinca : „Dreptate-Frăție". Am desființat rangurile boierești, am hotărît libertatea tiparului și a cuvîntului, am înființat guardia națională... Atunci, în fața unei activități fără pereche în istorie, stau și mă întreb : are dreptate colegul Bălcescu ?

BĂLCESCU *(tăios, scurt)* : Am. *(Continuă apoi îndurerat:)* În împrejurările grele în care avem de înfăptuit revoluția — revoluția adevărată, întreagă, singura care s-ar putea menține — trebuie mai înainte de toate un program de lucrări esențiale, hotărîtoare pentru soarta revoluției și pe care să le ducem la îndeplinire fără șovăire, cu toate mijloacele de care dispunem...

ȘT. GOLESCU *(iritat)*. Și care sînt, după dumneata, punctele acestui program ?

BĂLCESCU : *(tot mai dîrz)* : Țărănimea așteaptă de la noi, așa cum i-am promis în proclamație la puntul treispre-

zece, să o scăpăm de clacă, să o împroprietărim. *(Cu voce arzătoare :)* Acest lucru trebuie făcut numaidecît, chiar înainte de convocarea constituantei...

MITROPOLITUL *(uimit)* : Cum ? Cum ? Înainte de constituantă ?... Asta nu se poate... Va zice lumea că sîntem comuniști... Ne prăbușim...

(Aprobări.)

BĂLCESCU *(cu o vibrantă convingere)* : Dimpotrivă, devenim o putere de neînvins, fiindcă ne vom sprijini pe un milion de piepturi...

ELIADE : Un milion de piepturi goale, fără arme, nu pot rezista nici măcar unui regiment adevărat...

BĂLCESCU : Atîrnă numai de noi ca să organizăm aceste piepturi și să le înarmăm. Vă propun ca acum, imediat, să numiți pe colegul nostru Gheorghe Magheru, căpitan general al armatei neregulate și al guardiei naționale.

(Propunerea produce oarecare surprindere. În stradă, în fața palatului apare popa Neagu cu o delegație de patru țărani.)

TELL *(mirat)* : Dar n-avem armată ? De ce ar fi nevoie de altceva ?

BĂLCESCU : N-am încredere în această armată și în comandanții ei. *(Uimire la toți.)* Căpitanul general Magheru să ridice țara întreagă, începînd deocamdată cu pandurii din Oltenia. În șase luni, într-un an, să ne dea armata națională pe care să ne întemeiem statul cu care să-l apărăm de dușmanii dinăuntru și din afară.

ELIADE : Dar, deocamdată, țărănimea nici nu este cu noi toată.

BĂLCESCU : Și are dreptate, fiindcă nici n-am făcut încă nimic pentru ea... Fiindcă nici nu știe încă ce vrem... Fiindcă este sub înrîurirea calomniilor reacționare. Tocmai de aceea propun ca să decretăm pe loc numirea unor „comisari speciali", cîte doi de fiecare județ.

ELIADE *(cutremurat)* : Cum ? Ca în revoluția franceză ? Dar ce, sîntem iacobini ?

(Vornicelul, care ieșise mai devreme pe terasă și vorbise cu cei din delegație, vine și spune ceva la ureche lui Eliade.)

BĂLCESCU : Da, așa cum s-a făcut atunci... Acești comisari vor merge în județele respective...

ELIADE : *(îl întrerupe) :* Fraţilor, o deputaţiune de săteni din judeţul Buzău vrea să felicite guvernul vremelnicesc... Socot că o putem primi, nu-i aşa ?

BĂLCESCU : *(exasperat) :* Iar deputăţii ? Iar salutări ? Iar felicitări ?

ELIADE *(cu o voce duioasă) :* Socot că nu putem jigni pe dulcii noştri fraţi săteni, neprimindu-i... Au venit de atît de departe...

N. GOLESCU : Fără îndoială... Îi primim...

ELIADE : Să fie conduşi ca de obicei prin intrarea de pe terasă.

(Delegaţia intră în palat. Eliade îşi pune mantia albă.)

POPA NEAGU *(ia cuvîntul) :* Cinstit guvern, îndrăzniţi-ne şi nouă, obidiţilor, oropsiţilor de pînă acum, să vă spunem două-trei cuvinte strămoşeşti. *(Prin faţa palatului se face conspirativ schimbul gărzii.)* V-am adus aceste flori de cîmp, ca şi ele să înflorească noua lege ce aţi dat. V-am adus şi acest snop de spice de grîu, ca ele să rodească truda voastră spre binele obştesc. Iertaţi-ne de îndrăzneală.

ELIADE *(ia solemn cuvîntul) :* Fraţi săteni, cînd providenţa sublimă şi-a coborît ochii asupra nimicniciei noastre şi ne-a turnat în sînge harul ei, noi ne-am zis... nimic pentru noi, totul pentru poporul român... pentru aceşti arhangheli care sînt fraţii noştri săteni...

BĂLCESCU *(tăindu-i discursul) :* Să trăiţi, fraţi săteni... Mergeţi sănătoşi acasă şi aşteptaţi-ne acolo, pe noi sau pe comisarii noştri pe care vi-i vom trimite.

POPA NEAGU : Vă mulţumim, fraţilor, vă aşteptăm bucuroşi. *(Ies.)*

ELIADE *(după ce au plecat sătenii) :* I-am cam repezit puţin pe bunii noştri fraţi săteni... scumpe Bălcescule... Lor le face atîta plăcere să vie să ne vadă cum lucrăm...

BĂLCESCU *(nervos) :* Cum să vadă cum lucrăm ?

ELIADE : Desigur, desigur, să vie să ne vadă cum lucrăm aici frăţeşte, membrii guvernului, miniştrii, secretari şi prieteni *(apăsat)* laolaltă... Cu uşile deschise... Căci nu avem nimic de ascuns... *(Miroase florile teatral, priveşte pe fereastră.)* Cu vara asta dumnezeiască...

BĂLCESCU *(ar vrea să răspundă aspru, dar se reţine scurt şi caută să reia de unde fusese întrerupt) :* Vă spu-

neam deci că este neapărat nevoie de un program de... *(Este întrerupt de Odobescu, care intră marțial.)*

ODOBESCU : Fraților și onorați colegi... Ofițerii regimentului III doresc să vă prezinte și ei, la rîndul lor, salutul și felicitările lor. Vă cer îngăduința să-i primiți chiar acum...

BĂLCESCU *(cu un gest de exasperare)* : Dar... n-ar fi mai bine la sfîrșitul ședinței ?

ELIADE *(care s-a dus să-și îmbrace mantia albă)* : De bună seamă, fraților, că vom primi numaidecît pe sublimii ofițeri ai bravei noastre armate...

ODOBESCU : Intrați, domnilor *(Ofițerii intră și cînd li se spune numele salută scoțînd săbiile.)* Colonelul Solomon... *(Toți s-au sculat în picioare.)* Maiorul Lăcusteanu... *(Apoi global :)* Ofițerul polcului III.

ELIADE : Frați ofițeri...

ODOBESCU : *(a luat un revolver din mîna unui ofițer)* : În numele proprietarilor, vă arestez. *(Către ofițeri :)* La zid cu ei...

(Miniștri au rămas uluiți o clipă, privesc săbiile îndreptate spre ei. Tell a vrut să scoată sabia, Odobescu i-a prins mîna.)

ARĂPILĂ *(după cîteva clipe)* : În numele proprietarilor ? Mai spune o dată.

N. GOLESCU *(își dă seama că nu e păzit și cum se găsește în dreptul ușii a și ieșit afară, strigînd pe trepte)* : Săriți, săriți, este arestat guvernul provizoriu ! *(Către Brătianu, care tocmai venea :)* Aleargă spre Caimata, adu ajutoare...

LĂCUSTEANU *(după ce ofițerii au împins cu săbiile pe cei arestați spre fund, îl împinge și el pe Bălcescu)* : Ți-am spus, bestie, că o să ne mai întîlnim.

BĂLCESCU : Și încă o să ne mai întîlnim.

ODOBESCU *(către un ofițer)* : Cernat, caută-l pe Lenș... Să vie cu proprietarii aici ca să formăm guvernul.

(Magheru profită de neatenție, își reia sabia și iese luptînd din palat. Ofițerul iese.)

ROSETTI *(își revine acum, cu barba în vînt)* : Istoria ne e martoră... Rușine... Rușine...

SOLOMON : Ține-ți gura !

ELIADE : În numele atotputernicului care știe ce e în conștiința noastră...

LĂCUSTEANU *(brusc furios, vine ca un turbat, îl ia de guler, îl zguduie, întrerupîndu-l)* : Taci, tîlharule, că

te omor și te învăț eu să mai dai proclamație... Ai intenția a ne aduce la mizerie, amenințînd proprietarii a rămîne muritori de foame, arendașii nemaiplătind arenda...

(Revoluționarii sînt împinși în fund, ori eventual afară, în dreapta.)

ODOBESCU *(care caută tot timpul în hîrtiile de pe masă)*: Dă-l Cornescului pe tîlharul ăsta. *(Soldații fac front milităreşte în fund și în fața palatului. Satisfăcut, mitropolitului :)* Binecuvîntetază, părinte, am scăpat țara de criminali...

ROSETTI *(s-a smucit, a rămas în urmă, indignat)* : Criminali, noi... noi care am făcut cea mai sublimă revoluție, fără să vărsăm o picătură de sînge ?

ODOBESCU : Criminali care vreți să călcați în picioare tot ce are omul mai bun, proprietatea...

(Rosetti e împins și el.)

MITROPOLITUL : *(blajin)* : Ați făcut treabă bună... Ați mîntuit patria de niște oameni fără Dumnezeu... *(grijuliu :)* Ați dat de veste proprietarilor ? Să vie mai repede... Să nu ne pomenim cu derbedeii peste noi...

ODOBESCU : Proprietarii vor veni numaidecît.

Cortina

TABLOUL VIII

SCENA 1

„Dedesubt" reacționarii joacă cărți.

CANTACUZINO : Intrigile boierești ne-au nenorocit pe toți...

VULPE *(cu barba și sprîncenele cănite)* : Așa-i boierul nostru, ambițios... Cînd e copil, ambițu e în el jos, jos de tot, pe la picioare. Toată ziua aleargă fără astîmpăr. Cînd începe să-i mijească mustața, ambițu i s-a suit pînă la jumătatea trupului. Iar cînd l-au lăsat puterile de tot, ambițu i se suie la cap... Nu visează decît mărimi...

CANTACUZINO *(jucînd)*: La Ceaurescu unde a ajuns acum ?

VULPE *(pontează şi el)*: A... la el a trecut de cap. Stă să-i iasă prin chelie.

BĂL-CEAURESCU *(furios)*: Rîde dracul de porumbe negre... *(denunţîndu-l :)* Umblă vorba prin oraş că acum s-a dat şi cu craii din guvern. Ieri l-a lăudat unu Rosetti, zicînd că e „patriot", că a dat în 21, zece mii de galbeni lui Tudor Vladimirescu.

CANTACUZINO *(mirat)* : E adevărat, nene Alecule, că i-ai dat zece mii de galbeni lui Tudor Vladimirescu ?

VULPE : Mai i-am dat eu, mai mi-a luat el... Ce era să fac? Rămăsesem aproape singur în Bucureşti, mare vornic în slujbă. Că boierii mari fugiseră mai toţi, ca şi acum, peste munţi. Banu Brîncoveanu îmi scria ritos să fiu tare... da-mi scria de la Braşov... Hoţomanul de slujer nu mă mai scotea din „sărutăm cinstita dreaptă", dar cu dreapta lui era tot pe pistol. Am dat, ce era să fac? Şi daţi au fost...

CANTACUZINO : Lasă că ţi i-ai scos înzecit la cărţi.

LENŞ *(triumfător, din prag)* : Colonelul Odobescu vă pofteşte la palat, să formaţi guvernul.

VULPE *(emoţionat, spre uşă)* : Acum, acum... *(către Cantacuzino :)* Hai repede că ne-o ia înainte Furtună. E mort după căimăcămie...

CANTACUZINO : Mi se pare că la căimăcămie se gîndeşte şi Odobescu. *(Lui Lenş :)* Ai proclamaţia către ţară? Arzul către sultan ?

LENŞ : Uite-l...

SCENA 2

În faţa palatului.

Cei dinainte, apoi îşi face apariţia prin mulţime Ana Ipătescu.

ANA *(vine parcă în fugă)* : Daţi iureş să eliberăm guvernul pe care l-au arestat ticăloşii de reacţionari... Sus, fraţilor... *(S-a suit pe trepte.)* Popor român, vei lăsa pe fiii tăi arestaţi de acei nemernici ? *(Numărul ascultătorilor creşte, dar nu se mişcă încă nimeni.)* Cum puteţi să priviţi cu braţele încrucişate ? Nu e nici o

săptămînă de cînd sub dealul Filaretului douăzeci de mii de oameni ați jurat să apărați Constituția cu viața voastră... Și acum priviți liniștiți cum vi-o răpesc douăzeci de ticăloși ?... Eram mîndră că sînt romîncă!... Îmi curgeau lacrimi pe obraz... *(Tresare indignată.)* Și acum? *(Își plimbă privirea cu dispreț peste ei toți, de la dreapta spre stînga.)* Pe cîmpul Libertății voastre pasc iar rîmătorii. Ca laptele crud vitejia voastră s-a și trezit, de marți pînă sîmbătă... *(Mai disprețuitoare :)* Vă sperie acum puștile astea întinse spre voi ? *(S-a îndîrjit dureros.)* Dar nu au despoții atîtea puști ca să poată doborî pe toți cei însetați de libertate... *(S-a oprit în dreptul lui State, care are două pistoale la brîu, privind cu brațele încrucișate: îl întreabă brusc, prin surprindere :)* Dumneata ce ești ?

STATE *(fudul)* : Paznic de noapte la Eforie...

ANA *(cu un rînjet amar)* : Te întrebam dacă ești bărbat sau mămăligă... *(Lumea rîde ; State se întoarce să vadă cine rîde, dar Ana îi smulge unul dintre pistoale.)*

STATE *(zăpăcit)* : Mi-ai luat pistolul.

ANA *(amar)* : La ce-ți folosește, dacă nu-l ții în slujba poporului ? *(Îi smulge și al doilea pistol prin surprindere, lăsîndu-l năuc în rîsetele mulțimii. Ea ține acum pistolul din dreapta îndreptat în sus, celălalt din stînga în repaus.)* Fraților, haideți să eliberăm guvernul !... Moarte vînzătorilor !...

(Mulțimea după voia bună de adineaori, s-a mai desghețat; se aud strigăte de îndemn)

SĂTEANUL DÎRZ : Jos cu tîlharii !...

MITRU TABACUL : Să mergem, fraților... Moarte vînzătorilor !...

ANA *(cu pistolul din mîna dreaptă ridicat)* : Ați jurat, după mine... Pentru libertate !

DAMIAN TABACUL *(apare cu un val de tabaci)* : Sus, fraților !... *(Soldații simt că nu pot rezista. Descarcă armele, doborînd un rînd de mulțime. Cad șase morți și opt răniți pe trepte. Înăuntru a pătruns în primul rînd Ana Ipătescu și șase-opt inși hotărîți și bine înarmați. Apariția lor paralizează pe ofițeri, care se uită la Odobescu, dar acesta șovăie. De afară se aud strigăte : „Moarte ucigașilor !... Moarte nemernicilor!...“*

ANA *(cu amîndouă pistoalele întinse spre Odobescu)* : Zvîrle sabia, ticălosule!.

ODOBESCU : Eu ?

ANA : Zvîrliţi săbiile, nemernicilor !

VOCI *(de afară)* : Moarte ucigaşilor !

ANA : Haide odată, ucigaşule... Ce, vrei să curgă iar rîuri de sînge ?

(Odobescu şi ofiţerii scot săbiile. Ana Ipătescu rămîne o clipă pe loc, încremenită, apoi iese să ajute un rănit pe trepte.)

DAMIAN TABACUL *(după ce Ana a ieşit din scenă, punînd mîna la gîtul mitropolitului)* : Nelegiuitule, de ce ţi-ai călcat jurămîntul ?... Ai călcat Constituţia pe care ai jurat...

ŢĂRANUL DÎRZ : La moarte... La moarte !

MITROPOLITUL : Iertaţi-mă, oameni buni... Am greşit !

DAMIAN TABACUL : Cum să te iertăm ?... Ţi-ai călcat jurămîntul... în genunchi...

(Se întorc cei eliberaţi.)

MITROPOLITUL : Iertaţi-mă... Nu mai fac... Voi sluji Constituţia...

BĂLCESCU *(lui Lăcusteanu)* : Ştiam ceva, nu-i aşa, cînd ţi-am spus că o să ne mai întîlnim *(Iese după Damian Tabacul pe terasă.)*

ELIADE *(îmbrăcîndu-şi mantia albă, arată spre cei arestaţi)* : Duce-ţi-i în adîncimile temniţei pe aceşti demoni ai tenebrelor.

(Arestaţii au fost scoşi afară. Eliade iese pe terasă. Lumea este copleşită de priveliştea celor morţi, prăbuşiţi pe trepte şi pe jos. Se descoperă tăcuţi, încercînd să-i recunoască, fără să-i atingă. Bălcescu este consternat de aceste jertfe.)

BĂLCESCU *(întreabă încet, cu pietate)* : Cîţi au căzut ?

DAMIAN TABACUL *(cu ochii împăienjeniţi)* : Îmi pare că sînt şase morţi... Sînt şi opt răniţi... Au fost duşi...

BĂLCESCU *(îşi trece cu o nesfîrşită tristeţe privirea de la un cadavru la celălalt şi murmură ca pentru propria lui conştiinţă)* : În fiecare din ei a murit un erou, neştiutor de sine însuşi... *(Unul dintre răniţi, care este Mitru Tabacul, are o tresărire ; lîngă el, gata de ajutor, este Damian Tabacul, care îi ridică uşor capul ; Bălcescu s-a aplecat grabnic, îngenunchind, cu speranţa că poate fi de folos.)*

DAMIAN TABACUL *(cu o bărbătească durere își trage mîna de sub ceafa celui căzut și capul se lasă moale pe muchia treptei)* : A murit și el... Se numea Dumitrache Stoica... Era tabac de-ai noștri... lumea îi spunea Mitru Tabacul.

BĂLCESCU *(îngenunchind din adîncul ființei lui, ca un ecou al tuturor gîndurilor care îl frămîntă)* : Frate Tabacule, ai murit pentru ca poporul român să fie liber... pentru ca istoria acestei țări să fie alta... *(Îi mîngîie fruntea.)* Ai murit, dăruindu-te tot... dintr-o singură dată... Așa cum o singură dată a murit oricare dintre eroii de pînă azi... Mai mult decît tine n-a dat nici un om pînă acum în toată istoria. *(Îl privește lung, cu luare-aminte.)* Va mai pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus la groapă? *(Cu o ușoară crispare :)* Totul depinde de cum va izbuti revoluția noastră... De va sfîrși în ridicul, atunci se va uita că ați murit voi șase... *(Cu umerii încleștați :)* Dar nu va fi așa...

ELIADE *(care a apărut în mantia albă sus pe terasă, privind impresionat și el pe cei căzuți)* : Se vor face funeralii naționale acestor sublimi martiri ai libertății.

Cortina

TABLOUL IX

„Dedesubt". Boierii Filipescu-Vulpe, G. Cantacuzino, Băl-Ceaurescu și un al patrulea. Apoi Lahovary și Lenș. Se joacă mereu stos. Alți doi stau la taifas, fumînd.

SCENA 1

VULPE *(către Cantacuzino)* : Dacă ar fi după tîlharii ăștia mi-ar lua un sfert din moșii. *(Joacă.)* Șapte punturi, am luat...

BĂL-CEAURESCU *(tăindu-i cartea)* : N-ai luat deloc... *(Arată)* Sînt mai tare.

LAHOVARY *(intră vesel pe ușă)* : Vin...

VULPE *(se închină)* : Dă, doamne, dă... De unde știi ?

LAHOVARY : La Giurgiu s-a primit ordin să se adune zaharea pentru zece mii de infanteriști și furaj pentru cinci mii cai.

CANTACUZINO *(surprins, vesel)* : La Giurgiu ? Te-ai închinat degeaba, nene Alecule...

VULPE *(plouat)* : La Giurgiu, mă Niculache ? De unde știi ?

LAHOVARY : Au venit niște negustori azi-noapte de acolo. *(Milog, către Cantacuzino :)* Arhon boierule, dacă te pun turcii caimacam, să nu mă uiți.

CANTACUZINO *(jucînd)* : Opt punturi... Te fac ispravnic, mă... Du-te și dă veste prin tîrg să mai băgăm spaima în desculții din guvern.

VULPE : Cine face cartea ?

LENȘ *(intră)* : Arhon bane, veste mare... Zosima, secretarul mitropoliei, spune că Mitropolitul a primit o scrisoare să pregătească merinde pentru două corpuri de armată. *(Uimire și bucurie.)* Vuiește tot Bucureștiul. *(Celui de-al patrulea :)* Dă-mi locul. *(Se așază la joc.)*

VULPE *(se închină)* : Adu-i, Doamne... Adu-i pe drum de seară... *(Se închină iar, apoi lui Lenș :)* Cît ai pontat ?

LENȘ : O sută de galbeni. *(Joacă și pierde.)* Nene Alecule, oi fi dumneata pravoslavnic... oi fi dumneata Vulpe, da mi-e teamă că te-ai închinat degeaba.

VULPE *(cu un cuțit în inimă)* : Ce zici, mă Hristache ?

LENȘ *(privind cu înțeles pe Ceaurescu)* : Mi se pare că nu-i pentru cine se pregătește... ci pentru cine...

VULPE : Pentru cine ?

LENȘ : Pentru cine se scoală de dimineață și... *(face cu ochiul)* nu spune la nimeni.

BĂL-CEAURESCU *(joacă)* : Nouă punturi... Am cîștigat...

VULPE *(mînios)* : Nu se știe, Ceaurescule, nu se știe... Dar dacă o fi așa... dacă oamenii mei, cu care am mers o viață întreagă, o să-mi facă mie una ca asta, uite, mă jur... îmi fac cruce... *(se închină)* mă face turc și eu... Intru în partida lui Costache ăsta...

CANTACUZINO : Turc ?

VULPE : Turc. Asta mi-e crucea *(Se închină iar.)*

Cortina

TABLOUL X

17 iulie 1848.

Același decor.

SCENA 1

În stradă.

Lume trece în sus și în jos ; vînzători cu micile lor tarabe în spate : limonadă, dulciuri etc.

STATE : Frate, înscrisu-te-ai cumva în guardia națională ?

DAMIAN TABACUL : Cum vezi mi-am luat și pușca... Mă duc la lăcătuș s-o dreg.

STATE : Ce, se dă oare și sabie ?

DAMIAN TABACUL : Sabia asta e a jupînului... Că e căpitan...

STATE : Da pentru pușcă tot mă înscriu... poate mă pomenesc adjutant și atunci îmi dă și sabie.

SCENA 2

În salon.

Guvernul provizoriu deliberează ; Mitropolitul, Eliade, Tell, Șt. și N. Golescu, Bălcescu, Voinescu II, Arăpilă, Magheru și alții. Este o atmosferă de panică, Mai toți au înfățișarea de oameni bolnavi.

ELIADE *(deprimat)* : Ce ne facem acum ? Dacă ne prind armatele lor ne spînzură.

N. GOLESCU : Sînteți sigur, înaltpreasfinte, că ordinele pentru intrarea trupelor străine în țară s-au și dat ?

MITROPOLITUL : Toate veștile oficiale care mi s-au adus întăresc acest fapt... Armatele protectoare s-au și pus în marș... Asta e... *(Ia din nou o poză enigmatică.)*

VOINESCU II : Din nefericire știrile noastre sînt aceleași... Turcii vor debarca în cîteva zile la Brăila și la Giurgiu...

ELIADE *(frămîntîndu-se)* : Nu văd de ce ne-ar spînzura. În definitiv ce-am făcut noi să ne spînzure ?

VOINESCU II : Nimic decît o revoluție...

ELIADE *(candid)* : Da ?

BRĂTIANU : Eu nu cred că vom fi invadați... Convingerea mea este că...

BĂLCESCU : Nu avem ce face cu convingerea dumitale. Singura certitudine este că nici un imperiu despotic nu va îngădui un guvern revoluționar și o mișcare populară la hotarele lui. Este exemplu „rău" pentru el.

N. GOLESCU *(neliniștit)* : Ce putem face ? Sîntem un guvern în aer... Fără nici un sprijin...

BĂLCESCU : De la cine vrei sprijin ? De la proprietari ? Ei sînt dușmanii noștri cei mai înverșunați.

ELIADE *(obsedat)* : Eu nu cred că armatele protectoare ar putea să ne spînzure, cum susțin proprietarii... În definitiv ce am făcut noi ? Am înlocuit numai pe Villara și pe Iancu Manu... Că nu sîntem noi de vină că Bibescu a abdicat și a fugit... Și altceva : nu pricep nici măcar ce vor proprietarii cu noi, că noi nu ne-am atins de proprietate. Am cam atacat-o noi în prinţipiul ei, dar nu ne-am atins de ea.

N. GOLESCU : Mie mi se pare că fratele Eliade are dreptate. Chestiunea proprietății trebuie discutată serios. Trebuie să ne gîndim și ce va spune sultanul.

BĂLCESCU : Atunci pe ce vreți să sprijiniți revoluția cînd este atacată și subestimată din toate părțile ? Cînd de la ceas la ceas ne putem aștepta la o răsturnare totală ?

TELL : Deocamdată pe armata pe care o avem...

BĂLCESCU *(sarcastic)* : Ce crezi dumneata că se poate face cu trei regimente de infanterie, două escadroane de cavalerie și cele patru tunuri care constituie toată armata română de azi ?

VOINESCU II : Dintre cele trei regimente trebuie să scoți neapărat regimentul III, pe care Solomon și Odobescu l-au demoralizat și destrămat. Nu ne putem bizui pe armată...

BĂLCESCU : Ați ascultat glasul unui colonel.

ȘT. GOLESCU : Dar bine, omule, spune-ne ce trebuie facem... Nu ne mai înnebuni așa...

BĂLCESCU *(cu silabisită ironie)* : Să vă duceţi acasă, să vă încălţaţi papucii, să vă aprindeţi ciubucurile şi să sorbiţi cafele. *(Îi întoarce oarecum spatele, pe scaun.)*

ELIADE *(exasperat)* : Dar ce vrei dumneata, Bălcescule, de la noi ?

BĂLCESCU *(îl priveşte uluit)*: Nu vreau nimic de la dumneata... Dar aş dori să ştiu ce căutaţi dumneavoastră aici ?

(Membrii guvernului şi miniştrii se uită unii la alţii surprinşi, cu o naivă nedumerire.)

ELIADE : Acum că făcurăm revoluţia... deh...

BĂLCESCU *(îl întregeşte cu priviri tăioase)* : Sînteţi liniştiţi şi nu vreţi să rămîneţi decît ceea ce sînteţi. Nu-i aşa ?

N. GOLESCU *(vag)* : Vrem să guvernăm...

BĂLCESCU *(repede, tăios)* : Şi cei cărora le-aţi luat locul credeţi că — ei — o să vă lase să vă faceţi liniştiţi digestia ? Să „guvernaţi"? Pînă cînd ? Proprietarii se agită iar şi vă vor da peste cap pînă într-o săptămînă. Vă repet : credeţi că imperiile despotice protectoare vor îngădui aici un guvern revoluţionar mai mult decît o lună ? Ordinele de invazie poate au şi pornit la ora asta.

TELL *(îndoindu-se)* : Crezi sincer că vom fi invadaţi ?

BĂLCESCU : Datoria noastră este să avem în vedere oricînd o invazie posibilă şi să ne pregătim de rezistenţă.

N. GOLESCU *(iritat)* : Dar dacă la proprietari nu putem găsi sprijin, dacă pe armată nu ne putem rezema, dacă diplomaţia nu ne ajută şi dacă puterile protectoare sînt împotriva noastră atunci pe ce ne putem sprijini ?

BĂLCESCU *(izbucneşte, de pare un pachet de nervi în explozie)* : Pe poporul român... Pe acest popor căruia îi dăruim libertatea şi rodul muncii lui. Pe un neam care-şi ia soarta în propriile lui mîini.

TELL *(neclintit în părerea lui)* : Vrei să luptăm cu ambele imperii ?

BĂLCESCU *(fără şovăire)* : Da !

VOINESCU II *(uluit)* : Asta este cu neputinţă... Armata noastră nu va accepta niciodată asemenea luptă disproporţionată. Trei regimente împotriva a o sută de divizii...

BĂLCESCU : Dar nu e vorba despre armata actuală, care nu va avea niciodată curajul să înfrunte asemenea riscuri... *(Se ridică.)* Vom crea o armată nouă... populară...

TELL : O armată de gloată, o armată de adunătură... Şi vrei să o duci să lupte cu armatele de carieră care duc războaie grele de sute de ani ?

VOINESCU II : Bălcescule, frate, poporul român nu a mai fost în foc de două sute de ani...

BĂLCESCU : Vă repet. Resursele unui popor chemat la viaţă prin revoluţie sînt nelimitate... Armatele revoluţiei franceze, brigăzile acelea de sanculoţi, neînarmate şi neaprovizionate la început, au învins toată Europa coalizată împotriva lor, într-o serie de lupte cum nu s-au mai văzut pînă atunci. De altfel o politică laşă, trădătoare costă orice popor mai scump şi în bani şi în vieţi omeneşti, decît o politică dîrză în clipele potrivite.

N. GOLESCU *(triumfînd)* : A... a... „în clipele potrivite". Ei bine, eu te întreb : crezi că e acum momentul potrivit pentru luptă ?

BĂLCESCU : Dacă ne pierdem şi ziua de azi, joi, da ! Dar pentru asta nu şovăiţi, nu pierdeţi timp. Mai ales, nu pierdeţi ziua de azi, joi.

N. GOLESCU *(stăruitor, nervos)* : Propune... propune pe loc...

BĂLCESCU : Să însărcinăm pe fratele Magheru — pe care de altfel degeaba l-am numit căpitan general — să ne facă o armată nouă de panduri volintiri şi pe lîngă ea o gardă mobilă. Trebuie să adunăm şi să înarmăm o sută de mii de clăcaşi dezrobiţi.

TELL *(nemulţumit şi iritat)* : Te întreb iar, cu astfel de gloată vrei dumneata să lupţi împotriva unor armate de meserie ?

BĂLCESCU : Da !

VOINESCU II : Frate Bălcescule, îţi sînt şi prieten, ştii cît te admir, dar mi se pare oarbă această încredere într-un popor care a pierdut de veacuri tradiţia intrării în foc...

BĂLCESCU *(cu fruntea lui mare, sus)* : De ce aţi mai făcut revoluţia dacă nu aveţi încredere în poporul român ? Sînt convins că va lupta aşa cum a ştiut şi

altădată să lupte. Cu condiţia să lupte pentru el, nu pentru alţii. Vom lupta ca haiducii...

ELIADE : Ca haiducii ?

BĂLCESCU : Ca haiducii !... Şi vom aştepta... Timpul e cu noi... Vor veni românii din Ardeal, grănicerii să ne ajute. Aşa trebuie să ne cunoască Europa.

ARĂPILĂ *(clocotind)* : Sîntem nişte nevolnici... nişte trădători ai cauzei pe care am proclamat-o... Să aplicăm o politică mai energică, mai aspră împotriva inamicilor libertăţilor publice... care complotează subteran.

ELIADE *(vede că lucrurile au ajuns prea departe)* : Nu, nu... Noi am spus ţării că venim cu duhul frăţiei şi cu porumbelul păcii, nu cu sabia şi dihonia...

ROSETTI : Acesta e adevărul... Numai porumbelul, această pasăre sublimă, ne poate mîntui...

N. GOLESCU *(diplomat)* : Ei... lăsaţi... Vărul Alecu exagerează puţin.

ARĂPILĂ : Un guvern slab e silit la mai mari cruzimi decît un guvern tare. Se cere deci să fim tari, ca să nu fim nevoiţi să vărsăm sînge zadarnic. Să trecem pe loc la fapte. Să decretăm pe loc înfiinţarea armatei populare sub conducerea lui Magheru, aşa cum a propus-o Bălcescu.

ELIADE : Omule, nu fi aşa de ţapăn. Mai lasă puţin şi de la dumneata.

BĂLCESCU : Cum ?

ELIADE : Păi, dacă toţi ceilalţi spun că trei şi cu unu fac cinci, spune şi dumneata la fel, că nu se dărîmă lumea.

BĂLCESCU : Nu pot.

TELL *(răspunde lui Arăpilă)* : Se poate discuta...

ARĂPILĂ *(hotărît)* : Nu mai discutăm... Subscriem acum... Da ori ba ?

ELIADE *(după o lungă ezitare)* : Da... *(Apoi toţi, sub privirea lui Arăpilă, zicînd pe rînd „da“ iar Eliade spune în timp ce unii mai semnează încă :)* Poftim, frate Bălcescule, eşti mulţumit ?

BĂLCESCU *(nedumerit)* : De ce să fiu mulţumit ?

ELIADE : Că ţi-am făcut armată populară să faci praf armiile împărăteşti.

BĂLCESCU *(izbucnind amar, ironic)* : Aţi făcut armată ? Aţi semnat o hîrtie şi credeţi că aţi făcut o armată ?

ELIADE *(indignat că Bălcescu e nemulțumit)* : Am semnat un decret, aşa cum ai cerut.

BĂLCESCU *(dezgustat de moliciunea lor)* : Ceea ce ați semnat nu este decret... E un simplu deziderat... Ca să existe armată populară trebuie să i se arate anume organizarea prin lege... Trebuie să-i votați deci un buget...

N. GOLESCU : De unde bani ?... Prevederi sigure și intrări pînă la toamnă nu sînt mai mult de șapte sute mii de lei... De unde bani pentru armata populară ?

BĂLCESCU *(ca o sabie care cade, hotărît)* : De la proprietari, care au fost pînă acum scutiți și de bir și de serviciul militar... Au huzurit numai în drepturi... fără datorii. A venit timpul să puie și ei umărul la carul statului...

N. GOLESCU *(cu bunăvoință)* : Crezi că se vor scoate de la proprietari atîția bani cîți ne trebuie ?

BĂLCESCU *(neînduplecat)* : Trebuie să se scoată !... Vom scoate banii de unde se vor găsi... de la proprietarii care au îngrămădit averi peste averi...

ARĂPILĂ *(aprig, înverşunat)* : Să plătească proprietarii pe două sute de ani în urmă... Clăcașii nu mai pot da nimic altceva decît piepturile și sîngele lor... Viața lor e și a copiilor lor... Numai smulgîndu-se boierilor monopolul băuturilor spirtoase se va putea echipa şi întreţine un corp întreg de armată.

HAGI-CURTI *(se scoală încruntat)* : Deoarece afacerile mele nu-mi lasă timp destul ca să mă ocup cum aș vrea de trebile statului, vă rog să primiți demisia mea din minister...

ELIADE *(speriat)* : Frate Hagi-Curti, nu se poate să pleci...!

HAGI-CURTI : Îmi pare rău, dar nu mai pot să rămîn.

(Iese urmărit de privirile uimite ale celorlalți.)

ELIADE : Uite, cu asemenea vorbe nesăbuite ne înstrăinăm toată negustorimea... pierdem pe cel mai mare giuvaergiu din București.

ARĂPILĂ *(fierbînd)* : Nu-i mare pagubă... Printre martirii de la 19 iunie nu era nici un giuvaergiu... Ba mi se pare că nu era nici un negustor...

N. GOLESCU *(se ridică hotărît)* : Propun o comisie compusă din : C. Filipescu, ministrul finanțelor, G. Ni-

țescu, Meneah Hillel, care să studieze cum trebuie pus bir *(apăsat)* pe toate clasele... Și cu asta am terminat pe ziua de azi — nu-i așa ? *(Se ridică.)*

BĂLCESCU *(aruncă furios pana din mînă)* : O armată nu are nevoie numai de bani, ci și de ostași... Cei care sînt chemați să-și dea viața pentru stat vor să aibă și ei un cuvînt de spus în gospodăria lor... Convocați deci neîntîrziat, așa cum am propus la Islaz o adunare constituantă.

ELIADE *(șovăind)* : Chestiunea nu-i atît de simplă... Trebuie să stabilim prințipurile legii electorale mai întîi...

N. GOLESCU : Să numim acum pe loc o comisie care să studieze chestiunea electorală. Propun pe frații Eliade, Bălcescu, Kretulescu, Voinescu II.

BĂLCESCU *(exasperat)* : A șasea comisie numită pe ziua de azi... Scoateți-mă, scoateți-mă din orice soi de comisie...

ELIADE *(în șoaptă lui N. Golescu)* : Bun băiat Bălcescu ăsta... minunat... dar e un om imposibil... Nu se poate lucra cu el...

ARĂPILĂ *(bătînd cu palma în masă)* : Am alcătuit aici, împreună cu fratele Bălcescu, un proiect de decret pentru împroprietărirea pe loc a clăcașilor... Așa cum s-a promis la Islaz...

MITROPOLITUL : Prin decret ? Dar ce, sîntem aici cu toporul pe umăr ? Numai voința poporului poate hotărî în privința asta... Numai constituanta...

BĂLCESCU *(înfuriat)* : Nu vreți să înțelegeți că singurul sprijin adevărat al revoluției sînt milioanele de clăcași ? Că numai ei, împroprietăriți, pot apăra statul de armatele străine ?

N. GOLESCU : Fratele Bălcescu are dreptate... Să numim o comisie compusă din frații Eliade, Voinescu II, Grădișteanu, Marghiloman, Arion... care să studieze prințipiile împroprietăririi clăcașilor.

BĂLCESCU *(o clipă deziluzionat, mai îndîrjit apoi, măsurîndu-i pe toți cu privirea furioasă)* : Vreți încă o comisie în plus ? Foarte bine... Eu propun atunci ca să facă parte din comisie și optsprezece clăcași, cîte unul din fiecare județ, iar ceea ce va hotărî această

comisie, să devie proiect de lege pentru constituantă...

(Se produce o mare mişcare printre membrii guvernului şi miniştri, toţi surprinşi de această propunere.)

TELL *(uimit)* : Cum o să introducem optsprezece clăcaşi care să răstoarne propunerile miniştrilor şi ale specialiştilor ?

BĂLCESCU *(amar)* : Mai specialişti în chestiuni de clacă, decît clăcaşii, nu cunosc.

ELIADE : Nu se poate ! Nu se poate admite această măsură.

TELL : Sînt totuşi de părere să primim propunerea fratelui Bălcescu, dar atunci în locul comisiei propuse de fratele N. Golescu... se face o comisie agrară, compusă din optsprezece ţărani, dar şi din optsprezece proprietari de moşie...

(Propunerea apare acum surîzătoare tuturor.)

ELIADE : Aşa e foarte bine... Să discute între ei ca fraţii... Se aprobă, nu-i aşa ?

BĂLCESCU *(schimbă priviri de luptători, înfrînţi, cu Arăpilă)* : Primim şi noi, dar prezidentul comisiei să fie agronomul Ion Ionescu, cel de la Brad.

(Se aprobă prin simplă tăcere.)

ELIADE *(lui N. Golescu)* : Ţi-am spus... E un băiat foarte bun... dar nu se poate lucra cu el.

Cortina

TABLOUL XI

19 august 1848.

„În stradă" nimic deosebit.

„Dedesubt" jucătorii de cărţi şi ceilalţi. Sala din tablourile precedente este uşor modificată, devenind sală de şedinţă a „Comisiei pentru împroprietărire". La ridicarea cortinei aci se discută liber, pînă se deschide şedinţa.

Sînt cam şapte boieri şi paisprezece ţărani. Vicepreşedintele I. Ionescu (de la Brad) deschide şedinţa.

SCENA 1

VICEPREŞEDINTELE : Deschizînd a opta şedinţă a Comisiei pentru împroprietărire, vă reamintesc că în prima şedinţă s-a discutat : „Cum să se facă muncile de toamnă ?"

SĂTENII *(aprobă) :* Dară... dară... dară...

VICEPREŞEDINTELE : A doua zi şi a treia zi am discutat întrebările : „Dacă munca este sfîntă ?", „Dacă proprietatea este sfîntă ?"

UN SĂTEAN : Munca este sfîntă, căci este cu sudoarea frunţii...

LENŞ *(proprietar) :* Dar şi proprietatea este sfîntă, că e de la Negru-Vodă, întîiul voievod. Cînd a trecut în locurile acestea le-a găsit pustii şi le-a împărţit la strămoşii noştri, eroii care cu sabia în mînă îşi apărau patria...

SĂTEANUL DÎRZ *(din toată fiinţa lui, ca tunetul) :* Dar noi unde eram atunci ? Cine ducea greul în luptă ?

POPA NEAGU : Ei, că nu sînt toate moşiile de la Negru Vodă... Mai sînt şi unele luate cu hapca... de ne-aţi făcut pe toţi robi.

LAHOVARY : Claca nu este robie, ci este chiria în muncă pentru pămîntul închiriat în fiece an săteanului...

SĂTEANUL OBIDIT : Mai robie decît asta poate fi ? Nevastă-mea luată la seceră, eu luat la coasă cu dorobanţul după mine, lăsasem acasă copilul numai de trei luni, copil care nu ştia să spună nici papă nici cacă, fie-mi cu iertăciune. Nevasta, secerînd din zorii zilei de vară pînă la prînzul cel mare, nu era slobodă să se ducă să dea ţîţă copilului...

LENŞ : Ce a fost să nu mai discutăm. Dar trebuie să recunoaşteţi că proprietatea este sfîntă, că aşa spune şi Proclamaţia.

VICEPREŞEDINTELE : A patra zi s-a discutat : „Dacă poate cineva să se facă proprietar prin răscumpărare ?"

LENŞ : Clăcaşul a fost întotdeauna liber să cumpere moşie... Chiar unii dintre noi poate că am fost clăcaşi. Dar am cumpărat moşii şi am devenit proprietari...

SĂTEANUL DÎRZ *(scurt) :* Cu ce bani ?

LENŞ *(surprins de întrebare) :* Cum, cu ce bani ?

SĂTEANUL DÎRZ *(dur ca de cremene)* : Cu ce bani, ăi care aţi fost clăcaşi aţi devenit proprietari ?

LENŞ : Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi...

POPA NEAGU *(aprig)* : Cu ce bani, clăcaşi fiind, dumneata ori bunicul dumitale aţi cumpărat moşia ? Că doar nu ţi-o fi dat-o de pomană ? Cu cîştigul din clacă nu poţi cumpăra o moşie de o mie de pogoane...

SĂTEANUL OBIDIT *(batjocoritor)* : O fi fost poate cu bani de furat. Da muncind cu braţele nu se adună o mie de pogoane.

LENŞ : Noi am vrut numai să spunem că e liber clăcaşul cît vrea.

MARIN TĂCUTU *(se ridică cu faţa lui de ceară, cerînd socoteala, ca din mormînt)* : Liber ? Liber ce ? Cum poţi să spui că am fost noi liberi ? Poate vreţi să spuneţi că am fost liberi să plătim pînă cădeam în genunchi ca vitele. Am fost singurii care am plătit în ţara asta. Că noi biruri grele de cap am plătit, oameni de oaste am dat numai noi, ispravnici, judecători şi dorobanţi numai noi am ţinut, drumuri şi şosele numai noi am lucrat, beilîcuri, podvezi şi havalele numai noi am făcut, zile de meremet numai noi am îndeplinit, clacă de bunăvoie şi fără de voie numai noi am dat... Cînd ne-am jăluit, cînd ne-am spus păsurile, ispravnicul ne-a bătut, dorobanţul ne-a bătut, vătăşelul ne-a bătut, boierul ne-a bătut ; cine s-a sculat mai de dimineaţă pe noi ne-a bătut. Cine a vrut să ia, de la noi a luat, fără frică şi fără ruşine.

LENŞ : Asta nu poate să spuie nimeni că e chiar adevărat...

BĂL-CEAURESCU *(parcă speriat de Marin Tăcutu se ridică şi strigă, cu emoţie şi hotărîre)* : Ba e adevărat. E adevărat... *(Toţi sînt surprinşi de această aprobare neaşteptată, iar boierii sînt consternaţi, se uită unii la alţii, nemaiştiind ce să creadă.)* Şi eu v-am robit, fraţilor, v-am bătut, v-am dezbrăcat. De treizeci şi şase de ani, de cînd mă blestemaţi. Iertaţi-mă, vă rog, fraţi săteni. Luaţi-vă înapoi ce v-am răpit. Iată, vă dau înapoi părticica de pămînt.

(Nu numai deputaţii ţărani, dar şi publicul din sală izbucneşte, aşa cum spune procesul-verbal, într-o detunătură de aplauze, de strigăte de „ura" ! Boierii în schimb se privesc mereu consternaţi, furioşi de această neaşteptată „trădare".)

VOCI DE SĂTENI : Dumnezeu să te ierte, frate !... Să trăim în pace... Să fim fraţi... Dumnezeu să binecuvînteze Constituţia.

LENŞ *(cere cuvîntul şi participă cu o fanariotă şi pioasă perfidie la emoţia sălii, deplasînd sensul mărturisirii lui Ceaurescu)* : Am auzit cu toţii, cu destulă mîhnire, spovedania unui deputat proprietar. Nenorociţi au fost clăcaşii şi ţiganii dumnealui...

SĂTEANUL DÎRZ *(cu un rînjet amar)* : Că dumneata nici usturoi n-ai mîncat, nici gura nu-ţi miroase...

LENŞ *(vrînd să continue cu perfidie)* : Pentru a se putea preţui generozitatea domnului Ceaurescu îl rugăm să arate acum, pe loc, ce pămînt înţelege să dea sătenilor săi, pentru ca să ne fie poate şi nouă îndreptar... *(Căci Lenş ştie că o explozie verbală din slăbiciunea nervilor nu e încă o faptă, îşi cunoaşte oamenii.)*

BĂL-CEAURESCU : Fraţi ţărani, eu vă dau locul pentru casă şi namestii... şi hrana vitelor voastre. Pămînt de muncă şi islaz, vă dau ceea-ce aţi avut pînă la legea lui Caragea, care vi l-a luat, că pe temeiul ei vi l-am cîştigat la judecată. Mergea o moşie patru ceasuri în lung şi cît mergea, un ceas era pămîntul vostru. Satul era de o sută, unul, sau altul de trei sute de case, în care unii dintre voi aţi avut un pogon de loc, alţii mai mult, alţii mai puţin. Pe acestea vi le dau.

VICEPREŞEDINTELE *(bănuind că e ceva neclar în declaraţie)* : Cum ? daţi vatra satului ? Vor fi liberi sătenii să-şi vîndă casele, livezile, viile, dacă vor voi să se ducă...

BĂL-CEAURESCU *(legănîndu-se)* : ...Dau cu despăgubire şi fără despăgubire... *(Cu mîna pe barbă)* : Primesc de-mi vor da despăgubire, ca de pomană. *(Şi fără să-şi dea seama, ia tot înapoi.)* Cît timp vor sta locuitorii pe moşie, pămîntul ce le dau va fi veşnic al lor ; dar... *(face o pauză, apoi sporind echivocul, deşi aparent hotărît)* cu două condiţii : în mijlocul satului să fie cîrciuma mea, numai a mea, aşa cum cere pravila pentru boier ; a doua, pentru locul de casă vreau să-mi daţi găina de Crăciun şi puiul de Sîn-Petru.

LENŞ *(întărind cele spuse de Ceaurescu)* : Constituţia nu scrie nicăieri că trebuie să ni se ia dreptul nostru de a fabrica numai noi rachiu şi de a ţine numai noi cîrciumă în sat.

VICEPREȘEDINTELE : Pentru că timpul trece vreau să vă amintesc că în ultima noastră ședință s-a discutat despre...

(*Intră Eliade, N. Golescu, ministrul Voinescu II. Intrarea solemnă a locotenenței ridică sala cuviincioasă în picioare.*)

ELIADE (*cu mantia albă pe umeri*) : „Dreptate și Frăție". Fraților, unde e libertate e și Dumnezeu, iar unde e Dumnezeu, e dragoste și unire. Văzînd însă că actuala comisie nu poate să aducă pacea și unirea de care sînt însetate sufletele noastre între proprietari și săteni, Locotenența a dat decretul pe care îl va citi acum secretarul de stat.

VOINESCU II (*desface decretul și citește în ascultarea încordată a sălii*) :

a) Se suspendă pînă la al doilea decret lucrările Comisiei. (*În sală este o uimire de nedescris... Deputații țărani devin mînioși ; protestează, privindu-se unul pe altul. Voinescu ridică tonul ca să se facă auzit.*) b) Fiecare deputat își va da părerile în scris către guvern...

Cortina

TABLOUL XII

13 septembrie 1848.

În fața cortului lui Fuad Pașa.

SCENA 1

Bălcescu, Brătianu, Rosetti, Ștefan Golescu, Mitropolitul, și alți revoluționari de o parte, Const. Cantacuzino, Alecu Filipescu și alți boieri reacționari, ofițeri și ostași turci de altă parte, Lenș (*ca tîlmaci*), apoi Fuad și suita lui.

ȘT. GOLESCU (*ascultînd salvele de pușcă mai îndepărtate*) : Ce să fie ?

ROSETTI : Trag turcii salve în aer încercînd să împrăștie poporul.

(Intră Fuad Pașa cu suita lui, cei mai mulți din deputăție salută după obiceiul oriental ; apoi tălmaciul continuă după ce Faud Pașa i-a vorbit turcește încet.)

LENȘ *(plin de importanță)* : Excelența-sa întreabă care este rostul acestei mulțimi imense așezate pe cîmp și pe drumuri, în calea armatei sale ?

ROSETTI *(înflăcărat)* : Este poporul bucureștean, care s-a ridicat ca un singur om să aducă un omagiu maiestății-sale sultanului, augustul suveran, dar care ține să arate că nu înțelege să renunțe la Constituția pe care și-a dat-o. O asemenea măreață înfățișare ar trebui să placă strălucitului poet care este excelența-sa Fuad Effendi.

LENȘ *(după ce a vorbit încet turcește cu Fuad Pașa)* : Excelența-sa spune că nu a venit aci cu lira, ci cu o armată, de a cărei siguranță este răspunzător.

BRĂTIANU *(cu vocea lui ascuțită)* : Am aci proclamația pe care am dat-o în calitatea mea de prefect de poliție, prin care îndemn și cer mulțimii care s-a adunat în fața oștirilor împărătești să vie fără nici un fel de armă, pentru o demonstrație pașnică.

LENȘ *(după ce a tradus, transmite răspunsul)* : Excelența-sa nu poate să ia cunoștință de această declarație, nerecunoscînd nici pe prefect, nici guvernul provizoriu. Ține să știți însă că vă ține pe toți cei de față răspunzători dacă, așa cum i s-a raportat excelenței-sale, se mai găsesc în pădurile și lanurile de porumb din jurul Capitalei și alte mulțimi de țărani, gata să atace prin surprindere.

(Se aud acum și lovituri de tun.)

BĂLCESCU *(mai îndîrjit, cu desperare)* : Spuneți-i excelenței-sale că acest limbaj este inadmisibil față de guvernul provizoriu care a fost recunoscut de către Soleiman Pașa, *(apasă)* în numele sultanului. Prin glasul meu, tot poporul protestează din toată ființa lui împotriva oștirii turcești care ne-a cotropit pămîntul.

(Cei de față se privesc speriați de îndrăzneala lui Bălcescu).

ȘT. GOLESCU : Frate, ține socoteală de situația în care ne găsim.

BĂLCESCU *(pornit)* : Țiu socoteală că vorbim în numele unei revoluții... Trebuie să se găsească un om al revoluției care să vorbească turcilor așa cum merită.

(Cei de față se privesc, mereu speriați de violența lui Bălcescu, dar sînt unii care îl aprobă.)

LENȘ *(după ce a vorbit încet cu Fuad Pașa)* : Excelența-sa spune că este trimis de maiestatea-sa imperială aci să restabilească ordinea și că o va restabili cu orice preț.

BĂLCESCU *(răspicat, dar cu un fel de exasperare nervoasă)* : Nici tratatele încheiate de Mircea, de Vlad, nici vechile capitulații, nici dreptul internațional nu îngăduie guvernului imperial să se amestece în conducerea lăuntrică a principatelor... și nici să trimită oștiri care să restabilească o pretinsă ordine împotriva aceleia adevărate pe care și-a dat-o poporul însuși.

VULPE *(înmărmurit vine spre el)* : Omule, ce, ești nebun ? Vrei să ne taie turcul capetele la toți ?

BĂLCESCU *(retezîndu-i vorba)* : Turcii nu taie decît capetele ce se pleacă.

LENȘ *(a vorbit cu Fuad Pașa, care se uită lung la Bălcescu, apoi a luat o proclamație din mîna unui secretar)* : Excelența-sa vestește că în numele maiestății-sale împărătești, suzeranul acestui principat, a numit caimacam al Țării Românești pe marele vornic Constantin Cantacuzino...

(Mare senzație.)

BĂLCESCU *(agitat ca și ceilalți revoluționari care au căpătat curaj)* : Nu-l primim, țara are un guvern pe care și l-a dat singură. *(Către Cantacuzino)* : Boierule, nu face de rușine neamul românesc.

I. CANTACUZINO *(îngenunche în fața tatălui său)* : Tată, nu primi...

C. CANTACUZINO *(aspru, către fiul său)* : Tu vezi-ți de medicina ta. Nu te amesteca în politică. *(Solemn, către Fuad)* : Je suis trés reconnaissant ; je tâcherai de toutes mes forces de servir la Turquie... [1]

[1] Sînt foarte recunoscător ; mă voi strădui din toate puterile să slujesc Turcia (fr.).

FUAD *(ironic)*: C'est votre patrie, monsieur, que vous devez servir et non pas la Porte... [1] *(Vorbeşte apoi lui Lenş.)*

LENŞ: Excelența-sa spune că acei care sînt pentru ordine să rămînă...

(Fuad intră în cort urmat de caimacam, mitropolit şi boieri, ca şi unii revoluționari care şovăie — apoi suita sa. Revoluționarii cei mai dîrzi rămîn — şi unii negustori între ei — şi sînt imediat înconjurați de soldați care îi înghesuie brutal şi amenințător.)

SCENA 2

Grupul arestat al revoluționarilor, apoi Voinescu II, Bălcescu

ROSETTI: Uite pe fratele Voinescu II... *(către el)*: Fugi, omule, că te arestează...

VOINESCU II *(care s-a apropiat)*: Am venit să fiu arestat şi eu cu voi... Aici e locul meu.

BĂLCESCU: De ce-ai venit? Trebuia să te duci la Magheru... Să luptați acolo... în Oltenia.

VOINESCU II *(emoționat)*: Mai întîi ca să-ți cer iertare ție... Să cer iertare poporului român...

BĂLCESCU *(nedumerit)*: Ce vrei să spui?

VOINESCU II *(sub impresia luptei de acolo)*: Frate, viu din Dealul Spirei...

(Toți prizonierii s-au strîns în jurul lui.)

BĂLCESCU *(nedumerit)*: Omule, spune...

VOINESCU II *(cu ochii mari, încet, obosit parcă)*: A fost luptă mare.

BĂLCESCU *(mai nedumerit, mai dornic să ştie la fel cu ceilalți)*: Ce luptă?

VOINESCU II *(căutîndu-şi respirația)*: Armata turcă a primit azi ordinul să intre în oraş. Cînd a ajuns în dreptul cazărmii din deal, au cerut regimentului II să le predea pe loc cazarma... dar colonelul Golescu a spus că nu are nici un ordin de la Locotenență pentru predare...

ROSETTI: Care colonel Golescu?

[1] Trebuie, domnule, să vă slujiți patria şi nu Poarta (fr.).

VOINESCU II : Fratele lui Arăpilă. Armata turcă s-a oprit, a învăluit cazarma şi a pus tunurile în fața porții în bătaie. Colonelul a pus şi el cei patru sute de oameni pe care îi avea în careu, în curte, cu drapelul în mijloc... şi a trimis, după ordine, la noi la Locotenență...

ŞT. GOLESCU : Ce fac locotenenții ?

VOINESCU II : Eliade şi-a luat mantia albă şi a dispărut de azi dimineață, fratele tău s-a refugiat la consulul englez, iar Tell şi cu mine aşteptăm fără gardă la palat. Oraşul e pustiu.

BĂLCESCU *(nerăbdător)* : Spune despre luptă.

VOINESCU II : Pe cînd aşteptau aşa, față în față, a venit din vale şi căpitanul Zăgănescu, cu cei două sute de pompieri ai lui. A spus că a primit ordin încă de aseară să intre în cazarmă... Turcii l-au anunțat că nu e voie, că iau ei cazarma... Dar Zăgănescu a dat ordin coloanei de pompieri să treacă prin armata turcească şi să intre în cazarmă.

BĂLCESCU *(uimit)* : Cum să treacă prin armata turcească ?

VOINESCU II : Aşa, să taie coloana lor... *(Reia.)* Pompierii au început să treacă foarte țanțoşi... Un turc a scuipat pe un soldat român... Atunci sublocotenentul Dincă a scos sabia şi l-a tăiat pe turc...

BĂLCESCU : Dincă Bălăşoiu ?

VOINESCU II : Da, Dincă al nostru... Doi turci au sărit la el, dar el a urlat ca un nebun : „Pe ei, fraților !“ şi a început să taie cu sabia în dreapta şi în stînga... Au sărit ai lor, au sărit ai noştri... a fost o învălmăşeală de nedescris... Turcii au aprins fitilele tunurilor care erau în bătaie şi au culcat la pămînt un rînd dintre ai noştri. Românii au sărit pe tunuri şi le-au întors împotriva turcilor, secerînd cu zecile din ei. Atunci locotenentul Deivos, din curtea cazărmii, văzînd cum stau lucrurile, a comandat foc de salvă asupra coloanei turceşti. Turcii au atacat cazarma. Numai cu mare greutate, după o oră, s-a oprit măcelul...

BĂLCESCU : Au căzut mulți dintre ai noştri ?

VOINESCU II : Au rămas cîțiva... Dar au căzut de trei ori mai mulți turci.

BĂLCESCU : Dincă a scăpat ?

VOINESCU II : Rănit grav... Rănit și colonelul Golescu...

BĂLCESCU *(ca în vis)* : Dincă... Zăgănescu... Golescu... Deivos... iată oamenii care ne trebuiau și n-am știut... *(Apoi gîndindu-se cu emoție la trupă.)* Și ceilalți ?

VOINESCU II *(fierbînd)* : Frate Bălcescule, este întîia bătălie românească după două sute de ani... *(Ros de gînduri.)* Ah, ce n-am fi făcut noi cu asemenea oameni... cu cei două sute de pompieri zănatici, cu cei patru sute de infanteriști ai lui Golescu. Ostașii aceștia, nu mînați într-o cursă... ci atacînd, feriți de întuneric, prin surprindere... în grupuri răzlețe, ca să nu știe turcii cît de puțini sînt, ar fi ținut în loc, singuri, o săptămînă, toată armata lui Fuad... Iartă-mă, frate Bălcescule, că nu te-am sprijinit în propunerile tale.

BĂLCESCU *(încă în transă, exaltat)* :

Que voulez-vous qu-ils fissent ?
Deux cent contre dix milles ?
Qu-ils périssent...
Ils sont morts... [1]

(Parcă plutește pe altă lume. Se întoarce spre Voinescu) : Dacă am fi avut lîngă noi pe acești oameni, la 28 iunie, n-ar mai fi fost o „fugă" la Rucăr. N-ar mai fi fost Eliade insultat, legat și trimis din post în post ca un răufăcător... Dincă... Zăgănescu... Golescu... Deivos... v-am cunoscut prea tîrziu... Unde ați fost ? *(Cu duioșie)* : Ah, sînteți buni de spînzurat...

VOINESCU II : Sîntem vinovați și trebuie să ispășim...

BĂLCESCU *(torturat de păreri de rău, exaltat)* : Ce ziceți voi de revoluția asta care se dovedește posibilă, chiar în clipa în care se prăbușește ?

VOINESCU II *(ros și el de păreri de rău)* : Frate Bălcescule, trebuia să viu să-ți cer iertare, oriunde ai fi fost... Eram ca într-o cămașă de foc.

[1] Ce voiați să facă ?
Două sute împotriva a două mii ?
Să moară...
Au murit... (fr.).

BĂLCESCU : Dar cei treizeci de mii de oameni, care dorm de trei nopţi pe cîmp, hotărîţi să împiedice aşa, fără arme, sugrumarea revoluţiei... care azi se aruncau în faţa infanteriştilor, care se agăţau de călăreţii turci şi le întorceau caii ? *(Ca pentru el, ca o mărturisire din adînc)* : Popor român, nu greşeşte cine crede în tine !

Cortina

Actul III

TABLOUL XIII

Sfîrşitul lui august 1849. Peste un an, în munţi, deasupra Cîmpenilor. O masă ţărănească, pe picioare bătute în pămînt. În stînga o colibă jumătate îngropată între pietre, acoperită cu cetină. Culmile pleşuve sînt luminate de razele piezişe ale soarelui care scapătă. La uşa colibei un moţ înarmat, de pază. Tribunii Moldoveanu şi Balint stau de vorbă în jurul mesei. E de asemenea Dincă, venit din Oltenia să lupte în oastea lui Iancu : e în uniformă, are în cap o căciulă, pe umeri o zeghe ; cîntă acum din fluier un cîntec învăţat de la moţi.

SCENA 1

M o l d o v e a n u, B a l i n t, D i n c ă

MOLDOVEANU *(după ce Dincă s-a oprit din cîntat)* : Apăi de mărs, o mărs, frate Dincă, da nu-ş ce soarele aveţi voi, oltenii, că o luaţi mereu prea uite, parcă sînteţi mereu a grabă. Noi, moţii, luăm sama cînd punem piciorul şi privim departe. Numai că ascultă la mine şi cată a hi mai domol, că acum i-am pus la pămînt pe grofi cu armata lor şi nu mai e nimeni ca să ne gonească din urmă. *(Cîntă.)*

BALINT *(gînditor, cînd se opreşte Moldoveanu)* : Apăi crezi dară că grofii îs la pămînt ?... Eu cînd privesc la vale, tăt aştept să se aprindă iar focuri, dînd de veste că se apropie grofii cu armata...

MOLDOVEANU : S-o gătat, frate, cu ei, Kossuth o fo fugit la turci, iară Bem aşa şi-o fo topit armata, că parcă nici n-ar fi fo. Oştile lui Goergey o fo tocate la Şiria. Pe el şi pe gheneralii lui i-au prins şi de bună samă că îi spînzură la Arad... Apăi crezi că nimerea acest maghiaron de Bălcescu aici, dacă putea să fugă ?... Dar pe oricare drum apuca, nu întîlnea decît

oști împărătești. Cînd l-o fo prins s-o jurat că a luptat în armata Iancului, de l-or slobozi. Dar cînd l-o prins pe Abrud ai noștri, n-o mai mărs să mințească... *(Către moțul de pază)* : Al Rudului, stai cu ochii pe el. Eu, drept să vă spun, am vrut să-l spînzur pe loc...

BALINT : Că bine făceai... Ăsta o mîncat gulaș cu Hetveni, la Peșta și la Debrețin...

MOLDOVEANU : Asta n-am vrut și am trimis om la Iancu să ia el hotărîre. Mi-o fo trimis vorbă să viu eu de la Abrud aici, cu el sub pază...

DINCĂ : Frate, și crezi că-l va spînzura ?

BALINT : Apăi de bună samă, fiindcă acest Bălcescu n-o vint de la București ca să lupte așa cum lupți dumneata, în rîndurile noastre, ci o fo șpionul lui Kossuth... No... că iacă și Iancu... De amu cînd o scăpăta soarele de tăt... s-o gătat...

(Se ridică toți trei.)

SCENA 2

Aceiași, Avram Iancu

IANCU *(după ce salută)* : Ei, l-aduserăți ?

MOLDOVEANU : L-aduserăm.

IANCU : No, apăi că unde-i ?

MOLDOVEANU : Închis în coliba aia.

IANCU *(tace îndelung)* : Închis în colibă...

MOLDOVEANU : Cată ca pînă-n seară să sfîrșim... Musai să fiu devale la Abrud... Am doi ficiori cu mine... buni de treabă.

IANCU *(îngîndurat)* : D-apoi vezi că-i un cărturar mare al neamului.

DINCĂ : Este unul din capii răscoalei de la București. A fost ministru acolo.

MOLDOVEANU : O fi fo, nu zic ba... Dar s-a ținut de poala lui Kossuth cinci luni... Acest Bălcescu și cu alți vînzători de neam s-o fo tocmit cu grofii să le facă o legioană de rumâni... ca să lupte împotrivă-ne. Iancule, frate, lasă-mă numai să-l întreb : unde o fo cînd l-o spînzurat pe Buteanu și l-o pușcat pe Dobra... De cîntau lăutele și jucau ceardașul în jurul

spînzurătorii... Și nici batîr nu-i prinseseră în luptă... Îi minţiseră să vie că vor pace.

IANCU *(sfîşiat şi cutremurat în acelaşi timp, se ridică şi parcă se frînge tot, sprijină mîna pe pistoalele din şerpar)* : Frate Moldovene, au ce suflet ai de-mi pomeneşti acum de Buteanu ? Nu ştii că am muşcat amîndoi, tu şi cu mine, din cremenea muntelui, de furie, cînd am auzit de mişelia nemeşilor ? Fruntea lui Buteanu lumina pădurea... Am ars şapte văi ca să răcorim mînia moţilor... Dar ce vrei acum ? Ce putea face acest Bălcescu şi cei cîţiva, ca el, acolo ? De eram slabi, el mai slabi nu ne putea face... Iară tăria noastră n-o fo dînsul. Daci n-o lovit cu mîna lui — şi n-o lovit — apăi că nu-i dirept să primească pedeapsă. Putem să-i dăm ajutor acum şi putem să nu-i dăm. Dară eu zic : acest cărturar al neamului este oaspetele nost şi deci vezi să grijim de el şi să-l ferim de cei ce îl urmăresc.

DINCĂ *(prietenos)* : Atunci eu voi rămîne alături de el, să-l apăr.

MOLDOVEANU : Iancule, eşti domn preste noi, fiindcă noi te-am voit domn... şi hotărîrea dacă ai luat-o, noi toţi om asculta-o şi ne-om supune. Dar în cugetul meu, un cărturar care a greşit mai vinovat e... *(Către moţul de la uşă)* : Apăi, frate, ţipă-l afară.

SCENA 3

Aceiaşi, Bălcescu

BĂLCESCU *(îi priveşte pe toţi pe rînd, turburat, încurcat)*: Am crezut că vin la prieteni şi acum nu mai ştiu ce să spun...

IANCU : No, apăi după cele întîmplate, prieten nu ţi-om putea zice... Dară ne eşti frate şi fratele tăt frate rămîne, chiar şi atunci cînd îi un frate rătăcit. Amu vrem să ştii că de aceea ne găsim aici, ca să afli că ţi-om purta tătă grija... Am hotărît să te ascundem în bordeiul ăsta, fiindcă eşti căutat cu gînduri de ucidere de oştile împărăteşti. *(Arată)*. Pe ăşti doi cai sînt cele de trebuinţă pentru ca să poţi locui aici,

atîta timp cît vei crede domnia-ta că-i mai bine. Sînt și cărți și cele ale scrisului... Iară tu, al Rudului, ai să rămîi cu cei patru oameni aici, de strajă... Iară dumneata, frate din țară, de vei vrea să umbli pîn sate, au pîn tabără, e mai bine să dai jos barba și să îmbraci straie de-ale noastre... Iată aici o țîdulă precum că ești Alexandru Ionescu venit din țară, luptător în rîndurile noastre... Dară cată mai bine să te ferești... Asta-i ceea ce am hotărît, frate.

BĂLCESCU *(tremurînd parcă)* : O, cuvînt fără seamăn, „frate", cum cazi tu în urechea mea în munții aceștia dincolo și dincolo de alți munți. Aici, departe de Argeșul meu, de Bucureștii înălțărilor și căderilor noastre... Cîtă răcoare aduci tu în arșița pribegiei mele... Pentru acest „frate", Iancule al munților, îți mulțumesc... Dar lîngă acest cuvînt răcoritor ai pus un altul, pe care nu-l pot primi, cum nu-l pot primi, cum nu voi mai putea primi nici ospitalitatea pe care vrei să mi-o dai... M-ai făcut „rătăcit"...

MOLDOVEANU *(cu cruzime)* : „Rătăcit" o spus Iancu, noi tăți de aci spus-am alt cuvînt, spus-am „vîndut", vîndut lui Kossuth...

BĂLCESCU *(amețit)* : Eu, Bălcescu, vîndut ?

MOLDOVEANU *(aprig, cu o mînie îndurerată)* : Unde ai fo pînă acuma ? Din ce tabără vii ? Uite, vezi calul acela — că e cal — o fo și el la Fîntînele, cu noi cu tăți, unde tunau puștile și țîșnea sîngele pentru libertate... dară dumneata, rumân, unde erai ? Te întreb numa...

BĂLCESCU *(moale, ca pentru el însuși)* : Vîndut ? *(Dus parcă pe gînduri :)* Cînd li s-a spus întîi oamenilor că pe partea cealaltă a pămîntului sînt alți oameni care merg cu capul în jos fără să bănuiască... cei mai mulți au spus că asemenea faptă nu este cu putință... Azi, știu că împrejurarea se repetă și nimic nu este cu neputință... Nici să se spună lui Bălcescu în față că și-a vîndut neamul, de către cei care merg ei cu capul în jos...

MOLDOVEANU *(răstit)* : Vorbește mai fățiș, cujetul nost e mai dirept, nu se încovoaie și nu se ascunde după cuvinte.

BĂLCESCU *(drept, hotărît)* : Ei bine, vream să vă spun că voi aţi greşit, că voi nu ştiţi că aţi mers cu capul în jos...

MOLDOVEANU *(uitîndu-se la Iancu, văzînd că acesta e dus pe gînduri)* : Noi ? Noi am greşit ? *(Cu o furie amară :)* Atunci spune ce-o fost cu legioana ? Pentru ce ai vrut să ruculezi fişori de rumâni pentru armata maghiară ? Să vie să lupte rumânii noştri, duşi de mînă de unguri, împotrivă-ne ? Ei, află că asta numim noi vînzare de neam...

BĂLCESCU *(liniştit)* : Tot ceea ce am cerut, am discutat şi mai ales ceea ce am izbutit, atît cît a îngăduit trufia lui Kossuth şi a oamenilor lui să izbutească — şi asta atît de tîrziu — este trecut în protocoale şi întovărăşit de documente. Aceste protocoale şi documente am vrut să le aduc Iancului, ca să ştie de ele, ca să fie de folos cîndva, ca un lucru recunoscut chiar de unguri şi de aceea sînt acuma aici, să-i arăt ce-am adus, ascuns la piept... căci pentru asta am venit, nu ca să-mi scap o viaţă şubredă. Nu vreau să mă judecaţi şi nu vreau să mă judece nimeni decît pentru propriile mele acte, pentru cît am avut îndreptar conştiinţa mea, interesele poporului meu şi nimic mai mult... Am discutat legioana, ca să lupte alături de unguri, dar veţi afla din aceste documente...

MOLDOVEANU *(biruitor)* : Ei, ei, mărturiseşti : ca să lupte alături de unguri...

BĂLCESCU : Oh, cît aş fi vrut ca şi voi, frumoşii mei oştaşi, să luptaţi alături de unguri. Să ne organizăm şi noi românii într-o armată rînduită, adevărată, ca să cruţăm sîngele românesc.

BALINT *(o dată cu exclamaţiile uimite ale celorlalţi)* : Noi alături de unguri ? Noi laolaltă cu grofii ? Noi în frunte cu fişpanii ?

BĂLCESCU *(liniştit)* : Nu laolaltă cu grofii, nu alături de nemeşi, ci alături de acest dîrz şi minunat popor maghiar, care de un an de zile a învins, unele după altele, oştile Vienei. Toate privirile celor ce urăsc despotismul au fost aţintite asupra poporului maghiar. Dar lăcomia grofilor şi a nemeşilor a dus la pămînt marea revoluţie maghiară, aşa cum lăcomia boieri-

lor a dus la pămînt revoluția din Principate... Nu... încă nu a bătut ceasul popoarelor.

BALINT (*nedumerit*) : Eu tăt nu pricep cum am fi putut fi noi alături de unguri.

BĂLCESCU (*cu căldură*) : Va veni o vreme cînd aceste două popoare nu vor putea pricepe cum de nu au fost totdeauna împreună, de ce atît amar de vreme s-au dușmănit și s-au înjunghiat de cîte ori le-a venit la îndemînă... (*Scoate de la piept un pachet de acte.*) Iată, Iancule, aici, documentele de care am vorbit. Este lămurit cu grijă că în nici un caz legioana nu va lupta împotriva poporului român... a moților... Dimpotrivă, scrie aici, că Iancu va trece în țară în fruntea oștirilor românești ca general recunoscut și de ei, de unguri, ca să mîntuie Principatele de robie... Firește, mintea i-a venit lui Kossuth prea tîrziu, că dacă avea poporul român alături, nu împotriva lui, alta ar fi fost soarta războiului... Dar azi nu mai e nimic de făcut... (*S-a așezat pe o rădăcină retezată.*)

MOLDOVEANU (*izbucnește tremurînd de indignare*) : Ce stăm noi să ascultăm aceste vorbe de clacă ? Cum de mai îndrăznește acest om să spună către voi că trebuia să fim alături de unguri ? Dară unde sînt ungurii acuma ? Învinși, zdrobiți... Generalii lor, prinși, așteaptă în temniță să li se puie ștreangul de gît... Kossuth și miniștrii lui sînt fugari la turci... Iară noi tăt aici, neînvinși, alături de steagurile împăratului, tari pe direptul nostru cîștigat prin vitejia și credința noastră... Cum mai poate acest om întortochea vorbele, cînd tătul e gătat și planurile sînt acum fapte care grăiesc? Ungurii sînt învinși, îngropați ca neam, iară noi sîntem alături de împăratul învingător... Să tacă odată. (*Se uită la Iancu, dar acesta e mereu pe gînduri.*)

BĂLCESCU (*amar, privindu-i îndurerat*) : Ah, dacă înțeleg bine bucuria voastră, sînteți mîndri nespus c-ați ajutat pe împărat să înfrîngă pe unguri... Sînteți mulțumiți că ungurii sînt la pămînt și noi românii umăr la umăr cu împăratul... Vă și vedeți în fruntea ospățului biruinței, salutați de acel despot pentru care s-a risipit fără socoteală sîngele moților noștri... De acum... vă socotiți deschisă dinainte o cale

frumoasă, imperială. Ah, cît vă înşelaţi... *(Vine spre ei.)* Fraţi din ţinutul Arieşului şi al Zarandului... iată ce vă spun eu... Despoţii n-au inimă... N-au cuvînt de cinste... Tăria lor silă e şi minciună mereu întoarsă... Nu voi veţi fi oaspeţii iubiţi ai petrecerii împărăteşti, ci poate tocmai nemeşii care i-au lovit cu sabia, labele lor hrăpăreţe... Ţinuţi la uşă, alungaţi cu dispreţ de veţi cere, o, amarnic vă veţi căi, fraţii mei, că aţi avut încredere în Viena împărătească... Mi-e ruşine că Habsburgii au folosit vitejia românilor pentru a sluji pe exploatatori. *(Ia fluierul din mîna lui Dincă şi întoarce o privire grea asupra lui Iancu.)* Frate Iancule, eu multe zile de trăit nu mai am. Plec acum în pribegie, dar eu îţi spun că tu, viteazule, tu, prieten al împăraţilor, vei pribegi la fel ca mine şi vei plînge cu plînsul codrilor şi vei jeli, cu jalea acestui fluier, nenorocul neamului românesc. *(Îi dă fluierul.)* Păstrează-l. O, vă vor mai pălmui obrajii oamenii despoţilor ! *(Se întoarce să plece.)* Cu bine, frate.

IANCU *(mereu pe gînduri)* : Să se aducă merindea şi aşternutul... Acest cărturar este oaspetele nostru...

MOLDOVEANU : No, d-apoi...

IANCU : No, aşa cum am zis...

Cortina

TABLOUL XIV

În martie 1850, la Paris, într-o cameră modest mobilată, în care locuieşte Bălcescu. El, slăbit de boală, îngîndurat, e acum în halat pe o canapea.

SCENA I

Bălcescu, Arăpilă

ARĂPILĂ *(intră în costum de voiaj, cu macferlan, cu umbrelă, ducînd cu oarecare greutate un mare geamantan, pe care-l trînteşte în mijlocul odăii şi se*

aşază pe el ; vede pe Bălcescu încă neîmbrăcat, îl ceartă contrariat) : Ai fost la bancă ? Au sosit banii ?

BĂLCESCU *(palid, istovit, stînjenit) :* Nu ştiu. N-am izbutit să mă dau jos din pat...

ARĂPILĂ *(speriat) :* Nicule, ţi-e atît de rău ? Mi s-a părut ieri că eşti mai bine...

BĂLCESCU *(abătut) :* Ploaia... ploaia asta care nu se mai sfîrşeşte... Am ascultat-o toată noaptea... Am adormit numai către ziuă.

ARĂPILĂ : De mult n-a mai fost un martie atît de ploios...

BĂLCESCU : Cîte nădejdi pusesem în primăvara asta... *(Priveşte surprins geamantanul.)* Dar ce ţi-a venit să-ţi aduci bagajul ?

ARĂPILĂ : Nu mai aveam unde să stau... Întemeiat pe spusele lui Ghica am dat de acum două săptămîni drumul la cameră. Am venit cu omnibusul, că nu am avut nici bani de birjă... Şi acum tu îmi spui că n-ai bani. Ce facem, că la douăsprezece se închide banca ?!

BĂLCESCU : Du-te tu să vezi măcar dacă mişelul de Ghica ni i-a trimis.

ARĂPILĂ *(se împiedică de geamantan, îl duce furios în colţ) :* Omul acesta este nebun. De ce îţi tot scrie „ţi-am trimis azi patru sute de galbeni" cînd el nu mai are de gînd să-i trimeată ?

BĂLCESCU : Are intenţii bune... Nu face decît o greşeală de gramatică. Pune trecutul în locul viitorului condiţional. *(Cu ciudă :)* De mi-ar fi trimis măcar şahul.

ARĂPILĂ : Dacă aşa stau lucrurile eu nu mai plec la Viena. Tot n-am unde să mai stau... Mă mut undeva la ţară. Scap şi de creditori. M-am săturat să mănînc doar o dată pe zi.

BĂLCESCU *(obosit) :* Arăpilă, nu te mişeli şi tu... Lasă calambururile. Ai să pleci negreşit. Am ştiri noi de la Magheru că Avram Iancu este la Viena arestat, împreună cu prefecţii Alexe Sever şi Balint. Trebuie să le dăm ajutor. Trebuie să organizăm neapărat pe transilvăneni. Arăpilă, poate că în vara asta o să avem o revoluţie comună a ungurilor, slovacilor, polonilor şi românilor. Gîndeşte-te Arăpilă şi roa-

gă-te lui Dumnezeu, trădează-ţi pe frăţîne-tău cel negru.

ARĂPILĂ *(încăpăţînat, bînd un pahar de apă)* : Fără o sută şaizeci de galbeni nu plec...

BĂLCESCU : Cum vin banii de la Ghica, ai o sută şaizeci de galbeni şi pleci...

ARĂPILĂ : Tu mai crezi în minuni ? Ar trebui să cauţi în altă parte.

BĂLCESCU : În altă parte la cine ? Că toţi emigranţii la un loc nu pun pe masă cincizeci de galbeni ?

ARĂPILĂ : Nici douăzeci...

BĂLCESCU : Atunci ?

ARĂPILĂ : Iar creditorii nu mai dau un ban.

BĂLCESCU : Atunci, Arăpilă ?

ARĂPILĂ : Am încercat... Sînt fioroşi...

BĂLCESCU : Ieri unul m-a ameninţat cu închisoarea... Cu burghezia franţuzească nu se glumeşte în chestiuni de bani... Ascultă-mă pe mine... Singura nădejde este în Ghica. Va scoate bani din piatră seacă şi ni-i va trimite...

ARĂPILĂ *(sceptic, brusc cu tonul scăzut)* : Ai ceva de mîncare ? N-am mîncat de ieri.

BĂLCESCU *(nervos)* : Nu.

PORTĂREASA *(intrînd)* : Domnule Bălcescu, azi îmi daţi să tîrguiesc de-ale mîncării, că am drum la piaţă ?

BĂLCESCU *(încurcat)* : Sînt bolnav, madame Piou, şi doctorul mi-a recomandat să nu mănînc nimic cîteva zile.

PORTĂREASA *(bombănind)* : Mă mir... Doctorul dumneavoastră nu vede că slăbiţi din zi în zi ? O supă grasă, o găină rasol nu ar putea să vă facă rău.

ARĂPILĂ *(cu poftă)* : O supă grasă, o găină rasol.

(Portăreasa l-a văzut cu coada ochiului.)

BĂLCESCU : Îmi pare rău, madame, dar trebuie să ascult sfaturile doctorului.

PORTĂREASA *(bombănind mereu)* : Mai bine aţi asculta sfaturile stomacului, că el ştie mai bine ce vrea.

(Iese.)

BĂLCESCU : Şi cînd mă gîndesc că bietul doctor mi-a recomandat un litru de lapte de capră dimineaţa şi cîteva mese pe zi...

PORTĂREASA *(se întoarce)* : Uf, că tare sînt uitucă. Venisem să vă spun că un domn cu bărbuță întocmai ca a prezidentului vrea să vă vorbească.

ARĂPILĂ *(speriat)* : E încasatorul librăriei... Spune-i, madame, că domnul Bălcescu nu este acasă, *(grăbit)* că este bolnav și nu poate primi pe nimeni... Absolut pe nimeni.

PORTĂREASA *(republicană)* : Foarte bine... Am să-i trîntesc ușa în nas prezidentului.

ARĂPILĂ : De comun acord...

BĂLCESCU : Toate aceste chestiuni de bani sînt penibile... și mai ales minciuna... *(Se uită la ceas.)* Aproape unsprezece. Sarsailă, zboară la bancă, peste case... peste grădini și vino repede înapoi.

SCENA 2

Aceiași, lord Stuart

ARĂPILĂ *(se reîntoarce speriat conducîndu-l pe lordul Stuart)* : Poftiți, milord, poftiți... *(Vine speriat lîngă el.)* Nicule, era lordul Stuart...

BĂLCESCU *(foarte surprins, orînduindu-și îmbrăcămintea)* : Aci, la Paris, milord? Mă pregăteam să vă caut la Londra.

ARĂPILĂ *(îngrozit de ispravă, în șoaptă)* : Îl îmbrîncea madame Piou pe scară. Îl socotea creditor... Cînd el mi-a spus cine e, mi-a venit rău...

BĂLCESCU : Au...

ARĂPILĂ *(plecînd)* : Pe mine vă rog să mă scuzați, am un rendez-vous grăbit... *(Se salută, el iese.)*

LORD STUART *(rece, nervos, politicos)* : Am impresia că sînteți puțin indiscret... Vă rog să mă scuzați, domnule Bălcescu...

BĂLCESCU : O, milord, îmi pare nespus de rău că v-ați deranjat de prisos. Tocmai mă pregăteam să vin eu la Londra, să dau lordului Palmerston explicațiile de care are nevoie...

LORD STUART *(încurcat puțin)* : Da... Da... *(Ocolind:)* Știți, domnule Bălcescu, portăreasa dumneavoastră

are umor. Mi-a spus : „deşi nu aveţi mutră de creditor, tot vă poftesc să plecaţi".

BĂLCESCU : Portăreasa noastră este într-adevăr spirituală... Este o franţuzoaică, milord. Ea mă apără de prieteni, cum mă apără de cei care mă urmăresc pentru bani.

LORD STUART : Nu trebuie să vă simţiţi stînjenit din pricina dificultăţilor financiare... Nu este atît de compromiţător să ai încurcături băneşti cînd eşti exilat.

BĂLCESCU : Trebuie să vă mărturisesc că întreaga emigraţie românească stăm foarte prost în privinţa banilor... Este, trebuie să vă spun, şi unul dintre motivele pentru care nu am putut veni la Londra.

LORD STUART : Cunosc toate aceste dificultăţi ale emigraţiei române — cum să vă spun ? — în amănunte... Le cunoaştem, cred că înţelegeţi cum, încă de anul trecut, de cînd aţi fost la Londra...

BĂLCESCU : Sincer vorbind nu prea înţeleg cum...

LORD STUART : Ni s-au adus fireşte la cunoştinţă şi polemicile dintre dumneavoastră. Acuzaţiile pe care vi le-aduce domnul Eliade.

BĂLCESCU *(rămîne consternat)* : Dar...

LORD STUART : Era vorba dacă nu mă înşel de anumite acuzaţii de reţineri de bani... Ba de şase sute de ludovici, ba de două mii etc. *(Surîzînd.)* De anumite provocări la duel... între dumneavoastră şi generalul Tell... ori domnul Eliade...

BĂLCESCU *(sarcastic)* : Atunci ştiţi desigur că o comisie de anchetă a limpezit cu totul această chestiune !?

LORD STUART : Fără îndoială... De altfel pot să vă asigur că nimeni nu a luat în serios, nici chiar printre emigranţii dumneavoastră cu care am vorbit, asemenea acuzaţii.

BĂLCESCU : Cu atît mai bine, milord. Dealtfel este probabil că urmînd să primesc azi banii necesari, voi putea pleca mîine chiar la Londra.

LORD STUART *(rece)* : Dar vedeţi, domnule Bălcescu... mai este încă o dificultate...

BĂLCESCU : Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi...

LORD STUART : Mai este o piedică în calea plecării dumneavoastră la Londra... și asta, reală.

BĂLCESCU : Vă repet, milord, că nu înțeleg ce vreți să spuneți...

LORD STUART *(încurcat, mereu)* : Vedeți, lordul Palmerston are cunoștință de un anumit „comitet secret"...

BĂLCESCU *(o clipă surprins, caută să ghicească jocul)*: Un comitet secret ?

LORD STUART : Da, da, un comitet „secret". *(Apasă cuvîntul.)*

BĂLCESCU *(calm)* : Nu-l cunosc...

LORD STUART *(surîzînd)* : Aveți o reputație de conspirator prin temperament, domnule Bălcescu... Dar înțeleg : se creează situații ca acestea, cînd nu puteți spune nici da, nici nu. Ar fi însă cu atît mai ciudat să nu-l cunoașteți, cu cît sînteți unul dintre inițiatorii lui... Dar...

BĂLCESCU *(voit)* : Vă repet că nu cunosc un asemenea „comitet secret".

LORD STUART : Atunci dați-mi voie să vă citesc lista celorlalți membri ai acestui comitet. Pentru Ungaria, generalul Klapka, Teleki, Pulski ; pentru Polonia : prințul Lubomirschi și contele Braniki ; pentru iugoslavi...

BĂLCESCU *(nevoit să întrerupă)* : Și ce scop ar avea acest comitet secret, dacă există cumva ?

LORD STUART : După cum știți, el urmărește dezmembrarea imperiilor turc și austriac.

BĂLCESCU : Presupunînd că acest comitet există și că ar avea scopurile pe care i le atribuiți, întrucît ar stînjeni pe englezi ?

LORD STUART : Pentru moment Anglia este foarte interesată în menținerea unui echilibru european, iar pentru aceasta ea se bazează pe menținerea celor două imperii... cel turc și cel austriac.

BĂLCESCU : Dar sînt două imperii în descompunere...

LORD STUART : Aceasta este azi politica guvernului augustei noastre suverane... Mai tîrziu poate fi altfel. Mai este un lucru, domnule Bălcescu... Guvernul englez lasă liberă pe teritoriul său expresia oricărei

opinii. *(Apasă cuvîntul.)* Domnia-voastră însă aţi desfăşurat la Londra o *(apasă cu tîlc)* activitate care a depăşit cu mult domeniul simplei opinii. Aţi frecventat anumite saloane, aţi organizat interpelări în ambele Camere, aţi dat informaţii şi articole nesemnate în ziarele engleze. Aţi luat contact nu numai cu Mazzini, dar şi cu Louis Blanc. Acum pregătiţi cu Mazzini înfiinţarea unui comitet pentru *(apasă)* „Solidaritatea revoluţionară a Europei". *(Reia parcă obosit) :* Sînteţi un temperament conspirativ, domnule Bălcescu.

BĂLCESCU *(a înţeles ; spune după o pauză lungă) :* Atunci, milord, voi delega un alt membru al emigraţiei care să întregească memoriul ce îl interesează pe lordul Palmerston.

PORTĂREASA *(intrînd) :* Este afară o doamnă atît de frumoasă că nu-mi vine s-o las să plece... N-am mai văzut-o încă.

LORD STUART : Oh, dar eu nu vreau să vă privez de o asemenea vizită plăcută, plec. La revedere.

(Portăreasa introduce pe Maria Cantacuzino, care răspunde cu o înclinare uşoară a capului salutului lui Stuart şi se duce spre fereastră.)

BĂLCESCU : La revedere, milord, şi luaţi notă, vă rog, că, deşi le-am fi dorit sprijinul, nădejdea noastră nu este, totuşi, în guverne şi diplomaţie. Noi credem că e mai bine să vorbim de la popor la popor.

SCENA 3

Bălcescu, Maria Cantacuzino

MARIA CANTACUZINO *(orînduieşte florile aduse în vasul de pe masă, în timp ce el conducea pe lord Stuart) :* Am aflat de la Bazil că de trei zile eşti bolnav în casă... şi am venit să te cert.

BĂLCESCU *(care o priveşte lung, cu admiraţie) :* Cum poţi să aduci atîta lumină de pe o stradă ploioasă, noroioasă, într-o încăpere atît de tristă ?

MARIA *(făcîndu-se că nu a înţeles) :* Din seră... Sînt garoafe de seră.

BĂLCESCU : Nu, lumina este în dumneata...
MARIA : A, nu, mulţumesc, nu vreau complimente...
BĂLCESCU : Dar sînt nespus de sincer...
MARIA : Oh, sinceritatea dumitale cu femeile este cunoscută... de cîte ori te faci plăcut unei femei frumoase urmăreşti un scop... Ei bine, eu informaţii politice nu-ţi pot furniza, relaţiile pe care aş putea să ţi le fac le ai de mult, iar pentru comisioane revoluţionare nu sînt aptă.
BĂLCESCU *(mînios cu simpatie)* : Asta este părerea dumneavoastră despre mine ?
MARIA : Nu, este şi mai rea. M-am amuzat foarte mult cînd mi s-a spus că la Londra erai foarte asiduu în saloanele doamnei Gibson, care te credea îndrăgostit de ea. A fost foarte dezamăgită cînd a aflat că te interesează de fapt soţul ei, membru al Camerei Comunelor, ca să-ţi facă o interpelare în chestia Principatelor dunărene.
BĂLCESCU : Să zicem că aşa a fost la Londra, dar dumneata eşti creată de Dumnezeu într-o clipă cînd şi-a simţit vocaţie de pictor...
MARIA : Drept să-ţi spun, astă-iarnă am crezut însă că e altceva... Şi am fost puţin geloasă pe Anica Ghica...
BĂLCESCU *(mirat, surprins)* : Geloasă ?
MARIA : De la Crăciun şi pînă deunăzi, cînd a plecat cu bărbatu-său în ţară, te-a crezut toată lumea prins în mrejele acestei frumoase moldovence. Pe urmă s-a văzut că nu urmăreşti decît să-l faci pe Vasilică Ghica partizan al unirii Principatelor, iar pe ea, propagandista dumitale la Galaţi şi la Iaşi...
BĂLCESCU : Doamnă, trebuie să mărturisesc că într-adevăr acest lucru l-am urmărit...
MARIA : Dar ce, fruntaşii moldoveni nu doresc „unirea“ ?
BĂLCESCU : Ba da, însă devenind buni români le e teamă să nu fie socotiţi drept răi moldoveni... Aşa cum sînt socotit eu rău piteştean.
MARIA *(ironică)* : Prin urmare... Ana Ghica... ?
BĂLCESCU : Dar protestez cu îndîrjire că m-aş fi prefăcut îndrăgostit de ea... Mi-a plăcut mult şi atîta tot... Ana Ghica este o femeie încîntătoare.

MARIA : Da, este frumoasă, dar aş vrea să ştiu ce ţi-a plăcut anume la ea.

BĂLCESCU : N-ai să crezi. Gura ei mare...

MARIA : Spune...

BĂLCESCU : Gura ei mare şi cărnoasă, cînd rîde cu toţi dinţii.

MARIA : Drept să spun asta cam scandaliza pe franţuzoaice, care preferă gură mică și surîsul abia schiţat...

BĂLCESCU *(surîde) :* Melancolia romantică... Dentistul meu mi-a explicat că aceste femei misterioase surîd numai din pricină că nu mai au dinţii din faţă.

MARIA : Au dreptate prietenii dumitale cînd spun că eşti rău...

BĂLCESCU *(a luat o garoafă pe care o priveşte şi o miroase cu patimă) :* Spun ei asta ? *(Stă pe gînduri.)* Primăvara și toamna au dreptate.

MARIA : Da. *(Arată o carte de pe masă.)* Ce-i asta ?... *Question économique des Principautés...* [1]

BĂLCESCU : O lucrare a mea. O lovitură de bardă...

MARIA *(privindu-l maliţioasă) :* Rău și încrezut.

BĂLCESCU : Trebuie să recunosc că uneori am o excelentă părere despre mine.

MARIA : Așadar recunoşti că nu eşti modest ? De aceea căuzașii dumitale se tem de dumneata.

BĂLCESCU : N-am zis asta... Ce are a face buna părere despre sine, cu modestia ? Poţi să ai o extraordinară părere intimă despre tine şi să te mulţumeşti cu puţin. Să fii modest, adică lipsit de ambiţie. Uite, Ion Brătianu. Nu l-a auzit nimeni lăudîndu-se vreodată. Dar într-o zi vor ști fraţii căuzași ce înseamnă ambiţia, ambiţia devorantă a lui Ion Brătianu, acest neastîmpărat agitator.

MARIA : Crezi că Ion Brătianu nu este patriot ?

BĂLCESCU : *(aruncă garoafa pe masă. Precizînd) :* Brătianu Ion este un patriot burghez...

MARIA : Cred că femeile iubesc la dumneata tocmai aceste năzdrăvănii, în care lucrurile sînt întoarse pe dos... Explică-mi şi mie...

[1] Chestiunea economică a Principatelor (fr.).

BĂLCESCU : Burghezul face din măsura fericirii lui personale condiția fericirii patriei. Cînd îi merge lui bine, totul e bine. Dacă revoluția reușea, cred că într-o zi, dintre noi toți, singur Brătianu, cu ambiția lui crîncenă și tăcută, ar fi izbutit să facă un partid. Și poate îl va face. Va fi un partid de oameni bogați, care își vor freca mîinile fericiți : „Slavă domnului, țara românească este o țară bogată și fericită."

MARIA *(mirată)* : Ai o părere atît de proastă despre Ion Brătianu... ?

BĂLCESCU : Nu numai despre el, ci și despre toți cei care au dirijat revoluția, despre mine mai ales...

MARIA : Ce are a face ? Revoluția putea să nu izbutească pînă la capăt și totuși conducătorii ei să fie bărbați de merit.

BĂLCESCU : Am făcut toți greșeli prea mari pentru ca poporul român să nu fi fost aruncat încă o dată de pe scara istoriei.

MARIA *(prinsă în joc)* : Spune-mi, ce greșeli...

BĂLCESCU : Vezi ce nedreaptă ești ? Mă învinovățești că nu fac decît politică și acum mă silești dumneata să discut politică.

MARIA : Pentru că sînt femeie, sînt curioasă și inconsecventă...

BĂLCESCU : Una din cauzele nereușitei revoluției este că am pierdut primele două săptămîni *(brusc, nervos, agitat)* cele hotărîtoare, nefăcînd nimic decît discursuri și luptînd cu Odobescu și Solomon care trebuiau arestați din prima zi. Am început revoluția cu un iz de comedie, de jumătate de măsură, datorită angelismului lui Eliade. A fost o greșeală acceptarea lui Eliade la roluri de conducere, primirea lui în societatea „Frăția". Dacă nu-mi era teamă că voi trece drept ambițios, aș fi votat contra primirii lui și nu ar mai fi fost vorba de Eliade în conducerea revoluției.

MARIA : Cum, socotiți că numai din pricina asta ?...

BĂLCESCU : Nu, evident, am făcut și alte greșeli...

MARIA *(îl urmărea cu interes, dar în același timp parcă speriată de agitația și violența lui)* : Domnule Bălcescu...

BĂLCESCU *(în fierbere continuă)* : Ah, v-am spus că nu vă interesează asemenea fapte și întîmplări, că o să vă plictisiți...

MARIA : Mă interesează cît nu-ți închipui, dar mă îngrozește fierberea asta a dumitale... Te rog vorbește mai liniștit, așează-te aci la masă...

BĂLCESCU : Nu pot gîndi aceste lucruri fără să nu mă cuprindă din nou furia și deznădejdea... Dacă ai ști cum mă mistui în nopțile de insomnie, verificînd mereu ce-a fost... căutînd locurile unde au fost cotiturile greșite. *(Iar cuprins de furie.)* Ah, cîte greșeli am făcut... Ascultă, ca să nu devenim suspecți de iacobinism, am lăsat „Frăția" în umbră, în dezagregare, în loc să o înzestrăm cu o gardă proprie : un organ de luptă, care să-i aducă la îndeplinire hotărîrile ei, peste capul guvernului, care și așa era dezarmat și tot timpul în aer, gata să fugă în orice clipă. Un organ executiv al „Frăției" ne-ar fi permis să nu mai așteptăm convocarea Constituantei, decretînd din prima zi votul universal și împroprietărirea clăcașilor. Votul universal și împroprietărirea clăcașilor ne-ar fi înlesnit apoi crearea unei armate naționale populare. Am fi fost și alături de Avram Iancu, căci altfel am fi discutat cu Kossuth în numele unui popor de opt milioane de oameni. *(A căzut istovit pe scaun, reia încet :)* Azi, am fi avut România visată de toți.

MARIA : Și așa, nu va mai fi ?

BĂLCESCU : Va fi, cu certitudine, fiindcă nimic nu poate împiedica un proces istoric. România va fi o republică democrată. *(Rîde palid.)* Fii liniștită... doamnă... Tot prietenii dumitale, frații noștri căuzași... și Alecsandri... și Goleștii, și Brătienii, și Ghica și ceilalți vor fi pe rînd miniștri și prim-miniștri în viitoarea Românie...

MARIA : Și dumneata ?

BĂLCESCU *(brusc melancolic, cu tristețe)* : Eu ? Eu ? Eu nu pot porunci acestui trup să dureze pînă atunci.

MARIA *(vine lîngă el, apoi cu accent adînc, cu o caldă dragoste)* : Dar eu, da, eu îți pot porunci dumitale... Ascultă, pînă în trei zile fă-ți bagajele. Părăsește totul...

Mergem într-un orășel de munte cu climă sănătoasă... Cunosc un orășel, lîngă Toulon, Hyères...

PORTĂREASA *(intră cu o față de masă, cu o tavă cu două tacîmuri și începe serioasă să pună masa, în timp ce Maria trece spre fereastră)* : Pot să pui masa ?

BĂLCESCU *(surprins cu totul, mirat)* : Dar ?...

PORTĂREASA *(șireată)* : N-am găsit mușchi cum mi-ați cerut... O să vă mulțumiți cu o supă grasă și cu un rasol de găină. S-a dus și bărbatu-meu să aducă un litru de vin negru. *(Îi face discret cu ochiul lui Bălcescu, care nu-și revine.)* Că n-o s-o lăsați pe doamna să plece pe ploaia asta !...

BĂLCESCU *(încurcat)* : Vream să...

ARĂPILĂ *(intră triumfător pe ușă, n-o vede pe Maria)* : Au sosit banii... Trei sute de galbeni de la maică-ta. *(Vede apoi pe Maria, vede masa pusă și rămîne încremenit.)*

PORTĂREASA *(cu aluzie către Arăpilă)* : Nu sînteți de părere să pun trei tacîmuri ?

ARĂPILĂ *(surîzînd cu tîlc)* : Excelentă părere...

BĂLCESCU *(copleșit de duioșie și recunoștință)* : De la maică-mea... *(Apoi regăsindu-se, amuzat, încurcat)* : Vream să vă spun, doamnă, să vă uitați bine la prietenul meu Alecu Golescu Negru... Va fi și el într-o zi prim-ministru în Țara Românească.

Cortina

TABLOUL XV

Sfîrșitul lui septembrie 1852 pe puntea piroscafului austriac „Maria Dorothea", la Galați. E o după-amiază înnourată, apăsătoare. Coșul vasului este în stînga. Colaci de salvare... În dreapta Bălcescu stă într-un scaun lung de odihnă, învelit în pături, nemișcat, scrutează cheiul portului, depărtarea. E ras pe toată fața ; obrajii, fruntea și orbitele i-au devenit mai osoși. Are paloarea pămîntie a celor pierduți.

SCENA 1

Bălcescu, Alecsandri, Doctorul, Tița, Ion Cantacuzino

ALECSANDRI *(în stînga, cu doctorul)* : Doctore, mi s-a spus că și noaptea trecută n-a dormit în cabină... că a stat tot timpul pe punte, așa ca acum... Mare imprudență...

DOCTORUL *(trist)* : Starea lui este atît de gravă încît o asemenea imprudență nu mai are nici o însemnătate.

ALECSANDRI : Nu mai are decît o lună de trăit ? Este atît de grav, doctore ?

DOCTORUL : Plămînul stîng e pierdut... Nu mai are decît o jumătate din plămînul drept... Nu-l mai ține în viață decît inima... N-am văzut o asemenea inimă în cariera mea... Va avea o moarte foarte grea. *(Face cîțiva pași, apoi cu un ton voit vesel :)* Domnule Bălcescu, pe cine credeți că vă aduc ? Prietenul dumneavoastră, poetul Vasile Alecsandri.

(Bălcescu întoarce capul, îl vede pe Alecsandri, schițează un zîmbet obosit, indiferent.)

ALECSANDRI *(volubil)* : Mon cher, mon cher, ce surpriză, Cînd azi la han mi-a spus doctorul, nici nu-mi venea să cred. *(Doctorul iese.)* Aproape-i un an de cînd nu ne-am văzut. Ai primit scrisoarea mea ?

BĂLCESCU *(puțin amar)* : Da, Bazil... Cum am ajuns în Constantinopol, m-am dus la cimitir, la mormîntul Elenei Negri...

ALECSANDRI : Ai depus coroana așa cum te-am rugat ?

BĂLCESCU : Fii liniștit, Bazil... Am confecționat „regretele eterne" conform prescripțiilor tale : din cositor argintat, ca să fie mai durabile.

ALECSANDRI : Îți mulțumesc, frate, trebuie să-mi spui cît îți datorez...

BĂLCESCU : Nimic, Bazil, socotelile noastre sînt și așa destul de încîlcite. Ți-am rămas dator niște bani din călătoria noastră la Neapole...

ALECSANDRI : Lasă, cînd ne vom vedea la Paris...

BĂLCESCU : La Paris ? *(Surîde melancolic.)* Tu știi, Bazil, că s-ar putea să mor și eu pe acest piroscaf săptămîna viitoare, intrînd în Bosfor ?... Ca Elena Negri.

ALECSANDRI *(optimist)* : Cine ţi-a spus asta ? Nicule, ai să te faci bine, îţi spun eu, şi o să ne vedem din nou la Paris...

BĂLCESCU *(cu o clătinare a mîinii)* : S-a sfîrşit, Bazil...

ALECSANDRI *(acum îngrijorat)* : Ascultă, frate, ai încercat totul ? Nu se poate face nimic ? Nimic nu te poate vindeca ?

BĂLCESCU : Nimic... decît poporul şi pămîntul patriei mele...

ALECSANDRI : Dar clima ţării noastre este prea aspră pentru trupul tău slăbit... Orice doctor îţi poate spune asta.

BĂLCESCU : Se înşeală doctorii... Nimic nu mă poate face bine decît acest pămînt românesc, pe care nu l-am călcat de patru ani... Dacă mi-ar îngădui Ştirbey să cobor, aş merge pe jos pînă la Bucureşti, pentru ca să simt pămîntul sub tălpi... Să mă lovesc de toate glodurile drumului...

ALECSANDRI : Cum poţi să vorbeşti aşa ?... Aici te-ar ucide viscolele şi toamnele ploioase... Îţi trebuie soare mult...

BĂLCESCU : Ce ştii tu ? Ce ştiţi voi ? *(Merge la balustrada vaporului.)* Uite, vezi tu Dunărea asta miloasă ? Vezi cerul ăsta cenuşiu ? De ieri stau pe punte şi m-am simţit mai bine decît pe Mediterana ta însorită. Am ascultat pînă am adormit orăcăitul broaştelor astea de la Galaţi şi niciodată un concert nu m-a pătruns mai adînc. *(Îi dă mîna.)* Simt că mi-a scăzut febra.

ALECSANDRI : Mie, drept să-ţi spun, mi se pare o nebunie să stai în septembrie o noapte întreagă pe puntea vaporului.

BĂLCESCU : Ascultă, Bazil, şi înţelege... Ştii tu cînd m-am simţit mai sănătos în aceşti zece ani de cînd sînt bolnav ? Cînd am dormit o lună în bordei, în pădure, în ţara moţilor... Şi după aceea trei săptămîni... cît a durat drumul pînă la Belgrad... Avram Iancu mă sfătuise, ca să pot trece printre trupele imperiale, să mă prefac vînzător de ciubere. Mi-a dat cincizeci de galbeni şi un car de ciubere... iar eu cu însoţitorii mei ne-am îmbrăcat în straie de munteni şi ne-am spoit pe faţă cu funingine... Ca să nu ne trădăm cumva, ne

tocmeam cu babele cîte o oră pentru doi-trei creițari. Era tot pe vremea asta, ploua și dormeam pe iarbă, sub car... N-am tușit o dată, trei săptămîni cît a durat călătoria, iar la Belgrad, medicul care mă văzuse cu cîteva luni înainte și mă știa bolnav, spunea că nu mai pricepe nimic. Ah, să mai muște iar viscolul din obrazul meu pe dealul Topologului, ca în atîtea ierni cînd veneam în sanie, învelit în sarică, la Pitești. Mi-ar face de zece ori mai bine decît soarele leșinat al Mediteranei.

ALECSANDRI : Cum poți vorbi așa ? Nu-ți plac porturile însorite : și parfumate ale Mediteranei ?...

BĂLCESCU : Să le ia dracu de porturi ale Mediteranei... Am să mor cu tot ajutorul lor...

ALECSANDRI : Ah, nu pot îndura ca prietenul meu cel mai bun să vorbească despre moartea lui. Ar fi îngrozitor...

BĂLCESCU : Nu-i nimic, Bazil... Ai să te consolezi... Ai să faci probabil o poezie cu dor și cu o păsărică și apoi ai să fii iar tînăr și ferice.

ALECSANDRI : Frate, nu vorbi așa, că îmi sfîșii inima...

BĂLCESCU *(se uită spre chei și strigă zguduit)* : Uite... Tița... Tița... *(Vrea să strige și nu-l ajută vocea.)* Strig-o pentru mine, strig-o repede să ne vadă.

ALECSANDRI : Mademoiselle Balcesco...

BĂLCESCU : Uite-o, ne-a văzut...

ALECSANDRI : Domnișoara Bălcescu te întovărășește din nou în străinătate ?

BĂLCESCU : Deocamdată nu poate veni. După cules.

(Apare Tița.)

SCENA 2

Cei doi, Tița

ALECSANDRI *(întîmpinînd-o)* : On vous attend fébrilement, mademoiselle [1]. *(Îi sărută mîna.)*

(TIȚA abia îl privește mulțumindu-i totuși la bună ziua.)

[1] Sînteți așteptată cu înfrigurare, domnișoară (fr.).

BĂLCESCU : *(palid, resemnat)* : Atunci ?

TIȚA : Am încercat totul... Știrbey nici nu vrea să audă... Luxița Florescu s-a dus și ea la nevasta lui...

BĂLCESCU *(abătut)* : Corabia asta mă va duce către lumea cealaltă. *(Întoarce capul.)* Mi-am închipuit că mama nu va putea veni. Dar cît aș fi vrut s-o văd. Esența neamului românesc întreg ar fi fost prin ea aci, într-o ultimă privire... Aș fi vrut să-i cer iertare pentru tot răul pe care i l-am făcut...

TIȚA : N-ai făcut nimănui nici un rău. Tu ești o lumînare de ceară sfințită care se consumă fără oprire pentru popor !... Numai ție ți-ai făcut rău...

ALECSANDRI *(văzîndu-se uitat)* : Atunci îmi permiteți să vă las, aveți desigur multe de vorbit... Îți spun, scumpe prietene, la revedere, căci sînt convins că te vei întoarce în țară sănătos, peste un an, doi, trei... Sper că în ianuarie ne vom vedea la Roma...

BĂLCESCU : Cîte luni mai sînt pînă în ianuarie ?

ALECSANDRI *(dînd mîna cu Tița)* : Trei... *(Face un semn amical și iese).*

BĂLCESCU : Trei luni... octombrie, noiembrie, decembrie... S-a procedat la executarea sentinței, condamnatul fiind scos din celulă... Tița, îți mulțumesc că nu ai mai pus-o pe mama pe drumuri.

TIȚA *(mărturisește, foarte stingherită* : Nicule, mama a venit pînă aproape de Brăila... dar n-a mai putut călători mai departe. A avut dureri de ficat și a trebuit să rămînă la un conac.

BĂLCESCU *(îngrozit)* : Cum o vei duce înapoi acasă ? Cît va suferi ! Și tot din pricina mea...

TIȚA : Am făcut alaltăieri și ieri tot ce am putut ca să nu bănuiască nimic. I-am spus că e vorba doar de învoirea lui vodă, dar că sosirea ta în țară va fi mai tîrziu, că ești deocamdată la Constantinopole... Nu scotea o vorbă... privea numai cu un soi de îndîrjire încruntată. Alaltăieri dimineață, înainte de plecare, am vrut să mai cumpăr ceva din Gabroveni... Cînd am venit la hanul poștei, am găsit-o acolo, cu scurteica pe ea, cu fișiul în cap... N-am mai putut face nimic... Se zbătea ca o leoaică. „Vreau să-mi văd copilul... Mi-au alungat copilul.“ A trebuit s-o iau în poștalion...

BĂLCESCU *(abătut)* : Se va prăpădi... Și numai eu sînt de vină... Aproape de Brăila, singură, bolnavă...

TIȚA : Gîndește-te la tine, nu te mai gîndi la nimeni altcineva.

BĂLCESCU : De ani muncește și adună ca să-mi plătească mie datoriile. Și-a vîndut pînă și zestrea ei de fată.

TIȚA : N-avea nici o grijă, este fericită să-ți poată fi de folos... Ce vrei, dacă asta e fericirea ei ?

BĂLCESCU *(recapitulînd obosit)* : Ție ți-am distrus viața...

TIȚA : N-ai distrus mare lucru... Fii liniștit.

BĂLCESCU *(îi sărută recunoscător mîinile)* : Mi-am jefuit frații și surorile... N-am fost de nici un ajutor celor ce m-au iubit.

TIȚA : Lasă-ți frații și surorile. Poate că e altcineva care să aibă mai multă nevoie de sprijinul tău...

BĂLCESCU *(nedumerit)* : Altcineva ?

TIȚA *(extrem de încurcată, cu gingășie și pudoare)* : N-am îndrăznit să-ți vorbesc niciodată despre asta...

BĂLCESCU *(nedumerit, extenuat)* : Despre ce vrei să vorbești ?

TIȚA *(făcînd sforțări să-și învingă pudoarea, cu obrajii înroșiți)* : Bonifaciu... *(Cu privirea vagă.)* Nu mi-ai vorbit niciodată despre el.

BĂLCESCU *(tresare zguduit, rămîne pe gînduri, după aceea izbucnește)* : Am fost un fiu nerecunoscător, un frate egoist, un tată denaturat... Asta am fost...

TIȚA : Pe vremuri te găseai doar „rău piteștean".

BĂLCESCU *(cu un surîs îndurerat)* : Am mai făcut progrese... Pentru nimeni dintre cei care m-au iubit n-am fost în stare să fac nimic...

TIȚA : Nici o pagubă... Ai făcut pentru poporul românesc.

BĂLCESCU *(privește lung apa)* : Curge mereu Dunărea... Ți-aduci aminte, Tița, în ziua cînd era să ies din închisoare ? Mi-am dorit încă zece ani de viață. I-am trăit. Ce-am izbutit ? Nimic...

TIȚA : Ți se pare... Roadele trudei tale se vor vedea mai tîrziu.

BĂLCESCU : Mai tîrziu ? *(Surîde cu tristețe.)* Dar aș fi vrut atît ! *(Se aude o sirenă.)* S-a sfîrșit... Pleacă vaporul, Tița. *(Se îmbrățișează.)*

TIŢA : Uite o scrisoare pentru bancherul din Palermo. Iată şi cheia de la valiză. Ţi-am lăsat-o în cabină. În decembrie voi fi şi eu la Palermo. *(Îl îmbrăţişează. Sirena. Se ridică.)*

BĂLCESCU : Tiţa... mama... ai grijă de mama...

TIŢA *(lîngă uşă)* : Nimeni nu-l va mai vedea niciodată.

(Vaporul pleacă.)

Cortina

1827 *Gheorghe Asachi scrie prima dramă istorică românească sub titlul* Mihai Vodă Viteazul. *A fost distrusă de un incendiu izbucnit la Iași, în acest an.*

1829—1830 *De acum ar data, după C. Bolliac, unele preocupări ale lui Heliade Rădulescu pentru o tragedie* Mirciada. *La rîndul său Bolliac redactează unele prelucrări și drama* Tăierea a doisprezece boieri la mînăstirea Dealul, *care s-au pierdut însă.*

1834 *Sub titlul* Dragoș, întîiul domn suveran al Moldovei *se reprezintă o nouă dramă a lui Asachi, prilejuită de înscăunarea domnitorului Mihail Șuțu. Tot acum Matei Millo îl evocă pe Ștefan cel Mare în piesa* Serbarea militară.

1837 *Elevii conservatorului filarmonic din Iași prezintă drama* Petru Rareş *de Asachi.*

1844 *Transilvăneanul Al. Gavra publică drama „mitho-literară“* Preambulul hronico-istoricesc cu numele Șincai și Samuil Clain în Cîmpii Elisului...

1847 *Ion Catina publică drama în trei acte* Zoe.

1848 *A. I. Odobescu scrie o „înfățișare dramatică în trei părți* Mihai Viteazul“.

1850 *Nicolae Istrati publică prima dramă istorică în versuri,* Mihul, *„o trăsătură din resbelul lui Ștefan cel Mare cu Matei Corvin, regele Ungariei“, jucată pe scena teatrului în 1852.*

1852 *Se tipărește piesa* Curtea lui Vasilie-Vodă *de Alexandru Pelimon.*

1854 *Apar dramele* Moartea lui Mihai Viteazul la Turda *de C. Halepliu,* Moartea lui Radu VII de la Afumați *de I.N. Șoimescu și* Radu Calomfirescu *de Ion Dumitrescu-Movileanu.*

1856 *V. Alecsandri publică* Cetatea Neamțului sau Sobieschi și plăieșii români, *dramatizare a nuvelei lui Negruzzi,* Alexandru Lăpușneanu.

1857 *Matei Millo scrie piesa* Ștefan cel Mare.

1858 *George Baronzi tipărește drama în versuri* Matei Basarab sau Dorobanții și seimenii.

1862 *B. P. Hasdeu publică „tragedia istorică într-un act"* Răposatul postelnic.

1863 *În* Vochița de Românie *Asachi evocă două mari figuri istorice : Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș. Același autor mai publică drama moldovenească* Petru Rareș — *partea întîi* (Lacul) *a fost tipărită în 1853* —, Turnul Butului *și* Elena Dragoș de Moldavia.

1864 *Costache Demetriade tipărește „faptul național"* Virtutea străbună. *În acest an apare și „drama în cinci acte și în versuri"* Grigore-Vodă, domnul Moldovei *de Al. Depărățeanu, creație notabilă pentru perioada respectivă.*

1865 *Scarlat Capșa publică o dramă,* Alexandru Lăpușneanu. *Același erou a constituit și subiectul unei piese, rămasă în manuscris, de Costache Caragiali.*

1867 *Se tipărește în revistă și apoi în volum prima mare dramă istorică națională* Răzvan-Vodă *de B.P. Hasdeu. De la ediția a III-a, din 1869, se va numi* Răzvan și Vidra. *La 10 februarie are loc premiera piesei cu Mihail Pascaly în rolul lui Răzvan. Istoricul V. A. Urechia încredințează scenei drama* Vornicul Bucioc. *Dimitrie Bolintineanu începe seria dramelor sale*

istorice : Mihai Viteazul condamnat la moarte, Ștefan-Vodă cel berbant. *Cea dintîi face parte dintr-o trilogie continuată în anul următor.*

1868 *Apar dramele bolintinene :* După bătălia de la Călugăreni, Mărirea și uciderea lui Mihai Viteazul, Ștefan Gheorghe-Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupînesei mele, Alexandru Lăpușneanu, Despot-Vodă, Mihnea-Vodă care-și taie boierii, *poemul dramatic* Sorin *ș.a. În revista* Convorbiri literare *se tipărește tragedia în 5 acte* Rienzi *de Samson Bodnărescu.*

1869 *Din acest an datează o primă variantă a tabloului dramatic* Andrei Mureșanu *de Mihai Eminescu. Samson Bodnărescu termină de redactat drama* Grigore-Vodă III, *care a rămas printre manuscrisele autorului.*

1870 *Apare drama istorică națională* Blestemul *de Costache Demitriade, jucată pe scena „Teatrului mare" din București în stagiunea 1858—1859.*

1871 *Antonin Roques este autorul unei drame în patru acte* Constantin Brîncoveanu.

1872 *N. Scurtescu scrie o dramă* Alexandru Lăpușneanu, *jucată de trupa lui Pascaly între 1872—1874.*

1875 *În decembrie are loc premiera piesei* Curtea lui Neagoe-Vodă *de același V.A. Urechia. Dramaturgul N. Scurtescu publică un nou* Despot-Vodă, *iar G. Bengescu-Dabija drama în versuri* Radu III cel Frumos, *după o nuvelă de N.D. Popescu. Ștefan Velescu semnează și el o dramă cu titlul* Moartea lui Lăpușneanu.

1876 *În acest an Ioan Slavici scrie drama* Bogdan-Vodă. *Textul a fost publicat postum în volumul* Teatru *(1963), ediție apărută sub îngrijirea lui I. D. Bălan.*

1876—1878 *Din această perioadă datează încercarea dramatică* Bogdan-Dragoș *datorată lui Eminescu.*

1878 *Samson Bodnărescu publică* Lăpuşneanu-Vodă, *iar C. Sion,* La Plevna.

1879 *Atras de trecutul de luptă al poporului nostru invocat deseori în poezia sa, Alecsandri scrie drama* Despot-Vodă, *moment semnificativ în evoluţia ulterioară a genului. La 8 mai drama fusese citită la „Junimea", avînd printre auditori pe Hasdeu, Eminescu, Caragiale, Slavici ş.a. În acelaşi an piesa se joacă pe scenă, iar un an mai tîrziu apare în volum. O dramă cu titlul* Radu de la Afumaţi *scrie şi Ion Neniţescu.*

1882 *Al. Macedonski redactează o piesă* Cuza-Vodă.

1884 *Teatrul Naţional din Iaşi reprezintă pe scena sa „drama română istorică"* Plăieşul, Logofăt mare, *de Theodor Codrescu.*

1886 *Epoca dramatică evocată de C. Negruzzi constituie şi subiectul piesei lui Iuliu I. Roşca intitulată* Lăpuşneanu, domnul Moldovei *(s-a reprezentat în 1881).*

1887—1888 *Teatrul Naţional înscrie în repertoriul său tragedia istorică* Gaspar Graţiani, domnul Moldovei *semnată de Ioan Slavici.*

1888 *Sofia Nădejde publică drama* O iubire de ţară.

1889 *Apare o altă piesă istorică semnată de Sofia Nădejde,* Ghica-Vodă, domnul Moldovei.

1890 *Vede lumina tiparului tragedia în versuri* Bogdan I sau întemeierea Moldovei *de N.A. Bogdan (Andrişcu).*

1891 *O dramă despre* Doamna Chiajna *se publică sub semnătura lui Nicolae Ţinc şi C. Rădulescu-Niger.*

1892 *Iosif Vulcan semnează tragedia istorică* Ştefan-Vodă cel Tînăr, *reprezentată în stagiunea din acest an la Teatrul Naţional şi publicată în anul următor.*

1897 *B. P. Hasdeu publică în vol.* Sarcasm şi ideal *drama* Femeia, *tipărită iniţial în* Familia *(1868), cu titlul* Domniţa Rosanda.

1902 *Davila înscrie un nou moment în teatrul de inspirație istorică cu drama în versuri* Vlaicu-Vodă. *Premiera a avut loc în seara zilei de 12 februarie, Nottara realizînd o nouă creație în rolul lui Vlaicu.*

1903 *Pe scena teatrului ieșean se joacă drama* De la oaste *a lui Ion C. Bacalbașa.*

1904 *O dramă în versuri despre* Ștefan cel Mare *publică, la Iași, și State Dragomir.*

1907 *Dramaturgul A. D. Herz scrie și el o dramă despre* Domnița Ruxandra, *apărută în acest an, iar Dimitrie Anghel și St. O. Iosif publică poemul dramatic în trei acte,* Legenda funigeilor.

1909 *Apare* Apus de soare, *cea mai importantă dramă a trilogiei delavranciene, nelipsită din repertoriul clasic al Teatrului Național. Spectacolul inaugural a avut loc la 2 februarie într-o distribuție remarcabilă în frunte cu Nottara (în rolul lui Ștefan cel Mare), Ion Manolescu, Marioara Ventura, Petre Liciu ș.a. Dimitrie Anghel și St. O. Iosif semnează poemul istoric* Carmen saeculare.

1910 *Văd lumina tiparului celelalte două evocări istorice în proză semnate de Delavrancea,* Viforul *și* Luceafărul.

1912 *Marele istoric N. Iorga publică dramele* Mihai Viteazul, Învierea lui Ștefan cel Mare *și* Un domn pribeag.

1913 *Povestea vitejească* Chemarea codrului *de G. Diamandy este înscrisă în repertoriul Naționalului bucureștean.*

1914 *Mihail Sorbul publică o remarcabilă dramă istorică* — Letopiseți. *Piesa evocă figura eroică a lui Ioan Vodă cel Cumplit. În același an N. Iorga tipărește o altă dramă în versuri, din lunga sa serie,* Constantin Brîncoveanu, *reluată de mai multe ori în emisiuni radiofonice.*

1915 *Victor Eftimiu reia o temă asemănătoare celei din* Vlaicu-Vodă *de Al. Davila, în drama* Ringala, *jucată în acest an pe prima scenă a țării. Zaharia Bîrsan publică poemul dramatic* Trandafirii roșii, *cuprins și în repertoriul Teatrului Național.*

1916 *Vlad Țepeș și Mihai Viteazul sînt eroii dramelor lui Mihail Sorbul :* Praznicul calicilor *și respectiv* Săracul popă.

1918 *Un profesor, Ion Peretz, evocă figura lui Tudor Vladimirescu în* Bimbașa Sava ; *Mircea Dem. Rădulescu și Corneliu Moldovanu îmbogățesc noianul pieselor modeste cu poemul dramatic* Pe aici nu se trece.

1921 *Apare o nouă dramă istorică, semnată de N. Iorga,* Tudor Vladimirescu. *Răscoala țărănimii transilvănene din 1784, condusă de Horia, Cloșca și Crișan, constituie tema dramei într-un act* Se face ziuă *de Zaharia Bîrsan. Se joacă pe scena Naționalului bucureștean drama* Săptămîna luminată *de poetul Mihai Săulescu.*

1924 *Nicolae Iorga, care publică atît drame naționale cît și piese cu subiecte și evenimente din istoria universală, antică sau medievală, tipărește sub titlul* Trei drame — Doamna lui Ieremia, Gheorghe Lazăr, Contra patriei. *La baza dramei* Doamna lui Ieremia *stă o cercetare istorică minuțioasă apărută în 1910.*

1925 *Drama într-un act* Cuminecătura *de G.M. Zamfirescu reprezintă dramatizarea nuvelei lui Negruzzi,* Alexandru Lăpușneanu.

1929 *Adrian Maniu scrie drama pe tema mitului dacic* Lupii de aramă.

1934 *Prima mare dramă despre* Avram Iancu *publică poetul Lucian Blaga.*

1938 *Ion Luca, autor al unor piese istorice de o anume factură, dramatizează nuvela lui Odobescu,* Doamna Chiajna, *sub titlul* Chiajna.

1940 *Apare cea mai izbutită dramă istorică a lui Ion Luca,* Icarii de pe Argeş, *reprezentată în premieră la 6 noiembrie.*

1941 *Domnia lui Constantin Cantemir este adusă în scenă de Ion Luca în* Alb şi negru.

1947 *În comentariul referitor la piesa* Act veneţian *din* Falsul tratat (Teatru, *vol. III, 1947) Camil Petrescu mărturiseşte că avea „sertare întregi de materiale" pentru a realiza scenic drama lui Constantin Brîncoveanu. Dorea să scrie o operă concretă, istorică, specific românească nu după „convenţia curentă".*

1948 *Apare prima dramă istorică după actul Eliberării:* Bălcescu *de Camil Petrescu. În anul următor este cuprinsă în repertoriul permanent al teatrelor noastre. Premiera are loc la 13 aprilie 1949, la Bucureşti.*

1949 *Victor Eftimiu oferă tiparului povestea vitejească* Haiducii.

1954 *Dramaturgul Aurel Baranga înfăţişează în* Arcul de triumf *momentul insurecţiei naţionale.*

1955 *O evocare dramatică sub titlul* Tudor din Vladimiri *tipăreşte Mihnea Gheorghiu.*

1956 *Mihail Davidoglu publică piesa cu subiect istoric* Horia.

1957 *Apar dramele* Pană Lesnea Rusalim *de V. Eftimiu,* Ruxandra şi Timotei *(care are la bază o povestire a lui V. A. Urechia) de Al. Kiriţescu,* Ecaterina Teodoroiu *de poetul Nicolae Tăutu,* Ioan Vodă cel Cumplit *de Laurenţiu Fulga.*

1958 *Mihai Beniuc publică prologul dramei în cinci acte* Horia (Gazeta literară, nr. 30).

1959 *Centenarul Unirii Principatelor române este omagiat în evocările semnate de Mircea Ştefănescu* (Cuza-Vodă) *şi Tudor Şoimaru* (Povestea Unirii).

1960 *Al. Voitin publică* Oameni care tac, *prima piesă a trilogiei* Oameni în luptă, *care mai cuprinde* Oamenii înving (*cu titlul inițial* Oameni în luptă) *și* Oamenii sînt oameni (*al cărei prim titlu era* Ancheta).*Volumul cu cele trei piese apare în 1964.*

1965 *Poetul Grigore Sălceanu este prezent pe scena teatrelor cu drama în cinci acte* Hyperion *(Eminescu).*

1966 *O evocare a epocii lui Mircea cel Bătrîn realizează Dan Tărchilă în* Io, Mircea Voievod, *piesă care împreună cu dramele lui Paul Anghel fac parte din repertoriul permanent al teatrelor.*

1967 *Văd lumina tiparului piesele* Procesul Horia *de Al. Voitin și* Petru Rareș *de Horia Lovinescu, ultima este republicată în 1973 cu titlul* Locțiitorul *(Petru Rareș). În revista* Steaua *(nr. 1—2) din Cluj apare drama inedită* Pribeaga *de V. Voiculescu. Octav Dessila publică trilogia dramatică* Mihai Viteazul (Călugăreni, Alba-Iulia, Turda).

1968 *În ediția Samson Bodnărescu —* Scrieri, *îngrijită de Aurel Petrescu, este cuprinsă și o dramă inedită* Ilie-Vodă. *Talentatul dramaturg Paul Anghel oferă în* Săptămîna patimilor *o „ipostază dramatică de veac eroic moldav“, avîndu-l ca personaj central pe Ștefan cel Mare.*

1969 *Apare „basorelieful dramatic pe șapte falduri“* Viteazul *de Paul Anghel. Se subînțelege, eroul este Mihai Voievod Viteazul.*

1970 *O nouă viziune asupra lui Avram Iancu își propune să realizeze Al. Voitin în drama* Avram Iancu sau Calvarul biruinței.

1971 *Valeriu Anania publică volumul de teatru* Steaua zimbrului, *cuprinzînd piesele :* Bogdan-Voievod de Maramureș, Dragoș-Voievod de Maramureș *și* Arbore.

1973 *Apare volumul, semnat de Mihai Georgescu,* Elegii pentru cetatea soarelui *(Triptic dramatic). Piesele*

Elegie pentru capul prinților *și* Elegie pentru voievodul cu stea în frunte *au ca eroi pe Constantin Brîncoveanu și respectiv Mihai-Vodă. Un volum de „piese și drame“ publică Mircea Ștefănescu, în care este cuprinsă și evocarea istorică* Cuza-Vodă.

Dramaturgul Dan Tărchilă adaugă creației sale istorice încă două piese : Mireasa lumii *(despre ultimii ani ai domniei lui Vlad Țepeș) și* Ninge peste moartea Voievodului *(pagini despre evocarea uciderii lui Radu de la Afumați).*

Noua scenă a Naționalului bucureștean este inaugurată cu Apus de soare *de Delavrancea și* Simfonia patetică *de Aurel Baranga. Se reia, într-o versiune nouă, piesa lui Mihnea Gheorghiu* Tudor din Vladimiri *cu titlul* Zodia taurului. *O nouă evocare a autorului* Hronicului vechimei a romano-moldo-vlahilor *realizează Dan Tărchilă în piesa* Vodă Cantemir.

Mircea Lerian publică trilogia Țepeș (Țepeș-Vodă, Țepeș-Captiv, Moartea lui Țepeș).

1974 *Ion Băieșu publică în volumul de* Teatru *dramele* Chițimia, Iertarea, Vinovatul *(și comedii).*

În volumul Trapezăria *de Octav Măgureanu se află o piesă despre Bălcescu* — Noaptea la Palermo. *Dramaturgia contemporană înscrie în repertoriul ei două noi creații originale de certă valoare : drama eroică* Piticul în grădina de vară *de Dumitru Radu Popescu și piesa politică* Puterea și adevărul *de Titus Popovici.*

1975 *Teatrul din Brașov prezintă pe scena sa piesa* Anton Pann *de Lucian Blaga.*

Alice Botez publică un poem dramatic Dioptrele sau Dialog la zidul caucazian — *o evocare a lui Dimitrie Cantemir.*

Mihnea Gheorghiu reunește în volumul de teatru Unul în doi, *piesele dedicate lui Mihai Viteazul și Tudor Vladimirescu :* 1601 — Capul, 1821 — Zodia Taurului.

În Valiza cu fluturi *Iosif Naghiu prezintă evenimente ale „activității P.C.R. din ilegalitate“ ; Naghiu este și autorul pieselor :* Absența *și* Într-o singură seară.

1976 *Teatrul „Mihai Eminescu" din Botoşani joacă în premieră fragmentul de dramă istorică* Decebal *şi poemul dramatic* Andrei Mureşanu *de Eminescu.*
Legenda dramatică Dragomara *de Radu Stanca este reprezentată în premieră la teatrul din Sibiu.*
Dan Tărchilă este prezent pe scena teatrelor cu piesa Moartea lui Vlad Ţepeş *— o nouă realizare a dramaturgiei istorice contemporane.*
Sub titlul Procese istorice *dramaturgul Al. Voitin reuneşte în volum piesele :* Procesul Horia, Avram Iancu sau Calvarul biruinţei, Adio majestate, Judecata focului *(piesă în versuri, transportîndu-ne în Transilvania secolului al XIII-lea),* Colivia cu năluci.
George Acsinteanu publică poemul dramatic Rex Poeta Cotis, *„regele traco-geţilor".*
Marin Sorescu, după ce publică piesa Matca, *continuă seria teatrului „metaforic" în* Răceala *şi apoi în* Dimineaţa , la prînz şi seara *(reprezentată scenic cu titlul* A treia ţeapă a lui Dracula).

1977 *Are loc premiera piesei politice* Muntele *de D. R. Popescu, la teatrul din Piatra Neamţ.*
În piesele-scenarii, publicate în volum, Patetica '77 *şi* Muşchetarul român *Mihnea Gheorghiu readuce în atenţie momentul Războiului de independenţă şi respectiv figura lui Dimitrie Cantemir-Vodă.*
Dan Tărchilă publică un volum de teatru, Trei piese *istorice, cuprinzînd pe lîngă cunoscuta piesă* Io, Mircea Voievod *şi alte două creaţii cu subiect istoric:* Moartea lui Vlad Ţepeş *şi* Marele Soldat ; *ultima „narînd" tot un episod al istoriei noastre : Războiul de neatîrnare — 1877.*
Cu prilejul aniversării centenarului independenţei naţionale pe scenele teatrelor noastre sînt prezentate o serie de creaţii contemporane : Răceala *de Marin Sorescu,* Descăpăţînarea *de Al. Sever,* Două ore de pace *de D.R. Popescu,* Iarna lupului cenuşiu *de I.D. Sîrbu,* Reduta *de Mircea Radu Iacoban,* Hotărîrea *de Mircea Bradu (autor şi al piesei* Vlad Ţepeş în ianuarie).
Între 15—18 mai are loc la Cluj-Napoca primul Colocviu naţional de literatură dramatică.

1978 *În* O antologie a dramaturgiei româneşti 1944—1977, *II, Teatru de inspiraţie istorică (ediţia Valeriu Râpeanu) sînt reunite piese din creaţia scriitorilor: Lucian Blaga, Al. Kiriţescu, Camil Petrescu, Mircea Ştefănescu, Al. Voitin, Paul Everac, Paul Anghel, Dan Tărchilă.*

1979 *Apar volumele* Teatru *de Mircea Ştefănescu (seria Teatru comentat) şi* Descăpăţînarea *de Al. Sever (colecţia Rampa).*

1980 *A treia ediţie a „Festivalului de teatru istoric", desfăşurată la Craiova, a readus pe scenă piese din repertoriul clasic* (Luceafărul *de Delavrancea,* Cuza-Vodă *de Ion Luca), şi contemporan* (A treia ţeapă *şi* Răceala *de Marin Sorescu).* Întemeietorii *este titlul unei trilogii* (Întemeietorii, Povestea codrilor sau Vestitorii, Secerătorii) *publicate de Şerban Codrin.*

1981 *În primăvara acestui an a avut loc la Braşov „Festivalul de teatru contemporan" în cadrul căruia s-au prezentat o serie de creaţii reprezentative ale dramaturgiei actuale :* Cartea lui Ioviţă *de Paul Everac, premiera a avut loc la Teatrul Naţional din Bucureşti,* Mormîntul călăreţului avar *de D.R. Popescu ş.a. Romulus Guga este prezent în repertoriul Teatrului Mic cu piesa* Evul Mediu întîmplător. *Cu titlul* Misterul Agamemnon, *Iosif Naghiu publică un volum selectiv din creaţia sa dramaturgică (seria Teatru comentat a Editurii Eminescu).*

ION NISTOR

NOTE

DICȚIONAR DE PERSONAJE ISTORICE, DE NUME ȘI DE LOCURI

A

Abel și Cain, fiii lui Adam și Eva. Abel fiul mai mic este omorît de Cain. După unii cercetători povestirea biblică despre Cain și Abel este o creație a fanteziei ebraice ; după alții ea ar constitui dezvoltarea temei cunoscute din mitologia sumeriană, a conflictului dintre zeul păstor (Dumuzi) și zeul agricultor (Enkidu).

Agamemnon, erou grec (cunoscut din *Iliada)*, care ar fi domnit la Micene și Argos ; conducătorul oștirilor aheene și animatorul expediției împotriva Troiei. După ce se întoarce de la Troia este omorît de soția sa Clitemnestra în complicitate cu uzurpatorul Egist. Moartea a fost răzbunată de fiul său Oreste.

Albert Laski, palatin al Poloniei care își avea domeniile și reședința la hotarul dintre Polonia și Ungaria. Îl ajută pe Despot să dobîndească tronul Moldovei, pentru care va primi drept recunoștință Cetatea Hotinului.

Allah — numele dat de musulmani lui Dumnezeu.

Alexandru, Iliaș, Petru — pomeniți în *Apus de soare* — sînt probabil copiii lui Ștefan cel Mare din prima căsătorie.

Alexandru al II-lea, fiu al lui Mircea-Vodă (1509—1510) și frate cu Petru Șchiopul, este domn al Munteniei între 1568—1577.

Alexandru cel Bun (1400—1432), ocupă tronul Moldovei cu sprijinul lui Mircea cel Bătrîn. În timpul domniei lui turcii atacă pentru prima dată Moldova (1420), dar sînt înfrînți. Se trăgea din familia Mușatinilor, de aceea Ștefan cel Mare, nepot al lui Alexandru, își zice, în *Apus de soare*, „Ștefan Mușatin".

Alexandru Gr. Golescu (zis *Negru* sau *Arăpilă)* (1819—1881), om politic, participant la Revoluția de la 1848 din Țara Românească ; apropiat lui Bălcescu. Secretar al Guvernului provizoriu

din Țara Românească și agent al acestui guvern în Occident. Militant pentru unirea Principatelor. Ministru și prim-ministru în 1870.

Alexandru Lăpușneanu este domn al Moldovei în două rînduri : 1552—1561 și 1561—1568. El era fiu nelegitim al lui Bogdan al III-lea, zis și „cel Chior" ; înainte de a fi domn se numea Petre Stolnicul. Între domniile sale s-a intercalat scurta stăpînire a lui Despot-Vodă, răsturnat din scaun de hatmanul Tomșa. Este înmormîntat la mînăstirea Slatina, ctitoria sa. Lăpușneanu, cunoscut în istorie pentru lupta sa împotriva privilegiilor boierilor, este eroul celebrei nuvele a lui C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*, și al mai multor încercări dramatice datorate scriitorilor Dimitrie Bolintineanu, Samson Bodnărescu ș.a.

Ana Ipătescu (1805—1875) s-a aflat în fruntea maselor la 19 iunie 1848 eliberînd guvernul provizoriu, arestat în urma unui complot al boierimii reacționare. C. Aricescu îi închină o odă în ziarul *Pruncul român*, pentru fapta ei, iar la Viena o foaie volantă glorifica eroina.

Antiohia, oraș în Siria elenistică (azi Antakya, în sudul Turciei) fondat în anul 300 î.e.n.

Apolon sau *Apolo* (în mitologia greacă și latină) era fiul lui Zeus și al Letei, zeul zilei, al luminii și al artelor ; protector al muzicii ; personificare a soarelui.

Aron-Vodă, căruia boierii i-au zis „Tiranul" sau „cel Cumplit", este domn al Moldovei (1591—1592 ; 1592—1595) ; fiul nelegitim al lui Alexandru Lăpușneanu.

Avram Iancu (1824—1872), supranumit „Craiul munților", a fost unul din conducătorii revoluției de la 1848—1849 din Transilvania. După înfrîngerea revoluției, bolnav și dezamăgit de faptul că se lăsase înșelat de promisiunile mincinoase ale Curții din Viena, Avram Iancu s-a retras în munți, între moții lui, unde a și murit. Figura sa legendară a creat o vastă literatură populară, fiind în același timp eroul unor drame istorice semnate de Lucian Blaga, Al. Voitin ș.a.

Axente Sever (1821—1906), unul dintre conducătorii revoluției transilvănene de la 1848. După înfrîngerea revoluției a jucat un mare rol în viața culturală și politică a românilor din Transilvania.

Baia, sat în regiunea Suceava ; vechi centru comercial menționat încă din sec. al XIV-lea și capitală a Moldovei în timpul lui Bogdan I. Ștefan cel Mare a învins aici, în 1467, oastea regelui Ungariei, Matei Corvin.

Basarabi, numele vechii dinastii de domni ai Țării Românești întemeiată de Basarab I. Din această dinastie a făcut parte și Mircea cel Bătrîn (1386—1418).

Bălăceanu — Ioan Bălăceanu (1825—1914), boier și om politic român. A luat parte la revoluția din 1848 din Muntenia. A fost partizan al Unirii iar mai apoi, intrînd în „monstruoasa coaliție", a contribuit la detronarea lui Al. I. Cuza.

Bem — Iosif Bem (1794—1850), general, de origine polonă, al revoluției maghiare din 1848—1849. A militat pentru unirea forțelor revoluționare ale tuturor popoarelor stăpînite de imperiul habsburgic. În armata comandată de el au luptat și mulți români, printre care și C. Bolliac, emigrat după înăbușirea revoluției în Muntenia. A înfrînt armatele austriece din Transilvania în mai multe bătălii.

Bizanț, vechi oraș grecesc construit în secolul al VII-lea î.e.n., în golful Bosfor și care se va numi Constantinopol. Cucerit de turci, în 1453, va primi denumirea de Istanbul.

Blanc — Louis Blanc (1811—1882), istoric și om politic francez ; socialist-utopic și membru al guvernului provizoriu în 1848.

Boabdil, mai exact *Abu-Abdalah* (1481—1491), ultimul rege maur al emiratului Granadei este învins și înlăturat de Ferdinand al V-lea (1468—1516), rege al Aragonului și Castiliei.

Bogdan I, voievod al Maramureșului înainte de 1359 și primul domn de sine stătător al Moldovei (1359—1365).

Bogdan al II-lea, domn al Moldovei (1449—1451), fiul lui Alexandru cel Bun și tatăl lui Ștefan cel Mare. Este ucis de fratele său Petru Aron, care-i ia tronul.

Bogdan al III-lea, zis și „cel Orb", domn al Moldovei (1504—1517) ; fiu al lui Ștefan cel Mare.

Bogdan Lăpușneanu, fiu al lui Alexandru Lăpușneanu și domn al Moldovei (martie 1568 — februarie 1572). A fost înlocuit de către

turci, cu Ioan Armanul, asupra căruia Bogdan a venit, fără succes, cu ajutor polonez pentru a reocupa tronul. Este înmormîntat la Moscova unde se retrăsese cu întreg alaiul curţii sale.

Bonifaciu Florescu (1848—1899), presupus a fi fiul natural al lui N. Bălcescu. A publicat unele articole cu privire la „prozodie", stîrnind sarcasmul lui Eminescu în poezia : *Epistolă deschisă către homunculul Bonifacius.*

Brătianu — Dimitrie C. Brătianu (1818—1892), a făcut parte din aripa moderată a revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească. După înfrîngerea revoluţiei, în perioada 1848—1857, a trăit la Paris şi Londra. La revoluţia de la 1848 din Muntenia a participat şi *Ion C. Brătianu* (1821—1891), a cărui atitudine a fost de multe ori şovăielnică. După întoarcerea în ţară (1857) din exil a ocupat importante funcţii politice. A contribuit la detronarea lui Cuza şi la aducerea lui Carol de Hohenzollern.

C

Caesar (Caius Iulius), renumit om politic şi împărat roman (101—44 î.e.n.).

Carol Quintul, rege al Spaniei (1516—1555) şi împărat al Sfîntului imperiu roman de naţiune germană (1519—1555) din dinastia Habsburgilor.

Cavalerii negri — denumire dată unui corp de cavalerie grea din armata lui Carol Quintul.

Cetatea Albă (sau *Akkerman*, cum este numită în piesa lui M. Sorbul) este una dintre cele mai puternice cetăţi din sistemul de apărare al Moldovei feudale din secolul al XV-lea. În 1484 a fost ocupată de turci.

Cetatea de Baltă, localitate istorică din Transilvania. Timp de aproape un secol, începînd de prin 1489, sub domnia lui Ştefan cel Mare şi a urmaşilor săi, Cetatea de Baltă a fost posesiune a domnilor moldoveni. După moartea lui Petru Rareş trece sub dominaţia principilor ardeleni. Este recucerită de Alexandru Lăpuşneanu.

Cetatea Sucevei (Suceava) a fost capitală a Moldovei în timpul domniei lui Petru I Mușat (1374—1392), durînd pînă în 1566 cînd Alexandru Lăpușneanu o mută la Iași. A mai fost reședință a scaunului domnesc în vremea lui Aron-Vodă (1592—1595) și Ștefan Răzvan (1595). Orașul avea două fortificații : Cetatea Scheia și Cetatea de Scaun. Cetatea Scheia, una dintre cele mai vechi din Moldova, a avut o existență scurtă, fiind dărîmată de Alexandru cel Bun (1400—1432). Întărită de Ștefan cel Mare, Cetatea de Scaun a avut peste trei secole un rol important în viața politică a Moldovei. Ea a rezistat asediilor armatelor lui Mahomed al V-lea și ale lui Ioan Albert, regele Poloniei (1497). E distrusă în 1675 în timpul domniei lui Dumitrașcu-Vodă (1674—1675), din ordinul turcilor.

Chiajna, fiica lui Petru Rareș, căsătorită în 1516 cu Mircea Ciobanul. Este mama domnului Țării Românești, Petru cel Tînăr și nu a lui Petru Șchiopul și Alexandru-Vodă, fiii lui Mircea-Vodă (1509—1510), cum s-a crezut. Mihail Sorbul în *Letopiseți,* comite aceeași eroare. Chiajna moare în 1588. Este eroina principală a nuvelei *Doamna Chiajna* de A. I. Odobescu.

Chilia, cetate pe malul Dunării. A fost succesiv stăpînită de bizantini, de unguri, de genovezi, de domnii Țării Românești sau de cei ai Moldovei. În 1484, împreună cu Cetatea Albă, este ocupată de turci.

Cic (Ciuc), localitate în Transilvania, unde Alexandru Lăpușneanu a purtat o bătălie în 1553.

Cicei, veche cetate situată în județul Cluj, menționată în documente încă din 1304. În 1489, împreună cu Cetatea de Baltă, Matei Corvin le dăruiește domnului moldovean Ștefan cel Mare. În 1544 cetatea a fost dărîmată de guvernatorul Transilvaniei, Martinuzzi. Ruinele ei se mai văd și astăzi.

Cidul — Cid Campeador (aproximativ 1040—1099), nume sub care este cunoscut cavalerul spaniol Rodrigo Diaz de Vivar, devenit celebru pentru vitejia sa în luptele contra arabilor din vremea Reconquistei. Este eroul unei epopei populare spaniole *Poema de mio Cid,* al piesei lui Corneille, *Le Cid (Cidul)* și al operei cu același titlu de J. Massenet.

Ciubăr-Vodă, filiație și domnie incertă (iarna 1448—1449). Alecsandri îl menționează printre personajele inventate pentru „țesătura intrigii“, dar, după cronici, pare-se că a existat un Ciubăr, care

ar fi urcat în scaunul Moldovei pentru două luni. Istoricii l-au identificat în persoana comandantului ungur de oști Csupor, pe care Iancu de Hunedoara l-ar fi trimis în ajutorul voievodului moldovean Petru al II-lea.

Contele de Schwarzburg, probabil Gunter al II-lea de Schwarzburg, conte al Imperiului roman de apus. S-a remarcat ca un mare comandant în armata imperială a lui Carol Quintul ; protector al lui Despot-Vodă. Moare în 1583.

Coran, carte musulmană, care cuprinde o culegere de mituri, dogme religioase, norme morale și juridice, întocmită în timpul califului Osman (sec. al VII-lea).

D

David, rege semilegendar al statului Israel (sec. al XI-lea î.e.n.). După legenda biblică el ar fi omorît pe Goliat, căpetenia militară a filistenilor. I se atribuie cîntările biblice denumite psalmi.

Despot-Vodă, cunoscut în istorie și sub numele de Ioan Iacob Eraclid, a fost domn al Moldovei între 1561—1563. Grec de origine, el s-ar fi tras din familia Despoților din insula Samos ; era poet, medic și iscusit militar apreciat pe la curțile suveranilor apuseni. Ca domn dă un edict de toleranță religioasă invitînd în Moldova pe protestanții persecutați în țările lor, precum și o proclamație prin care se hotăra să lupte împotriva turcilor și de a uni sub sceptrul său Moldova și Țara Românească. De asemenea înființează o școală la Cotnari (1562), unde a predat și umanistul german Ioan Sommer, autor al scrierii *Viața lui Iacob Eraclide Despotul Moldovei*. Este omorît în urma unui complot boieresc — succedîndu-i în scaun Tomșa-Vodă (1563—1564) — și nu de Ciubăr-Vodă cum apare în piesa lui Alecsandri.

Dimitrie Filipescu (1808—1843), care se trăgea dintr-o mare familie de boieri din Țara Românească, a fost om politic și conducător al acțiunii revoluționare secrete din 1840. Este arestat și închis la mănăstirea de la Snagov, apoi grațiat la 12 februarie 1843, dar moare în luna mai a aceluiași an.

Doamna Maria Vochița (sau *Basarab*), din piesa *Apus de soare*, este ultima soție a lui Ștefan cel Mare și fiica lui Radu cel Frumos,

domnul Munteniei, pe care Ştefan l-a bătut la Soci, făcîndu-i prizoniere soţia şi fiica. Căsătoria a avut loc în 1480, Maria Vochiţa supravieţuindu-i domnitorului şapte ani. Ştefan cel Mare a mai fost însurat „cu o ruteancă Evdochia", vreme de patru ani (1463—1467) şi cu Maria de Mangop zisă şi Maria Comnea (între 1472—1477), a cărei familie, ce se înrudea cu împăraţii Bizanţului, stăpînea principatul Mangop din Crimeea.

Doamna Vochiţa (Maria) era fiica lui Lupea Huru, pîrcălab de Hotin şi a jupînesei Armanca. Vochiţa este cea de a doua soţie a lui Ioan Vodă Armanul cu care s-a căsătorit în 1573. Prima căsătorie avusese loc la Moscova, în perioada peregrinărilor, cu Maria Rostowska de la care avusese un fiu, Petru, mort de ciumă (Conf. C. Gane, *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*, I. 1971, p. 109).

Ducipal (Bucefal), numele calului lui Alexandru Macedon (356—323 î.e.n). În amintirea lui, Macedon a întemeiat localitatea Bucefalia, care se afla în apropierea oraşului de astăzi Pakistan.

E

Elada, nume dat vechii Grecii ; la început părţii de nord pînă la Pelopones, apoi întregii ţări şi insulelor greceşti.

Eteria, numele unor uniuni politice secrete în Grecia antică, care urmăreau obţinerea puterii politice. Numele a fost preluat şi de societăţile patriotice secrete, create în Grecia la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, cu scopul eliberării ţării de sub jugul stăpînirii otomane.

F

Ferdinand I, rege al Boemiei şi Ungariei (din 1526) şi împărat al Sfîntului Imperiu roman de apus (1556—1564).

Filip al II-lea, rege al Spaniei (1556—1598) şi fiu al lui Carol Quintul. Este cunoscut ca unul dintre cei mai înflăcăraţi susţinători ai contrareformei în Europa apuseană.

„Francis primul" — *François I*, rege al Franţei (1515—1547), din dinastia de Valois. A sprijinit pe artiştii Renaşterii italiene şi franceze (Leonardo da Vinci, Benvenuto Cellini etc.) şi a întemeiat una dintre celebrele şcoli din Europa — Colegiul Franţei (1530).

Franz Joseph de Habsburg, împărat al Austriei (1848—1916) şi rege al Ungariei (1867—1916). „Luminatul împărat" a dus o politică de înăbuşire a Revoluţiei de la 1848—1849 din Ungaria şi Transilvania şi de reprimare a mişcărilor naţionale din Imperiul habsburgic.

G

Gaspar Peucer (1526—1602), profesor şi om de ştiinţă german.

Gheorghe Bibescu, domn al Ţării Româneşti (1842—1848), ales de Extraordinara obştească Adunare. În timpul revoluţiei din 1848, căreia a încercat să i se opună, abdică şi fuge în Transilvania.

Gheorghe Magheru (1804—1880), general şi om politic român, unul dintre conducătorii revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească ; ministru de finanţe în guvernul provizoriu.

Golescu, veche familie de boieri munteni originară din Goleşti. *Dinicu Golescu* (1777—1830), cărturar român, tatăl lui Ştefan, Nicolae, Alexandru (Albu) şi Radu Golescu. A fost mare logofăt în Muntenia şi a întemeiat în 1826 o şcoală la Goleşti. *Iordache Golescu* (1768—1848), scriitor şi frate cu D. Golescu. A ocupat funcţii importante în administraţia statului. *Nicolae Golescu* (1810—1878) şi *Ştefan Golescu* (1809—1874), au participat la revoluţia de la 1848 din Ţara Românească şi au fost membri în guvernul provizoriu.

Granada, vechi oraş în sudul Spaniei, în Andaluzia, situat pe cursul superior al rîului Genil. Are aspect de oraş oriental, cu însemnate monumente de arhitectură maură.

H

Hercul Olimpiul adică *Heracles* (numit de romani *Hercules*), cel mai vestit erou din mitologia greacă, neîntrecut în forţă şi vitejie, era fiul lui Zeus şi al Alcmenei. Despot-Vodă, ca şi alţi Heraclizi urmaşi ai Despoţilor Greciei antice, crede a se trage din Tlepolem Heraclidul (Alecsandri îi spune Eraclie Ptolomeu), unul din comandanţii oştilor greceşti participanţi la asediul Troiei.

Homer, cel mai mare poet epic grec. Nu se ştie precis data şi locul naşterii ; a trăit, probabil, între sec. al XII-lea şi al VIII-lea î.e.n. Lui i se atribuie poemele *Iliada* şi *Odiseea*, capodopere ale li-

teraturii universale, scrise în hexametri dactilici. Lui Homer i se mai atribuie şi epopeea eroi-comică *Batrahomiomahia*.

Hotin, cetate în Moldova, datînd din 1310, cu mare rol politic şi militar în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Petru Rareş.

Hruet (Hronot Petru), trimis al turcilor pentru a lua locul lui Ştefan cel Mare în scaunul Moldovei ; este înfrînt la Scheia, pe Siret, la 6 martie 1486, fiind făcut prizonier şi apoi decapitat.

I

Iancul Sasul, fiul lui Petru Rareş şi domn al Moldovei între 21 noiembrie 1579 — septembrie 1582. Este înmormîntat într-un cimitir din marginea Lvovului.

Iehova (în ebraică Ihave), Dumnezeu. Potrivit legendei biblice Moise, conducător mitic al poporului evreu, ar fi avut o întîlnire în taină cu Jehova.

Ioan Albert, (Iagellonul), rege al Poloniei (1492—1501). Dorind să impună lui Ştefan cel Mare suzeranitatea sa atacă Moldova, dar este înfrînt la Codrul Cosminului (1497). Peste un an Ştefan întreprinde o expediţie victorioasă în Polonia (în 1501 va ocupa Pocuţia) urmată de pacea de la Hîrlău (1499). Cu acest prilej cei doi suverani încheie şi un tratat de alianţă contra otomanilor.

Ioan Buteanu (1821—1849), participant la revoluţia de la 1848 din Transilvania alături de Avram Iancu, Al. Papiu-Ilarian. A fost prins de trupele nemeşimii maghiare şi ucis.

Ioan Caragea, domn al Munteniei (1812—1818). În timpul domniei lui apare un cod de legi, cunoscut sub denumirea de *Legiuirea lui Caragea*. El a fost publicat în greceşte (1818) şi româneşte (1819).

Ioan Hrisostom („fericitul Chrisostom", în *Răzvan şi Vidra*) (cca. 347—407), predicator creştin din Asia mică ; patriarh de Constantinopol şi autor al unor scrieri religioase. I se mai spune şi Ioan Gură de Aur.

Ioan Potcoavă (Nicoară), postelnic şi apoi domn al Moldovei (noiembrie-decembrie 1577). Filiaţie incertă ; se dădea drept frate cu Ioan-Vodă Viteazul. A obţinut domnia cu ajutorul maselor şi

al cazacilor. Este personajul central al romanului *Nicoară Potcoavă* (1953) de M. Sadoveanu, în care se reia tema povestirii din *Șoimii* (1904).

Ioan Sigismund de Szaplyay, voievod al Transilvaniei (1556—1571), era înrudit cu Sigismund al II-lea August, regele Poloniei (1548—1572).

Ioan-Vodă (sau *Ion Armanul*), domn al Moldovei (1572—1574). Era fiul lui Ștefan cel Tînăr (Ștefăniță), domn al Moldovei între 1517—1527. Înainte de a se urca în scaunul domnesc. Ion-Vodă cutreierase prin Polonia, Moscova, Germania, Turcia, iar ca pretendent domnesc, fusese în insula Rodos. A dus o politică de eliberare a țării de sub dominația otomană și a îngrădit interesele marii boierimi și clerului, care l-au poreclit „cel Cumplit". La Roșcani este înfrînt și ucis de către turci, în urma trădării unor boieri. Îi urmează în scaun Petru Șchiopul. Este personajul principal al scrierii lui Hasdeu — *Ion Vodă cel Cumplit*, și al piesei lui M. Sorbul — *Letopiseți* etc.

Ion Catina (1828—1851), scriitor participant la revoluția din 1848. A scris poezii patriotice (*Marș revoluționar*) și drama *Zoe*, după nuvela lui C. Negruzzi.

Ion Cîmpineanu (1798—1863), boier român cu vederi progresiste. „Partida națională" creată de el lupta pentru a obține Independența Principatelor cu sprijinul Angliei și Franței. A participat la crearea „Societății Filarmonice".

Ion Ghica (1816—1897), scriitor, economist și om politic. A fost primul profesor român de economie politică. Se numără printre fruntașii revoluției de la 1848 din Țara Românească. În emigrație devine bei de Samos. Revenit în țară este ministru ori reprezentant diplomatic în străinătate.

Ion Heliade Rădulescu (1802—1872), scriitor, lingvist și om politic, animat de un spirit enciclopedic. A fost unul dintre inițiatorii „Societății literare" din 1827 și ai „Societății Filarmonice" (1833). În timpul revoluției de la 1848 și ca membru al guvernului provizoriu a manifestat o atitudine moderată.

Ion Ionescu de la Brad (1818—1891), economist și agronom, profesor la Academia Mihăileană din Iași. A luat parte la revoluția

de la 1848 din Țara Românească și a fost vicepreședinte al Comisiei proprietății, în care calitate a militat pentru împroprietărirea clăcașilor. Între 1848—1856 trăiește în exil în Turcia. Revenit în țară desfășoară o bogată activitate științifică.

Ion Voinescu II (1816—1855), om politic cu vederi moderate. Împreună cu Bălcescu a fost secretar al „Asociației literare" (1845). În timpul revoluției a fost membru al guvernului provizoriu format la București 12/26 iunie 1848. Emigrează la Paris înființînd în 1849 cu C. A. Rosetti, V. Mălinescu și D. Brătianu „Comitetul democratic român", organ al emigrației române

Ivan al III-lea Vasilievici, mare cneaz al Moscovei și țar al Rusiei (1462—1505). A unit cnezatele rusești într-un stat feudal unic și a înlăturat jugul mongolo-tătar. A avut legături diplomatice cu multe state din Europa și Asia, printre care și cu Moldova lui Ștefan cel Mare ; domnul român s-a înrudit cu țarul căsătorind pe fiica sa Elena cu fiul acestuia, Ivan.

J

Jiliștea, sat în județul Galați unde în aprilie 1574 Ioan-Vodă cel Cumplit, domnul Moldovei, a învins oștile turcești și ale Țării Românești care veneau să pună în scaunul Moldovei pe Petru Șchiopul.

K

Kazan, oraș și port fluvial situat pe Volga, capitala R.S.S. Autonome Tătare din R.S.F.S. Rusă.

Kiseleff — Pavel Dimitrievici Kiseleff (1788—1872), general și diplomat rus. A fost președinte plenipotențiar al divanurilor Moldovei și Țării Românești (1829—1834), în timpul administrației militare ruse, 1828—1834. A contribuit la întocmirea regulamentelor organice și la organizarea administrativă a celor două țări.

Kossuth — Lajos Kossuth (1802—1894), om politic, publicist și orator maghiar. A fost organizatorul și conducătorul revoluției de la 1848—1849 din Ungaria. Neînțelegînd necesitatea creării unui front comun al revoluționarilor români și maghiari în lupta împotriva habsburgilor, pentru care a militat Bălcescu, revoluția a fost

înfrîntă. A emigrat în Turcia, Anglia și apoi în Italia, la Torino, unde a și murit.

L

Laiotă Basarab (Basarab cel Bătrîn), fiul lui Dan al II-lea, domn al Țării Românești, în mai multe rînduri, în perioada 1473—1477.

Lamartine — Alphonse de Lamartine (1790—1869), scriitor și om politic francez. A fost membru în guvernul provizoriu în timpul revoluției din 1848 și ministru de externe. Elegiile lui au avut o mare influență asupra poeziei noastre pașoptiste.

Lațcu-Vodă (Lațco), fiul lui Bogdan I (c. 1359—1365), domn al Moldovei (c. 1365— c. 1374). Avea bune legături cu Polonia și cu Curtea papală de la Avignon ; a susținut propaganda catolică în Moldova.

Lăcusteanu — Grigore Lăcusteanu (1813—1883), ofițer în armata română. Sub comanda colonelului Solomon, ia parte la reprimarea revoluției din 1848. În general vederile lui politice aveau o orientare reacționară. Au rămas de la el niște amintiri *(Amintirile Colonelului Lăcusteanu)*, publicate abia în 1933 și apreciate de Camil Petrescu.

Luca Arbore, portar al Sucevei sub domnia lui Ștefan cel Mare (care-l ridică în această funcție în 1486), Bogdan al III-lea și Ștefăniță-Vodă. Este omorît în 1523, împreună cu fiii săi (Toader și Nichita) deoarece urzise un complot împotriva domnitorului Ștefăniță.

Lucius Quintus Cincinatus (sec. V î.e.n.), *Marcus Porcius Cato Maior* (234—149 î.e.n.), („bărbați / Cu cari se fălește lumea : Catoni și Cincinați" — cum îi numește Hasdeu), oameni politici romani, rămași celebri prin severitatea și austeritatea lor.

Ludovic I de Anjou, rege al Ungariei (1342—1382) și al Poloniei (1370—1382), a dus o politică de expansiune a statului ungar și a încercat să catolicizeze Moldova și Țara Românească. Expedițiile lui au fost înfrînte de Bogdan I și respectiv de Vlaicu-Vodă.

Ludovic al XIII-lea, zis Cel Drept, rege al Franței (1610—1643).

El nu corespunde istoricește perioadei evocate de Hasdeu în *Răzvan și Vidra*.

Ludovic Filip I, rege al Franței (1830—1848), supranumit și „regele bancher". A dus o politică de consolidare a regimului burghez. Este înlăturat de revoluția din februarie 1848.

M

Macedon — Alexandru Macedon (356—323 î.e.n.), mare comandant de oști și conducător de stat macedonean. După moartea tatălui său Filip al II-lea (336) devine rege al Macedoniei. După supunerea cetăților grecești întreprinde unele expediții militare și cucerește Imperiul Persan. Oștile ajung pînă în India, realizînd astfel un mare stat care se întindea de la Dunăre pînă la fluviul Ind. I se mai spune și Alexandru cel Mare.

Mahomed (în arabă Mohammed — „cel lăudat") (570—632) este considerat ca întemeietor al islamului (mahomedanismului) și autor al *Coranului*.

Mahomed al III-lea (1595—1603) „Împăratul Turciei" (cum apare în exprimarea unui personaj din *Răzvan și Vidra*), sultan al Imperiului otoman a cărui oaste a fost înfrîntă de Mihai Viteazul la Călugăreni (1595). Dar, în același an (1595), Mahomed al III-lea bate la Keresztes armata lui Rudolf al II-lea.

Martin Pașcovschi, cronicar polonez citat de Grigore Ureche în al său *Letopiseț*, folosit de Sorbul în redactarea dramei sale istorice.

Matei Corvinul, fiul lui Iancu de Hunedoara, a fost rege al Ungariei între 1458—1490. Prin politica sa internă a nemulțumit marea nobilime, mai ales pe cea din Transilvania, care a organizat o răscoală — sprijinită și de Ștefan cel Mare — în 1467. În toamna aceluiași an, Matei Corvin întreprinde o expediție în Moldova, terminată cu înfrîngerea sa la Baia.

Mazzini — Giuseppe Mazzini (1805—1872), publicist și om politic italian, cu rol însemnat în revoluția de la 1848—1849 din Italia. A făcut parte din triumviratul care a condus Republica romană (martie-iulie 1849).

Mengli-Ghirai, han al Crimeii între anii 1468 și 1515. A încheiat un tratat de alianță, împotriva Imperiului otoman, cu țarul Rusiei Ivan al III-lea.

Mihai Viteazul, domn al Țării Românești (1593—1601), al Transilvaniei (1599—1600) și al Moldovei (1600). Susținea că este fiul lui Pătrașcu cel Bun, domnitor al Țării Românești (1554—1557). Ocupă tronul cu sprijinul marii boierimi și cu asentimentul Porții otomane. Obține o serie de victorii împotriva otomanilor dintre care mai importante sînt cele de la Călugăreni (1595), Nicopole (1598). În 1599 Mihai Viteazul ocupă Transilvania, învingînd oastea principelui Andrei Báthori (1599), iar în 1600 pătrunde în Moldova, unde domnea Ieremia Movilă (1595—1606). Astfel Mihai Viteazul realizează în 1600, pentru scurt timp, unirea politică a celor trei țări românești. Este asasinat pe Cîmpia Turzii, după ce la Gorăslău (1601) învinsese armata imperială condusă de generalul Basta. Mihai Viteazul a fost un mare om politic și conducător de oști, comparat mai tîrziu cu regele Suediei, Gustav Adolf. După istoricii noștri, prin „conștiința misiunii sale europene" el stă alături de Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare.

Mircea Basarab din piesa *Vlaicu-Vodă* este *Mircea cel Bătrîn*, fiul lui Radu I și domn al Țării Românești (1386—1418). A dus o politică de apărare a independenței țării. În acest sens a întărit legăturile cu Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, cu Vladislav Iagello, regele Poloniei și cu Moldova, sprijinind venirea la domnie a lui Alexandru cel Bun. A dus o campanie antiotomană înfrîngînd la Rovine (1394), armata lui Baiazid.

Mircea Ciobanul, fiul lui Radu cel Mare, este domn al Țării Românești în mai multe rînduri : 1545—1552 ; 1553—1554 ; 1558—1559. Porecla Ciobanul vine de la faptul că înainte de a domni făcea negoț cu oi. A intervenit cu armată în Transilvania în ajutorul lui Ioan al II-lea Sigismund Zápolya și al mamei sale, Isabella. A sprijinit tipăriturile întreprinse de Coresi și s-a ocupat de dezvoltarea urbanistică a Bucureștiului, reorganizînd Curtea-Veche.

Moise, conducător și legislator mitic al evreilor ; este considerat ca fondator al mozaismului.

Moțoc — Ioan Moțoc, mare vornic al Moldovei pe la jumătatea sec. al XVI-lea — între 1556—1561 — și sfetnic de vază în timpul lui Despot-Vodă. A jucat un rol important în urcarea pe tronul

Moldovei a lui Alexandru Lăpușneanu (1552) și a lui Despot-Vodă (1561), dar îi trădează pe amîndoi, în 1561 și respectiv 1563, spre a trece de partea lui Ștefan Tomșa. Cînd Lăpușneanu revine în scaunul domnesc cu ajutor turcesc, Moțoc, împreună cu boierii Spancioc și Veveriță, se refugiază în Polonia (1564). În notele sale istorice Hasdeu consemnează : „...acest Moțoc... a răsturnat unul după altul pe Ștefan Rareș, pe Joldea-Vodă, pe Alexandru Lăpușneanu și pe Basile Despota". Moare la Liov, decapitat din ordinul turcilor.

Movilă (Moghilă), familie de boieri și *domnitori* în Moldova : *Ieremia Movilă* (1595—1600 ; 1600—1606) ; *Simion Movilă,* frate cu Ieremia Movilă (1600—1601, în Țara Românească ; 1606—1607, în Moldova) ; *Mihail Movilă,* fiul lui Simion Movilă (sept.-oct. 1607) ; *Constantin Movilă,* fiul lui Ieremia Movilă (1607—1611) ; *Alexandru Movilă,* fiul lui Ieremia Movilă (1615—1616) ; *Moise Movilă,* fiul lui Simion Movilă (1629—1631) (1633—1634).

Muntele Sion, una din colinele pe care se află clădit Ierusalimul.

Mușatini (Mușați) familie domnitoare în Moldova care descindea din Margareta (Mușata), mama lui Petru I, domn al Moldovei între cca. 1375—1391. Această familie a dat Moldovei timp de aproape două secole și alți domni dintre care amintim pe : Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ioan-Vodă Armanul ș.a.

N

Negru-Vodă (Radu Negru sau Radu I), după legendă, este primul domn al Țării Românești, venit din Țara Făgărașului.

Negulici — Ioan D. Negulici (1812—1851), a participat intens la pregătirea revoluției muntenești de la 1848, tipărind manifeste revoluționare. A fost numit ocîrmuitor al județului Prahova. Moare în exil la Brusa. Opera sa de pictor este alcătuită în mare parte din portrete : Nicolae Bălcescu, C. Bolliac, C. A. Rosetti etc.

Niceea, oraș antic în Anatolida (Asia Mică), unde s-au ținut două concilii ale conducătorilor bisericii ortodoxe.

Nicodim (? —1406), călugăr greco-sîrb venit în Țara Românească în timpul domniei lui Vladislav-Voievod. El a întemeiat mănăstirile Vodița (1370—1372) și Tismana (1378). Lui i se datorește și copierea unui *Tetraevanghel* slavon.

Nicolae Alexandru, fiul marelui Basarab și domn al Țării Românești (1352—1364). A fost asociat la domnie de către tatăl său Ioan sau Ivanco Basarab I încă din 1340. Este tatăl lui Vlaicu-Vodă.

Nicolae Bălcescu (1819—1852), om politic, istoric, economist, gînditor democrat-revoluționar. Participant la mișcarea revoluționară de la 1840, inițiator al societății revoluționare secrete „Frăția" (1843) și secretar al „Asociației literare". Unul dintre conducătorii Revoluției burghezo-democratice de la 1848 și membru în guvernul provizoriu. A militat în 1848—1849 pentru drepturile naționale ale românilor din Transilvania și pentru unirea forțelor revoluționare române și maghiare. A murit în Italia la Palermo. Opera sa principală este *Istoria românilor supt Mihai-Voievod Viteazul* (rămasă neterminată).

Nicolae Lackfi, voievod al Transilvaniei (1367—1368). În 1368—1369 se pornește o campanie conjugată a regelui Ungariei, Ludovic I, pe la Severin și a voievodului Transilvaniei împotriva Țării Românești. Tentativa eșuează : pîrcălabul Dragomir ucide pe voievodul Nicolae, iar Vlaicu-Vodă trece Dunărea și zdrobește la Vidin forțele procatolice.

O

Odobescu — *Ioan Odobescu* (1793—1857), general român, șef al armatei în timpul Revoluției de la 1848. A făcut parte din guvernul provizoriu al Țării Românești. A participat la complotul din 19 iunie/1 iulie 1848, care a dus la arestarea membrilor guvernului revoluționar provizoriu.

Ohrida, vechi oraș situat în Iugoslavia (Republica Macedonia). În 1018 cade sub stăpînirea Bizanțului.

Olimpul, în mitologia greacă, sălaș al zeilor cerului și ai pămîntului, și locul de petrecere al acelor eroi deveniți după moarte semizei ; simbolul gloriei și al nemuririi.

Orbic, localitate în județul Bacău, unde a avut loc în 1457 înfrîngerea lui Petru Aron de către Ștefan cel Mare, deschizîndu-și astfel drumul spre scaunul domnesc din Suceava.

Papură-Vodă, poreclă dată lui Ştefăniţă-Vodă, domn al Moldovei (1659—1661) şi fiu al lui Vasile Lupu. Această poreclă îşi are originea în faptul că în timpul domniei lui Ştefăniţă, Moldova a fost bîntuită de o mare foamete, încît oamenii au fost nevoiţi să mănînce pîine făcută din făină de papură şi din coajă de copac. Personajul dramei lui Alecsandri *Despot-Vodă* nu se identifică cu acest domnitor. Prin acest nume scriitorul a vrut să sugereze caracterul fabulos şi grotesc al domnitorului Ciubăr-Vodă.

Paros este insula cucerită de otomani în 1533, care se află situată în bazinul Mării Egee.

Pavel — *Paul al IV-lea* (Giovanni Pietro Caraffa), papă între 1555—1559 şi unul dintre iniţiatorii Contrareformei.

Petru Aron, domn al Moldovei în mai multe rînduri (1451—1452 ; 1454—1455 ; 1455—1457). A fost scos din domnie de Ştefan cel Mare.

Petru Rareş (poreclit „Măjarul"), fiu nelegitim al lui Ştefan cel Mare şi domn al Moldovei între 1527—1538 şi 1541—1546. Mormîntul său se află la mănăstirea Probota ctitoria sa. În piesa lui Sorbul, *Letopiseţi*, Prolog, Scena 5 este o inadvertenţă istorică, atunci cînd se spune : „De cînd a murit Măjarul sînt nouăsprezece ani". În realitate sînt 26.

Petru Şchiopul, domn al Moldovei (1574—1577 ; 1578—1579 şi 1582—1591). A urcat în scaunul Moldovei în locul lui Ioan-Vodă cel Viteaz, zis şi „cel Cumplit". Moare în exil la 1 iulie 1594, fiind înmormîntat într-o capelă lîngă biserica Franciscanilor din Bolzano (Tirol).

Petru-Vodă, zis şi Petru cel Tînăr, deoarece a murit în floarea tinereţii, domn al Ţării Româneşti (1559—1568) şi fiu al Doamnei Chiajna, care a sprijinit cu mari sume de bani, oferite Porţii, urcarea pe tron a fiului ei.

Popa Şapcă (Radu Şapcă), preot participant la revoluţia de la 1848 în Ţara Românească. A fost membru al guvernului provizoriu, ales de adunarea populară de la Islaz (9/21 iunie 1848), unde s-a

aprobat şi programul revoluţiei cunoscut sub numele *Proclamaţia de la Islaz.*

R

Radu Mihnea, domn al Ţării Româneşti (1601—1602 ; 1611 ; 1611—1616 ; 1620—1623) şi al Moldovei (1616—1619 ; 1623—1626). A dus o politică de supunere faţă de turci.

Răzvan — *Ştefan Răzvan* (filiaţie necunoscută) domn al Moldovei (24 aprilie 1595 — august 1595). Urcă în scaun cu ajutorul principelui Transilvaniei, Sigismund Báthory. Este înfrînt şi ucis de Ieremia Movilă, care avea şi sprijinul oştilor poloneze. Se află înmormîntat la Areni, lîngă Suceava.

Renti, Valenciena, Hezdin, Teruan, localităţi situate în nordul Franţei, în care în secolul al XVI-lea, au avut loc mai multe bătălii între oştile lui Carol Quintul şi ale lui Francisc I (1515—1547) şi Henric al II-lea (1547—1559), regi ai Franţei.

Rodos, insulă grecească în Marea Egee, situată în vecinătatea Asiei Mici. În evul mediu a aparţinut Imperiului Bizantin, după 1522 a fost ocupată de turci. Insula servea şi ca exil protocolar pentru viitorii domni ai ţărilor române.

Rosetti — *Constantin A. Rosetti* (1816—1885), a fost publicist, unul dintre conducătorii revoluţiei din 1848 desfăşurată în Ţara Românească, secretar al guvernului provizoriu, iar în exil (1848—1857) a contribuit la editarea revistei *România viitoare.* Militant pentru unirea principatelor, a sprijinit alegerea lui Cuza şi a ocupat mai multe funcţii politice : ministru, preşedinte al Camerei Deputaţilor.

Roşcani, localitate unde în 1574 a avut loc o bătălie între oastea lui Ioan-Vodă cel Cumplit şi armata otomană. După o dîrză rezistenţă, trădat de boieri, Ioan-Vodă se predă turcilor care îl ucid.

Rudolf al II-lea („împăratul cel nemţesc" cum este pomenit în piesa *Răzvan şi Vidra)*, împărat al Austriei (1576—1612), rege al Boemiei (1575—1611) şi al Ungariei (1572—1608). În Europa se punea la cale acum o „ligă sfîntă" pentru a duce război contra otomanilor. La această ligă aderă Aron-Vodă (16 aug. 1594), domnul Moldovei, Sigismund Báthory, principele Transilvaniei şi Mihai Viteazul.

Rumelia, denumirea turcească dată părţii din Peninsula Balcanică situată între Marea Neagră, Marea Egee, Marea Marmara şi munţii Balcani. A fost cucerită de turci, pe la mijlocul secolului al XIV-lea.

Ruxandra Doamna, soţia lui Alexandru Lăpuşneanu şi nepoată a lui Ştefan cel Mare, era una din fiicele lui Petru Rareş. Se naşte pe la 1535 şi moare, tînără, la 15 noiembrie 1570, fiind înmormîntată, lîngă soţul ei, la mănăstirea Slatina. În cronica lui Grigore Ureche este prezentată ca o femeie „înţeleaptă, destoinică şi dumnezeiască".

S

Samos, insulă grecească din bazinul Mării Egee, cucerită de otomani la 1550. A fost leagănul culturii ionice, care a cunoscut o mare înflorire în sec. al VI-lea, î.e.n., în timpul guvernării lui Policrate.

Samson, judecător izraelitean dotat cu o putere extraordinară. După legenda biblică el a fost trădat de Dalila şi predat filistenilor, care l-au pus în lanţuri. Recăpătîndu-şi forţele Samson dărîmă coloanele templului, unde era ţinut, murind împreună cu 3 000 de filisteni. Din legenda lui Samson s-au inspirat mai mulţi muzicieni şi artişti plastici.

Scheia, vechi tîrg pe Siret (azi sat), unde în 1486 Ştefan cel Mare l-a înfrînt pe Hruet, pretendent la scaunul domnesc. Legenda lui Neculce despre Aprodul Purice îşi are izvorul în această luptă.

Selim al II-lea, sultan al Imperiului otoman (1566—1574). În timpul său imperiul a cucerit Tunisia şi Cipru. Exilează pe Chiajna şi pe fiul ei Petru cel Tînăr la Konich, în Asia Mică (1568).

Simion Balint (1810—1880) s-a născut în judeţul Alba şi era prefect în oastea lui Avram Iancu. A fost unul dintre participanţii activi la revoluţia din 1848—1849 din Transilvania.

Soborul din Chalkedeon. Biserica ortodoxă numără şapte sinoade ecumenice (soboare) : Niceea — oraş în Asia Mică (în anii 325 şi 787), Constantinopol (381, 553, 680). Efes — oraş în Asia Mică,

locul de naştere al filosofului Heraclid — (431), Calcedon (451) ; biserica catolică a avut paisprezece sinoade sau concilii.

Soliman I Magnificul, sultan al Imperiului otoman (1520—1566). În timpul lui imperiul şi-a extins considerabil graniţele, cunoscînd culmea puterii militare. A avut lupte cu Radu de la Afumaţi, domnul Ţării Româneşti, şi cu Petru Rareş, domn al Moldovei.

Solomon (ebraică — Şelomoh), rege al Israelului (972—932 î.e.n.), fiul lui David şi al Batşebei, a preluat puterea în urma unei lovituri de stat ; a consolidat puterea regală şi a dus o politică paşnică. Înţelepciunea lui a devenit proverbială. Tradiţia îi atribuie lui „Cîntarea cîntărilor" din *Biblie*.

Solomon—Ioan Solomon (1793—1865), colonel român care împreună cu I. Odobescu a arestat la 19 iunie 1848 guvernul revoluţionar.

Sommer, în realitate (*Ioan Sommer* (1542—1574), umanist transilvănean originar din Germania. A fost director al Colegiului de la Cotnari (1562—1563), al şcolii de la Braşov întemeiate de Ioan Honterus (1565—1567) şi al şcolii unitariene din Cluj (1570—1572). A scris o biografie a lui Despot-Vodă.

Spancioc (Sponciog) ocupă sub domnia lui Ştefan Tomşa funcţia de spătar al Moldovei. Împreună cu alţi oameni de încredere ai domnitorului, se refugiază în Polonia, la revenirea lui Lăpuşneanu pe tronul Moldovei. Este omorît, odată cu alţi boieri şi domnul Ştefan Tomşa, în piaţa Liovului.

Stroici (Luca), boier de vază în vremea domniei lui Ştefan Tomşa (1563—1564). Numele său îl întîlnim şi în nuvela lui C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*. B. P. Hasdeu i-a consacrat o monografie — *Luca Stroici părintele filologiei latino-române* (1864).

Swierczowski (Swiercewski), hatman cazac ; ia parte la bătălia de la Jiliştea (1574) în calitate de aliat al lui Ioan Armanul.

Ş

Ştefan cel Mare **(cunoscut şi sub numele de Ştefan al III-lea ; în piesa lui Sorbul i se zice „cel sfînt"), domn al Moldovei (1457—**

1504) și fiul lui Bogdan al II-lea. A fost un abil diplomat și om politic, precum și unul dintre cei mai mari comandanți de oști („la lucrurile de războaie meșter" — cum spune cronicarul Grigore Ureche) ai timpului său. A urcat în scaunul de la Suceava cu sprijinul lui Vlad Țepeș, domnul Țării Românești, învingîndu-l pe Petru Aron, uzurpatorul și ucigașul tatălui său. În politică s-a sprijinit pe tîrgoveți și boierimea mică, urmărind instaurarea unei domnii autoritare și centralizatoare, care să reducă din privilegiile marilor boieri. A căutat să consolideze Moldova pe plan intern și extern, încheind alianțe cu statele vecine. Este domnitorul care a purtat cele mai multe bătălii din istoria Moldovei pentru consolidarea și menținerea independenței țării. Printre cele mai mari lupte avute de domnitor, și amintite în piesa lui Delavrancea — *Apus de soare*, se înscriu și bătăliile cu turcii de la Podul Înalt, lîngă Vaslui (1475) și Războieni (1476).

Ștefan I cel Sfînt (c. 997—1038), rege al Ungariei din dinastia arpadiană. În timpul lui Ungaria a fost convertită la creștinism ; întărește armata statului.

Ștefan cel Tînăr (Ștefăniță) era fiul lui Bogdan al III-lea și domn al Moldovei (1517—1527). A dus o politică de îngrădire a privilegiilor marii boierimi. A ucis pe Luca Arbore și pe alți boieri pentru că unelteau cu „hiclenie" împotriva domnului. I-a urmat în domnie Petru Rareș.

Ștefan Lăcustă, domn al Moldovei (1538—1540) și fiu al lui Ștefan cel Mare, ridicat în scaunul domnesc de către sultanul Soliman. Porecla de Lăcustă vine de la o invazie de lăcuste care a avut loc în timpul domniei sale.

Ștefan Tomșa, hatman în timpul domniei lui Despot-Vodă, ca apoi, răsturnîndu-l pe acesta, să devină domn al Moldovei (august 1563 — martie 1564). Trece în Polonia cînd Alexandru Lăpușneanu revine la tron ; aici este omorît din dispoziția turcilor în piața Liovului, odată cu Moțoc și Spancioc, învinuit fiind și de pierirea unui grup de boieri poloni în frunte cu Dimitrie Wiszniewicki, pretendent și el la tronul Moldovei.

Știrbei-Vodă (Barbu Dimitrie Știrbei), domn al Țării Românești (1849—1853, 1854—1856). A fost ostil mișcărilor progresiste, ducînd o politică conservatoare. Este coautor al Regulamentului Organic. A introdus o cenzură severă și s-a opus reîntoarcerii în

ţară a revoluţionarilor exilaţi. Sub domnia lui s-a inaugurat Teatrul Naţional din Bucureşti (1845—1852).

T

Tăutul — Ion Tăutul (sec. XV—XVI), mare logofăt al Moldovei în timpul lui Ştefan cel Mare şi al lui Bogdan al III-lea. Potrivit legendei inclusă de Neculce în *O samă de cuvinte*, Tăutul ar fi fost primul român care, trimis fiind cu solie la turci, a băut cafea.

Tell—Christian Tell (1807—1884), general şi om politic. Ca participant la revoluţia de la 1848 din Ţara Românească a fost membru în guvernul provizoriu şi apoi al Locotenenţei domneşti. Împreună cu Ion Ghica şi N. Bălcescu înfiinţase în 1843 societatea revoluţionară secretă „Frăţia". Trăieşte şi el în emigraţie ca ceilalţi revoluţionari, iar cînd se întoarce militează pentru Unirea principatelor.

Thomas D'Aquno (1225—1277), teolog catolic, autor al unor lucrări de mare importanţă pentru biserica catolică : *Summa contra Gentilelor, Summa Theologiae.*

Toma Calabaicanul, comandant al unui corp de armată ungurească pus în slujba lui Despot Vodă.

Ţ

Ţara de Jos, Ţara de Sus, denumiri date părţii de sud-est şi respectiv părţii de nord-vest a Moldovei, începînd din 1436 cînd fiii lui Alexandru cel Bun, Ştefan al II-lea şi Iliaş şi-au împărţit puterea în Moldova.

Ţarigrad, denumire folosită în folclor, în literatură şi documente slave pînă în secolul al XVII-lea, pentru a desemna oraşul Constantinopol (Istanbul).

U

Ureche — Nestor Ureche (? — 1617), tatăl cronicarului Grigore Ureche (c. 1590—1647), se trage dintr-o familie de mari boieri moldoveni, din vremea lui Ştefan cel Mare. Era mare logofăt sub domnia lui Aron-Vodă şi mare vornic sub Ieremia Movilă (1595—1600 ; 1600—1606). A jucat un mare rol în timpul lui Constantin Movilă (1607—1611) şi a fost adevăratul conducător al Moldovei sub Alexandru Movilă (1615—1616). Ctitor al mănăstirii Secu.

V

Veveriță — *Iosif Veveriță* a fost mare boier moldovean la curtea fiilor lui Petru Rareș. S-a vîndut lui Al. Lăpușneanu și apoi lui Despot-Vodă. Trădîndu-l și pe acesta, trece de partea lui Ștefan Tomșa cu care fuge în Polonia. După Hasdeu el nu este omorît în Polonia, ci revine în țară și se călugărește.

Vidin, vechi oraș în nord-vestul Bulgariei, situat pe Dunăre. În antichitate s-a numit Bononia. În jumătatea a doua a sec. al XIV-lea, Vidinul a fost capitala Țaratului cu același nume, sub conducerea lui Strațimir. Căzut sub dominația turcilor, în 1396, Vidinul devine în secolele XV—XVIII o importantă bază de atac a turcilor împotriva țărilor românești și a statelor Europei centrale.

Vintilă-Vodă, fiu al lui Pătrașcu cel Bun (1554—1557). A domnit, în Țara Românească, numai patru zile (1574), fiind ucis de boieri.

Vlad I (Uzurpatorul), domn al Țării Românești (1394—1397). A urcat în scaunul domnesc cu sprijinul boierilor și al turcilor, înlăturîndu-l pe Mircea cel Bătrîn. În ianuarie 1397 Vlad I este înfrînt și Mircea cel Bătrîn revine la domnie.

Vlaicu-Vodă sau *Vladislav I*, domn al Țării Românești (1364— c. 1377) și fiu al lui Nicolae Alexandru. Vlaicu-Vodă ridică prestigiul țării și luptă împotriva catolicismului, înfrîngînd forțele procatolice interne și consolidînd totodată biserica ortodoxă prin aducerea în Țara Românească a călugărului Nicodim. În timpul domniei lui se bat primele monede ale Țării Românești.

Vladislav al II-lea Iagellonul, rege al Ungariei (1490—1518), cu care Ștefan cel Mare încheie în 1499 un tratat de pace și de ajutor în caz de primejdie. A intervenit de mai multe ori în treburile Moldovei și ale Țării Românești.

W

Winterhalder — *Enric Winterhalder* (1808—1889), om politic și economist român, austriac de origine. A participat la revoluția de la 1848 din Țara Românească și a fost prieten cu C. A. Rosetti.

Z

Zbierea (Ionașcu Zbierea), a fost mare vornic al Țării de Jos în timpul lui Bogdan-Vodă.

Zips (Șepuz în piesa lui Alecsandri ; în ungurește Zsépes), nume dat unui castel și comitat din Ungaria feudală.

GLOSAR

A

Aèr — stofă sau pînză brodată cu fir de aur și de argint ce acoperă vasele folosite la oficierea liturghiei.

Aferim — bravo, frumos.

Agă — ofițer în armata otomană.

Alduire — binecuvîntare.

Alean — suferință, amar, dor.

Alem — steag verde, trimis de sultan ca semn de confirmare a domnilor vasali Imperiului otoman.

Anțărț — acum doi ani.

Arhon — titlu de noblețe cu care se adresa cineva unui boier.

Așasi — tocmai, chiar.

B

Baircatar — demnitar în Imperiul otoman, care prezenta domnitorului țării vasale Porții, în numele sultanului, insignele domniei.

Baladin — actor, bufon.

Ban — titlu purtat de dregătorul delegat de domnitorul Țării Românești cu ocîrmuirea Olteniei ; administratorul unui județ.

Bant — teritoriu cîrmuit de un ban.

Bașbuzuc — nume purtat de voluntarii turci din trupele neregulate.

Băbătie — nevastă bătrînă, babă.

Begler-bei (beiler-bei) — guvernator general al unei provincii turcești, avînd rangul de pașă cu trei tuiuri.

Beilic — corvoadă ; muncă pe care erau obligați s-o presteze țăranii.

Berbenție — curtenie, galanterie.

Beteală — mănunchi de fire lungi de metal auriu sau argint cu care se împodobesc de obicei miresele.

Bidiviu — cal tînăr, iute și frumos.
Biv (în titlurile boierești) — fost.
Boccea — șal mare pe care îl purtau femeile pe spate ; legătură de diverse obiecte așezate într-o pînză ale cărei capete se înnoadă cruciș
Boi — statură, înfățișare ; a înșela, a păcăli etc.
Brudiu — necopt la minte, copilăros.
Buluc — ceată de oameni înarmați.
Bunt — răscoală.
Burghinion — cel care se trăgea din provincia franceză Bourgogne.
Butcă — caleașcă.

C

Cacom — hermină.
Cafas — în biserică, balcon din care familia domnitorului asculta slujba religioasă ; zăbrea, grilaj.
Caftan — mantie albă, lungă și largă, făcută din stofă fină, țesută cu fir de aur sau de mătase, purtată de domnitorii și demnitarii din țările românești ; rang de boier.
Capeșă — (femeie) cu mintea ascuțită, stăruitoare.
Capiște — altar, loc de închinăciune.
Capucin — călugăr catolic.
Caracudă — pește mic, neînsemnat.
Căminar — boier care avea în grijă strîngerea dării pentru băuturile spirtoase.
Ceauș — la turci, ușier sau aprod al Curții ; în orînduirea feudală românească, nume dat unor funcționari publici ; șef, comandant, căpetenia vînătorilor domnești etc.
Cirac — slugă credincioasă, protejat, favorit.
Ciubăr — vas rotund cu două toarte, confecționat din doage de lemn și avînd diferite întrebuințări.
Cîrpător — fund de lemn.
Clucer — boier care se ocupa cu aprovizionarea curții domnești.
Cocon — fiu.
Colon — în perioada descompunerii Imperiului roman și a evului mediu timpuriu, cultivator liber legat de pămîntul pe care îl lucra și pentru care plătea proprietarului arendă în bani sau în natură.
Comis — în evul mediu, mare dregător domnesc care avea în grija sa caii și grajdurile domnești, precum și aprovizionarea cu furaje.
Conabiu — vioriu.

Condotier — căpetenie care lua în soldă mercenari și îi ducea în serviciul unui principe.
Cuminecătură — ritual practicat de cele trei mari confesiuni creștine : împărtășanie.

D

Dereș — cal cu părul roșu amestecat cu alb.
Diată — testament.
Direst — document.
Divan — consiliu de judecată.
Dorobanț — soldat de infanterie ; aprod.
Dosadă — mîhnire, întristare, insultă.
Dulamă — haină de ceremonie, pe care o purtau domnii și boierii, făcută din stofă scumpă și împodobită cu blană și paftale.

E

Ecrin — casetă de ținut bijuterii.
Epitrahil — patrafir, format dintr-o fîșie lungă brodată cu cruci, pe care preotul îl poartă de gît cînd oficiază.
Epitrop — supraveghetor, împuternicit, reprezentant.
Eres — credință populară, tradiție.
Exergă — spațiul în jurul unei efigii pe care se consemnează o dată, o deviză etc.

F

Fedeleș — butoi.
Fiastru — fiu vitreg.
Filisteni — populație din antichitate aparținînd grupurilor de triburi egeice așezate la sfîrșitul sec. al XIII-lea și începutul sec. al XII-lea î.e.n., în sudul Palestinei, pe țărmul Mării Mediterane.
Firman — ordin al sultanului Imperiului otoman, prin care erau numiți ori înlăturați domnitorii țărilor românești.
Fînar — felinar.
Florin (florinț) — monedă de aur bătută întîi la Florența (1252) și imitată de multe state. În țările române sînt menționați din prima jumătate a sec. al XV-lea, „florinii ungurești".
Fotografie — (folosit cu sensul de) portret, icoană.
Frînc — francez.
Ftori-cămăraș — al doilea cămăraș.

Fur — hoţ.
Fustaş — lăncier, oştean din garda domnească.

G

Gadină — animal sălbatic, jivină.
Găitan — fir de metal sau şiret de lînă ori de mătase, întrebuinţat ca ornament la îmbrăcăminte ; în expresia „Treaba merge găitan' = a merge strună.
Gealat — călău, gîde.
Genovez — locuitor al oraşului Genova ; aşezîndu-se la gurile Dunării neğustorii genovezi au dominat procesul de schimb pe întreg teritoriul din răsăritul ţării noastre.
Giudeţ — judecată.
Globi (a) — a amenda.
Gog — gogoman, prostănac, tont.
Grămătic — scriitor într-o cancelarie (domnească), secretar.
Grijanie — cuminecătură, împărtăşanie.
Groşiţă — monedă de argint.
Gurgui — vîrful unui deal sau al unui munte.

H

Halima, — povestire, întîmplare complicată.
Haraci — tribut plătit anual Porţii de domnitorii şi guvernatorii ţinuturilor supuse Imperiului otoman.
Haram — mîrţoagă, cal slăbănog.
Harambaşă — rang boieresc în divanul Moldovei ; căpitan de haiduci sau de hoţi.
Harbuz — pepene verde.
Hatman — comandant al armatei în timp de pace şi de război.
Havalea — îndatorire constînd în prestarea de zile de clacă (potvezi), pe care o aveau ţăranii pe vremea clăcii şi a boierescului.
Herţeg — duce sau prinţ.
Hînsar — nume dat unora dintre căpitanii care stăteau în fruntea celor 13 căpitănii din care se compunea armata ţării în vechea Moldovă.
Holercă — rachiu.
Hotnog — grad militar, sutaş, comandant al unei grupe ce numără o sută de ostaşi.
Hram — ctitorul unei biserici creştine ; serbare a patronului bisericii.

Hrisov (crisov) — act domnesc prin care se acorda dreptul de proprietate ori un rang boieresc.

I

Ian — ia, interjecție populară.

Iconostas — pupitru (în biserică) pe care se așază o icoană ; catapeteasmă.

Iniceri — corp de elită al infanteriei turcești, creat în timpul sultanilor Ohran și Murad I (sec. XIV) și desființat de Murad al II-lea în 1826. A jucat un rol important în înlocuirea sultanilor.

Ipisoc — hrisov, vechi act slav.

Ișlic — căciulă mare boierească.

Iuncăr (ioncher) — cadet, elev al unei școli militare.

Iznoavă (de) — din nou.

Izod — expediție, exod.

Î

Îmblăci (a) — a bate cerealele cu îmblăcitul.

Încondura (a) — (despre păsări), a-și înfoia penele, aripile.

Învăscut — îmbrăcat, acoperit, înfășurat.

J

Jac — jaf.

Jeț (jăț) — scaun înalt cu spetează și brațe.

Jitnicer — administrator al hambarelor domnești.

Jalobă — plîngere făcută în scris, reclamație.

Junghi — pumnal, stilet.

K

Kral — crai, rege.

L

Laie — ceată dezordonată și zgomotoasă.

Leah, leav (leș) — polonez.

Limbă — veste, știre.

Lipcan — curier oficial ; soldat recrutat dintre tătarii de la Hotin.

Logofăt — în evul mediu (în țările române), șeful cancelariei domnești, avea grijă de hotărîrile luate de domn pe care le întărea cu peceți ; subalternii lui erau vtori-logofătul (al doilea logofăt), treti-logofăt (al treilea logofăt) și grămăticii sau diecii.

M

Maghiran (magheran) — plantă erbacee cu flori roșietice sau albe.
Mașteră — mamă vitregă.
Matostat — piatră semiprețioasă.
Mazil — scos din domnie (de obicei de către turci) ; înlocuit.
Medelnicer — în evul mediu în Moldova și Țara Românească, dregător la curte care servea bucatele la masă și turna domnului apă să se spele pe mîini.
Megieș — țăran liber, stăpîn pe pămînt (în Țara Românească și Moldova).
Menestrel — poet și muzician medieval.
Mertic — măsură veche pentru cereale egală cu aproximativ 1—2 ocale ; sumă de bani care i se cuvenea cuiva ca plată.
Mezat — licitație.
Miliție — armată nepermanentă sau de rezervă cuprinzînd și unele corpuri speciale.
Minorit — franciscan.
Moșnean — în orînduirea feudală românească, țăran liber, posesor de pămînt ; răzeș.
Moștean — succesor, moștenitor.
Muscal — rus.

N

Nart — normă de muncă pe care țăranii trebuiau s-o efectueze într-o zi pe moșia boierului.
Năbădaică — spaimă, frică ; furie, mînie.
Năpîrcă — (fig.) rău, perfid.
Năslire — aspirație, dorință.
Năstrujit — necioplit.
Nemeș — nobil din Transilvania medievală.
Neostieat (neostoit) — necontenit.

O

Obadă (obezi) — cătușă de lemn cu care se legau, la glezne, picioarele robilor, prizonierilor, arestaților.
Oblici (a) — a auzi, a afla, a descoperi.

Odgon — funie groasă și lungă.
Oghial — plapumă, velință.
Ofis — decret domnesc.
Ogoi — liniște, tihnă.
Ohavnic — de veci.
Olac — căruță de poștă.
Ort — sfert dintr-o monedă de un leu vechi.
Ot — de, prepoziție slavă.
Oteț — părinte.

P

Pafta — cingătoare sau încheietoare la haină, lucrată în metal și împodobită cu pietre scumpe.
Palatin — curtean ; nobil făcînd parte din suita unui monarh.
Pală — paloș, sabie.
Pan — nobil polonez.
Papalugă — paparudă.
Papistășime — catolicime.
Pardoș — leopard.
Pașă — titlul onorific ce se conferea unor demnitari din Imperiul otoman ; miniștrilor, guvernatorilor, ofițerilor superiori, începînd cu generalul de brigadă. A fost desființat de turci în 1934.
Pătăranie (pătărie) — pățanie.
Peșcheș — dar, plocon.
Peșin — îndată, imediat.
Pisanie — inscripție veche, scrisoare.
Pisar — copist, grămătic, secretar domnesc.
Pivă — piuă.
Pîrcălab — căpitan de ținut.
Pîrgar — (în organizarea medievală a țărilor românești) fiecare dintre cei doisprezece membri care compuneau sfatul administrativ al unui oraș.
Plăieș — grănicer în oastea Moldovei feudale, străjer.
Pogribanie — înmormîntare.
Polc — regiment.
Polcovnic — colonel.
Postelnic — mare boier în divan, îndeplinind și funcția de mareșal al curții domnești.
Potcă — vrajbă, belea.
Prapur — steag ostășesc, flamură.
Pravoslavnic — care aparține religiei ortodoxe.

Prepuelnic — bănuitor, neîncrezător.
Priscaf — cel care anunță știrile oficiale poporului ; crainic, ispravnic, vătaf.
Pristană — învoire, cedare.
Proclet — tiran, scelerat.
Pustă — cîmpie.

R

Ramazan — a noua lună a anului musulman ; postul cel mare, cu durata de o lună, la musulmani.
Restihnit — istovit.
Rigă — rege.

S

Samur — zibelină ; specie de jder din Siberia, cu părul fin.
Sangeac — în evul mediu în Imperiul otoman, subdiviziune administrativă a unui pașalîc ; steag turcesc, în special cu semiluna în vîrful lancei, trimis de Poarta otomană cu prilejul alegerii noului domn în țările române.
Schelă — punte care se montează pentru a face legătura unei nave cu țărmul, port, tîrg.
Sculă — bijuterie, comoară.
Seim — în evul mediu (în Polonia, Cehia și în alte cîteva state din Europa răsăriteană), Adunare reprezentativă pe stări (denumită și parlament sau dietă).
Seimean — soldat făcînd parte din infanteria mercenară, care era folosită în Moldova și Țara Românească drept corp de gardă al curții domnești.
Serafim — după *Biblie*, înger de rang superior.
Sfanț — veche monedă austriacă de argint (care a circulat și la noi) avînd valoarea de aproximativ doi lei.
Silfidă — femeie tînără, grațioasă.
Sineață — pușcă cu cremene.
Sinet — document, poliță.
Sireav — aspru.
Smerin — smerit, supus, plecat.
Spată — spadă.
Spătar — în evul mediu în Țara Românească și Moldova, dregător la curtea domnească, care purta la ceremonii sabia și buzduganul domnului, iar pe cîmpul de luptă era unul dintre comandanții oștirii.
Sperghie — sabie.

Stolnic — dregător domnesc ; mai marele peste bucătării, pescarii și grădinarii curții domnești.
Strechiat — ciudat, nebun.
Subașă — agent de poliție, primar de sat.
Surguci — mănunchi de pene prins de islic, de turban sau de căciulă, cu o garafă bătută în pietre scumpe, ce este purtat de înalții demnitari otomani și de acei principi ai țărilor europene aflate sub dominația politică a Imperiului otoman.
Sutaș — comandant peste o sută de ostași.

Ș

Șarț — în expresii, după „șart" = după obicei ; „pe șart" = în ordine, pe rînd.
Șelar — meșter care face șei.
Șiștar — vas de lemn sau de metal folosit pentru muls laptele.
Șoitar — măscărici, bufon.
Șip — sticluță, flacon.

T

Tabac — tăbăcar.
Tabulhana — fanfară militară turcească în care predominau tobele.
Tahîn — făină din semințe de susan, din care se prepară mîncăruri de post, dulciuri etc.
Taler — monedă de argint austriacă care a circulat în trecut și în țările române.
Talim — închinăciune, plecăciune.
Teas — talerul balanței ; cupă, vas de lut.
Tindeche — stinghie îngustă din lemn sau din fier, prevăzută cu dinți la ambele capete, care se folosește la războiul de țesut pentru a ține pînza bine întinsă.
Topuz — sceptru în forma unui buzdugan ghintuit cu nestemate și care reprezenta unul din însemnele puterii domnești în Țara Românească și Moldova.
Tuieș — smintit, nebun.

U

Undit — pescuit.
Urasnic — baldachin.
Uric — act de împroprietărire ; document, hrisov.
Urmă — suită, alai („Ciubăr și urma sa" — V. Alecsandri — *Despot Vodă*).

V

Vameș — în vechea orînduire administrativă a țărilor românești, dregător cu funcția de a încasa veniturile vămii.

Vecin — țăran iobag, rumân, șerb.

Vegă — nume dat în sudul Spaniei cîmpiilor străbătute de rîuri și fluvii.

Vel — adj. invariabil (în evul mediu în Țara Românească și Moldova, precedînd un titlu sau un rang), mare (ex. : vel-spătar).

Velit — mare, de rangul întîi.

Vizir — denumire a unor înalți dregători (miniștri) din țările musulmane.

Vîlfă — vîlvă, măreție.

Vornic — în Țara Românească și Moldova evului mediu, mare dregător în sfatul domnesc, conducător al curții ; marele vornic îndeplinea funcția de cîrmuitor și judecător al curții domnești și al întregii țări.

Z

Zapciu — cîrmuitor al unei plăși, subordonat și ispravnicului, și avînd sarcina să strîngă dările ; căpitan în armată, agent de poliție.

Zapis — document, dovadă scrisă.

Zaplaz — gard.

Zavistie — pîră, intrigă.

Zăblău — cergă de cal ; țol mare, pe care cade grîul cînd se dă la ciur sau se vîntură.

Zăcășie — răutate, invidie, ură.

Zălog — garanție, chezășie.

Zălucit — înnebunit, năucit.

Zăvod — cîine mare ciobănesc.

Zlot — denumirea unor monede (poloneze, turcești) de aur sau de argint care au circulat și la noi în sec. XV—XVIII.

CUPRINS

Lector: MARCELA PĂDUREAN
Tehnoredactor: CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar: 30.VI.1981. Apărut: 1981
Comanda nr. 1882. Coli de tipar: 36.

Comanda nr. 10 174
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 — București,
Republica Socialistă România